

**ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΔΥΤ.
ΕΛΛΑΔΑΣ**

ΣΧΟΛΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ & ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΙΣΤΙΚΗΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗΣ

Π Τ Υ Χ Ι Α Κ Η Ε Ρ Γ Α Σ Ι Α

ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΙΣ ΣΤΑ ΒΑΛΚΑΝΙΑ.

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ.

ΚΑΤΣΙΑΜΑΝΗ ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΕΛΕΥΘΕΡΙΑ

ΡΑΦΑΗΛΙΔΗ ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΓΕΩΡΓΙΑ

ΕΙΣΗΓΗΤΗΣ

ΑΛΕΞΟΠΟΥΛΟΣ ΑΝΔΡΕΑΣ

Μ Ε Σ Ο Λ Ο Γ Γ Ι 2 0 1 4

Ευχαριστίες

Η ολοκλήρωση αυτής της πτυχιακής υλοποιήθηκε με την υποστήριξη ενός αριθμού ανθρώπων στους οποίους θα θελαμε να εκφράσουμε τις θερμότερες ευχαριστίες μας. Καταρχάς στον αείμνηστο καθηγητή μας Νικόλαο Κρεμμύδα που δεν τα κατάφερε να είναι μαζί μας μέχρι το τέλος της εκπόνησης αυτής της εργασίας, τον επιβλέποντα καθηγητή μας Αλεξόπουλο Ανδρέα για τον πολύτιμο χρόνο που αφιέρωσε , στην επιτροπή αξιολόγησης της πτυχιακής μας εργασίας όπως επίσης στον κύριο Καλλίνικο Άγγελο για τη συνεχή υποστήρηξή του στους φοιτητές του τμήματος λογιστικής αλλά και σε εμάς .

Και τέλος τους μεγαλύτερους υποστηρικτές μας σαυτήν την πτυχιακή εργασία αλλά και γενικότερα στη ζωή, τους γονείς μας Δημήτριο-Χρύσα και Αναστάσιος-Ειρήνη.

ΠΡΟΛΟΓΟΣ - ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, και ιδιαίτερα των δύο τελευταίων δεκαετιών, διαφαίνεται έντονα η δραστηριοποίηση των επιχειρήσεων στο διεθνή επιχειρηματικό χώρο. Το φαινόμενο αυτό, το οποίο λαμβάνει χώρα με ρυθμούς ραγδαίους, είναι αποτέλεσμα της σταδιακής απελευθέρωσης, από όλο και περισσότερες χώρες, των διασυνοριακών ροών προϊόντων, υπηρεσιών και κεφαλαίων με συνέπεια την αποδυνάμωση του εθνικού χαρακτήρα των αγορών και προκαλώντας τελικά τη δημιουργία παγκόσμιας αγοράς. Εύλογο αποτέλεσμα της ανωτέρω συμπεριφοράς είναι η πρόκληση αυξημένου ανταγωνισμού μεταξύ των επιχειρήσεων. Ο ανταγωνισμός αυτός απαιτεί προσαρμογή των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων σε διεθνές επίπεδο, ώστε να εξασφαλιστεί η μακροχρόνια επιβίωσή τους, να αυξηθεί ο κύκλος των εργασιών τους και κατ' επέκταση τα κέρδη τους. Κατά το παρελθόν, συνήθης τρόπος διεθνούς δραστηριοποίησης των επιχειρήσεων υπήρξε η πραγματοποίηση εξαγωγών, οι οποίες πλέον βρίσκονται σε περιορισμένο βαθμό όσον αφορά το βαθμό αύξησης τους εξαιτίας των άμεσων επενδύσεων σε ξένες χώρες οι οποίες πραγματοποιούνται είτε μέσω εξαγωγών είτε μέσω δημιουργίας νέων παραγωγικών εγκαταστάσεων. Σκοπός της παρούσης εργασίας είναι η κατανόηση της σημασίας των ξένων άμεσων επενδύσεων των χωρών των Βαλκανίων με ιδιαίτερη έμφαση στις ελληνικές επενδύσεις αλλά και η διερεύνηση

των επιπτώσεων που προκαλούν στην οικονομική δραστηριότητα. Κίνητρο για την πραγμάτευση του συγκεκριμένου θέματος είναι η ευρεία εξάπλωση των άμεσων ξένων επενδύσεων τα τελευταία χρόνια και η καθοριστική συμβολή τους στη δημιουργία διεθνών ή παγκόσμιων αγορών και στην ανάπτυξη της οικονομίας της Ελλάδος ως τόπο προορισμού επενδύσεων ή ως χώρα επενδυτής.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αφού παρατέθηκαν οι προσδοκίες και οι στόχοι της εργασίας, καλό θα ήταν να δοθεί ένα γενικό πλάνο βάσει του οποίου θα κινηθεί η μελέτη αυτή, ώστε ο αναγνώστης να γνωρίζει ανά πάσα στιγμή τη ροή και την αλληλουχία των όσων διαβάσει. Αξίζει να επισημανθεί εκ προοιμίου, ότι η παρούσα εργασία χωρίζεται σε δύο μέρη . Το πρώτο θεωρητικό (κεφάλαιο 1 και 2) και το δεύτερο (κεφάλαιο 3 και 4) το πρακτικό κομμάτι. Στο πρώτο ο αναγνώστης θα αντιληφθεί καταρχήν τις βασικές αρχές των πολυεθνικών αλλά θα αποκτήσει και μια σφαιρική άποψη για τις βαλκανικές χώρες . Εν συνέχεια θα έρθει σε επαφή με τον όρο και τις θεωρίες της διεθνοποίησης και κατ'επέκταση τις άμεσες ξένες επενδύσεις ως θεωρία και εργαλείο των επιχειρήσεων, και στη συνέχεια μέσα από ένα απτό παράδειγμα, την οικονομική κρίση στην Ελλάδα να μπορέσει να κατανοήσει πώς κυριολεκτικά εφαρμόζονται οι ξένες επενδύσεις σε μια χώρα και αν όντως τα όσα ειπώθηκαν σε θεωρητικό επίπεδο αντιστοιχίζονται με την πράξη και εν γένει τη σημερινή επιχειρηματική πραγματικότητα.

Πρωτίστως, λοιπόν θα γίνει μια αναφορά στον ευρύτερο κόσμο των πολυεθνικών επιχειρήσεων, τον τρόπο σκέψης και λειτουργίας τους μέχρι σήμερα, τα προβλήματα, τις ανάγκες για αλλαγή σε δομές καθώς και την αέναη προσπάθεια για τα καλύτερα κομμάτια της «επιχειρηματικής πίτας» .

Ακολουθεί η ανάπτυξη των χωρών των Βαλκανίων και των πλουτοπαραγωγικών

πηγών της κάθε μιας ,όπως και τα οφέλη που προκύπτουν για τη σύγχρονη επιχείρηση εάν επιλέξει να επενδύσει εκεί.

Στη συνέχεια βλέπουμε την εκκόλαψη της επιχείρησης στη σημερινή διεθνή πραγματικότητα , τους κινδύνους που αντιμετωπίζει , ποιές θεωρίες ακολουθεί και τι χρειάζεται ώστε να μη βγει εκτός «παιχνιδιού» .

Προχωρώντας αντιλαμβανόμαστε το επιχειρηματικό παιχνίδι στα Βαλκάνια μετά το «άνοιγμα» της οικονομίας των χωρών που βρίσκονταν υπο την επιρροή της Ρωσίας , και αντιλαμβανόμαστε τους λόγους που οδήγησαν τόσο τους ξένους όσο και τους Έλληνες επενδυτές να επενδύσουν εκεί.

Τέλος γίνεται νύξη στην οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η χώρα μας τα τελευταία πέντε χρόνια και αν τελικά οι κίνηση των ξένων κεφαλαίων προς τη χώρα θα βοηθήσει στην έξοδο της από αυτή.

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Κεφάλαιο 1^ο

ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ

- 1.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά
- 1.2 Μορφές Πολυεθνικών εταιρειών
- 1.3 Ιστορική αναδρομή
- 1.4 Γιατί δημιουργούνται πολυεθνικές επιχειρήσεις
 - 1.4.1 Δραστηριότητα και ανάπτυξη
 - 1.4.2 Επίδραση της λειτουργίας των πολυεθνικών στη χώρα που τη φιλοξενεί
 - 1.4.3 Πλεονεκτήματα πολυεθνικών επιχειρήσεων
- 1.5 Πολιτική ρύθμιση
- 1.6 Οργανωσιακή δομή των πολυεθνικών επιχειρήσεων
- 1.7 Το πολιτικό περιβάλλον
 - 1.7.1 Πολιτικός κίνδυνος
- 1.8 Το φαινόμενο του συνανταγωνισμού στις πολυεθνικές εταιρείες
 - 1.8.1 Επίπεδα συνεργασίας και ανταγωνισμού
 - 1.8.2 Τύποι συνανταγωνισμού στις πολυεθνικές εταιρείες

Κεφάλαιο 2^ο

ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

- 2.1 Γενικά τα Βαλκάνια

- 2.1.1 Ελλάδα
- 2.1.2 Αλβανία
- 2.1.3 Βουλγαρία
- 2.1.4 Βοσνία και Ερζεγοβίνη
- 2.1.5 Κροατία
- 2.1.6 Μαυροβούνιο
- 2.1.7 ΠΓΔΜ
- 2.1.8 Κόσσοβο
- 2.2 Οικονομική κατάσταση των Βαλκανικών χωρών
- 2.3 Γιατί οι Έλληνες επενδύουν στα Βαλκάνια
- 2.4 Τρόποι Αποφυγής Υψηλής Φορολόγησης στα Βαλκάνια
- 2.5 Η ανάπτυξη, η οικονομική σύγκλιση και το επίπεδο παραοικονομίας σε Ελλάδα και Βαλκάνια

Κεφάλαιο 3^ο

Η ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΤΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ

- 3.1 Η έννοια της διεθνοποίησης
 - 3.1.1 Εισαγωγή στην Απελευθέρωση των Κεφαλαίων
 - 3.1.2 Ιστορική αναδρομή
 - 3.1.3 Τι ορίζεται ως Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα
 - 3.1.3.1 Τα Κίνητρα της Διεθνοποίησης
 - 3.1.3.2 Τα πλεονεκτήματα της Διεθνοποίησης
 - 3.1.3.3 Οι Κίνδυνοι της Διεθνοποίησης
 - 3.1.3.4 Το θεωρητικό υπόβαθρο στη Διαχείριση Κινδύνου
 - 3.1.3.5 Οι κατηγορίες του Κινδύνου
 - 3.2 Τρόποι Άσκησης Διεθνών Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων
 - 3.2.1 Ο ρόλος των πολυεθνικών επιχειρήσεων και οι στρατηγικές δραστηριοποίησής τους στη διεθνή αγορά
 - 3.3 Ανταγωνιστικότητα χωρών και ανάπτυξη επιχειρήσεων μέσω της διεθνοποίησης των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων
 - 3.3.1 προσαρμογή των πολιτικών για ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων στο νέο επιχειρηματικό περιβάλλον

- 3.4 Χαρακτηριστικά Διεθνοποίησης με εξαγωγές και με ΑΞΕ
 - 3.4.1 Μορφές διεθνοποίησης πολυεθνικών –Αρχικές εξαγωγικού τύπου , συμβάσεις και συμφωνίες
- 3.5 Η θεωρία των σταδίων και το μοντέλο διεθνοποίησης της Ουψάλα
 - 3.5.1 Η θεωρία των σταδίων
 - 3.5.2 Το Μοντέλο Διεθνοποίησης της Ουψάλας (Uppsala internationalization model)
 - 3.5.3 Θεωρία της Ολιγοπωλιακής αντίδρασης (oligopolistic reaction theory)
 - 3.5.4 Η Θεωρία εκλεκτικού υποδείγματος (eclectic paradigm)
- 3.6 Διεθνοποίηση και καινοτομία
 - 3.6.1 Ο ορισμός της καινοτομίας
 - 3.6.2 Αναγκαιότητα της καινοτομίας
 - 3.6.3 Βασικά χαρακτηριστικά της καινοτομίας
- 3.7 Πολυεθνικές Εταιρίες: Η Περίπτωση της Ελλάδας

Κεφάλαιο 4^ο

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

- 4.1 Ορισμός Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ)
- 4.2 Η Σύνδεση των ΑΞΕ με τον Καταμερισμό Εργασίας
- 4.3 Λόγοι πραγματοποίησης ΑΞΕ
- 4.4 Επιλογή Αγοράς –Στόχου
- 4.5 Το Οικονομικό Περιβάλλον των Βαλκανίων
 - 4.5.1 Η Μετάβαση από μια Συγκεντρωτική Οικονομία σε μια Οικονομία Αγοράς.
 - 4.5.2 Η Κοινωνική πλευρά της μετάβασης
- 4.6 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στα Βαλκάνια ανά κλάδο
 - 4.6.1 Ο τραπεζικός κλάδος
 - 4.6.2 Ο κλάδος του Real Estate και των κατασκευών
 - 4.6.3 Ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών
 - 4.6.4 Ο κλάδος του Λιανικού Εμπορίου
 - 4.6.4.1 Ελληνικές εταιρείες σε Βουλγαρία και Ρουμανία
 - 4.6.5 Ο κλάδος της Ενέργειας
- 4.7 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στα Βαλκάνια ανά χώρα
 - 4.7.1 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Αλβανία

4.7.2 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Βουλγαρία

4.7.3 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Π.Γ.Δ.Μ.

4.7.4 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στη Ρουμανία

4.7.5 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στη Σερβία

Κεφάλαιο 5^ο

Οι πολυεθνικές ως παράγοντας εξόδου της Ελλάδας από το αδιέξοδο

5.1 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, αιτίες και Αποτελέσματα

5.1.1 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

5.1.2 Τα αίτια της οικονομικής ύφεσης

5.1.3 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης

5.2 Ιστορική αναδρομή ΑΞΕ στην Ελλάδα

5.3 Η Κίνηση των Κεφαλαίων της Ευρώπης

5.4 Χρησιμότητα ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα

5.5 Κλάδοι απορρόφησης ξένων επενδύσεων

Συμπεράσματα

Βιβλιογραφία

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΠΙΝΑΚΩΝ

Πίνακας 1.1 : Οι φορείς των άμεσων ξένων επενδύσεων

Πίνακας 1.2 : Οι 25 Μεγαλύτερες Πολυεθνικές εταιρείες του Κόσμου και τα έσοδά τους

Πίνακας 1.3 : Παραδείγματα πολιτικών κινδύνων

Πίνακας 2.1 : Μακροοικονομικοί δείκτες της Αλβανίας

Πίνακας: 2.2 : Μακροοικονομικοί δείκτες της Βοσνίας/Macroeconomic Indicators of Bosnia

Πίνακας 2.3 : Μακροοικονομικοί Δείκτες για την Κροατία / Macroeconomic Indicators for the Republic of Croatia

Πίνακας: 2.4 : Μακροοικονομικοί Δείκτες για το Μαυροβούνιο/ Macroeconomic Indicators for the Republic of Montenegro

Πίνακας: 2.5 : Μακροοικονομικοί Δείκτες για την ΠΓΔΜ / Macroeconomic Indicators for FYROM

Πίνακας 2.6 : Μακροοικονομικοί Δείκτες για τη Σερβία/ Macroeconomic Indicators for the Republic of Serbia

Πίνακας 2.7 : Μακροοικονομικοί Δείκτες για το Κόσσοβο / Macroeconomic Indicators for Kosovo

Πίνακας 2.8 : Ετήσιοι ρυθμοί αύξησης Α.Ε.Π χωρών ΝΑ Ευρώπης (%)

Πίνακας 2.9: Ετήσιες Εισροές F.D.I (EUR. Εκατ., με βάση στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών)

Πίνακας 2.10 : Ποσοστό ανεργίας στις χώρες των Βαλκανίων την περίοδο 2000-2005

Πίνακας 2.11 : Το μέγεθος της παραοικονομίας σε επιλεγμένες χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ

Πίνακας 2.12 : Το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ε.Ε. (15) (1989-2003), %

Πίνακας 3.1 : Η Διαχείριση των Κινδύνων

Πίνακας 3.2 : Τα Πλεονεκτήματα και τα Μειονεκτήματα των πολυεθνικών.

Πίνακας 3.3 : Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα Μορφών Διεθνοποίησης

Πίνακας 3.4 : Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα Μορφών Διεθνοποίησης και τροποι εισοδου

Πίνακας 4.1: Μερίδιο συνολικού αποθέματος Α.Ξ.Ε. το 2007

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ ΔΙΑΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Διάγραμμα 2.1: η πορεία αύξησης του ΑΕΠ 1980-2000.

Διάγραμμα 2.2 : Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στην Αλβανία

Διάγραμμα 2.3 : Η πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στην Αλβανία

Διάγραμμα 2.4 : Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στη Βοσνία

Διάγραμμα 2.5 : Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στη Βοσνία

Διάγραμμα 2.6 : Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στην Κροατία

Διάγραμμα 2.7 : Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στην Κροατία

Διάγραμμα 2.8 : Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στο Μαυροβούνιο

Διάγραμμα 2.9 : Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στο Μαυροβούνιο

Διάγραμμα 2.10 : Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στην ΠΓΔΜ

Διάγραμμα 2.11 : Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στην ΠΓΔΜ

Διάγραμμα 2.12 : Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στη Σερβία

Διάγραμμα 2.13 : Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στη Σερβία

Διάγραμμα 2.14 : Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στο Κόσσοβο

Διάγραμμα 2.15 : Βασικά κίνητρα για ΞΑΕ στα Βαλκάνια

Διάγραμμα 4.1 : Κατανομή Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στα

Βαλκάνια ανά κλάδο.

Διάγραμμα 4.2 : Ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια

Διάγραμμα 5.1 : Συνολικές εισροές και καθαρές εισροές

Διάγραμμα 5.2 : Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων κατά την περίοδο 2003-2013 (σε εκατομμύρια Ευρώ)

Διάγραμμα 5.3 : Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2003-2007

Διάγραμμα 5.4 : Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο Περίοδος 2008-2013

Διάγραμμα 5.5 : Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στην μεταποίηση κατά την περίοδο Περί Διάγραμμα

Διάγραμμα 5.6 : Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στην μεταποίηση κατά την περίοδο Περίοδος 2008-2013 οδος 2003-2007

Διάγραμμα 5.7 : Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στον τομέα των υπηρεσιών κατά την Περίοδο 2003-2007

Διάγραμμα 5.8 : Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στον τομέα των υπηρεσιών κατά την Περίοδο 2008-2013

Κεφάλαιο πρώτο

ΠΟΛΥΕΘΝΙΚΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ

1.1 Ορισμός και χαρακτηριστικά

Ο όρος <<Πολυεθνική Επιχείρηση>> (Multinational Company – MNC), τα τελευταία χρόνια έχει λάβει πολλές ερμηνείες. Μάλιστα πολλοί επιχειρηματίες, συγγραφείς αλλά και αναλυτές χρησιμοποίησαν διάφορους όρους και έννοιες κατά καιρούς όπως <<Παγκόσμια επιχείρηση>> (World- Global Enterprise) ή <<Διεθνής Επιχείρηση>> (International Company) ως συνώνυμες. Μάλιστα ο καθηγητής Vernon τονίζει ότι : <<Ο όρος Πολυεθνική Επιχείρηση είναι μερικές φορές θολός και πάντα ανακριβής, αυτό που έχω κατά νου είναι ένα σύμπλεγμα επιχειρήσεων διαφόρων εθνότητων ενωμένες μεταξύ τους κάτω από μία κοινή στρατηγική διοίκησης>>. Ωστόσο ένας ορισμός που θα μπορούσαμε να δώσουμε για την ΠΕ είναι ο εξής :

Πολυεθνική εταιρία ορίζεται η εταιρία που διαθέτει επιχειρηματική παρουσία με τη μορφή εγκατεστημένων θυγατρικών, σε παραπάνω από μια χώρες. Αποτελεί μια από τις πιο εξελιγμένες μορφές εταιρικής ολοκλήρωσης, καθώς η διαφυγή από τα στενά πλαίσια της εθνικής αγοράς συνιστά αποφασιστικό βήμα διερεύνησης των δραστηριοτήτων, με σκοπό την κατάκτηση του άριστου μεγέθους σε διεθνείς κλίμακες. Η επένδυση που απαιτείται για τη δημιουργία θυγατρικών ονομάζεται

άμεση (direct investment) και διακρίνεται από επενδύσεις χαρτοφυλακίου (portfolio investment), από το γεγονός ότι αφενός ο επενδυτής διατηρεί διοικητικό έλεγχο επί της επένδυσης, και αφετέρου η άμεση ξένη επένδυση.¹ Με αυτό τον τρόπο μεταφέρεται ένα μέρος της παραγωγικής δραστηριότητας της επιχείρησης στο εξωτερικό ώστε σε τελευταία ανάλυση, η ΑΞΕ παίρνει μορφή μιας παραγωγικής μονάδας που είναι βασικά προέκταση της αρχικής επιχείρησης και είναι γνωστή ως θυγατρική επιχείρηση (affiliate, subsidiary). Και για να συμπληρώσουμε τη σχετική ορολογία, η αρχική επιχείρηση που επενδύει σε θυγατρικές είναι η μητρική και εδρεύει στη χώρα βάση (home-country). Η χώρα- βάση (host-country) τέλος φιλοξενεί τη θυγατρική.²

Ξένη επένδυση είναι η απόκτηση περιουσιακών στοιχείων έξω από τη χώρα καταγωγής. Αυτά τα περιουσιακά στοιχεία μπορεί να είναι χρηματοοικονομικά όπως ομόλογα, καταθέσεις και μετοχές ή μπορεί να είναι οι λεγόμενες άμεσες επενδύσεις οι οποίες αφορούν την ιδιοκτησία μέσω παραγωγής όπως εργοστάσια και γη. Άμεση επένδυση θεωρείται και όταν το ποσοστό της ιδιοκτησίας των μετοχών παρέχει τον έλεγχο στη λειτουργία της επιχείρησης.³ Ως ΑΞΕ ορίζεται η μεταφορά στο εξωτερικό διακριτών αλλά ταυτόχρονα συμπληρωματικών εισροών της παραγωγικής διαδικασίας όπως είναι το χρηματικό κεφάλαιο, η τεχνολογία, η επιχειρηματικότητα χωρίς την παρεμβολή κάποιας συναλλαγής μέσω της αγοράς.

Επιπρόσθετα, θα ήταν χρήσιμο να επισημανθεί η σημαντική διαφορά μεταξύ μίας διεθνούς και μίας Πολυεθνικής επιχείρησης, κάνοντας την έννοια της τελευταίας πιο κατανοητή. Ο όρος Διεθνής επιχείρηση (International Company) είναι γενικώς και αναφέρεται σε επιχειρήσεις με διάφορους βαθμούς διεθνοποίησης στις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες. Μια πολυεθνική επιχείρηση αποτελεί μία υποκατηγορία διεθνούς επιχείρησης. Συγκεκριμένα, μία διεθνής επιχείρηση δραστηριοποιείται σε εισαγωγές- εξαγωγές και σε παροχή αδειών εκμετάλλευσης (licensing) της παραγωγής της σε διάφορες χώρες. Πέρα από τα παραπάνω, μια πολυεθνική επιχείρηση έχει έναν διεθνή προσανατολισμό στο μάρκετινγκ, την

¹ Κόντης Α. Κιτωνάκης Ν., Εισήγηση για το 'Α Πανελλήνιο Συνέδριο Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Η πολυεθνική επιχείρηση ως φορέας παγκοσμιοποιημένης οικονομικής δράσης, Αθήνα, 19-21 Σεπτεμβρίου 2003

² Πουρναράκης Ε., Διεθνής πολιτική οικονομία : μια εισαγωγική προσέγγιση, (Αθήνα 2004), 463

³ Grubel H., foreign investment, The new Palgrave : a dictionary of economics, (London and Basingstoke 1987), II, 403

παραγωγή, τις επενδύσεις και λαμβάνει αποφάσεις βάση εναλλακτικών λύσεων σε όλον τον κόσμο. Τέλος πολυεθνικές επιχειρήσεις συναντώνται σε κλάδους όπου χρησιμοποιείται υψηλή τεχνολογία ή παράγονται προϊόντα ή υπηρεσίες τα οποία παρέχουν στην επιχείρηση σημαντικό συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι των ανταγωνιστών τους.

Πίνακας 1.1 Οι φορείς των άμεσων ξένων επενδύσεων

Είδος εταιρείας	Ιδιοκτησία	Έδρα της Επιχείρησης	Κατανομή Ενεργητικού και Παθητικού	Τόπος οικονομικής δραστηριότητας και πραγματοποίησης των κερδών	Σύνθεση προσωπικού της γενικής διεύθυνσης
Πολυεθνική	Μέτοχοι πολλών χωρών, επικράτηση μετόχων της χώρας προέλευσης της μητρικής	Σε μία ή δυο χώρες	Διεθνής	Σε μεγάλο αριθμό χωρών	Πολλών εθνικοτήτων με επικράτηση της χώρας προέλευσης της μητρικής
Υπερεθνική	Μέτοχοι πλήθους χωρών χωρίς την επικράτηση κανενός	Διεθνής βάση	Διεθνής	Διεθνής	Διεθνής χωρίς επικράτηση μιας εθνικότητας

Πηγή : P. GOETSCHIN : << L' entreprise multinationale : present et future>> Problemes Economiques, Juillet 1973, No 1330, p. 2 et R. D. ROBINSON <<International Management>>, New York, 1967 και αναδημοσίευση Π. Ρουμελιώτης <<Πολυεθνικές Επιχειρήσεις και Υπερκοστολογήσεις - Υποκοστολογήσεις στην Ελλάδα>> εκδ. Παπαζήση Αθήνα 1978.

1.2 Μορφές Πολυεθνικών εταιρειών

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις δεν είναι εφάμιλλες μεταξύ τους. Αυτό σημαίνει ότι κατηγοριοποιούνται σε διάφορους τύπους-μοντέλα, ανάλογα κυρίως με τη δομή και τους επιδιωκόμενους στόχους της καθεμίας. Σήμερα υπάρχουν κάποιες γνωστές κατηγοριοποιήσεις των μορφών των πολυεθνικών εταιρειών που αναπτύχθηκαν από τους Caves (1996) και Dunning (1993) με βάση τις μελέτες που έκαναν .

Σύμφωνα με τον Caves (1996) έχουμε τρία μοντέλα πολυεθνικών με κριτήριο τον προσανατολισμό της παραγωγής τους :

- Οριζόντια ολοκληρωμένες πολυεθνικές : Είναι εκείνες οι πολυεθνικές οι οποίες ιδρύουν εργοστάσια και εγκαταστάσεις παραγωγής σε διαφορετικές χώρες για να παράγουν όμως ακριβώς το ίδιο ή παρεμφερή προϊόντα. Για παράδειγμα η αλυσίδα MacDonald's.⁴
- Κάθετα ολοκληρωμένες πολυεθνικές : Αφορά την πολυεθνική που ανήκει δομικά σ' αυτή τη μορφή, ιδρύει εργοστάσια σε μια συγκεκριμένη χώρα και διαχειρίζεται αποκλειστικά όλα τα στάδια παραγωγής του προϊόντος της μέχρι το τελικό στάδιο διανομής. Μάλιστα τα προϊόντα που παράγονται σε κάποια από αυτά τα εργοστάσια, μπορούν να αποτελέσουν εισροές σε άλλες δραστηριότητες της εταιρείας. Μια τέτοια πολυεθνική εταιρεία αποτελεί η Adidas.⁵
- Διακλαδικά διαφοροποιημένες πολυεθνικές : Σε αυτό το μοντέλο πολυεθνικών δεν παίζουν ρόλο τα παραγόμενα προϊόντα ούτε οριζόντια ούτε κάθετα. Επίσης δεν υπάρχουν σχέσεις εισροών-εκροών μεταξύ εργοστασίων των

⁴ http://en.wikipedia.org/wiki/Multinational_corporations

⁵ http://en.wikipedia.org/wiki/Multinational_corporations

πολυεθνικών αλλά ούτε σχέσεις υποκατάστασης. Για παράδειγμα οι κολοσσιαίες εταιρείες Microsoft Siemens A.G⁶

Σύμφωνα με τον Dunning (1993) υπάρχουν τέσσερις τύποι πολυεθνικών με κριτήριο τον επιδιωκόμενο σκοπό των Άμεσων Ξένων Επενδύσεων .Οι κατηγορίες είναι οι εξής :

- Αναζήτηση Πλουτοπαραγωγικών πόρων (resource seeking) : Σε αυτή την περίπτωση η ομάδα αυτή των πολυεθνικών επιδιώκει με τις Άμεσες Ξένες Επενδύσεις της να πετύχει χαμηλότερο κόστος στη χώρα αποδέκτη απ' ότι στη χώρα προέλευσης. Οι πλουτοπαραγωγικοί πόροι με τη σειρά τους διακρίνονται σε τρεις υποκατηγορίες :

- ❖ Φυσικοί πόροι : Πετρέλαιο, αγροτικά προϊόντα και μεταλλεύματα είναι ορισμένες από τις φυσικές πηγές μιας χώρας που μάλιστα αν υπάρχουν σε αφθονία κρίνονται άκρως αξιοποιήσιμες προκειμένου μια εταιρεία να επενδύσει σε αυτές και να μειώσει αισθητά το κόστος παραγωγής της. Κατά κύριο λόγο οι πετρελαϊκές πολυεθνικές εταιρείες ανήκουν στην κατηγορία αυτή με χαρακτηριστικό παράδειγμα την εταιρία Shell.

- ❖ Τεχνολογικές- Διαχειριστικές ικανότητες : Στην κατηγορία αυτή υπάγονται οι υπηρεσίες. Άυλοι πόροι, όπως ιατρικές υπηρεσίες, τουρισμός και ενοικιάσεις αυτοκινήτων είναι ορισμένα απ τα συχνότερα παραδείγματα υπηρεσιών που << κλακεύουν>> τις πολυεθνικές να επενδύσουν.

- Αναζήτηση Αγορών (market seeking) : Δηλαδή οι πολυεθνικές παράγουν μεν το προϊόν στη χώρα τους, το διοχετεύουν όμως στην αγορά της χώρας υποδοχής κρίνοντας την ως πιο προσοδοφόρα. Τα κίνητρα που μπορεί να την οδηγήσουν σε αυτή την επιλογή είναι τα εξής:

- ✓ Ανταγωνισμός : Όπως είναι πολύ φυσικό κάθε επιχείρηση λαμβάνει πολύ σοβαρά υπόψη της τον ανταγωνισμό και οφείλει να τον μελετήσει πριν κάνει οποιαδήποτε κίνηση. Η παρουσία δηλαδή ανταγωνισμού αποτελεί κίνητρο για μια επιχείρηση προκειμένου να

⁶ (http://en.wikipedia.org/wiki/Multinational_corporations)

κινητοποιηθεί και να βρίσκεται δυναμικά όπου και ο ανταγωνιστής της. Η διείσδυση λοιπόν σε μια δυναμική αγορά όπου υπάρχει ανταγωνισμός κρίνεται αναγκαία.

- ✓ Εγκατάσταση στην αγορά πελατών ή προμηθευτών : Το να παράγει μία εταιρεία τα προϊόντα της κοντά στο σημείο πώλησης είναι πολύ σημαντικό αφού οι πιθανότητες για αύξηση κερδών αυξάνονται για την εταιρεία. Εάν δηλαδή οι καταναλωτές ή οι προμηθευτές μιας επιχείρησης βρίσκονται πλησίον της αγοράς που μας ενδιαφέρει είναι η επιτακτική η ανάγκη να μεταφερθεί η επιχείρηση κοντά στην αγορά αυτή. Για παράδειγμα οι τράπεζες πάντοτε επιλέγουν σημεία κομβικά, δίπλα στους πελάτες της. Όπως επίσης και οι εταιρείες ανταλλακτικών αυτοκινήτων που κατά κανόνα προσανατολίζονται να οικοδομούνται κοντά σε αυτοκινητοβιομηχανίες.

- Αναζήτηση Αποδοτικότητας (efficiency seeking) : Αυτό σημαίνει πως ο πολυεθνικός όμιλος οργανώνει τις δραστηριότητες του κατα τρόπο τέτοιο ώστε να γίνεται η καλύτερη δυνατή χρήση και ο πιο ωφέλιμος συνδυασμός πόρων και ικανοτήτων. Η πολυεθνική δηλαδή αποσκοπεί σε μια << ορθολογική οργάνωση των εδραιωμένων επενδύσεων προκειμένου να βγει κερδισμένη έπο την κοινή διαχείριση γεωγραφικά διασκορπισμένων δραστηριοτήτων.>>⁷

- Αναζήτηση στρατηγικών πόρων/Ικανοτήτων (strategic asset seeking) : Σε αυτή την κατηγορία ανήκει η ομάδα των πολυεθνικών που αναζητά στρατηγικούς πόρους προκειμένου να βελτιώσουν είτε την ανταγωνιστικότητα τους είτε τη θέση τους στη διεθνή αγορά. Για αυτόν τον λόγο εξαγοράζουν πόρους άλλων ξένων εταιρειών για να προωθήσουν τους μακροπρόθεσμους στρατηγικούς στόχους. Κατά κύριο λόγο οι κλάδοι υψηλής τεχνολογίας ενστερνίζονται αυτή τη στρατηγική επιλογή ώστε να διατηρούν και να βελτιώνουν διαρκώς την ισχύ τους στην αγορά.

1.3 Ιστορική αναδρομή

Η καταγωγή των πολυεθνικών εντοπίζεται στις διεθνείς δραστηριότητες μερικών τραπεζιτών του Μεσαίωνα. Στην Ιταλία του 14^{ου} αιώνα ήταν περίπου 150. Κατά τη

⁷ (Dunning J. 1993, <<Multinational Enterprises and the Global economy >>, Addison Wesley)

διάρκεια του 16^{ου} και 18^{ου} αιώνα οι μεγάλες ευρωπαϊκές εμπορικές εταιρείες δημιούργησαν κυρίως στις αποικίες των χωρών τους εκτεταμένα εμπορικά δίκτυα. Οι ΑΞΕ εμφανίστηκαν μετά το 1830 ως μια μορφή διασυνοριακής δραστηριότητας στον τομέα της μεταποίησης. Μερικά από τα σημαντικότερα παραδείγματα αποτελούν η εγκατάσταση θυγατρικών από ελβετικές υφαντουργικές στη Νότια Γερμανία, από την αμερικανική SINGER στη Σκωτία, και από τη γερμανική SIEMENS στη Ρωσία. Παρόλα αυτά οι ΑΞΕ που πραγματοποιήθηκαν την περίοδο ως το τέλος του 19^{ου} αποτέλεσαν τις εξαιρέσεις του κανόνα που ήταν οι εξαγωγές κεφαλαίου με τη μορφή επενδύσεων χαρτοφυλακίου. Ένας από τους πρώτους που έκαναν αυτό το βήμα ήταν ο Friederich Bayer ο οποίος γίνεται μέτοχος μιας φαρμακευτικής μονάδας στη Νέα Υόρκη, αφού πρώτα ίδρυσε τη δική του φαρμακευτική εταιρεία την Κολωνία. Το 1866, ο Σουηδός εφευρέτης του δυναμίτη, Alfred Nobel, ιδρύει εργοστάσιο εκρηκτικών στο Αμβούργο. Το 1867, η εταιρεία ραπτικών μηχανών Singer με έδρα τις Η.Π.Α, χτίζει εργοστάσιο στη Γλασκώβη και γίνεται η πρώτη επιχείρηση στην ιστορία που πουλά μαζικά ένα προϊόν με κοινή ονομασία παγκοσμίως. Αυτό ήταν και το πρώτο επιχείρημα για να ανακηρυχτεί ως η πρώτη πολυεθνική επιχείρηση.

Οι δραστηριότητες των ΠΕ μέχρι τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο περιορίζονταν στην ανεύρεση και εκμετάλλευση φυσικών πόρων για να διασφαλίσουν την προμήθεια πρώτων υλών για την παραγωγή προϊόντων τους στη χώρα που κατείχαν την έδρα τους. Γι' αυτό και οι πρώτες πολυεθνικές εταιρείες εντοπίζονται στην εξόρυξη και διανομή προϊόντων πρωτογενούς παραγωγής όπως ορυκτά, καρυκεύματα, και γεωργικά προϊόντα των τοπικών περιοχών. Επιπλέον οι πολυεθνικές αυτές συνδέονται σε μεγάλη έκταση με σχέση εξάρτησης της χώρας – αποδέκτη απ τη χώρα- βάση γεγονός που υπονοούσε το αποικιακό καθεστώς της εποχής εκείνης.

Βασικοί παράγοντες που οδήγησαν στην επέκταση των πολυεθνικών υπήρξαν :

- Η υπερπήδηση των εμποδίων του προστατευτισμού των εγχώριων αγορών. Πολλές χώρες είχαν θέσει δασμολογικά και άλλα εμπόδια για τις εισαγωγές προϊόντων. Οι άμεσες ξένες επενδύσεις των πολυεθνικών επιχειρήσεων στις αγορές αυτές έδιναν τη δυνατότητα τα εμπόδια αυτά να εξαλείφονται.
- Το κύμα της τεχνολογικής προόδου όπως η ανακάλυψη του ηλεκτρισμού, οι μηχανές εσωτερικής καύσης κλπ. Μετέβαλαν τα δεδομένα της παραγωγής και εμπορίας αγαθών.

- Η βελτίωση των επικοινωνιών και των μεταφορών, όπως το ατμόπλοιο και τηλεγράφος, που μείωσε το κόστος για δραστηριότητες σε απομακρυσμένες περιοχές.

Εταιρίες που δημιουργήθηκαν εκείνη την εποχή και εξελίχθηκαν γρήγορα σε πολυεθνικές ήταν μεταξύ άλλων οι Standard Oil, Singer, General Electric, AEG, BASF, Bayer, Ericson, Nestle, Ford, Shell, BP, Dunlop κ.α.

Είχαμε την εισαγωγή νέων μεθόδων οργάνωσης της παραγωγής και διαχείριση των πόρων επιχείρησης. Ο ανταγωνισμός μεταξύ επιχειρήσεων προσέλαβε νέες διαστάσεις, όπως η τεχνολογία, η διείσδυση σε νέες αγορές αλλά και η εμβάθυνση των ήδη υπαρχόντων. Η επιβίωση των επιχειρήσεων σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο τεχνολογικό και επιχειρηματικό περιβάλλον κατέστη δυσχερέστερη κι η δομή των αγορών μεταβλήθηκε από αμιγώς ανταγωνιστική σε ολιγοπωλιακή εφόσον οι ισχυρότερες επιχειρήσεις απορροφούσαν ή οδηγούσαν εκτός αγοράς τις ασθενέστερες. Ο ολιγοπωλιακός ανταγωνισμός απαιτεί την παρακολούθηση των κινήσεων των αντιπάλων.

Κατά την περίοδο του μεσοπολέμου οι ΑΞΕ συνέχισαν να ανέρχονται παρά την κατάρρευση των διεθνών κεφαλαιαγορών εξαιτίας της χρηματιστηριακής κρίσης του 1929 και της μετέπειτα σοβαρής ύφεσης που ακολούθησε. Τα φαινόμενα που καθόρισαν την πορεία των ΑΞΕ αυτής της περιόδου μπορούν να συνοψιστούν στα ακόλουθα :

- Άνοδος του προστατευτισμού. Διπλασιασμός των δασμών σε σχέση με το 1913
- Σχηματισμός διεθνών cartels στις ολιγοπωλιακές αγορές με σκοπό το μοίρασμα των αγορών και την αποφυγή εξοντωτικού ανταγωνισμού.
- Άνοδος στη ζήτηση πρώτων υλών και ειδών διατροφής γεγονός που οδήγησε στην αύξηση ΑΞΕ για την εκμετάλλευση φυσικών πόρων και στην ανακάλυψη συνθετικών ουσιών πχ συνθετικού ελαστικού, πλαστικών κ.τ.λ, οι οποίες υποκατέστησαν αντίστοιχες φυσικές πρώτες ύλες.

- Κάθετη ολοκλήρωση μεταξύ των παραγωγικών δραστηριοτήτων καθώς και αυξανόμενη ένταση των συγχωνεύσεων και εξαγορών στο εξωτερικό.

Μετά τον ΄Β Παγκόσμιο Πόλεμο παρατηρήθηκε μια θεαματική επέκταση των δραστηριοτήτων των ΠΕ. Η τρομακτική αυτή ανάπτυξη των πολυεθνικών επιχειρήσεων συμπίπτει με την τεχνολογική επανάσταση και την τεράστια επέκταση και ανάπτυξη στα μέσα και στα συστήματα μεταφορών και επικοινωνίας. Από τα μέσα περίπου της δεκαετίας του ΄60 οι ξένες ιδιωτικές επενδύσεις αυξήθηκαν με ρυθμό πολύ ταχύτερο απ το ρυθμό αύξησης του ακαθόριστου εθνικού προϊόντος των αναπτυγμένων χωρών. Ενώ στην περίοδο 1967-1976 αυξήθηκαν με τον ίδιο περίπου αριθμό που αυξήθηκε και το ακαθόριστο εθνικό προϊόν των αναπτυγμένων χωρών. Ο μέσος ετήσιος ρυθμός αύξησης των άμεσων ιδιωτικών επενδύσεων ήταν 10,7% στην περίοδο 1967-71 και 12,7% στην περίοδο 1971-76, ενώ ο ρυθμός αύξησης του ακαθάριστου εθνικού προϊόντος ήταν 9,1% και 13,5% αντίστοιχα. Αντίθετα με προηγούμενες μορφές επενδύσεων στο εξωτερικό, συνήθως τύπου χαρτοφυλακίου, η αδιαμφισβήτητη κυριαρχία των αμερικανικών ΠΕ εκείνη την εποχή με προορισμό κυρίως τη Δ. Ευρώπη και τον Καναδά πήρε μορφή Α.Ξ.Ε. Το βασικό κίνητρο για την ανάληψη μιας ΑΞΕ ήταν πλέον η διασφάλιση των μεριδίων στις εξαγωγικές αγορές και ολιγοπωλιακού ανταγωνισμού. Στις αρχές της δεκαετίας του 1970 διαπιστώνεται μια μορφή των ΑΞΕ προς τις ΗΠΑ αυτή τη φορά. Οι εξελίξεις που συντέλεσαν στην αλλαγή βρίσκονται στα κατεξοχήν οικονομικά φαινόμενα της δεκαετίας την πετρελαϊκή κρίση και την υποτίμηση του δολαρίου. Η ραγδαία άνοδος της τιμής του πετρελαίου έπληξε τις μικρές οικονομίες της Ευράπης και την Ιαπωνία. Επιπλέον ο προστατευτισμός των ΗΠΑ και η υποτίμηση του δολαρίου περιόρισαν το συγκριτικό πλεονέκτημα που πρόσφερε έως τότε η Ευρώπη ως τόπος εγκατάστασης της παραγωγής.

Κατά τη δεκαετία του 1980 συνεχίστηκαν οι αυξητικές τάσεις των ΑΞΕ. Τα σημεία όμως στα οποία αξίζει να αναφερθεί κανείς είναι : α) οι Ηνωμένες Πολιτείες έχασαν την πρωτοκαθεδρία στη ροή διεθνών επενδύσεων σε θυγατρικές και β) η Ιαπωνία σημείωσε αξιοσημείωτη πρόοδο τόσο στη γενική οικονομική μεγέθυνση όσο και στον τομέα των ΑΞΕ.

Οι ΠΕ σήμερα τείνουν προς μια όλο και μεγαλύτερη διεθνοποίηση (internationalization) της παράγωγης και του εμπορίου και ταυτόχρονα σε μια μεγαλύτερη εσωτερίκευση (internalization) των δραστηριοτήτων τους κατά μήκος των εθνικών συνόρων (οι συναλλαγές δεν γίνονται κατά κύρια μέσω της αγοράς μεταξύ ανεξάρτητων παραγωγικών μονάδων της ίδια επιχείρησης που βρίσκονται σε διαφορετικές χώρες). Αυτό σημαίνει ότι οι πολυεθνικές επιχειρήσεις προωθούν και επιβάλλουν ένα διεθνή καταμερισμό εργασίας που επηρεάζεται από την εσωτερική ειδίκευση στον καταμερισμό εργασίας μέσα στα πλαίσια του πολυεθνικού συγκροτήματος. Με λίγα λόγια όσο περισσότερο πολυεθνική είναι μια επιχείρηση -όσο μεγαλύτερο είναι το ποσοστό συμμετοχής της παραγωγής των θυγατρικών της επιχειρήσεων στο σύνολο των πωλήσεων της- τόσο μεγαλύτερος είναι ο βαθμός εσωτερίκευσης των εξαγωγών της. Οι αληθινά υπερεθνικές εταιρίες ωστόσο φαίνεται πως έχουν εθνική βάση. Η φύση των ΠΕ είναι προσανατολισμένη στη χώρα καταγωγής.

Πίνακας 1.2. Οι 25 Μεγαλύτερες Πολυεθνικές εταιρείες του Κόσμου και τα έσοδά τους

A/A	ΕΤΑΙΡΕΙΑ	Χώρα	Έσοδα(\$ εκατ.)	Κέρδη (\$εκατ.)	Εργατικό Δυναμικό
1	Royal Dutch Shell	Ολλανδία	458,361.00	26,277.00	102,000
2	Exxon Mobil	Η.Π.Α	442,851.00	45,220.00	104,700
3	Wal-Mart Stores	Η.Π.Α	405,607.00	13,400.00	2,100,000
4	BP	Αγγλία	367,053.00	21,157.00	92,000
5	Chevron	Η.ΠΑ	263,159.00	23,931.00	66,716
6	Total	Γαλλία	234,674.00	15,500.00	96,959
7	ConocoPhillips	Η.Π.Α	230,764..00	-16,998.00	33,800
8	ING Group	Ολλανδία	226,577.00	-1,067.00	125,285
9	Sinopec	Κίνα	207,814.00	1,961.00	639,690
10	Toyota Motor	Ιαπωνία	204,352.00	-4,349.00	320,808

11	Japan Post Holdings	Ιαπωνία	198,700.00	4,208.00	233,400
12	General Electric	Η.Π.Α	183,207.00	17,410.00	323,000
13	China National Petroleum	Κίνα	181,123.00	10,271.00	1,618,393
14	Volkswagen	Γερμανία	166,579.00	6,957.00	369,928
15	State Grid	Κίνα	164,136.00	664.00	1,537,000
16	Dexia Group	Βέλγιο	161,269.00	-4,868.00	28,099
17	ENI	Ιταλία	159,348.00	12,917.00	78,880
18	General Motors	Η.Π.Α	148,979.00	-30,860.00	243,000
19	Ford Motors	Η.Π.Α	146,277.00	-14,672.00	213,000
20	Allianz	Γερμανία	142,395.00	-3,577.00	182,865
21	HSBC Holdings	Αγγλία	142,049.00	5,728.00	331,458
22	Gazprom	Ρωσία	141,455.00	29,864.00	456,000
23	Daimler	Γερμανία	140,328.00	1,973.00	273,216
24	BNP Paribas	Γαλλία	136,096.00	4,422.00	154,069
25	Carrefour	Γαλλία	129,134.00	1,862.00	495,287

Πηγή (Fortune, July 21, 2008 p. 165)

1.4 Γιατί δημιουργούνται πολυεθνικές επιχειρήσεις

Οι επιχειρήσεις που λειτουργούν μέσα στο σύστημα αγοράς πρέπει να εξασφαλίζουν κέρδη και να προλαβαίνουν τον ανταγωνισμό. Για να πετύχουν αυτό το ίδιο στόχο πρέπει να επεκτείνουν τη δραστηριότητα τους, τόσο στο γεωγραφικό όσο και σε οργανωτικούς όρους. Αρχικά η κερδοφορία και η απαραίτητη δημιουργία πλεονάσματος που μπορούν να διασφαλιστούν με βελτιώσεις στην παραγωγικότητα. Από τα τέλη της δεκαετίας του 1940 μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του 1970 η Δυτική Ευρώπη προσέλκυσε πάνω από 40% των διεθνών επενδυτικών ροών. Αυτό συμβαίνει διότι οι επιχειρήσεις χρειάζονται συνεχώς να υπερβαίνουν τα εμπόδια που θέτει τα μέγεθος τους αλλά και το εύρος της αγοράς στην οποία απευθύνονται. Από κάποιο σημείο και έπειτα, όμως, τα οφέλη συγκεντρώνονται με φθίνοντα ρυθμό και τα εμπόδια στην περαιτέρω κερδοφορία γίνονται εντονότερα : όσο προχωράει η

οργάνωση της εργασίας στα συνδικάτα, όσο εξαντλούνται οι βελτιώσεις στην οργανωτική διαχείριση του εργοστασίου και όσο δυναμώνει ο ανταγωνισμός από άλλες επιχειρήσεις, η προσπάθεια που χρειάζεται για να διατηρήσει το αρχικό της πλεονέκτημα μια εταιρία πρέπει να μεγαλώνει ενώ τα αποτελέσματα να γίνονται ολοένα και μικρότερα. Αντιμέτωπες με αυτές τις πιέσεις, οι επιχειρήσεις καλούνται να βρουν νέες λύσεις που συχνά συνεπάγονται την αναζήτηση νέας χωροθέτησης με καλύτερους όρους (φθηνότερη εργασία, λιγότεροι περιορισμοί, φθηνότερη γη κτλ.) σε άλλη τοποθεσία μέσα στην ίδια χώρα, αλλά μόλις εξαντληθούν τα πλεονεκτήματα και από εκεί, η αναζήτηση στρέφεται σε ευρύτερους γεωγραφικούς ορίζοντες. Σε δεύτερο χρόνο, λοιπόν η διεθνοποίηση της δραστηριότητας έρχεται να δώσει την απάντηση στα προβλήματα της ανταγωνιστικότητας. Η επένδυση σε άλλες χώρες έλκεται από την ανάγκη διεύρυνσης των αγορών και αξιοποίησης φθηνότερων παραγωγικών συντελεστών.

1.4.1 Δραστηριότητα και ανάπτυξη

Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις λειτουργούν ως ατμομηχανές και ο ρόλος τους είναι καταλυτικός σημασίας για την οικονομική ανάπτυξη, στα πλαίσια της διεθνοποιημένης οικονομίας. Μέσω των πολυεθνικών μεταφέρονται από τις ανεπτυγμένες σε υπανάπτυκτες και αναπτυσσόμενες χώρες, τεχνολογία, τεχνογνωσία (know-how), κεφάλαια και Management, με σκοπό την δημιουργία νέων επενδύσεων και την ανάπτυξη των δραστηριοτήτων τους. Έτσι εκσυγχρονίζονται οι κλάδοι της μεταποίησης και της προσφοράς υπηρεσιών στις χώρες αυτές με αποτέλεσμα η αύξηση της εγχώριας παραγωγής, περιορισμό των εισαγωγών, αύξηση των εξαγωγών, αύξηση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος και βελτίωση του βιοτικού επιπέδου και του επιπέδου ζωής των λαών τους.

Οι πολυεθνικές έχουν επιχειρηματική δραστηριότητα, σε βασικούς κλάδους της μεταποίησης και της παροχής υπηρεσιών (τραπεζικών, χρηματοοικονομικών, ασφαλιστικών, τηλεπικοινωνιών κτλ), την οποία αναπτύσσουν και επεκτείνουν στις προαναφερθείσες χώρες. Διαθέτουν ειδικές μονάδες ερευνών, στον τεχνικό-τεχνολογικό και εμπορικό - οικονομικό τομέα, εξειδικευμένη τεχνολογία και τεχνογνωσία υψηλή επιπέδου, δίκτυα προμήθειας πρώτων υλών και διάθεσης προϊόντων, κατάλληλη επιτελική οργάνωση, επάρκεια κεφαλαίων και

αποτελεσματικό Management. Το κόστος για τις έρευνες που γίνονται σε μόνιμη βάση, είναι ανέφικτο για μικρές μονάδες.

Πολλές από τις δραστηριοποιούμενες σε παραγωγικούς τομείς (μεταποίηση) διαθέτουν πλήρη κάθετη οργάνωση, απ την πρώτη ύλη μέχρι την διάθεση των προϊόντων και αυτοματοποίηση για μεγάλη τυποποιημένη μαζική παραγωγή εν σειρά. Έτσι επιτυγχάνουν οικονομίες κλίμακας (λόγω κατανομής των σταθερών εξόδων σε μεγάλο αριθμό μονάδων προϊόντων), χαμηλό λειτουργικό κόστος(προμήθειας πρώτων υλών, παραγωγής και διάθεσης προϊόντων) και ικανοποιητικά περιθώρια κέρδους. Στις τρίτες χώρες εγκαθιστούν παραγωγικές μονάδες ή υποκαταστήματα παροχής υπηρεσιών, απευθείας ή μέσω ιδρυόμενων θυγατρικών εταιρειών. Είναι οι καλούμενες Άμεσες Ξένες Επενδύσεις.

Επίσης αναθέτουν εργασίες ΦΑΣΟΝ σε τοπικές αλλοδαπές επιχειρήσεις στις οποίες εγκαθιστούν κατάλληλο μηχανικό εξοπλισμό. Η εργασία αυτή εκτελείται βάσει συγκεκριμένων προδιαγραφών, με τεχνική επίβλεψη και έλεγχο ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων. Η επιλογή της κατάλληλης μεταξύ των ανωτέρω μορφής δραστηριότητας ή συνεργασίας γίνεται μετά από τεχνικό-οικονομική μελέτη από ειδικούς επιστήμονες λαμβανομένων υπόψη των συγκριτικών πλεονεκτημάτων (εργασιακό κόστος, πρώτες ύλες, παρεχόμενα φορολογικά και άλλα κίνητρα κτλ) με στόχο πάντοτε τη καλή ποιότητα, το χαμηλό κόστος και τα ικανοποιητικά αποτελέσματα.

Τα προϊόντα των πολυεθνικών επιχειρήσεων που παράγονται στις Ασιατικές χώρες (Κίνα, Ινδία, Ταϊβάν, Ν. Κορέα κτλ) έχουν κατακλύσει τις αγορές του κόσμου. Στον τουριστικό τομέα μεγάλες πολυεθνικές διαθέτουν ιδιόκτητα ξενοδοχειακά συγκροτήματα σε διάφορες χώρες ή τα μισθώνουν για τη διάρκεια δεκαετιών, μισθώνουν επίσης μεγάλα αεροπλάνα και οργανώνουν εκδρομές διακοπών όλο το χρόνο με απίστευτα χαμηλό κόστος. Απόδειξη του εξαιρετικά σημαντικού έργου των πολυεθνικών επιχειρήσεων.

Η μεταφορά παραγωγικών εγκαταστάσεων για μείωση του κόστους παραγωγής άρχισε στις Η.Π.Α την δεκαετία του 1960. Το internet και η βελτίωση της εκπαίδευσης συνέβαλαν αποφασιστικά στη δημιουργία κλάδων πληροφορικής και χρηματοοικονομικής διαχείρισης σε άλλες χώρες (Ιρλανδία, Κίνα, Ινδία κτλ)

Ορισμένες χώρες (Ινδία, Φιλιππίνες, Μαλαισία κλπ) διαθέτουν πολύ μεγάλο αριθμό πτυχιούχων τεχνολογικής εκπαίδευσης που τους χρησιμοποιούν οι ξένες πολυεθνικές στις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι Η.Π.Α απώλεσαν την πενταετία 2001-2005 περίπου 240 χιλιάδες θέσεις σε κλάδους υψηλής τεχνολογίας και 830 χιλιάδες στον ευρύτερο τομέα της παροχής υπηρεσιών. Η General electric έχει μεταφέρει στο εξωτερικό τα 70% των τεχνολογικών της κλάδων (15 χιλιάδες θέσεις στην Ινδία κτλ). Ακολουθούν οι Η.S.B.C (8 χιλιάδες εργαζόμενοι σε χώρες του Ειρηνικού) Motorola κτλ. Ο Ινδός στον κλάδο πληροφορικής κερδίζει σήμερα 10 δολάρια την ώρα έναντι 80 δολάρια στις Η.Π.Α

1.4.2 Επίδραση της λειτουργίας των πολυεθνικών στη χώρα που τη φιλοξενεί

Οι οικονομικές συνέπειες της δραστηριότητας από την μετεγκατάσταση μιας πολυεθνικής επιχείρησης στην οικονομία που τη φιλοξενεί αποτελούν πεδίο έντονης αντιπαράθεσης εδώ και αρκετές δεκαετίες. Η θετική άποψη υποστηρίζει πως η προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων επιτρέπει την αναπτυξιακή μεταμόρφωση της οικονομίας υποδοχής δημιουργώντας νέες θέσεις εργασίας, νέες δεξιότητες και γνώσεις αλλά και δεσμούς επικοινωνίας και ανταλλαγής ανάμεσα στην τοπική οικονομική δραστηριότητα και τα ευρύτερα παραγωγικά δίκτυα της παγκόσμιας οικονομίας. Η κριτική άποψη υπογραμμίζει πως η προσέλκυση ξένων επενδύσεων φέρνει λιγότερα δώρα και μεγαλύτερο κόστος για τις οικονομίες υποδοχής. Ενώ δημιουργούνται νέες θέσεις εργασίας, αυτές συχνά είναι χαμηλά αμειβόμενες, χαμηλών δεξιοτήτων και αμφίβολης διάρκειας, ενώ παράλληλα σημειώνεται απώλεια του εθνικού ελέγχου πάνω στην παραγωγική δραστηριότητα. Τώρα θα δούμε τα υπέρ και τα κατά της προσέλκυσης ξένων επενδύσεων για την οικονομία υποδοχής.

- Η τοπική οικονομία : Όσον αφορά την οικονομική οικονομία είναι πολλά τα πλεονεκτήματα που έχει αφού έρχονται νέα εισοδήματα και νέες επενδύσεις που θα απασχολήσουν εργατικό πληθυσμό, υπάρχει μεταφορά γνώσης νέων τεχνολογιών και

τεχνικών διοίκησης που κάνουν πιο αποδοτική την εργασία, υπάρχει βελτίωση των δεξιοτήτων δηλαδή κατάρτιση των εργαζομένων με εκπαιδευτικά προγράμματα και φυσικά το πιο σημαντικό δημιουργείται μια δεξαμενή για φορολογικά έσοδα που θα φέρει ανάπτυξη στον τόπο.

Βασικό πλεονέκτημα είναι όμως είναι πως η ανάπτυξη αυτή που δημιουργείται εξαρτάται από εξωτερικό έλεγχο. Επίσης υπάρχει μεγαλύτερη ευπάθεια να κλείσει η επιχείρηση και να υπάρξουν απώλειες θέσεων εργασίας όπως ακόμη και απώλειες παραδοσιακών δεξιοτήτων. Δημιουργείται μια <<περιχαρακωμένη ανάπτυξη>> με μικρή επίδραση στην εγχώρια οικονομία, αλλά στενούς δεσμούς με παγκόσμια αγορά. Πολύ συχνό φαινόμενο είναι η περιθωριοποίηση και ο μαρασμός άλλων οικονομικών δραστηριοτήτων

- Οι τοπικές επιχειρήσεις :Μεγάλες ευκαιρίες ανοίγουν για τις τοπικές επιχειρήσεις αφού τους δίνεται η ευκαιρία για παραγωγή προμηθειών προς τη διεθνική επιχείρηση, υπάρχει μεγάλη διευκόλυνση πρόσβασης στη διεθνή αγορά. Ακόμη παρατηρείται εκμάθηση με όχημα τη μίμηση των άριστων διεθνών πρακτικών

Κύριο πλεονέκτημα είναι ο αυξημένος ανταγωνισμός στις τοπικές αγορές οποίος ανταγωνισμός για εργασία, γη και κεφάλαιο οδηγεί σε αύξηση τιμών τους και δημιουργείται μια <<αιχμαλωσία>> από συγκεκριμένους προμηθευτές.

- Η τοπική κοινωνία : Η ύπαρξη και λειτουργία πολυεθνικών ομίλων βοηθά εξαιρετικά την εκάστοτε χώρα υποδοχής. Βασικό πλεονέκτημα για την τοπική κοινωνία είναι η αναβάθμιση της τοπικής υποδομής η οποία μπορεί να μην είχε γίνει πχ, μεταφορές, επικοινωνία αλλά και μία συνοδευτική <<κοινωνική επένδυση>> όπως σχολεία, νοσοκομείο, τοπικές υπηρεσίες κλπ. Βελτιώνει σημαντικά το βιοτικό επίπεδο, εφόσον συνήθως πρόκειται για χώρα αναπτυσσόμενη, αυξάνει την εγχώρια παραγωγή και εν γένει τη ζωή των ανθρώπων που διαμένουν εκεί.⁸Βέβαια υπάρχει μεγάλος κίνδυνος για παρεμβολή ή ακόμα και καταστροφή του τοπικού χαρακτήρα και των συνηθειών. Ακόμη μπορεί να υπάρξει εκτόπιση απο τη χρήση κάποιων φυσικών πόρων. Οι υποδομές οι οποίες μπορεί να δημιουργηθούν είναι πιθανό να

⁸ Βαρελάς Γ., 4-5-07, Πολυεθνικές επιχειρήσεις, Μύθοι και αλήθειες

είναι στα μέτρα της ξένης επιχείρησης αλλά όχι κατάλληλες για την τοπική οικονομική δραστηριότητα.

- Η απασχόληση: Δημιουργούνται νέες ευκαιρίες για ντόπιο πληθυσμό και περισσότερες δουλειές που θα απασχολήσουν τον πληθυσμό αυτό και μάλιστα οι μισθοί είναι συνήθως υψηλότεροι από αυτούς της εγχώριας αγοράς σε συνδυασμό με εκπαίδευση και πιο προοδευτική προσέγγιση στην αξιοποίηση των ανθρώπινων πόρων.

Κύρια μειονεκτήματα όσον αφορά την απασχόληση είναι η εισαγωγή περισσότερων αυταρχικών μεθόδων διοίκησης. Κάποιες δουλειές είναι χαμηλού επιπέδου δεξιοτήτων ή εντελώς ανειδίκευτες και επαναλαμβανόμενες. Ακόμη η εκπαίδευση σε δεξιότητες που είναι χρήσιμες αποκλειστικά για τη συγκεκριμένη επιχείρηση και δεν <<μεταφέρονται>> αλλού στην οικονομία

- Πολιτικές συνέπειες και παρενέργειες : Ο ερχομός ισχυρών μη τοπικών <<παικτών> αναβαθμίζει τη σημασία της περιοχής στον ανταγωνισμό μεταξύ περιφερειών για κρίσιμους κρατικούς πόρους. Ακόμη οι τοπικές αναπτυξιακές προτεραιότητες της επιχείρησης που φιλοξενείται και κάθε εναλλακτικός αναπτυξιακός προβληματισμός περιθωριοποιείται.

1.4.3 Πλεονεκτήματα πολυεθνικών επιχειρήσεων

Σε αυτή την ενότητα θα αναλύσουμε τα πλεονεκτήματα που προκύπτουν απτήν ίδρυση και τη λειτουργία των πολυεθνικών επιχειρήσεων. Αυτό που αναμφισβήτητα πρέπει να τονισθεί είναι το γεγονός ότι τα πλεονεκτήματα μιας πολυεθνικής επιχείρησης αποβαίνουν θετικά όχι μόνο για την εθνική οικονομία στη χώρα προέλευσης αλλά και για την οικονομία σε παγκόσμιο επίπεδο.⁹

Ένα από τα οφέλη της πολυεθνικής είναι το βασικό χαρακτηριστικό της όπου η επιχείρηση μαθαίνει να χρησιμοποιεί στο έπακρο τις δικές της δυνάμεις, πόρους, δεξιότητες αναπτύσσοντας τα κατά το μέγιστο δυνατό, ενώ

⁹ www.nafpaktia.com/articles/703/polyethnikes-epixeiriseis-mythoi-kai-alithies

παράλληλα μπορεί και αποσπά εξωτερικά στοιχεία, απαραίτητα για να ισχυροποιήσει τη θέση της και να εκμεταλλευτεί πλήρως τις ευκαιρίες που ανά πάσα στιγμή παρουσιάζονται στ εξωτερικό της περιβάλλον. Με τις ήδη θεμελιώδεις ικανότητές της (core competencies), της δίνεται η δυνατότητα να ανταπεξέρχεται ταχύτατα και με επιτυχία στο διαρκώς μεταβαλλόμενο επιχειρηματικό περιβάλλον.¹⁰ Ο συνδυασμός μάλιστα των ισχυρών ενδοεταιρικών χαρακτηριστικών με τα εξωτερικά στοιχεία με εξωτερικά στοιχεία συντελεί στη διάχυση γνώσης (spillovers) τη βελτίωση της καινοτομικής ικανότητας, τη δημιουργία προϊόντος με μοναδική ταυτότητα και αξία.

Ένα ακόμη πλεονέκτημα των πολυεθνικών επιχειρήσεων είναι ότι λειτουργούν ως όμιλοι, δίκτυα, οι μονάδες οι οποίες δεν μπορούν να λειτουργούν ανεξάρτητα. Προάγεται δηλαδή η συλλογική επιχειρηματικότητα, γνώση και δράση, ενώ διευρύνεται παράλληλα και η εξειδίκευση τόσο στο σχεδιασμό όσο και στην παραγωγή των προϊόντων και των υπηρεσιών.

Επιπροσθέτως η ύπαρξη και λειτουργία πολυεθνικών ομίλων βοηθά εξαιρετικά την εκάστοτε χώρα υποδοχής. Αρχικά βελτιώνει σημαντικά το βιοτικό της επίπεδο, εφόσον συνήθως πρόκειται για χώρα αναπτυσσόμενη, αυξάνει την εγχώρια παραγωγή και εν γένει τη ζωή των ανθρώπων που διαμένουν εκεί.¹¹

Ακόμα, η τεχνολογία ως παράγοντας διατήρησης και βελτίωσης του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος μια επιχείρησης διαδραματίζει σπουδαίο ρόλο και δημιουργεί ευκαιρίες για μεταφορά γνώσης και δεξιοτήτων. Η ραγδαία εξέλιξη της ωφελεί σημαντικά τα πολυεθνικά δίκτυα, ενώ η διάχυση και η ενσωμάτωση της στην παραγωγή συμβάλλει στην παροχή σύνθετων και με αξία προϊόντων.

Οι πολυεθνικές εταιρείες, είτε με τη μεγάλη γκάμα των προϊόντων τους είτε λόγω των πολλών, διαφορετικών εσωτερικών τμημάτων τους, τις διαφορετικές ανάγκες και δομές καθενός, συμβάλλουν καταλυτικά στα

¹⁰ The global corporation-The Decolonization of International Business,1999,Quorum Books

¹¹ Βαρελάς Γ., 4-05-07,Πολυεθνικές επιχειρήσεις,Μύθοι και Αλήθειες

προγράμματα Έρευνας και Ανάπτυξης, τα οποία με τη σειρά τους έχουν ευεργετικά αποτελέσματα στην κερδοφορία μιας επιχείρησης.¹² Νέες μέθοδοι, νέες τεχνικές και νέες τεχνολογίες εντάσσονται στα προϊόντα, ώστε να ανταποκρίνονται πλήρως στα εγχώρια καταναλωτικά πρότυπα και στις συνθήκες παραγωγής.

Τέλος, οι κυβερνήσεις υποστηρίζουν και ενθαρρύνουν τη δημιουργία πολυεθνικών εταιρειών. Εκτός απ' όλα τα παραπάνω πλεονεκτήματα, ένα δίκτυο με τεράστια γεωγραφική διασπορά είναι βέβαιο ότι προσφέρει νέες θέσεις εργασίας και συνεπώς τονώνει την απασχόληση. Πράγμα το οποί λειτουργεί ως κοινωνικό – οικονομικό όφελος ενώ συμβάλει σε διεθνές επίπεδο στη μείωση της ανεργίας, την απασχόληση περισσότερου ανθρώπινου δυναμικού και εν τέλει την αύξηση εσόδων.

1.5 Πολιτική ρύθμιση

Στα πλαίσια της πολιτικής για μεγιστοποίηση των κερδών τους τα πολυεθνικά συγκροτήματα αναπτύσσουν διεθνώς ενδοεταιρικά συστήματα ανταλλαγής προϊόντων και τεχνογνωσίας, τα οποία υποκαθιστούν τους παραδοσιακούς μηχανισμούς της αγοράς. Η προώθηση ιεραρχικών δομών και συστημάτων σε ατελείς αγορές εξασφαλίζει καλύτερο έλεγχο των επιχειρησιακών δραστηριοτήτων και προσφέρει οικονομικά πλεονεκτήματα έναντι των συναλλαγών που πραγματοποιούνται με βάση το νόμο της προσφοράς και ζήτησης. Ο παραγκωνισμός του μηχανισμού των τιμών από το management και τη διοικητική ιεραρχία εξηγείται επίσης από τη μη ικανοποιητική λειτουργία των αγορών για ενδιάμεσα προϊόντα υψηλής τεχνολογικής έντασης, η εξάπλωση της διεθνούς παραγωγής μέσω διαδικασιών εσωτερίκευσης είχε σαν αποτέλεσμα τη ραγδαία ανάπτυξη του ενδοεπιχειρησιακού εμπορίου (Intra-Firm Trade). Το γεγονός αυτό αντανακλάται στην ανταλλαγή μιας σειράς εισροών με διαφορετικό επίπεδο τεχνολογικής έντασης και προστιθέμενης αξίας ανάμεσα στις συγγενικές εταιρίες του πολυεθνικού συγκροτήματος.

¹² Γκέρατς Ρ., Σεπτέμβριος 2005, Διπλωματική εργασία με θέμα <<Στρατηγικές Έρευνας και Ανάπτυξης των πολυεθνικών επιχειρήσεων με έμφαση την Ελλάδα>>, Πάντειο Πανεπιστήμιο

1.6 Οργανωσιακή δομή των πολυεθνικών επιχειρήσεων

Η οργανωσιακή δομή μιας επιχείρησης είναι απ τη φύση της πολύπλοκη πόσο μάλλον για μια πολυεθνική εταιρεία η οποία έχει πολλές περισσότερες διαστάσεις. Η οργάνωση μιας πολυεθνικής εταιρείας σχετίζεται με μια σειρά ζητημάτων όπως οι εσωτερικές σχέσεις μεταξύ διαφόρων τμημάτων, ο καταμερισμός των ευθυνών, η διαχείριση των πληροφοριών και ο έλεγχος της επιχείρησης με σκοπό να επιτευχθούν οι στόχοι της στρατηγικής της. Με λίγα λόγια η οργάνωση είναι ουσιαστικά η ορθή λήψη αποφάσεων. Μια πολυεθνική θα πρέπει να έχει μια σειρά δικτύων εξουσίας και ευθυνών από το Διευθύνοντα σύμβουλο και τα υψηλόβαθμα στελέχη μέχρι τα στελέχη των μονάδων που βρίσκονται διεθνώς. Τα δίκτυα αυτά σχετίζονται με τη διαδικασία λήψης αποφάσεων απ στελέχη τα οποία είναι πιθανό να είναι διασκορπισμένα σε πολλές χώρες. Η επικοινωνία αυτή μεταξύ των δικτύων είναι μίζοντος σημασίας καθώς οι πληροφορίες που αφορούν μια σειρά ζητημάτων θα πρέπει να διασπείρονται άμεσα προς τους ενδιαφερόμενους. Η μετάδοση των πληροφοριών είναι πολύ σημαντική για την οργάνωση της πολυεθνικής εταιρείας και θα πρέπει η εταιρεία να είναι έτοιμη να αντιμετωπίσει τυχόν δυσκολίες που θα προκύψουν στ πληροφοριακό της σύστημα. Παραδείγματος χάριν η κάθε χώρα έχει διαφορετική κουλτούρα, περιβάλλον, νομοθεσία και φορολογικό σύστημα με συνέπεια κάθε πληροφορία να έχει διαφορετική αξία και να αξιοποιείται με διαφορετικό τρόπο σε κάθε περίπτωση.¹³

Ακόμη η οργάνωση μιας επιχείρησης θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένη στο περιβάλλον και στην κουλτούρα της κάθε χώρας στην οποία δραστηριοποιείται. Ένα συχνό φαινόμενο είναι η αποκέντρωση των ευθυνών των στελεχών σε ξένες χώρες, ενώ αυξάνεται ο βαθμός ευθύνης των υψηλόβαθμων στελεχών που εδρεύουν στη μητρική χώρα με σκοπό τα στελέχη αυτά να πετύχουν μια σειρά στρατηγικών στόχων καθώς επίσης να πετύχουν οικονομίες κλίμακας σε μια σειρά κεντρικών λειτουργιών όπως

¹³ Κωνσταντίνος Α. Μπλούτσος, Διπλωματική Εργασία με θέμα : <<Ποσοτική ανάλυση και στρατηγικές αντιμετώπισης της έκθεσης πολυεθνικών εταιριών στο συναλλαγματικό κίνδυνο>>.

έρευνας αποθεμάτων και χρηματοοικονομικών. Κατά συνέπεια εμφανίζονται δυο μορφές οργάνωσης, η θεσμοθετημένη (statutory) και η επιχειρηματική (managerial). Για παράδειγμα λόγω των νομικών περιορισμών, μερικών κρατών, οι πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι υποχρεωμένες να έχουν στη διοίκηση της τοπικής μονάδας εγχώρια στελέχη. Παρόλα αυτά, η επιχειρηματική δομή είναι αυτή που έχει τη μεγαλύτερη σημασία καθώς είναι μια οργανωσιακή δομή για λήψη διοικητικών αποφάσεων.

Επίσης υπάρχουν και οι τυπικές και οι άτυπες δομές οργάνωσης. Η τυπική οργανωσιακή δομή παρουσιάζει τις τυπικής-λογικές σχέσεις μεταξύ τμημάτων μιας επιχείρησης όπως αυτά παρουσιάζονται και από τα τυπικά οργανογράμματα. Όμως στη λειτουργία μιας επιχείρησης παίζει σημαντικό ρόλο και η άτυπη οργανωσιακή δομή της η οποία σχετίζεται σε μεγάλο βαθμό με τη λήψη διοικητικών αποφάσεων και τη διαδικασία διοίκησης. Η άτυπη δομή μιας επιχείρησης είναι πολύ δύσκολο να λειτουργήσει και να αναλυθεί, καθώς τα στελέχη μιας επιχείρησης έχουν διαφορετική προσωπικότητα, ανάγκες, επιθυμίες. Ακόμη σε πολυεθνικές επιχειρήσεις σημαντικό ρόλο παίζουν και οι διαφορές μεταξύ των χωρών σε θέματα κουλτούρας οι οποίες επηρεάζουν τα στελέχη όταν αλληλεπιδρούν.

Μεταξύ του βαθμού διεθνοποίησης μια εταιρείας και της οργανωσιακής δομής υπάρχει ισχυρή σχέση καθώς όσο επεκτείνεται εντός συνόρων της η δομή της μεταβάλλεται έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στο νέο περιβάλλον που δραστηριοποιείται. Αρχικά όταν μια επιχείρηση ξεκινά τις εξαγωγές προστίθεται στην οργανωσιακή της δομή ένα τμήμα εξαγωγών τα οποία αναφέρεται σε υψηλόβαθμο στέλεχος του τμήματος μάρκετινγκ της επιχείρησης. Καθώς οι εξαγωγές αυξάνονται, το τμήμα των εξαγωγών μετατρέπεται σε τομέα εξαγωγών. Στη συνέχεια όταν η επιχείρηση προχωρά σε διεθνή επέκταση αδειοδοτήσεις και εγκατάσταση μονάδων στο εξωτερικό εισάγει στην οργανωσιακή της δομή τον τομέα διεθνών δραστηριοτήτων. Ο τομέας αυτός διευθύνεται συνήθως από τον αντιπρόεδρο της επιχείρησης με καθήκον την οργάνωση όλων των διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων και την συνεργασία με άλλα τμήματα και τομείς της επιχείρησης..

Όσο αυξάνονται οι διεθνής επιχειρηματικές δραστηριότητες της και η παγκόσμια προοπτική της διοίκησης της η οργανωτική δομή της στρέφεται προς αυτές τις κατευθύνσεις. Η επιχείρηση εγκαθιστά πλέον τομείς για τον έλεγχο της παραγωγής, του μάρκετινγκ και της κερδοφορίας των προϊόντων ανά τον κόσμο. Εναλλακτικά μπορεί να εγκαταστήσει τομείς ελέγχου ανά χώρα. Τα έλως υπάρχουν και επιχειρήσεις που προσπαθούν να επιτύχουν ένα συνδυασμό των παραπάνω δομών.¹⁴

1.7 Το πολιτικό περιβάλλον

Ένα σημαντικό μέρος οποιασδήποτε επιχειρηματικής απόφασης είναι η εκτίμηση του πολιτικού περιβάλλοντος στο οποίο δραστηριοποιείται μια επιχείρηση. Οι νόμοι και οι κανονιστικές διατάξεις που ψηφίζονται από οποιοδήποτε κυβερνητικό επίπεδο μπορούν να επηρεάσουν τη βιωσιμότητα των δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης στη χώρα υποδοχής. Οι νόμοι περί κατώτατου μισθού επηρεάζουν την τιμή που μια επιχείρηση πρέπει να πληρώσει για το εργατικό δυναμικό, οι πολεοδομικές κανονιστικές διατάξεις επηρεάζουν τον τρόπο με τον οποίο μπορεί να χρησιμοποιήσει την περιουσία της, και οι νόμοι περί προστασίας του περιβάλλοντος επηρεάζουν την τεχνολογία παραγωγής που μπορεί να χρησιμοποιήσει καθώς και το κόστος διαχείρισης των αποβλήτων. Δυσμενείς αλλαγές στη φορολογική νομοθεσία μπορούν να καταστρέψουν αργά την αποδοτικότητα της πολυεθνικής επιχείρησης. Εμφύλιοι πόλεμοι, δολοφονίες, ή απαγωγές ξένων επιχειρηματιών και η δήμευση της περιουσίας της επιχείρησης είναι σημαντικοί κίνδυνοι στις δραστηριότητες μια πολυεθνικής επιχείρησης.

1.7.1 Πολιτικός κίνδυνος

Οι περισσότερες επιχειρήσεις μπορούν άνετα να αξιολογήσουν το πολιτικό κλίμα στις οικίες χώρες τους. Ωστόσο, η αξιολογία του πολιτικού κλίματος σε άλλες χώρες είναι πολύ πιο δύσκολη. Οι πολύπειρες διεθνής επιχειρήσεις

¹⁴ Κωνσταντίνος Α. Μπλούτσος, Διπλωματική Εργασία με θέμα : <<Ποσοτική ανάλυση και στρατηγικές αντιμετώπισης της έκθεσης πολυεθνικών εταιριών στο συναλλαγματικό κίνδυνο>>.

προβαίνουν σε εκτίμηση του πολιτικού κινδύνου, μία συστηματική ανάλυση των πολιτικών κινδύνων που διατρέχουν σε ξένες χώρες. Πολιτικοί κίνδυνοι είναι οποιεσδήποτε αλλαγές στο πολιτικό σκηνικό που μπορεί να επηρεάσουν δυσμενώς την αξία των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων μιας επιχείρησης. Οι περισσότεροι πολιτικοί κίνδυνοι μπορούν να χωριστούν σε 3 κατηγορίες :

- ✓ Κίνδυνος ιδιοκτησίας, κατά τον οποίο η περιουσία μιας επιχείρησης απειλείται με απαλλοτρίωση ή δήμευση.
- ✓ Κίνδυνος λειτουργίας, κατά τον οποίο οι τρέχουσες λειτουργίες μιας επιχείρησης και/ή η ασφάλεια των εργαζομένων της απειλούνται από αλλαγές σε νόμους, περιβαλλοντικά πρότυπα, φορολογικούς κώδικες, τρομοκρατία, ένοπλη εξέγερση, και το καθεξής
- ✓ Κίνδυνος περιορισμού ή απαγόρευσης μεταφοράς κεφαλαίων κατά τον οποίο η κυβέρνηση παρεμποδίζει την ικανότητα μιας επιχείρησης να μεταφέρει κεφάλαια από και προς τη χώρα

Όπως βλέπουμε και στον παρακάτω πίνακα οι πολιτικοί κίνδυνοι μπορούν να προκύψουν από κυβερνητικές ενέργειες, όπως η ψήφιση νόμων που απαλλοτριώνουν τις ιδιωτικές περιουσίες, αυξάνουν το λειτουργικό κόστος, υποτιμούν το νόμισμα, ή περιορίζουν τον επαναπατρισμό των κερδών. Οι πολιτικοί κίνδυνοι ενδέχεται επίσης να προκύψουν και από μη κυβερνητικές ενέργειες, όπως απαγωγές, εκβιασμοί, και τρομοκρατικές ενέργειες.

Οι πολιτικοί κίνδυνοι μπορούν να επηρεάσουν όλες τις επιχειρήσεις εξίσου ή να εστιάσουν μόνο σε μερικές από αυτές. Ο μακροπολιτικός κίνδυνος επηρεάζει όλες τις επιχειρήσεις σε μια χώρα. Παραδείγματα είναι η εμφύλιος πόλεμος που διέλυσε τη Σιέρα Λεόνε, το Ζαΐρ, τη Βοσνία και τη Ρουάντα τη δεκαετία του 1990 ή οι πρόσφατες συγκρούσεις στο Αφγανιστάν, το Ιράκ και τη Λιβερία. Ο μικροπολιτικός κίνδυνος επηρεάζει μόνο μια συγκεκριμένη επιχείρηση ή επιχειρήσεις μιας συγκεκριμένης βιομηχανίας. Στη Σαουδική Αραβία, η εθνικοποίηση της πετρελαιοβιομηχανίας της τη δεκαετία του 1970 είναι ένα παράδειγμα ενός κυβερνητικά επιβεβλημένου μικροπολιτικού κινδύνου, όπως είναι και οι πρόσφατες απαιτήσεις της κυβέρνησης της Βενεζουέλας προς τις ξένες

πετρελαϊκές εταιρείες να επαναδιαπραγματευθούν τις συμβάσεις τους με την κυβέρνηση. Οι μη κυβερνητικοί μικροπολιτικοί κίνδυνοι είναι επίσης σημαντικοί. Η Disneyland του Παρισιού και τα McDonald's έχουν υπάρξει στόχος πολλών συμβολικών διαμαρτυριών γάλλων αγροτών, οι οποίοι τους βλέπουν ως έναν εύκολο στόχο για να εκφράσουν τη δυσαρέσκειά τους με τις διεθνής γεωργικές ποιοτικές των Η.Π.Α. Σε άλλες περιπτώσεις, η διαμαρτυρία μπορεί να εξελιχθούν σε βίαια επεισόδια αναγκάζοντας τι επιχειρήσεις να διακόψουν τις λειτουργίες τους. Για παράδειγμα, η Total SA, η Royal Dutch Shell, και η Chevron έχουν αναγκαστεί να αναστείλουν προσωρινά τις λειτουργίες τους στο Δέλτα του Νίγηρα αρκετές φορές τη δεκαετία αυτή, λόγω των συγκρούσεων μεταξύ της νιγηριανής κυβέρνησης και των τοπικών εθνικών κοινοτήτων που πιστεύουν ότι δεν έχουν λάβει δίκαιο μερίδιο από τον πλούτο που γεννά η εξόρυξη πετρελαίου στις περιοχές τους. Οποιαδήποτε επιχείρηση σχεδιάζει να εισέλθει σε μία νέα αγορά θα πρέπει να αποκτήσει βασικές γνώσεις της χώρας αυτή, μαθαίνοντας για την πολιτική και οικονομική δομή της προκειμένου να ελέγξει τους πολιτικούς κινδύνους της επιχείρησης. Η επιχείρηση θα πρέπει να απαντήσει σε ερωτήματα όπως :

- ✓ Η χώρα έχει δημοκρατία ή δικτατορία ; Η εξουσία συγκεντρώνεται στα χέρια ενός ατόμου ή ενός πολιτικού κόμματος ;
- ✓ Η χώρα κατά κανόνα στηρίζεται στην ελεύθερη αγορά ή σε κυβερνητικούς ελέγχους για τη διάθεση των πόρων ; Πόσο αναμένεται να συμβάλει ο ιδιωτικός τομέας προκειμένου να βοηθήσει την κυβέρνηση να επιτύχει τους γενικούς οικονομικούς στόχους της ; Η κυβέρνηση θεωρεί τις ξένες επιχειρήσεις ως ένα μέσο προώθησης ή παρεμπόδισης των οικονομικών στόχων της ;
- ✓ Οι πελάτες της επιχείρησης ανήκουν στο δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα ; Εάν ανήκουν στο δημόσιο, η κυβέρνηση ευνοεί τους εγχώριους προμηθευτές ; Οι ανταγωνιστές της επιχείρησης είναι δημόσιο ή τον ιδιωτικό τομέα ; Εάν είναι στο δημόσιο, η κυβέρνηση θα επιτρέψει τους ξένους να ανταγωνιστούν με τις δημόσιες επιχειρήσεις με ίσους όρους ;

- ✓ Όταν πραγματοποιεί αλλαγές στις πολιτικές της, η κυβέρνηση ενεργεί αυθαίρετα ή στηρίζεται στο κράτος δικαίου ;
- ✓ Πόσο σταθερή είναι η υπάρχουσα κυβέρνηση ; Αν φύγει από την εξουσία θα υπάρξουν δραστικές αλλαγές στις οικονομικές πολιτικές της νέας κυβέρνησης ;

Πίνακας 1. 3. Παραδείγματα πολιτικών κινδύνων :

Τύπος	Επίπτωση στις Επιχειρήσεις
Απαλλοτρίωση	<ul style="list-style-type: none"> • Απώλεια μελλοντικών κερδών
Δήμευση	<ul style="list-style-type: none"> • Απώλεια περιουσιακών στοιχείων • Απώλεια μελλοντικών κερδών
Εκστρατείες κατά των ξένων προϊόντων	<ul style="list-style-type: none"> • Απώλεια πωλήσεων • Αυξημένα κόστη προσπαθειών δημόσιων σχέσεων για τη βελτίωση της δημόσιας εικόνας
Νομοθεσία περί υποχρεωτικών εργασιακών επιδομάτων	<ul style="list-style-type: none"> • Αυξημένα λειτουργικά κόστη
Απαγωγές, τρομοκρατικές απειλές, και άλλες μορφές βίας	<ul style="list-style-type: none"> • Διακοπή της παραγωγής • Αυξημένα κόστη ασφάλειας • Αυξημένα κόστη διαχείρισης • Χαμηλότερη παραγωγικότητα
Εμφύλιοι πόλεμοι	<ul style="list-style-type: none"> • Καταστροφή περιουσίας • Απώλειες πωλήσεων • Διακοπή της παραγωγής • Αυξημένα κόστη ασφαλείας • Χαμηλότερη παραγωγικότητα
Πληθωρισμός	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλότερα λειτουργικά κόστη
Επαναπατρισμός	<ul style="list-style-type: none"> • Ανικανότητα ελεύθερης μεταφοράς κεφαλαίων
Νομισματικές υποτιμήσεις	<ul style="list-style-type: none"> • Μειωμένη αξία των επαναπατριζόμενων κερδών

Αυξημένη φορολογία	<ul style="list-style-type: none"> • Μικρότερα κέρδη μετά τους φόρους
--------------------	--

1.8 Το φαινόμενο του συνανταγωνισμού στις πολυεθνικές εταιρείες

Οι πολυεθνικές εταιρείες κατά βάση έχουν στη δομή και βάση τους το θεωρητικό υπόβαθρο του συνανταγωνισμού. Πρόκειται για μια στρατηγική που προτείνει την παράλληλη εφαρμογή ανταγωνισμού και συνεργασίας, συμβαδίζει με τη λειτουργία των πολυεθνικών, όπου οι διαφορετικές μονάδες της μονάδες συνδέονται μεταξύ τους κάτω από κοινή σκέπη, συνεργάζονται κατά περίπτωση ανταλλάσσοντας πόρους και ικανότητες, αλλά ταυτόχρονα ανταγωνίζονται μεταξύ τους για το ποια θα αποτελέσει το κέντρο υπεροχής, το βασικό κόμβο λήψης αποφάσεων. Ο συνανταγωνισμός αυτός μπορεί να είναι είτε ενδοεπιχειρησιακός είτε εξωεπιχειρησιακός. Τα στοιχεία αυτά του συνανταγωνισμού εμπεριέχονται σε μεγάλο βαθμό στις εταιρείες πούεθνικής δραστηριότητας και τα οποία εν τέλει κατευθύνουν το επιχειρηματικό παιχνίδι, τόσο σε τοπικό όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Θα ξεκινήσουμε με το συνδυασμό συνεργατικών και ανταγωνιστικών στρατηγικών στις πολυεθνικές επιχειρήσεις στο εσωτερικό τους περιβάλλον. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι η περίπτωση των γεωγραφικά απομακρυσμένων μονάδων, οι οποίες συνήθως συνεργάζονται σε επίπεδο παραγωγής προκειμένου να συμβάλουν όλες στη δημιουργία αξίας και στη μεγέθυνση της πίτα, έρχονται όμως σε αντιπαράθεση όταν έρχεται η στιγμή του καταμερισμού της. Επίσης, ένα ακόμη πολύ συχνό παράδειγμα ενδοεταιρικού συνανταγωνισμού είναι η περίπτωση συνεργασίας μεταξύ των διαφόρων μονάδων σε περισσότερο πρακτικά θέματα όπως ανταλλαγή τεχνολογιών, πληροφόρησης, προγραμμάτων προώθησης, τεχνικών μάρκετινγκ, καναλιών διανομής, τεχνογνωσίας και εμπειρίας, αλληλοχρηματοδότησης, ακόμη και ανάπτυξης εσωτερικών κανόνων και προτύπων. Συνήθως ο ανταγωνισμός γίνεται αναπόφευκτος όσον αφορά στην απόκτηση και εξειδικευμένου προσωπικού και στο τελικό στάδιο κατανομής της πίτας.¹⁵

Ο συνανταγωνισμός εμφανίζεται όμως εξίσου και στις σχέσεις της πολυεθνικής επιχείρησης με το εξωτερικό της περιβάλλον, ως επι το πλείστον στις σχέσεις της με άλλες πολυεθνικές αλλά και με το κράτος. Οι εταιρείες πολυεθνικού χαρακτήρα, έχοντας συνειδητοποιήσει σε μεγάλο βαθμό τις διεθνείς τάσεις, τις σύγχρονες παγκόσμιες προκλήσεις και τις νέες απαιτήσεις στην αγορά προσπαθούν να προσεγγίσουν την επιχειρηματική σκηνή με στρατηγικές ανταποκρινόμενες στην πραγματικότητα του σήμερα μέσα στις οποίες εντάσσεται σαφώς και εκείνη του ανταγωνισμού.¹⁶

¹⁵ Luo Y., 2004 <<Coopetition in International Business>>,Copenhagen Business School Press

¹⁶ Luo Y., 2007,<<A coopetition perspective of global competition>>,Journal of world buisness

Οι λόγοι για τους οποίους οι πολυεθνικές εταιρίες επιλέγουν συνηθέστερα να συνανταγωνιστούν συνοψίζονται στα εξής επιχειρήματα :

- ο Η ομογένεια της αγοράς που υποχρεώνει πολλές αριθμητικά επιχειρήσεις να συνυπάρχουν στον ίδιο κλάδο οδηγεί σε συγκρούσεις για το μερίδιο αγοράς, ενώ την ίδια στιγμή το γεγονός ότι οι πόροι κάθε εταιρείας είναι πεπερασμένοι και άνισα κατανομημένοι τις αναγκάζει να τραφούν στη συνεργασία.
- ο Η μείωση του κόστους κ της αβεβαιότητας, όπως και η διασπορά του κινδύνου ιδιαίτερα κατά την παραγωγή ενός νέου προϊόντος, αλλά και η προώθηση νέας τεχνολογίας και διείσδυση σε νέες αγορές που παρέχονται ως οφέλη σε μια επιχείρηση κατά τη συνεργασία της με κάποια άλλη συνεπάγεται αυτόματα την ενίσχυση των εσωτερικών πόρων και ικανοτήτων μιας πολυεθνικής, ενώ πιστοποιεί και την εφαρμογή της συνταγωνιστικής θεωρίας στην πράξη μεταξύ των εταιρειών.
- ο Η άποψη ότι η έννοια του συνανταγωνισμού είναι πολύ πιο δυναμική και αποδοτική, από ότι η εφαρμογή ανταγωνισμού η συνεργασίας ξεχωριστά.¹⁷ Αυτή η δυνατότητα που προσφέρει η συνανταγωνιστική θεωρία της παράλληλης χρήσης ανταγωνιστικών και συνεργατικών στρατηγικών μέσα σε ένα ενιαίο πλαίσιο, και μάλιστα σε οποιοδήποτε επίπεδο της επιχείρησης χαρίζει σαφέστατα στρατηγική ευελιξία που είναι ζωτικής σημασίας για μια εταιρεία με παγκόσμιες βλέψεις.¹⁸ Σε ότι αφορά τώρα τα στοιχεία συνανταγωνισμού που διαφαίνονται στη σχέση των πολυεθνικών με τις κυβερνητικές αρχές, έχουμε μπροστά μας άλλη μια περίπτωση με αντικρουόμενα συμφέροντα που όμως μπορούν να επιτευχθούν με τη βοήθεια της συνεργασίας. Οι κρατικοί φορείς και αρχές κατανοούν και ενθαρρύνουν την ίδρυση και προσπάθεια κερδοφορίας των πολυεθνικών διότι ταυτόχρονα ανοίγονται νέες θέσεις εργασίας αλλά αυξάνονται και τα εγχώρια έσοδα. Βέβαια, οι επιχειρήσεις δείχνουν εξίσου σεβασμό και συμβιβαστική διάθεση προς το κράτος, γνωρίζοντας ότι οι ενέργειες και η υλοποίηση των αποφάσεων τους εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από αυτό. Οι συγκρουσιακές καταστάσεις βέβαια δεν θα μπορούσαν να λείπουν από το μοτίβο αυτό, καθώς τα συμφέροντα συνήθως είναι αντίθετα, οι πολυεθνικοί όμιλοι προσπαθούν να μεγιστοποιήσουν το δικό τους κέρδος, προωθώντας το καλό της επιχείρησης με κάθε τρόπο.

1.8.1 Επίπεδα συνεργασίας και ανταγωνισμού

Όπως κατανοήσαμε και παραπάνω σε μια υγιή πολυεθνική επιχείρηση ακολουθείτε η στρατηγική της συνεργασίας και του ανταγωνισμού. Βέβαια αυτή η ανίκητη

¹⁷ Brandenburger A. and Nalebuff B., 1996, <<Co-opetition>>, Harper Collins, London

¹⁸ Μαρούσης Μ., Νοέμβριος 2007, Διπλωματική εργασία με θέμα <<Συνανταγωνισμός : Απόκτηση ανταγωνιστικών πλεονεκτημάτων στις νέες τεχνολογίες>>, Πανεπιστήμιο Πειραιά

επιχειρηματική στρατηγική αποτελεί ένα συνανταγωνιστικό μείγμα όταν η συνεργασία και ο ανταγωνισμός δεν καταλήγουν σε υπερδοσολογία. Σε αυτή την ενότητα λοιπόν θα αναλύσουμε τους διαφορετικούς τύπους ανάλογα με τα επίπεδα συνεργασίας και ανταγωνισμού που εμφανίζονται σε μια εταιρεία. Υπό το φάσμα του συνανταγωνισμού, λοιπόν, και ξεκινώντας με την πρώτη ορολογία, συναντά κανείς τέσσερα βασικά επίπεδα συνεργασίας: α) *τεχνολογικό (technological)*, β) *λειτουργικό (operational)*, γ) *οργανωσιακό (organizational)* και δ) *χρηματο-οικονομικό (financial)*.¹⁹ Ουσιαστικά, πρόκειται για τέσσερις διαφορετικές πτυχές του ίδιου πυρήνα, οι οποίες ποικίλλουν ως προς τα χαρακτηριστικά

γνωρίσματά τους, ωστόσο, καθεμιά από αυτές λειτουργεί καταλυτικά όπου κρίνεται αναγκαία η συμβολή της. Μιλώντας για συνεργασία μεταξύ των μονάδων μιας πολυεθνικής σε επίπεδο τεχνολογίας, στην πραγματικότητα μιλάει κανείς για το «μοίρασμα» της γνώσης, εκείνης που ενυπάρχει μέσα στην καινοτομία, κατά τη δημιουργία ενός νέου προϊόντος, και η οποία καθώς διαχέεται, βελτιώνει αισθητά και καθιστά βιώσιμα τα ανταγωνιστικά πλεονεκτήματά τους σε συγκεκριμένες αγορές.²⁰

Η γνώση που μια επιχείρηση μπορεί να κατέχει, δύναται να εμφανιστεί με τη μορφή νέων εφευρέσεων, πληροφοριακών συστημάτων, εκσυγχρονισμένων μηχανημάτων και εξοπλισμού ή ακόμα και ως κατευθυντήριες γραμμές-οδηγίες για την παραγωγή και ανάπτυξη ενός προϊόντος. Τέλος, πιθανόν η συνεργασία σε τεχνολογικό επίπεδο μεταξύ των μονάδων μιας πολυεθνικής ή ανάμεσα σε διαφορετικές πολυεθνικές εταιρείες, να στηρίζεται και στο μυστικό know-how (Tsai 2002) της επιτυχίας μίας εξ' αυτών. Υψηλό επίπεδο συνεργασίας στο επίπεδο αυτό, μπορεί να επιτευχθεί μέσω των λειτουργιών Έρευνας και Ανάπτυξης των επιχειρήσεων, με τη μεταφορά τεχνολογίας όπου αυτό κρίνεται απαραίτητο και την ευρύτερη ανακατανομή ή την εκ νέου διανομή τεχνολογικών πόρων στις μονάδες της πολυεθνικής εταιρείας. Ακολουθεί η συνεργασία σε επίπεδο οργανισμού, που ως επί το πλείστον αφορά τη σχέση της επιχειρηματικής μονάδας με τη χώρα που τη φιλοξενεί, αλλά και τις σχέσεις μεταξύ του ανθρωπίνου δυναμικού που την απαρτίζει. Έτσι, λοιπόν, μια πολυεθνική εταιρεία που μπορεί να επιζητά τη συνεργασία σε οργανωσιακό επίπεδο, στην ουσία «χρειάζεται» τις δεξιότητες και τη συμβολή μιας άλλης σε ότι αφορά στους τοπικούς φορείς (local stakeholders) της χώρας-αποδέκτη και τη βελτίωση των σχέσεων μαζί τους ή επιθυμεί-όπως προαπαιτείται-να συμβαδίζει δομικά και επιχειρησιακά με τις τοπικές αρχές και λειτουργίες, προκειμένου να αποφεύγονται οι όποιες πολιτιστικές διαφορές. Ένα δεύτερο κομμάτι της συνεργασίας των μονάδων πολυεθνικών εταιρειών σε οργανωσιακό επίπεδο σχετίζεται με τη διαχείριση-κυρίως του εγχώριου-ανθρωπίνου δυναμικού. Προγράμματα κινήτρων, ανταμοιβής, ομαδικής εργασίας και εκπαίδευσης είναι ορισμένα από τα σημεία που μπορεί να βρεθεί η χρυσή τομή μεταξύ της πολυεθνικής εταιρείας και του εγχώριου προσωπικού που εργάζεται σε αυτή. Από τη μία πλευρά, συνεπώς, έχουμε τη συνεργασία όπως αυτή παρουσιάστηκε μέχρι τώρα, ως μοίρασμα των πόρων και δεξιοτήτων, ως διάχυση της γνώσης και της πληροφορίας αλλά και ως δέσμευση προς κοινούς στόχους-καθήκοντα σε συγκεκριμένα πεδία, από την άλλη όμως παραμένει και ενισχύεται η δραστηριοποίηση των ίδιων μονάδων σε άλλα πεδία, αυτή τη φορά η καθεμιά ξεχωριστά, βελτιώνοντας τη θέση και την προσωπική τους απόδοση και επιβεβαιώνοντας τις ακλόνητες αρχές του ανταγωνισμού. Ο

¹⁹ Luo Y.,2005,<<Toward cooperation within a multinational enterprise: a perspective from foreign subsidiaries>>,Journal of World Business 40,p. 71-90.Elsevier

²⁰ Luo X.,Slotegraaf J. R. & Pan X., April 2006,<<Cross-functional 'Cooperation' : The simultaneous role of Cooperation and Competition within firms>>.

ανταγωνισμός μεταξύ των επιχειρηματικών μονάδων κρίνεται όχι μόνο θεμιτός αλλά και αναγκαίος. Δεδομένου ότι οι θυγατρικές επιχειρήσεις αποτελούν προσομοίωση της γενικότερης φιλοσοφίας, λειτουργίας και δράσης ενός ενιαίου συνόλου, αυτού της πολυεθνικής εταιρείας, ανταγωνίζονται μεταξύ τους όχι μόνο για να υπερέχουν από τις υπόλοιπες αλλά και για να συμβάλουν ακόμη πιο καθοριστικά, με ουσιαστικότερο ρόλο στην ευημερία του συστήματος στο οποίο ανήκουν (system position). Επιπλέον, το γεγονός ότι οι επιχειρηματικές μονάδες πράττουν με γνώμονα το κοινό όφελος, τους εξασφαλίζει τη στήριξη από πλευράς των μητρικών εταιρειών, οι οποίες και τις προμηθεύουν με τους απαραίτητους και πλέον πόρους για να πετύχουν το στόχο τους που εν τέλει αφορά την «ομάδα» ολόκληρη (parent support&resource). Ας μην ξεχνάμε, ότι η ύπαρξη ανταγωνισμού πιστοποιεί τη λειτουργία μιας υγιούς οικονομίας, την οποία μάλιστα και βελτιώνει τόσο από πλευρά διεύρυνσης της αγοράς όσο και από πλευρά ποιότητας των παραγόμενων προϊόντων. Κατά συνέπεια, οι ίδιες οι μητρικές εταιρείες επιτρέπουν τον ανταγωνισμό (πόσο μάλλον σε περιπτώσεις όπου πολλές εταιρείες συνωστίζονται σε κοινές αγορές ίδιων ή παρεμφερών προϊόντων), αρκεί να μην αγγίζει τα όρια του πολέμου. Η μεγέθυνση της αγοράς επιτυγχάνεται μέσω της σωστής και σε λογικά πλαίσια, παρουσίας του ανταγωνισμού και συνεπάγεται αυτόματα ένα μεγαλύτερο μερίδιο της πίτας στους στρατηγικούς παίκτες (market expansion).²¹

1.8.2 Τύποι συνανταγωνισμού στις πολυεθνικές εταιρείες

Η κατηγοριοποίηση λοιπόν αυτή εστιάζει στα υψηλά ή όχι επίπεδα ανταγωνισμού και συνεργασίας και οι τύποι είναι οι εξής : 1) Aggressive demander (υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού – χαμηλό επίπεδο συνεργασίας), 2) Silent implementer (χαμηλό επίπεδο ανταγωνισμού- χαμηλό επίπεδο συνεργασίας), 3) Ardent contributor (χαμηλό επίπεδο ανταγωνισμού – υψηλό επίπεδο συνεργασίας), 4) Network captain (υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού – υψηλό επίπεδο συνεργασίας)²². Η ανάλυση αυτών είναι η παρακάτω :

- 1) Aggressive demander (υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού – χαμηλό επίπεδο συνεργασίας): Σε αυτή την κατηγορία μια επιχειρηματική μονάδα εφαρμόζει υψηλά επίπεδα ανταγωνιστικής διάθεσης αλλά υστερεί στα ποσοστά συνεργασίας. Το μοντέλο αυτό γίνεται συχνά επιθετικό με τάσεις επιβολής προς τη μητρική εταιρεία σε ότι αφορά την προμήθευση του με πόρους ενώ απαιτεί τη διαρκή στήριξη της. Μια τέτοια επιχειρηματική μονάδα αυτού του τύπου δεν βασίζεται σε άλλες μονάδες, γι' αυτό και τα επίπεδα συνεργασίας είναι τόσο χαμηλά, στηρίζεται όμως σε μόνιμη βάση από τη μητρική της επιχείρηση. Ακόμη μια τέτοια

²¹ Luo X., Slotegraaf J. R. & Pan X., April 2006, <<Cross-functional' Coopetition' : The simultaneous role of Cooperation and Competition within firms>>.

²² Luo Y., 2005, <<Toward coopetition within a multinational enterprise: a perspective from foreign subsidiaries>>, Journal of World Buisness 40, p. 71-90. Elsevier

μονάδα ανταγωνίζεται συνεχώς για να αποκτήσει φήμη και αναγνωσιμότητα, να βελτιωθεί και να αποκτήσει περίοπτη θέση στην αγορά.²³

- 2) Silent implementer (χαμηλό επίπεδο ανταγωνισμού- χαμηλό επίπεδο συνεργασίας): Αυτός ο τύπος επιχειρηματικής δράσης εντοπίζεται κυρίως σε απομονωμένες σχετικά τοπικές αγορές γι' αυτό και διατηρεί ένα χαμηλό προφίλ χωρίς ιδιαίτερες βλέψεις. Ο στρατηγικός τους ρόλος πιστοποιεί απλώς την ύπαρξή τους και την επιβίωσή τους.
- 3) Ardent contributor (χαμηλό επίπεδο ανταγωνισμού – υψηλό επίπεδο συνεργασίας): Στην κατηγορία αυτή ανήκουν εκείνες οι επιχειρηματικές μονάδες που έχουν κατορθώσει να αναπτύξουν πολλές ποικίλες δεξιότητες σε τέτοιο βαθμό ώστε να τις μοιράζονται με άλλες μονάδες συνεργαζόμενες μαζί τους. Διαθέτουν ξεχωριστή γνώση και ικανότητες δεν χρειάζεται να δίνουν έμφαση σε ανταγωνιστικές τακτικές ενώ καθίστανται κέντρα υπεροχής σε ορισμένα λειτουργικά πεδία, όπως σε αυτά της τεχνολογίας, της διανομής ή της παραγωγής. Χαρακτηρίζονται πολλές φορές μάλιστα από την ίδια τη μητρική εταιρεία ως «πηγές για τη δημιουργία αξίας»²⁴ και χαίρουν ιδιαίτερης μεταχείρισης. Η συνεργασία που έχουν αναπτύξει σε μεγάλο βαθμό, κρίνεται απαραίτητη για να καθοδηγούν και να βοηθούν τις άλλες μονάδες του δικτύου, και συνεπώς να ευνοήσουν τον οργανισμό σαν ενιαίο σύνολο.
- 4) Network captain (υψηλό επίπεδο ανταγωνισμού – υψηλό επίπεδο συνεργασίας) : Τα επίπεδα συνεργασίας και ανταγωνισμού είναι σταθερά υψηλά, ενώ πρόκειται για την περίπτωση εκείνη όπου μια επιχειρηματική μονάδα συγκεντρώνει ξεχωριστές ικανότητες, κατέχοντας συνήθως ηγετική θέση σε μια σημαντική αγορά. Οι γενικοί κανόνες λειτουργίας και τρόποι δράσης της μονάδας, δε διαφέρουν ποτέ πολύ από την ευρύτερη κουλτούρα, φιλοσοφία και στρατηγική θέση της μητρικής εταιρείας. Σε γενικές γραμμές, η επιχείρηση που ανήκει στον τύπο αυτό λειτουργεί αυτόνομα και είναι υπεύθυνη για τη δική της οικονομική αποδοτικότητα. Την ίδια στιγμή όμως, οφείλει να ανταγωνίζεται με άλλες μονάδες, προκειμένου να διατηρήσει την υπεροχή της και να εξακολουθήσει να στηρίζει πιστά και σταθερά τον πολυεθνικό

²³ Luo Y.,2005,<<Toward cooperation within a multinational enterprise: a perspective from foreign subsidiaries>>,Journal of World Business 40,p. 71-90.Elsevier

²⁴ Luo Y.,2005,<<Toward cooperation within a multinational enterprise: a perspective from foreign subsidiaries>>,Journal of World Business 40,p. 71-90.Elsevier

οργανισμό, συμβάλλοντας στη μεγέθυνσή του.²⁵

Κεφάλαιο 2ο

ΒΑΛΚΑΝΙΚΕΣ ΧΩΡΕΣ

2.1 Γενικά τα Βαλκάνια

«Βαλκάνια» είναι η συλλογική ονομασία των χωρών που καταλαμβάνουν τη Βαλκανική χερσόνησο, την ανατολικότερη των τριών νότιο-ευρωπαϊκών χερσονήσων της Μεσογείου. Περιέχει τα κράτη της Ελλάδας, Βουλγαρίας, Ρουμανίας, Αλβανίας, ΠΓΔΜ, Σερβίας, Μαυροβουνίου, Βοσνίας και Ερζεγοβίνη, Κροατίας και τέλος της Σλοβενίας.²⁶

Η διαμόρφωση του εδάφους δεν διευκολύνει την επικοινωνία, αφού οι δυο οροσειρές (του Δρίνου και της Πίνδου) επιβάλουν τον κατακερματισμό των πληθυσμών και τη διαφύλαξη των τοπικών ιδιαιτεροτήτων. Παρά το εμπόδιο των δύσκολα προσπελάσιμων βουνών, η εμπορικές συναλλαγές είναι εφικτές χάρη σε δυο χερσαίες αρτηρίες. Ο διάδρομος που αποτελείται από τις κοιλάδες του Μοράβα και του Βαρδάρη επιτρέπει τη σύνδεση με το Βελιγράδι, το οποίο ανοίγει το δρόμο προς τη μεγάλη πεδιάδα της Πανονίας στη Κεντρική Ευρώπη και προς το λιμάνι της Θεσσαλονίκης στο Αιγαίο πέλαγος. Ο δεύτερος άξονας είναι κάθετος στον πρώτο και συνδέει μέσω του φαραγγιού του Ντραγκομάν τη γιουγκοσλαβική πόλη Νις, το οροπέδιο της Σόφιας και τη πεδιάδα της Μαρίτσα. Αυτοί οι δυο άξονες που χρησιμοποιήθηκαν πολύ στους προηγούμενους αιώνες για εμπορικούς ή στρατιωτικούς σκοπούς, συμπληρώνονται από έναν θαλάσσιο δρόμο, που χαράσσεται περιμετρικά στην Αδριατική θάλασσα , στο Ιόνιο και στο Αιγαίο πέλαγος και στη Μαύρη θάλασσα, συνδέοντας όλα τα βαλκανικά κράτη με εξαίρεση τη Σερβία και τη ΠΓΔΜ.Ο όρος «Βαλκάνια» προέρχεται από την ομώνυμη οροσειρά που ξεκινά από τη Βουλγαρία και εξαπλώνεται σε ολόκληρη τη χερσόνησο. Καθώς τα φυσικά σύνορα δεν συμπίπτουν με τα εθνικά συχνά υπάρχουν δυσκολίες και διαφωνίες σχετικά με το καθορισμό των κρατών που αποτελούν τα Βαλκάνια. Ενώ υπήρχε ήδη αντιπαράθεση για την υπαγωγή ή όχι της Ρουμανίας στη περιοχή των

²⁵ Luo Y.,2005,<<Toward cooperation within a multinational enterprise: a perspective from foreign subsidiaries>>,Journal of World Business 40,p. 71-90.Elsevier

²⁶ Konemann-2004, p. 261

Βαλκανίων, ο διαμελισμός της Ομοσπονδίας της Γιουγκοσλαβίας προκαλεί το ίδιο ερώτημα αναφορικά με τη Σλοβενία και τη Κροατία.²⁷

Ένα από τα γνωρίσματα της περιοχής είναι η περιφερειακή αστάθεια που τη χαρακτηρίζει.

“Δυο χώρες-μέλη του Συμφώνου της Βαρσοβίας (Ρουμανία και Βουλγαρία), δυο του NATO (Ελλάδα και Τουρκία), μια χώρα επικεφαλής των Αδεσμεύτων (Γιουγκοσλαβία) και μια που δεν είναι ενταγμένη σε καμία στρατιωτική συμμαχία (Αλβανία): αυτή ήταν η γεωστρατηγική κατάσταση της περιοχής στα αρχές τις δεκαετίας του 1990. Έκτοτε το Σύμφωνο της Βαρσοβίας χάθηκε, η Γιουγκοσλαβία διαμελίστηκε και ιδρύθηκαν έξι νέα κράτη, ενώ η Αλβανία βυθίστηκε για λίγο, το 1997, στον εμφύλιο πόλεμο.”²⁸

Οι γιουγκοσλάβικοι πόλεμοι και η ανασυγκρότηση που επηρεάζει το σύνολο του στρατηγικού ευρωπαϊκού χώρου, είχαν άμεσες επιπτώσεις στη σταθερότητα των Βαλκανίων. Από τη μια μεριά η Σλοβενία τείνει να αποδεσμευτεί από αυτή τη γεωγραφική περιοχή για να ενσωματωθεί στη Δυτική Ευρώπη. Η Βουλγαρία και η Ρουμανία αποτελούν τη δεύτερη ομάδα κρατών της περιοχής (μετά την Ελλάδα και τη Σλοβενία) που προσχώρησαν στο NATO και στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Από την άλλη, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, η Σερβία και η Αλβανία ως πρόσφατα, (ενώ η Κροατία λίγο παλαιότερα-ως το 1996) αποτελούσαν πόλους αστάθειας που απασχολούσαν τα περιφερειακά συστήματα ασφάλειας.

Από το 1945 έως το 1980 η Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας, καταφέρνει με τη διακυβέρνηση του Τίτο να διατηρήσει τη συνοχή της παρά τις διαφωνίες των διάφορων εθνών. Από το 1980, η χώρα εμφανίζει κάποιες ρωγμές στον ιστό της, αλλά η διάσπαση γίνεται πραγματικότητα στα τέλη του 1991.²⁹

Στις 25 Ιουνίου του 1991, οι Δημοκρατίες της Σλοβενίας και της Κροατίας ανακηρύσσουν την ανεξαρτησία τους παρά την αντίθετη άποψη της ομοσπονδιακής εξουσίας της Σερβίας. Έκτοτε δυο διαδοχικοί πόλεμοι πλήττουν τη Γιουγκοσλαβία. Ο πρώτος, με τη Σλοβενία είναι περιορισμένος-με διάρκεια μερικών ημερών, και τελειώνει στις 8 Ιουλίου 1991. Ο πόλεμος που ξεσπά στη Κροατία είναι περισσότερο πολύπλοκος και έχει μεγαλύτερη διάρκεια- οι μάχες σταματούν στις αρχές του 1992. Μετά τη Σλοβενία και τη Κροατία ξεσπά ο πόλεμος στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη.

²⁷ Boniface-2001, 110-111

²⁸ Boniface-2001, 110-111

²⁹ Boniface-2001, 110-111

Πρόκειται για τον πλέον μακροχρόνιο και αιματηρό από τους Γιουγκοσλαβικούς πολέμους. Η χώρα αποτελεί τη μια από τις δύο πολυπολιτισμικές και πολυθρησκευτικές Γιουγκοσλαβικές Δημοκρατίες. Στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη συνυπάρχουν τρεις διαφορετικές κοινότητες στην ίδια κρατική οντότητα.. Στη συνέχεια παρουσιάζεται το προφίλ των 10 κρατών που εντάσσονται στη περιοχή των Βαλκανίων, οργανωμένο σε δύο τμήματα. Το πρώτο αποτελείται από τα αδρά χαρακτηριστικά , ενώ το δεύτερο επικεντρώνεται στον οικονομικό δυναμισμό των κρατών. Η σειρά που ακολουθούν οι χώρες δεν είναι τυχαία. Πρώτα παρουσιάζονται τα προφίλ της Ελλάδας και της Σλοβενίας, καθώς αποτελούν τις δύο μεγαλύτερες οικονομίες της περιοχής, όπως και μέλη της ευρωζώνης. Ακολουθούν η Βουλγαρία και η Ρουμανία, που πλέον αποτελούν μέλη της ΕΕ, αλλά και συγκεντρώνουν ένα σημαντικό τμήμα του συνόλου των εισερχόμενων ΑΞΕ στα Βαλκάνια. Αμέσως μετά έρχεται η Κροατία, η οποία παρά τα οικονομικά μεγέθη που παρουσιάζει, δεν έχει καταφέρει να προσελκύσει αξιοσημείωτο όγκο ξένων επενδύσεων, γεγονός το οποίο οφείλεται στις μακροχρόνιες αναταραχές στο εσωτερικό της χώρας. Ακολουθούν τα προφίλ των υπόλοιπων τεσσάρων κρατών που προέκυψαν από την διάσπαση της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία, Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνης και ΠΓΔΜ) και τέλος της Αλβανίας. Οι 5 χώρες αυτής της ομάδας συγκεντρώνουν μικρότερα ποσοστά ΑΞΕ, δεν έχουν την ιδιότητα μέλος της ΕΕ, ενώ μόνο η Αλβανία από το 2000 και η ΠΓΔΜ από το 2003 αποτελούν μέλη του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO).

2.1.1 Ελλάδα

Η Ελλάδα είναι μια χερσονήσια χώρα, που κατέχει ένα αρχιπέλαγος περίπου 2.000 νησιών, το μεγαλύτερο των οποίων είναι η Κρήτη.

Η συνολική έκταση της είναι 131.940 χιλ². Ο πληθυσμός της το 2006 ήταν 10,688,058 άτομα.³⁰

Οι βασικοί φυσικοί πόροι της Ελλάδας συμπεριλαμβάνουν το λιγνίτη, το πετρέλαιο, τα μεταλλεύματα σιδήρου, το βωξίτη, το μόλυβδο και το ψευδάργυρο, το μάρμαρο, το άλας και άλλα.

Πολύ μεγάλη είναι η κυριαρχία του τομέα των υπηρεσιών στην οικονομική

³⁰ CIA, 2006

διάρθρωση της χώρας με το 74,4%. Η βιομηχανία αποτελεί το 20,6% και ο αγροτικός τομέας μόνο το 5,1% της ελληνικής οικονομίας.

Παρά το μικρό μερίδιο του αγροτικού τομέα στη συνολική παραγωγή της χώρας γεωργικά προϊόντα όπως οι ελιές, το κρασί, ο καπνός, το σιτάρι, έχουν μεγάλη σημασία για την οικονομία της χώρας.

Από τις βιομηχανίες κυρίαρχη σημασία έχουν οι βιομηχανίες τροφίμων και καπνών, η κλωστοϋφαντουργική παραγωγή, η παραγωγή χημικών ουσιών, το πετρέλαιο, και βέβαια ο τουρισμός. Μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο η Ελλάδα προσχώρησε στο NATO το 1952. Μετά από διαπραγματεύσεις 20 ετών, που διακόπηκαν λόγω της στρατιωτικής δικτατορίας, το 1981 η Ελλάδα προσχώρησε στην ΕΚ (τόρα η ΕΕ) και έγινε το 12το μέλος της ευρωζώνης το 2001.³¹

Η Ελλάδα έχει οικονομία της αγοράς με το δημόσιου τομέα να αποτελεί περίπου το 40% του ΑΕΠ και με το κατά κεφαλήν ΑΕΠ τουλάχιστον 75% του μέσου όρου του ΑΕΠ της ΕΕ των 15 (ή των κύριων οικονομιών της ευρωζώνης). Ο τουρισμός παράγει το 15% του ΑΕΠ. Οι μετανάστες αποτελούν σχεδόν το ένα πέμπτο του εργατικού δυναμικού, κυρίως στις γεωργικές και ανειδίκευτες εργασίες. Η Ελλάδα είναι από τους βασικούς επωφελούμενους των ενισχύσεων της ΕΕ, που ανέρχονται σε περίπου 3,3% του ετήσιου ΑΕΠ.

Ο ετήσιος ρυθμός ανάπτυξης της οικονομίας κατά σχεδόν 4,0% μεταξύ το 2003 και το 2006, οφείλεται εν μέρει στα έσοδα που προέκυψαν λόγω των υποδομών σχετικά με τους ολυμπιακούς αγώνες της Αθήνας του 2004, και εν μέρει στο μεγάλο όγκο καταναλωτικών δανείων, που έχουν στηρίξει τα καταναλωτικά έξοδα σε επίπεδα ρεκόρ. Το δημόσιο χρέος, ο πληθωρισμός, και η ανεργία είναι πάνω από το μέσο όρο της ευρωζώνης, αλλά ακολουθούν μια σταθερή καθοδική πορεία.³²

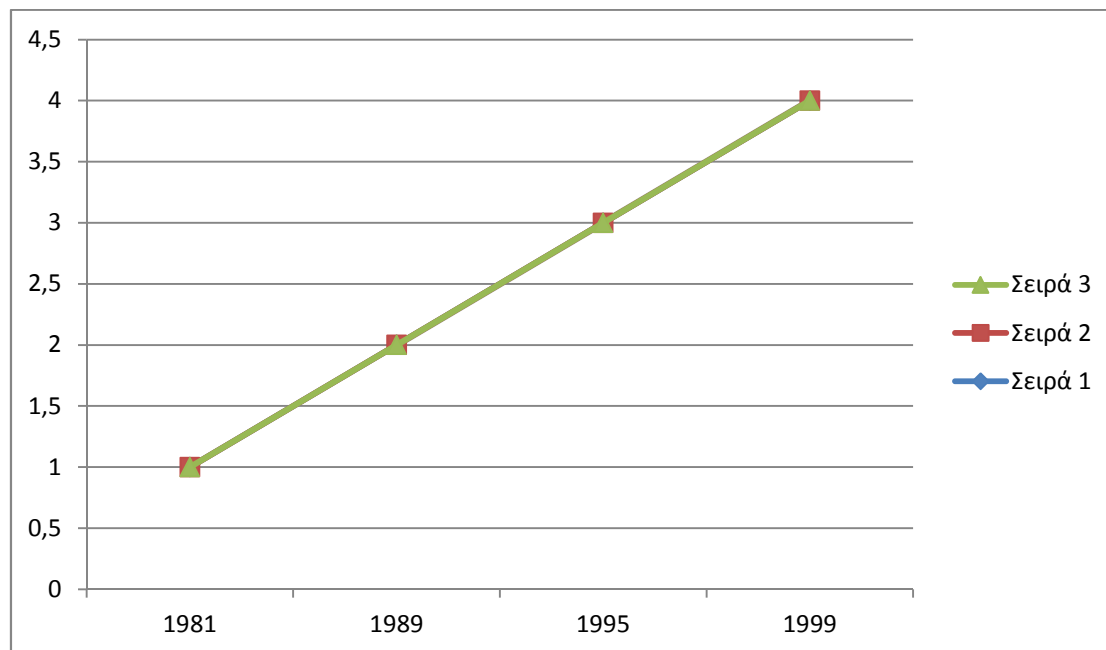
Η Ελλάδα είναι μια ανεπτυγμένη χώρα, με ένα υψηλό επίπεδο διαβίωσης και "πολύ υψηλό" Δείκτη Ανθρώπινης Ανάπτυξης, όπου κατατάσσεται 22η στον κόσμο το 2010, και 22η στον δείκτη του The Economist του 2005 για την ποιότητα ζωής παγκοσμίως. Με βάση τα στοιχεία της Eurostat το κατά κεφαλήν ΑΕΠ της Ελλάδας ήταν ίσο με το 94% του μέσου όρου της ΕΕ το 2008. Οι κύριοι μεγάλοι κλάδοι της Ελληνικής οικονομίας είναι ο τουρισμός, η ναυτιλία, η βιομηχανική παραγωγή

³¹ bbc.co.uk, 2007

³² CIA, 2006

τροφίμων και η επεξεργασία καπνού, η υφαντουργία, τα χημικά, τα προϊόντα μετάλλου, η μεταλλευτική και οι μονάδες διύλισης πετρελαίου.

Διάγραμμα 2.1 η πορεία αύξησης του ΑΕΠ 1980-2000.

Πηγή: Penn World Tables

Η μεγέθυνση του ΑΕΠ της Ελλάδος είναι επίσης, κατά μέσον όρο, από το 1990 υψηλότερη από αυτόν του μέσου όρου των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Εντούτοις, η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα, περιλαμβανομένων και της αύξησης των επιπέδων της ανεργίας, την γραφειοκρατία και την διαφθορά.

Το 2009, η Ελλάδα είχε την δεύτερη χαμηλότερη κατάταξη στην ΕΕ σύμφωνα με τον Δείκτη Οικονομικής Ελευθερίας (μετά την Πολωνία), ενώ κατατάσσεται 81η παγκοσμίως. Η χώρα υποφέρει από υψηλά επίπεδα πολιτικής και οικονομικής διαφθοράς και χαμηλή ανταγωνιστικότητα συγκριτικά με τους Ευρωπαίους εταίρους της.

Λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης, ο ρυθμός μεγέθυνσης της οικονομίας γύρισε σε αρνητικό πρόσημο το 2009, για πρώτη φορά από το 1993. Μια ένδειξη της τάσης υπερχρέωσης τα περασμένα χρόνια είναι το γεγονός ότι η αναλογία ιδιωτικών

δανείων προς καταθέσεις ξεπέρασε τις 100 μονάδες (αναλογία δηλαδή μεγαλύτερη του 1 προς 1) κατά την διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του έτους 2007.

Μέχρι το τέλος του 2009, ως αποτέλεσμα του συνδυασμού της διεθνούς οικονομικής κρίσης και εσωτερικών παραγόντων (ανεξέλεγκτης σπατάλης λίγο πριν τις εκλογές του Οκτωβρίου 2009), η Ελληνική οικονομία αντιμετώπισε την πιο σοβαρή της κρίση από το 1993, με το υψηλότερο δημόσιο έλλειμμα (αν και κοντά σε αυτό της Ιρλανδίας και του Ηνωμένου Βασιλείου) καθώς και το δεύτερο υψηλότερο χρέος ως ποσοστό του ΑΕΠ στην ΕΕ. Το δημόσιο έλλειμμα του 2009 έφτασε στο 15,4% του ΑΕΠ. Αυτό, και τα αυξανόμενα επίπεδα χρέους (στο 127,1% του ΑΕΠ το 2009) οδήγησαν σε υψηλό κόστος δανεισμού, που προκάλεσε μια σοβαρή οικονομική κρίση. Η Ελλάδα προσπαθεί να καλύψει το υπερβολικό δημόσιο έλλειμμα της στα ίχνη της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Το εργατικό δυναμικό της Ελλάδος φτάνει συνολικά τα 4,9 εκατομμύρια, και είναι το δεύτερο πιο σκληρά εργαζόμενο αναμέσα στις χώρες του ΟΟΣΑ, μετά την Νότιο Κορέα. Το Κέντρο Ανάπτυξης του Γκρόνιγκεν δημοσίευσε μια έρευνα που αποκάλυπτε ότι μεταξύ του 1995 και του 2005, η Ελλάδα ήταν η χώρα με το μεγαλύτερο ποσοστό ωρών εργασίας ανά εργαζόμενο ανάμεσα στα Ευρωπαϊκά έθνη. Οι Έλληνες εργάστηκαν κατά μέσον όρο 1.900 ώρες ανά έτος, ακολουθούμενοι από τους Ισπανούς (με μέσο όρο 1.800 ώρες ανά έτος).

2.1.2 Αλβανία

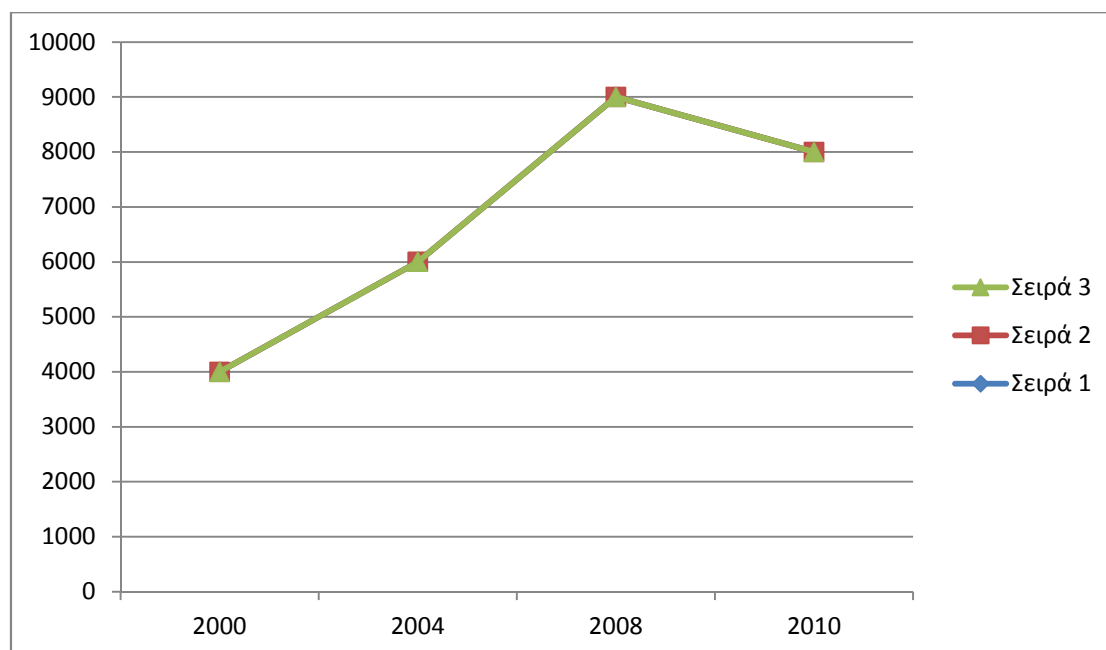
Η Δημοκρατία της Αλβανίας είναι χώρα της νοτιοανατολικής Ευρώπης, και τοποθετείται γεωγραφικά στη περιοχή των Δυτικών Βαλκανίων. Συνορεύει Βορειοδυτικά με το Μαυροβούνιο βόρεια με το Κόσσοβο, ανατολικά με την Π.Γ.Δ.Μ νότια και δυτικά με τις Ελλάδα και Ιταλία αντίστοιχα. Πρωτεύουσα της είναι τα Τίρανα, και είναι η μεγαλύτερη πόλη της Αλβανίας. Η έκταση της είναι 28.750 km² και ο πληθυσμός της για το 2010 ήταν 3,185 εκατ. Κάτοικοι σύμφωνα με στατιστικά της ευρωπαϊκής επιτροπής.

Σε αντίθεση με τις άλλες υπό εξέταση χώρες δεν ανήκε στην ενωμένη Γιουγκοσλαβία, ωστόσο κατά την περίοδο όμως 1991-1992 συνέβησαν και σε αυτή τη χώρα πολύ σημαντικές αλλαγές αφού υπήρξαν πολεμικές και κοινωνικές συγκρούσεις, αλλαγή πολιτικού καθεστώτος. Στις 28 Απριλίου του 2009 υπέβαλε

αίτηση για ένταξη στην ευρωπαϊκή ένωση. Έγινε δεκτή στο συμβούλιο της Ευρώπης και το 2009 έγινε μέλος του ΝΑΤΟ.

Από οικονομικής πλευράς, η Αλβανία είναι από τα πιο οικονομικά αδύναμα κράτη της Ευρώπης, καθώς το Α.Ε.Π κατά κεφαλή είναι από τα μικρότερα σε όλη την ήπειρο. Από το 1992 η Αλβανία σημείωσε τάσεις οικονομικής ανάπτυξης (πάνω από 9% το 1993 κ 1994) οι οποίες διεκόπησαν, και συνεχίστηκαν αργότερα (4,5% το 2006). Ωστόσο παρουσιάζει σημαντικές δυνατότητες περαιτέρω οικονομικής ανάπτυξης καθώς όλο και περισσότερες επενδύσεις γίνονται και πολλές εταιρείες παρουσιάζουν ενδιαφέρον προκειμένου να δραστηριοποιηθούν. Αξίζει να σημειωθεί ότι στον παρακάτω πίνακα με τους μακροοικονομικούς δείκτες, η Αλβανία είναι από τις ελάχιστες εξαιρέσεις που παρά την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 κατάφερε και σημείωσε αύξηση στο ποσοστό του Α.ΕΠ. Οι γεωργικές καλλιέργειες αποτελούν την κύρια μορφή οικονομικής δραστηριότητας στη χώρα καθώς απασχολεί σχεδόν το 60% του εργατικού δυναμικού της χώρας και καταλαμβάνει σχεδόν το 20% του ετήσιου ΑΕΠ. Τα κύρια παραγόμενα προϊόντα είναι αλεύρι, καλαμπόκι, καπνός και σύκα. Τα τελευταία χρόνια παρατηρείται στροφή προς την ανάπτυξη του τομέα του τουρισμού. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η πορεία του ΑΕΠ τα τελευταία χρόνια και πίνακας με σημαντικούς μακροοικονομικούς δείκτες.

Διάγραμμα 2.2 Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στην Αλβανία

Πηγή : European Comission 2012

Πίνακας 2.1 Μακροοικονομικοί δείκτες της Αλβανίας

ΔΕΙΚΤΕΣ/ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Πλοθισμός (εκατ.)	3,058	3,063	3,084	3,103	3,120	3,135	3,149	3,153	3,170	3,185	-
ΑΕΠ(εκατ.)	3945	4541	4705	5048	5883	6561	7168	7828	8870	87,16	-
ΑΕΠ κατά κεφαλή	1289	1477	1521	1622	1881	2088	2275	2476	2788	2727	-
Ρυθμός ΑΕΠ	6.7	7.9	4.2	5.8	5.7	5.7	5.4	5.9	7.5	3.3	3.9
Τελική καταναλωτική δαπάνη του ΑΕΠ (%)	86.0	80.9	86.0	16.1	89.0	88.9	87.4	90.4	89.5		
Ακαθάριστο εξωτερικό χρέος επι του ΑΕΠ (%)	17.0	17.2	22.1	25.1	23.4	25.1	26.2	26.7	34.8	38.3	41.4
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	17.9	18.4	19.6	20.4	22.0	22.8	24.9	28.1	29.4		
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	38.1	39.0	44.3	45.1	44.4	47.5	48.5	54.8	56.0		
Εξωτερικές επενδύσεις (εκατ ευρώ)	157	231	141	157	267	209	250	470	620	680	818
Ρυθμός ανεργιάς	16.8	16.4	15.8	15.0	14.4	14.1	13.8	13.5	13.0	13.8	16.8
Συναλλαγματική ισοτιμία	132.8	128.5	132.4	137.5	127.7	124.2	123.1	123.6	122.8	132.1	137.8

Ισοζύγιο πληρωμών	-185	-316	-444	-350	-340	-589	-471	-831	-1370	-1346	-1056
------------------------------	------	------	------	------	------	------	------	------	-------	-------	-------

Πηγή: European Commission, Albania 2011 Progress Report.

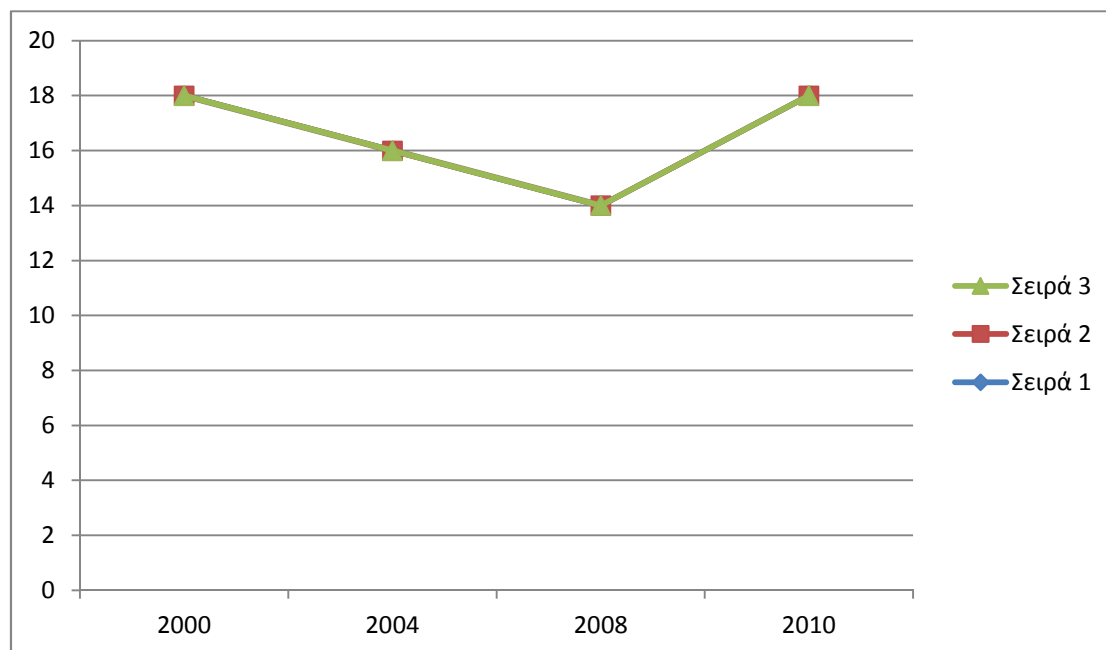
Για το 2010 η κατανομή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας ανά τομέα (Gross Value Added by sector) ήταν:³³ Γεωργικές καλλιέργειες και Αλιεία (Agriculture and Fisheries) 18,8%, Βιομηχανία (Industry) 9,9%, Κατασκευές (Construction) 14,2% , Υπηρεσίες (Services) 57,1%. Σε αυτό το σημείο αξίζει να αναφερθεί ότι λόγω της χρεωκοπίας στη χώρα, ενώ το 1985 το ποσοστό συμμετοχής της βιομηχανίας ήταν περίπου 40%, σημείωσε κατακόρυφη πτώση και κυμαίνεται σε ποσοστά κάτω από το 10% ή περίπου 10%. Σημαντική πτώση επίσης σημειώθηκε και στο ποσοστό συμμετοχής των Υπηρεσιών. Από τον παραπάνω πίνακα μπορούν να γίνουν ορισμένες παρατηρήσεις. Καταρχάς, παρατηρούμε ότι ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ κατά κεφαλή είναι μικρότερος του αντίστοιχου του συνολικού ΑΕΠ λόγω της δημογραφικής ανάπτυξης που παρατηρήθηκε τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Οι εξωτερικές επενδύσεις κυμάνθηκαν σε σχετικά χαμηλά επίπεδα, σε αντίθεση με την Ζετία 2008-2010 όπου αυξήθηκαν σημαντικά, γεγονός που ερμηνεύει κατά ένα μέρος και συνετέλεσε στη θετική οικονομική πορεία της χώρας όπου όπως προαναφέρθηκε, ήταν από τις ελάχιστες εξαιρέσεις που δεν επηρεάστηκε από την παγκόσμια οικονομική κρίση.

Μία ακόμα σημαντική παράμετρος που αξίζει να αναφερθεί είναι το ποσοστό του εξωτερικού χρέους επί του ΑΕΠ, που στην περίπτωση της Αλβανίας είναι αρκετά χαμηλό. Αυτό σημαίνει ότι σε σύγκριση με άλλες χώρες έχει περισσότερες πιθανότητες και περιθώρια για ανάπτυξη, και εν τρώπω τινά μεγαλύτερη “ελευθερία” οικονομικών κινήσεων.

Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η πορεία της ανεργίας τα τελευταία χρόνια.

³³ European Commission, Albania 2011 Progress Report

Διάγραμμα 2.3 Η πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στην Αλβανία

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

Αναλογιζόμενοι τη γενική οικονομική αδυναμία της χώρας παρατηρείται ότι στις αρχές του 2000 το ποσοστό ανεργίας ήταν υψηλό, στη συνέχεια όμως σημείωσε σημαντική πτώση και σε αντίθεση με άλλες χώρες της Ε.Ε. και τις υπό εξέταση Βαλκανικές βρίσκεται σε επιτρεπτά όρια.

2.1.3 Βουλγαρία

Η συνολική έκταση της Βουλγαρίας είναι 110,910 χιλ². Ο πληθυσμός της το 2006 ήταν 7,385,367 άτομα. (CIA, 2006)

Οι φυσικοί πόροι της χώρας είναι: ο βωξίτης, ο χαλκός, ο μόλυβδος, ο ψευδάργυρος, ο άνθρακας, η ξυλεία, και οι μεγάλες εκτάσεις καλλιεργήσιμο έδαφος.

Κυρίαρχη θέση στην οικονομική διάρθρωση της χώρας έχει ο τομέας των υπηρεσιών με 54,3%. Ακολουθεί ο δευτερογενής τομέας, με τη βιομηχανία να παράγει το 32,1% του εθνικού προϊόντος. Ο πρωτογενής τομέας παρότι έρχεται τελευταίος με 13,6% έχει επίσης μεγάλη σημασία για την οικονομία της χώρας .

Από τα γεωργικά προϊόντα τα βασικότερα είναι: τα φρούτα και τα λαχανικά, ο

καπνός, το κρασί, το σιτάρι, το κριθάρι, ο ηλιόσπορος, τα ζαχαρότευτλα. Σημαντικό ρόλο στον πρωτογενή τομέα παίζει και η κτηνοτροφία.

Η βιομηχανική παραγωγή συμπεριλαμβάνει την ηλεκτρική ενέργεια και το φυσικό αέριο τη παραγωγή ενέργειας με χρήση υδάτινων πόρων, τη παραγωγή τροφίμων, ποτών, καπνού, μηχανημάτων και εξοπλισμού, χημικών προϊόντων, επεξεργασμένου πετρελαίου, πυρηνικών καυσίμων.

Τα μεταλλεύματα, συμπεριλαμβανομένου τον άνθρακα, του χαλκού και του ψευδάργυρου, διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη βιομηχανία (CIA, 2006) Παλεύοντας στη πλευρά των χαμένων και στους δύο παγκόσμιους πολέμους, η Βουλγαρία έπεσε στη σοβιετική σφαίρα επιρροής και το 1946 έγινε Λαϊκή Δημοκρατία υπό κομμουνιστική κυριαρχία, η οποία τελείωσε το 1990, όταν πραγματοποιήθηκαν στη Βουλγαρία οι πρώτες πολυκομματικές εκλογές μετά το Β Παγκόσμιο Πόλεμο. Έτσι άρχισε μια δύσκολη μεταβατική περίοδο προς πολιτική δημοκρατία και οικονομία της αγοράς, με προσπάθειες καταπολέμησης του πληθωρισμού, της ανεργίας, της διαφθοράς, και της εγκληματικότητας. Η χώρα εντάχθηκε στο NATO το 2004 και στην ΕΕ το 2007.

Μετά το 1996 η Βουλγαρία έχει πετύχει μακροοικονομική σταθερότητα και ανάπτυξη. Η κυβέρνηση του πρώην βασιλιά της Βουλγαρίας, Simeon II, (ήταν πρωθυπουργός της χώρας μεταξύ το 2001 και το 2005) δεσμεύθηκε με την οικονομική μεταρρύθμιση και τον προγραμματισμό του φορολογικού συστήματος. Η χώρα προχώρησε σε μεταρρυθμίσεις της αγοράς με σκοπό να εκπληρώσει τους οικονομικούς στόχους της ΕΕ. Η πραγματοποιημένη ανάπτυξη οδήγησε σε πτώση της υψηλής ανεργίας (σχεδόν 20%) και στον έλεγχο του πληθωρισμού, αλλά τα εισοδήματα και το βιοτικό επίπεδο παρέμειναν χαμηλά.

Η σταθερή πρόοδος στις δομικές μεταρρυθμίσεις βελτίωσαν το επιχειρηματικό περιβάλλον. Από το 2000, ο ρυθμός οικονομικής ανάπτυξης της Βουλγαρίας υπολογίζεται κατά μέσο όρο 5,1% και έχει αρχίσει να προσελκύει σημαντικά ποσά ΑΞΕ. Η διαφθορά στη δημόσια διοίκηση, το αδύναμο δικαστικό σύστημα, και τα οργανωμένα εγκλήματα παραμένουν βασικά προβλήματα για τη Βουλγαρία.³⁴

2.1.4 Βοσνία και Ερζεγοβίνη

³⁴ bbc.co.uk, 2007

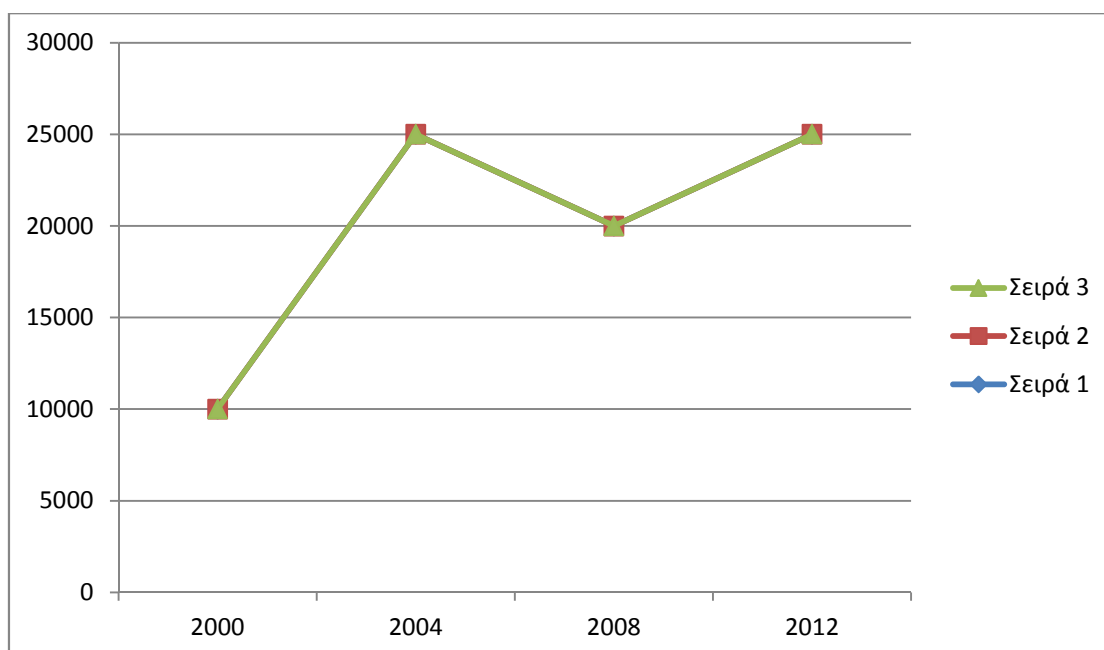
Η Βοσνία- Ερζεγοβίνη είναι χώρα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στην περιοχή των Βαλκανίων. Συνορεύει βόρεια και δυτικά με την Κροατία, ανατολικά με τη Σερβία, και νοτιοανατολικά με το Μαυροβούνιο. Πρωτεύουσά της είναι το Σαράγεβο, που είναι και η μεγαλύτερη πόλη της χώρας, έχει έκταση 51209 km². και πληθυσμό 3,844 εκατομμύρια για το 2010.

Η Βοσνία- Ερζεγοβίνη αποτελούσε μέρος της ενωμένης Γιουγκοσλαβίας, και από το 1994 αποτελεί ανεξάρτητο κράτος. Είναι κράτος αποτελούμενο από δύο οντότητες, την Ομοσπονδία Βοσνίας-Ερζεγοβίνης και τη Σερβική Δημοκρατία.

Λόγω των πολιτικών συνθηκών τη δεκαετία του 90, η Βοσνία επηρεάστηκε περισσότερο σε σχέση με τις άλλες χώρες και χρειάστηκε μια περίοδο προσαρμογής. Παρουσίασε ωστόσο ανάκαμψη σε πολλούς τομείς, κυρίως τον οικονομικό, γεγονός του οποίου η επίδραση αποτυπώνεται σε πολλούς οικονομικούς δείκτες, κυρίως στις αρχές του 2000. Τα τελευταία χρόνια γίνανε πολλές επενδύσεις από διεθνείς οικονομικούς και πολιτικούς φορείς όπως η Ευρωπαϊκή Ένωση, η EBRD (European Bank for Reconstruction and Development), από χώρες όπως η Αυστρία, η Σερβία, η Κροατία, η Ελβετία, η Γερμανία κλπ. Σημαντική είναι επίσης και η παρουσία του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου (IMF) με την οικονομική στήριξη που παρέχει.

Το ΑΕΠ για το 2010 ήταν 24486 εκατομμύρια €, το υψηλότερο εκτός από αυτό του 2008 την τελευταία 15ετία. Εντούτοις παραμένει σχετικά χαμηλό σε σχέση με άλλες Ευρωπαϊκές χώρες. Στο παρακάτω διάγραμμα φαίνεται η πορεία του ΑΕΠ τα τελευταία 10 χρόνια.

Διάγραμμα 2.4 Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στη Βοσνία

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Όπως προαναφέρθηκε, οι πολιτικές εξελίξεις στη χώρα είχαν καθοριστικό αντίκτυπο και στην οικονομία, γεγονός που εύκολα μπορούμε να αντιληφθούμε παρατηρώντας την πορεία του ΑΕΠ. Στις αρχές του 2000 ήταν αρκετά χαμηλό και τα προβλήματα πολλά. Ωστόσο, παρουσίασε ιδιαίτερα σημαντική ανοδική πορεία (συνεισφορά επενδύσεων, ανάπτυξη βιομηχανίας κλπ) , με αποτέλεσμα το ΑΕΠ την περίοδο 2008-2010 να είναι σχεδόν 100% μεγαλύτερο από αυτό της διετίας 2000-2001. Το 2009 παρατηρείται μια σχετική πτώση στην τιμή του ΑΕΠ η οποία οφείλεται στην παγκόσμια οικονομική κρίση το δεύτερο μισό του 2008.

Στη συνέχεια ακολουθεί πίνακας με βασικούς οικονομικούς δείκτες την τελευταία δεκαετία που παρουσιάζουν ενδεικτικά την πορεία της χώρας .

Πίνακας: 2.2 Μακροοικονομικοί δείκτες της Βοσνίας/Macroeconomic Indicators of Bosnia

ΔΕΙΚΤΕΣ/ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Πληθυσμός (εκατ.)	7,528	7,505	7,502	7,491	7,470	7,456	7,425	7,398	7,366	7,335	7,307
ΑΕΠ(εκατ.)	11789	12641	13946	14689	15946	17157	19272	21778	24717	24004	24486
ΑΕΠ κατά κεφαλή	1594	1702	1863	1960	2122	2283	2564	2898	3289	3194	3258
Ρυθμός ΑΕΠ	-	2,4	5,1	3,9	6,3	3,9	6	6,2	5,7	-2,9	0,7

Τελική καταναλωτική δαπάνη του ΑΕΠ (%)				112,4	112,4	106,1	101,8	100,5	99,2	112,4	112,4
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών %ΑΕΠ					27,8	30,6	33,2	33,3	32,3	27,5	
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ					66,8	69,3	59,8	61,6	61	47,6	
Εξωτερικές επενδύσεις (εκατ ευρώ)	159	133	282	338	567	493	611	1520	6,84	180	174
Ρυθμός ανεργείας	39,7	40	41,1	41,6	41,8	43,9	31,1	29	23,4	24,1	27,2
Συναλλαγματική ισοτιμία	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956	1,956
Ισοζύγιο πληρωμών	-429	-833	-1253	439	319	500	-783	191	-1771	-768	-429

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

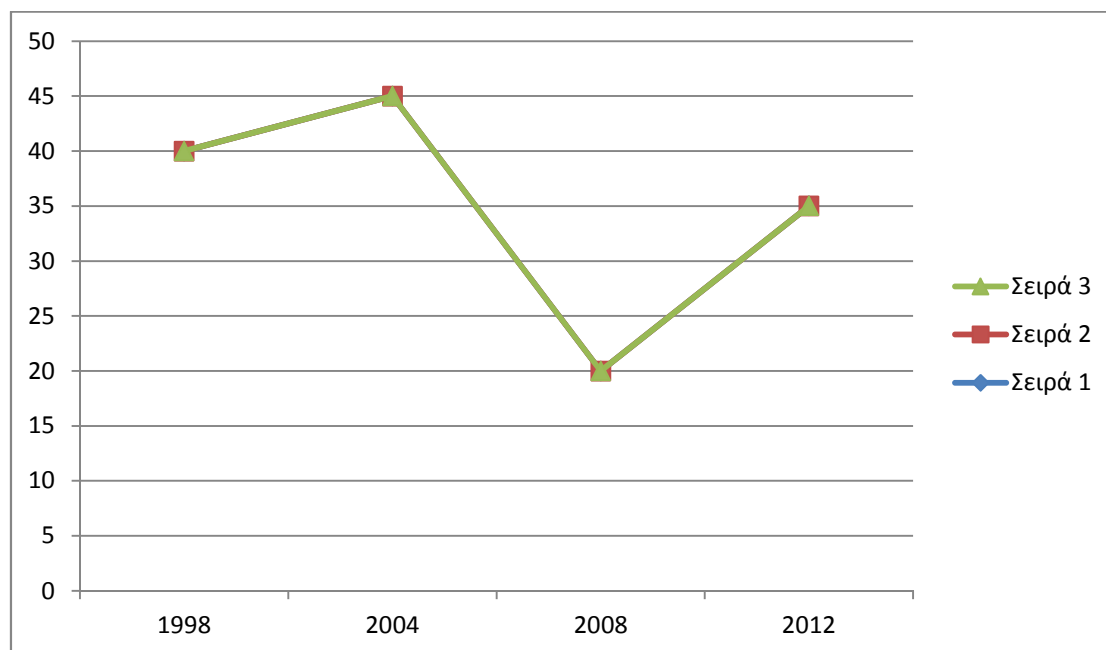
Για το 2010 η κατανομή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας ανά τομέα (Gross Value Added by sectors) ήταν: Γεωργικές καλλιέργειες και Αλιεία (Agriculture and Fisheries) 8,6%, Βιομηχανία (Industry) 21,6%, Κατασκευές (Construction) 5,4% , Υπηρεσίες (Services) 67,5%.³⁵

Παρατηρούμε ότι ο ρυθμός ανάπτυξης του συνολικού ΑΕΠ είναι μεγαλύτερος από του αντίστοιχου κατά κεφαλή λόγω της δημογραφικής ανάπτυξης της χώρας.

Όπως προαναφέρθηκε, υπήρξαν αρκετές εξωτερικές επενδύσεις, γεγονός που αποτυπώνεται και στον παραπάνω πίνακα, ιδίως την περίοδο 2004-2007, που είχε ως αποτέλεσμα τη σημαντική ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ εκείνη την περίοδο και τη σταδιακή μείωση της ανεργίας. Τα ποσοστά ανεργίας στις αρχές του 2000 ήταν αρκετά υψηλά που ήταν απόρροια της πολιτικής και οικονομικής κατάστασης στη χώρα και παρουσίασαν σχετική άνοδο. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται διαγραμματικά η πορεία της ανεργίας την τελευταία δεκαετία.

³⁵ European Commission, Bosnia 2011 Progress Report

Διάγραμμα 2.5 Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στη Βοσνία

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

Η χώρα την πενταετία 2000-2005 όπως φαίνεται στο παραπάνω διάγραμμα αντιμετώπισε σοβαρά προβλήματα ανεργίας καθώς το ποσοστό της κυμαινόταν σε πολύ υψηλά επίπεδα. Στο διάστημα 4 ετών όμως παρατηρήθηκε θεαματική μείωση στο ποσοστό της ανεργίας, γεγονός που συνδυάζεται με την σημαντική αύξηση στις εξωτερικές επενδύσεις, παρόλο που συγκριτικά με άλλες χώρες τα ποσοστά παραμένουν υψηλά. Από το 2008 και μετά παρατηρείται άνοδος- συνέπεια της παγκόσμιας κρίσης.

2.1.5 Κροατία

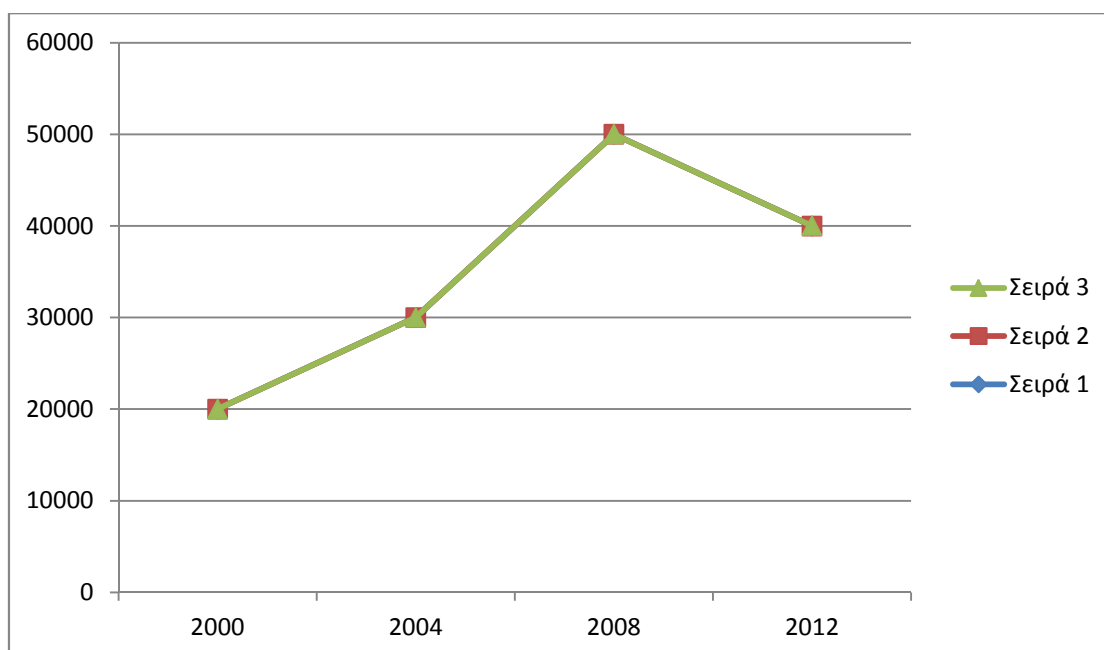
Η Κροατία ή αλλιώς Δημοκρατία της Κροατίας-Republic of Croatia- Republika Hrvatska γεωγραφικά αποτελεί χώρα της Δυτικής Βαλκανικής αλλά ταυτόχρονα χώρα της Κεντρικής Ευρώπης, της Αδριατικής και Μεσόγειου θάλασσης. Συνορεύει με 6 χώρες: την Ουγγαρία (τα σύνορα στον ποταμό Drava), τη Σλοβενία (τα σύνορα στους ποταμούς Sutla και Kupa), τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη, τη Σερβία (τα σύνορα στον ποταμό Δούναβη), το Μαυροβούνιο, και την Ιταλία -τα σύνορα τους τα αποτελεί η Αδριατική Θάλασσα και είναι τα φυσικά της σύνορα .Η πρωτεύουσά της είναι το Ζάγκρεμπ και άλλες σημαντικές πόλεις της Κροατίας είναι η Ριέκα, η Πούλα, το

Σπλιτ και το Ντουμπρόβνικ. Η Κροατία αποτελεί ανεξάρτητο κράτος από το 1991, έπειτα από την διάσπαση της τέως Γιουγκοσλαβίας. Όσον αφορά το πολίτευμα της, είναι Κοινοβουλευτική Δημοκρατία. Η Κροατία είναι μέλος στον Παγκόσμιο Οργανισμό Εμπορίου και στην Συνθήκη Ελεύθερου Εμπορίου της Κεντρικής Ευρώπης(CEFTA). Το κράτος στοχεύει στην ένταξή του στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Τον Οκτώβριο του 2001 υπέγραψε Συμφωνία Σταθεροποίησης και Ένωσης με την Ευρωπαϊκή Ένωση και από το 2004 είναι επίσημα υποψήφια χώρα προς ένταξη, και αναμένεται να γίνει το 28ο μέλος της την 1 Ιουλίου 2013. Τον Απρίλιο του 2009 έγινε μέλος του NATO. Η Κροατία ως το τέλος του 2009 κατέχει το αξίωμα της μη μόνιμης χώρας-μέλους στο Συμβούλιο Ασφαλείας του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών.

Από οικονομικής πλευράς, η Κροατία σε σχέση με τις υπόλοιπες προς ανάλυση χώρες είναι η περισσότερο οικονομικά αναπτυγμένη . Στις αρχές του 90 λόγω της πολιτικής κατάστασης παρουσίασε μεγάλη πτώση στις τιμές του ΑΕΠ και γενικότερα παρουσιάστηκαν οικονομικές δυσκολίες. Με την πάροδο του χρόνου, την ανασυγκρότηση του κράτους, τις επενδύσεις από ξένες επιχειρήσεις, την Ευρωπαϊκή Ένωση, την EBRD (European Bank for Reconstruction and Development), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF) κλπ κατάφερε και σημείωσε εντυπωσιακή ανάκαμψη και άνοδο. Το ΑΕΠ για το 2010 ήταν 45917εκατ. €, αν και το 2009 παρουσίασε μια μικρή μείωση σε σύγκριση με τα προηγούμενα έτη που παρουσιαζόταν μια συνεχής αύξηση στο ρυθμό ανάπτυξης του ΑΕΠ- ήταν κατά 3,1% μικρότερο από αυτό του 2007. Το γεγονός αυτό μπορεί να ερμηνευθεί στις συνέπειες της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης στο δεύτερο μισό του 2008, που επηρέασε την παγκόσμια αγορά.

Για το 2010 η κατανομή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας ανά τομέα (Gross Value Added by sectors) ήταν :Γεωργικές καλλιέργειες και Αλιεία (Agriculture and Fisheries) 5,5%, Βιομηχανία (Industry) 19%,Κατασκευές (Construction) 6,7% , Υπηρεσίες (Services) 68,8%.(Πηγή: European Commission, Croatia 2011 Progress Report). Ακολουθεί ενδεικτικός πίνακας που παρουσιάζει βασικούς μακροοικονομικούς δείκτες της τελευταίας 10ετίας και γράφημα με την πορεία του ΑΕΠ την τελευταία 10ετία.

Διάγραμμα 2.6 Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στην Κροατία

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Πίνακας 2.3 Μακροοικονομικοί Δείκτες για την Κροατία / Macroeconomic Indicators for the Republic of

ΔΕΙΚΤΕΣ/ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Πλοθισμός (εκατ.)	4,498	4,439	4,445	4,443	4,442	4,444	4,443	7,398	4,436	4,435	4,426
ΑΕΠ(εκατ.)	23333	25738	28180	30265	33009	36034	39745	43390	47765	45669	45917
ΑΕΠ κατά κεφαλή	5272	5797	6349	6816	7436	8112	8951	9781	10771	10311	10367
Ρυθμός ΑΕΠ	3,8	3,7	83,1	80,6	79,7	79,2	77,6	78,2	77,6	76,9	77,1
Τελική καταναλωτική δαπάνη του ΑΕΠ (%)	84,2	82,4	83,1	80,6	79,7	79,2	77,6	78,2	77,6	76,9	77,1
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	41,7	43,4	40,9	42,6	42,9	42,3	42,7	42,1	41,7	35,4	38,3
Εισαγωγές αγαθών και	45	47,4	49,3	50,4	49,3	48,7	49,8	49,8	49,9	39,4	38,8

υπηρεσιών ΑΕΠ	%											
Εξωτερικές επενδύσεις (εκατ ευρώ)		1136	1258	531	1657	671	1276	2652	3468	3243	1190	112
Ρυθμός ανεργιάς		17	16,3	14,7	14,1	13,6	12,6	11,1	9,6	8,4	9,1	11,8
Συναλλαγματική ισοτιμία		8,277	8,339	7,864	7,564	7,496	7,4	7,323	7,336	7,223	7,43	7,286
Ισοζύγιο πληρωμών		-531	-776	-2030	-1818	-1357	-1896	-2636	-3119	-4217	-2368	-508

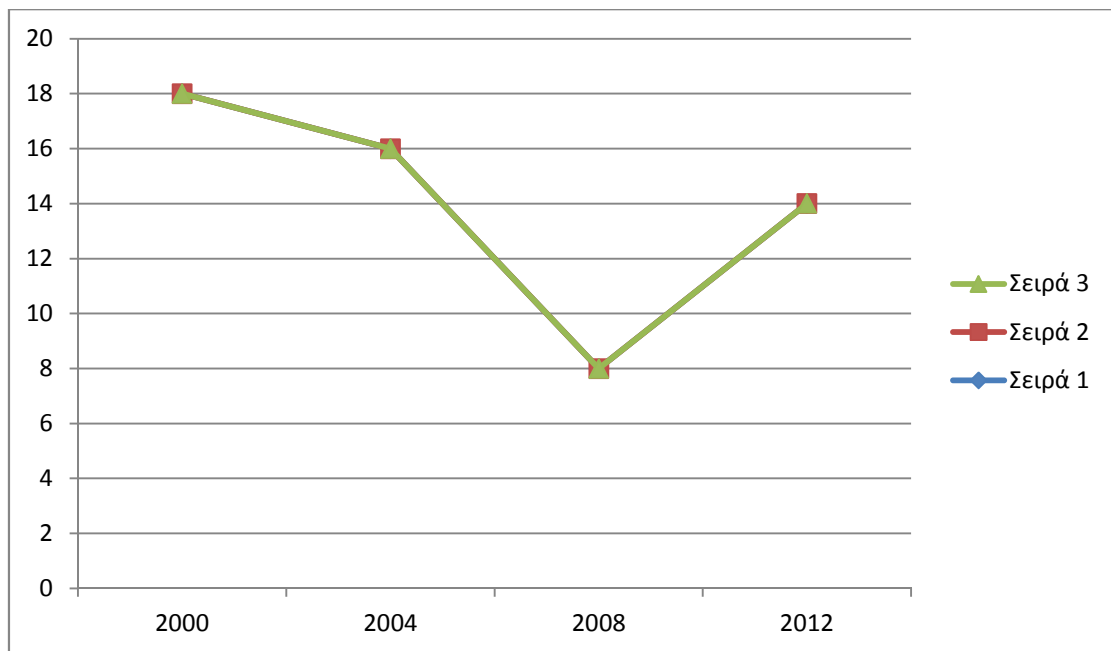
Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Παρατηρείται βάσει του παραπάνω πίνακα και διαγράμματος ότι η παγκόσμια οικονομική κρίση από το 2008 επηρέασε την οικονομική πορεία της χώρας και αυτό φαίνεται στην πτώση του ΑΕΠ το 2009 και 2010, και σύμφωνα με εκτιμήσεις αναμένεται ανάκαμψη όχι πριν το 2011, αρχές 2012. Παρόλα αυτά βλέπουμε ότι όσον αφορά το ΑΕΠ κατά κεφαλήν, πέραν της πτώσης του λόγω της κρίσης, σε βάθος 10ετίας παρατηρείται αύξηση, λαμβάνοντας υπόψη ότι το 2000 και 2001 ήταν 5272 € και 5797 € αντίστοιχα, ενώ το 2010 ήταν 10367€, μεταβολή δηλαδή της τάξης του 44% με 49%, γεγονός που υποδηλώνει την ταχεία οικονομική ανάπτυξη της χώρας.

Την 3ετία 2006-2008 όπως φαίνεται και από τον αντίστοιχο πίνακα οι ξένες επενδύσεις παρουσίασαν σημαντική άνοδο, φαινόμενο που οδήγησε στην περαιτέρω ανάπτυξή της αλλά και τις εξασφάλισε θετικότερες προοπτικές για την ένταξή της στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Ωστόσο, η ανάκαμψη και η ανοδική πορεία σε πολλούς δείκτες και τομείς συνδυάστηκαν και με τη σημαντική ποσοστιαία αύξηση του εξωτερικού χρέους επί του ΑΕΠ.

Διάγραμμα 2.7 Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στην Κροατία

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

Όσον αφορά τον τομέα της ανεργίας παρατηρούμε ότι ενώ το 2000 το ποσοστό ήταν αρκετά υψηλό, μέσα σε 8 χρόνια σημειώθηκε εντυπωσιακή μείωση κατάσταση που συνδυάζεται με την ταχεία οικονομική ανάπτυξη της χώρας, τις συνεχείς εξωτερικές επενδύσεις που γίνονται κλπ. Παρατηρούμε ότι τη διετία 2009-2010 ο ρυθμός ανεργίας είναι ανοδικός, αποτέλεσμα της παγκόσμιας οικονομικής ύφεσης.

Στον τομέα των ξένων επενδύσεων, την 3ετία 2006-2008 υπήρξε έντονη δραστηριότητα γεγονός που ωφέλησε σημαντικά στην οικονομική εξέλιξη της χώρας.

Τέλος θα πρέπει να επισημανθεί ότι παρατηρήθηκε σημαντική αύξηση του ακαθάριστου εξωτερικού χρέους από το 2000 που ήταν περίπου 53%, και φτάνει το 2010 στο 102,6%.

2.1.6 Μαυροβούνιο

Το Μαυροβούνιο γεωγραφικά αποτελεί χώρα της Νοτιοανατολικής Ευρώπης, στην περιοχή των νοτιοδυτικών Βαλκανίων. Οι ακτές της βρέχονται από την Αδριατική Θάλασσα, και συνορεύει δυτικά με την Κροατία, τη Βοσνία-Ερζεγοβίνη βορειοδυτικά, τη Σερβία βορειοανατολικά, την Αλβανία νοτιοανατολικά και το Κόσσοβο ανατολικά. Η πρωτεύουσα και ταυτόχρονα μεγαλύτερη πόλη της είναι η

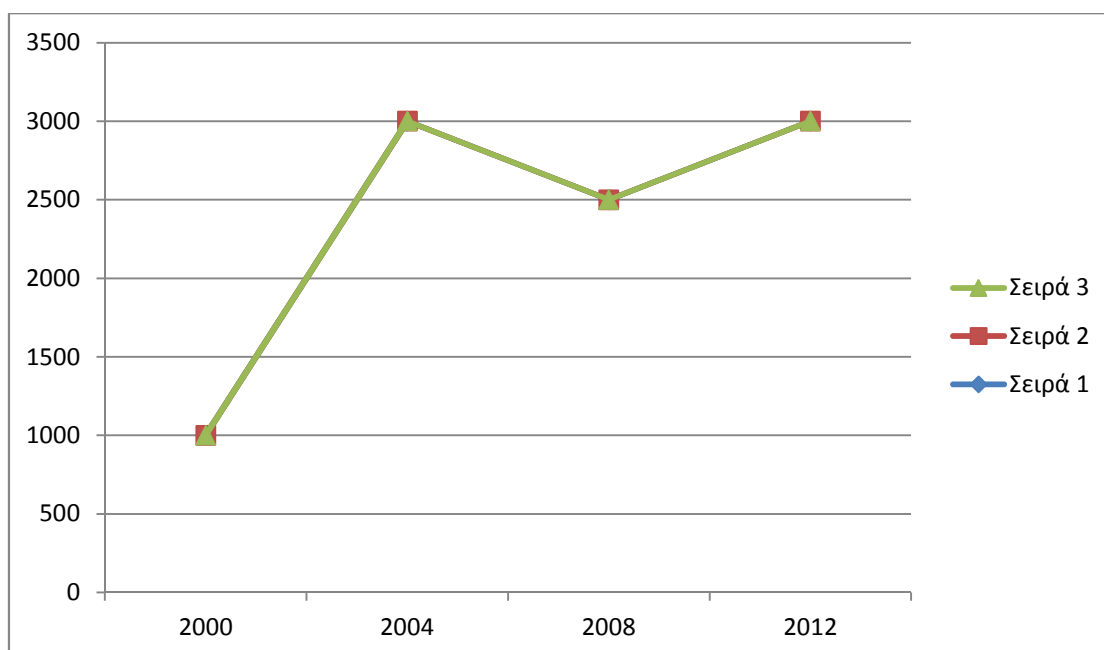
Ποντγκόριτσα. Σύμφωνα με τα τελευταία στατιστικά στοιχεία ο πληθυσμός του Μαυροβουνίου ανέρχεται στους 619 χιλιάδες κατοίκους, και έκταση 13812 km².

Το Μαυροβούνιο αποτελούσε μέλος της πρώην Γιουγκοσλαβίας, και από το 1991 έως το 2006 ήταν μέλος της Ομοσπονδίας της Σερβίας-Μαυροβουνίου. Με δημοψήφισμα που διεξήχθη στις 21 Μαΐου 2006 είχε ως αποτέλεσμα την ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβουνίου από την ομοσπονδία με τη Σερβία. Η χώρα έγινε ανεξάρτητη στις 3 Ιουνίου 2006 και το 192ο μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών στις 28 Ιουνίου 2006. Στις 11 Μαΐου του 2007 έγινε επίσης το 47ο μέλος του Συμβουλίου της Ευρώπης. Το Μαυροβούνιο επίσης αποτελεί μέλος του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Το Μαυροβούνιο αποτελεί επίσημα υποψήφιο μέλος προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ.

Από οικονομικής πλευράς, σύμφωνα με την Παγκόσμια Τράπεζα, το Μαυροβούνιο χαρακτηρίζεται από μεσαίου-αναπτυσσόμενου επιπέδου οικονομία. Η παραγωγή αλουμινίου και μετάλλου καθώς και ο τομέας των γεωργικών καλλιεργειών αποτελούν τις κύριες συνιστώσες των βιομηχανικών δραστηριοτήτων.

Το ΑΕΠ για το 2010 ήταν 3104 εκατομμύρια €, και το κατά κεφαλήν ΑΕΠ 5006€. Η οικονομία του Μαυροβουνίου έως το 2006 λόγω του ότι αποτελούσε μέλος της Ομοσπονδίας Σερβίας-Μαυροβουνίου και της πολιτικής κατάστασης στη χώρα, αντιμετώπισε δυσκολίες. Ωστόσο από τότε παρουσιάζει ανοδική οικονομική πορεία. Στο παρακάτω διάγραμμα απεικονίζεται η πορεία του ΑΕΠ του Μαυροβουνίου τα τελευταία 10 χρόνια καθώς και πίνακας με μακροοικονομικούς δείκτες την τελευταία δεκαετία.

Διάγραμμα 2.8 Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στο Μαυροβούνιο

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

Παρά το γεγονός ότι το ΑΕΠ στις αρχές του 2000 κυμαίνονταν σε πολύ χαμηλά επίπεδα, στη συνέχεια σημείωσε κατακόρυφη ανοδική πορεία, με εξαίρεση μια μικρή πτώση το 2008 , συνέπεια της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης.

Πίνακας: 2.4. Μακροοικονομικοί Δείκτες για το Μαυροβούνιο/ Macroeconomic Indicators for the Republic of Montenegro

ΔΕΙΚΤΕΣ/ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ΑΕΠ(εκατ.)	1066	1295	1360	1510	1670	11815	2149	2681	3086	2981	3104
ΑΕΠ κατά κεφαλή	1750	2311	2208	2435	2684	2912	3443	4280	4908	4720	5006
Ρυθμός ΑΕΠ		1.1	1.9	2.5	4.4	4.2	8.6	10.7	6.9	-5.7	2.5
Τελική καταναλωτική δαπάνη του ΑΕΠ (%)	91.9	100.2	105.8	101.0	99.4	99.8	104.2	108.5	113.8	106.2	105.6
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	36.8	38.4	35.4	30.6	42.0	43.6	49.4	44.4	39.6	32.1	34.7
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	51.1	62.0	59.9	47.0	58.1	61.1	79.1	86.7	94.0	65.4	63.1

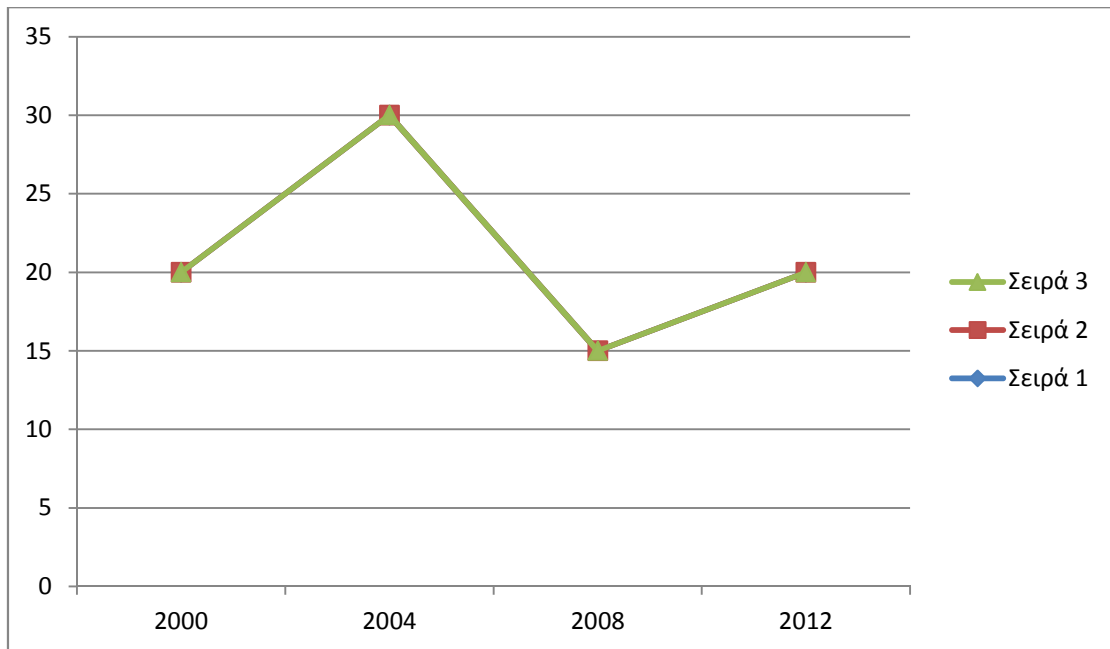
Εξωτερικές επενδύσεις (εκατ ευρώ)			87	39	51	399	470	568	582	1066	552
Ρυθμός ανεργιάς	19.3	21.2	20.7	22.7	22.7	30.3	29.6	19.3	16.8	19.1	19.7
Συναλλαγματική ισοτιμία	1	1	1	1	1	1	1	1	1	1	
Ισοζύγιο πληρωμών			-175	-102	-120	-311	-687	-1078	-1584	-1896	-778

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Για το 2010 η κατανομή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας ανά τομέα (Gross Value Added by sector) ήταν: Γεωργικές καλλιέργειες και Αλιεία (Agriculture and Fisheries) 9,7%, Βιομηχανία (Industry) 23%, Κατασκευές (Construction) 4,9% , Υπηρεσίες (Services) 65,5%.(Πηγή: European Commission, Montenegro 2011 Progress Report).

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε ότι το κατά κεφαλή ΑΕΠ είναι σχετικά χαμηλό συγκριτικά με τις χώρες της Ε.Ε, ωστόσο σημειώνει σημαντική άνοδο με την πάροδο του χρόνου και κατατάσσεται δεύτερο σε σύγκριση με το αντίστοιχο των άλλων υπό εξέταση χωρών, μετά την Κροατία. Από το 2006, και με αποκορύφωμα το 2009, στη τομέα των εξωτερικών επενδύσεων παρατηρείται σημαντική αύξηση γεγονός που συνδυάζεται άμεσα με την άνοδο σε άλλους τομείς όπως η πορεία του ΑΕΠ, το ποσοστό της ανεργίας κλπ. Στο διάγραμμα που ακολουθεί φαίνεται βάσει των στατιστικών στοιχείων του παραπάνω πίνακα η πορεία της ανεργίας τα τελευταία 10 χρόνια.

Διάγραμμα 2.9 Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στο Μαυροβούνιο

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

Τα ποσοστά ανεργίας σε όλη τη διάρκεια της 10ετίας ήταν αρκετά υψηλά. Ως το 2005

ακολούθησαν ιδιαίτερα ανοδική πορεία και ξεπέρασαν και το 30%. Από την ανεξαρτητοποίησή του Μαυροβουνίου και έπειτα τα ποσοστά ανεργίας μειώνονται, ωστόσο κυμαίνονται σε υψηλά επίπεδα.

2.1.7 ΠΓΔΜ(ΠΡΩΗΝ ΓΙΟΥΓΚΟΣΛΑΒΙΚΗ ΔΗΜΟΡΑΤΙΑ ΤΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ)

Η χώρα της Πρώην Γιουγκοσλαβικής Δημοκρατίας της Μακεδονίας είναι χώρα της Κεντροανατολικής Ευρώπης, στο κέντρο των Βαλκανίων. Συνορεύει βόρεια με τη Σερβία, ανατολικά με Βουλγαρία, δυτικά με την Αλβανία και νότια με την Ελλάδα. Πρωτεύουσά της είναι τα Σκόπια, που είναι και η μεγαλύτερη πόλη της χώρας, έχει συνολική έκταση 25713 km² και πληθυσμό 2,053 εκατομμύρια.

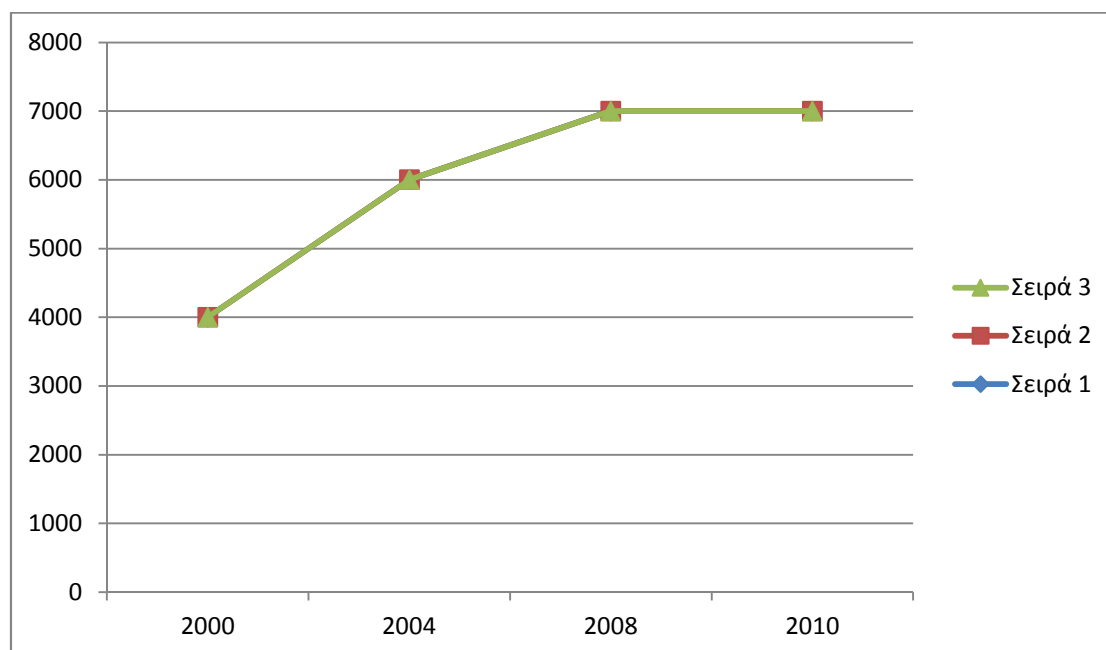
Η ΠΓΔΜ έως το 1991 ήταν μέρος της πρώην Γιουγκοσλαβίας και έκτοτε είναι ανεξάρτητο κράτος. Από το Δεκέμβρη του 2005 είναι επίσημα υποψήφια χώρα προς ένταξη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Από οικονομικής άποψης η ΠΓΔΜ είναι από τα λιγότερο οικονομικά αναπτυγμένα κράτη της Ευρώπης. Ωστόσο η ΠΓΔΜ έπειτα από την ανεξαρτητοποίησή της έχει

σημειώσει σημαντική οικονομική ανάκαμψη. Ο τομέας του εμπορίου αποτελεί σημαντικό ποσοστό του ΑΕΠ.

Το ΑΕΠ της χώρας όσο και το κατά κεφαλήν εισόδημα τα τελευταία έχουν αυξηθεί σημαντικά από ποσοστιαίας άποψης, παρ'όλαυτά παραμένει χαμηλό για τα Ευρωπαϊκά δεδομένα. Στο παρακάτω διάγραμμα παρουσιάζεται η πορεία του ΑΕΠ την τελευταία δεκαετία.

Διάγραμμα 2.10 Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στην ΠΓΔΜ

Παρατηρούμε ότι το ΑΕΠ της παρουσιάζει ανοδική πορεία τα τελευταία, με εξαίρεση τη μετάβαση από το 2008 στο 2009 όπου παρουσιάστηκε μια μικρή πτώση, συνέπεια της οικονομικής κρίσης του 2008.

Παρατίθεται πίνακας με βασικούς μακροοικονομικούς δείκτες για την τελευταία δεκαετία.

Πίνακας: 2.5 Μακροοικονομικοί Δείκτες για την ΠΓΔΜ / Macroeconomic Indicators for FYROM

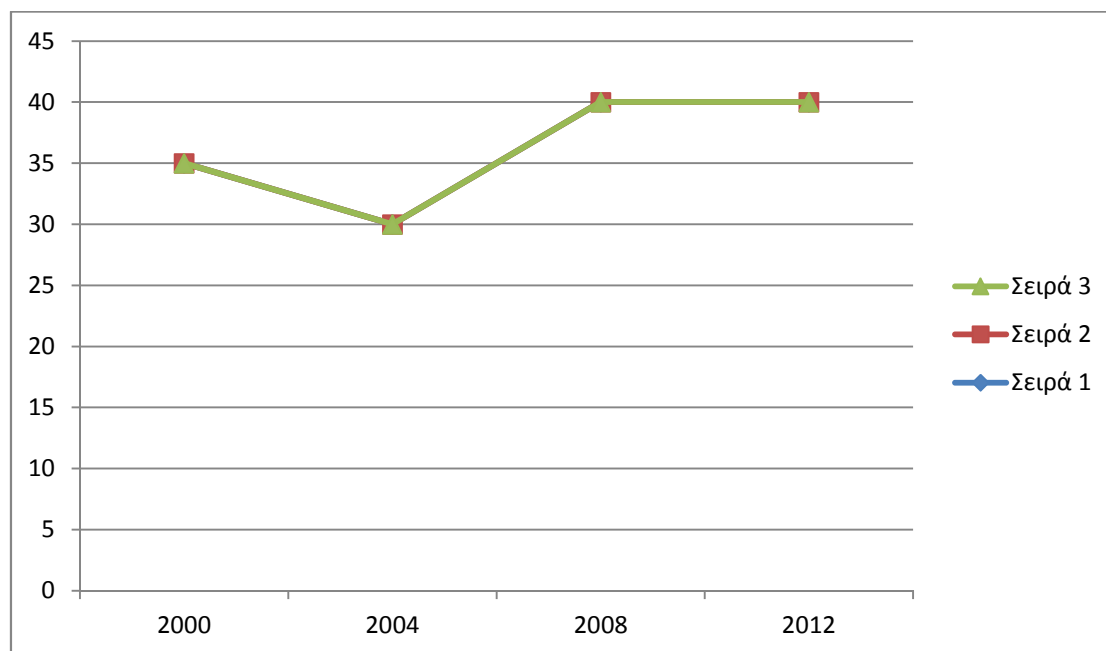
ΔΕΙΚΤΕΣ/ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ΑΕΠ(εκατ.)	3893	3839	4001	4105	4325	4676	5231	5965	6720	6677	
ΑΕΠ κατά κεφαλή	1921	1887	1981	2081	2185	2363	2564	2919	3283	3253	
Ρυθμός ΑΕΠ	4.5	-4.5	0.9	2.8	4.6	4.4	5.0	6.1	5.0	-0.9	1.8
Τελική καταναλωτική δαπάνη του ΑΕΠ (%)	92.6	94.8	99.5	97.3	98.1	95.7	96.3	93.8	98.5	95.7	93.2
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών %ΑΕΠ	48.6	42.7	38.0	38.1	39.9	44.1	46.6	52.4	50.9	39.0	47.3
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	63.5	56.6	58.2	54.5	60.1	61.1	64.5	70.8	76.2	60.6	66.0
Εξωτερικές επενδύσεις (εκατ ευρώ)	234	499	112	100	260	75	345	507	409	137	220
Ρυθμός ανεργιάς	32.2	30.5	31.9	36.7	37.2	37.3	36.0	35.0	33.8	32.2	32.0
Συναλλαγματική ισοτιμία	60.72	60.91	60.97	60.97	61.26	61.33	61.29	61.18	61.26	60.72	60.91
Ισοζύγιο πληρωμών	-112	-263	-402	-170	-362	-122	-23	-421	-862	-449	-191

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

Από τον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε αρχικά ότι, οι εξωτερικές επενδύσεις σημείωσαν σημαντική αύξηση τα έτη 2007,2008 που συνδυάζονται άμεσα με την υψηλή ποσοστιαία αύξηση του ΑΕΠ, όπου το 2007 άγγιξε το 6,1%.Από την άλλη πλευρά, το γεγονός ότι το ισοζύγιο πληρωμών είναι κάθε έτος αρνητικό, και σε συνδυασμό με το σχετικά υψηλό ποσοστό του εξωτερικού χρέους επί του ΑΕΠ, δείχνουν ότι η οικονομία της ΠΓΔΜ είναι ακόμα αδύναμη, και χρειάζεται

σημαντικές μεταρρυθμίσεις για την εξελικτική της πορεία. Στο διάγραμμα που ακολουθεί παρουσιάζεται η πορεία της ανεργίας την τελευταία δεκαετία.

Διάγραμμα 2.11 Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στην ΠΓΔΜ

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Η μορφή της καμπύλης της ανεργίας είναι ανομοιόμορφη, από την άποψη ότι παρατηρούμε ότι ανά περιόδους παρουσιάζει είτε ανοδική είτε καθοδική πορεία. Αυτό οφείλεται σε διάφορους παράγοντες, όπως οικονομική και πολιτική κρίση (για την πτωτική πορεία), επενδύσεις (για την ανοδική) κλπ. Αυτό που πρέπει να επισημανθεί ιδιαίτερα όμως είναι ότι το ποσοστό ανεργίας είναι πολύ υψηλό, από τα υψηλότερα στην Ευρώπη. Καμία χρονιά δεν έπεσε κάτω από την τιμή του 30%, γεγονός ανησυχητικό για την ομαλή λειτουργία της οικονομίας και της χώρας.

2.1.7 Σερβία

Η Δημοκρατία της Σερβίας ή Republic of Serbia- Република Србија γεωγραφικά τοποθετείται στο σταυροδρόμι της Κεντρικής με την Ανατολική Ευρώπη, στο κέντρο των Βαλκανίων. Συνορεύει με 8 χώρες: με την Ουγγαρία στον Βορρά, τη Βουλγαρία

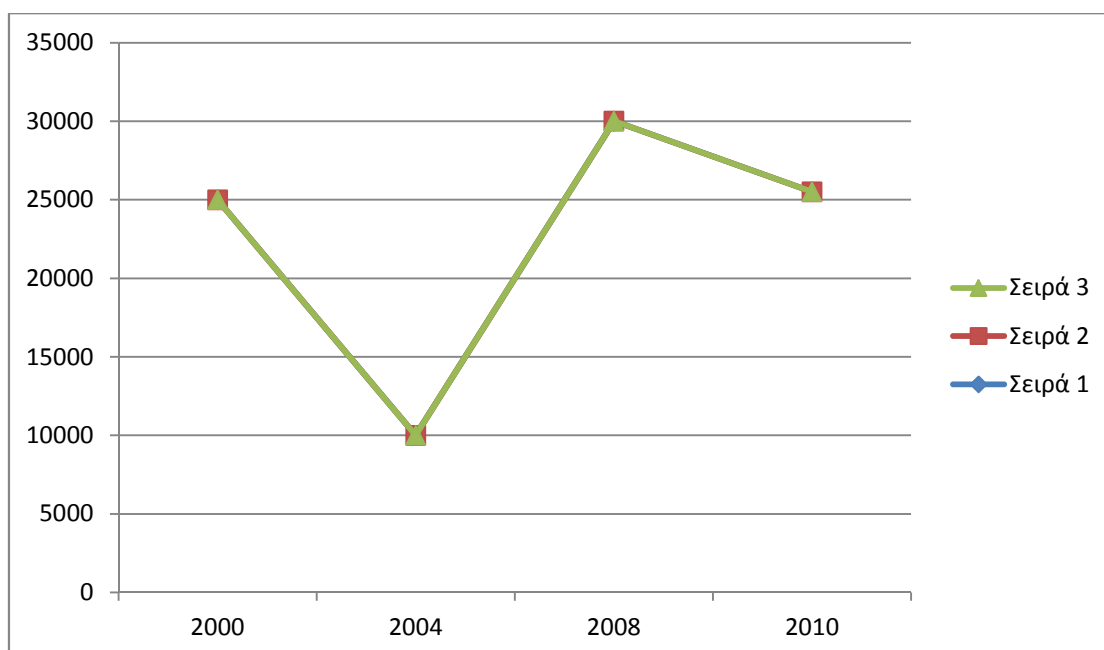
και την Ρουμανία ανατολικά, την ΠΓΔΜ στο Νότο, και τις Κροατία, Βοσνία και Ερζεγοβίνη, Μαυροβούνιο δυτικά. Με την Αλβανία συνορεύει νοτιοδυτικά μέσω του Κοσσόβου. Η πρωτεύουσά της το Βελιγράδι, θεωρείται μία από τις μεγαλύτερες πόλεις της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και βρίσκεται πάνω στη διασταύρωση των ποταμών Σάββα και Δούναβη, ο οποίος προσφέρει πρόσβαση για τη Σερβία στη Μαύρη θάλασσα. Άλλες μεγάλες πόλεις είναι το Νόβι Σαντ ,η Νις ,το Κραγκούγιεβατς, και η Σούμποτιτσα.

Η Σερβία αποτελούσε μέρος της τέως Γιουγκοσλαβίας, και έπειτα από τη διάσπαση της μαζί με το Μαυροβούνιο ονομάζονταν Γιουγκοσλαβία, και έπειτα Σερβία-Μαυροβούνιο . Μετά από δημοψήφισμα που διεξήχθη στο Μαυροβούνιο στις 21 Μαΐου 2006, η ένωση Σερβίας-Μαυροβούνιου διαλύθηκε, συνεπώς Μαυροβούνιο και Σερβία πλέον αποτελούν ανεξάρτητα κράτη. Στις 5 Ιουνίου 2006, η Σερβία επίσημα κήρυξε τη διάλυση της Ομοσπονδίας με το Μαυροβούνιο .Η Σερβία είναι μέλος του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, στο Συμβούλιο της Ευρώπης και Συνθήκη Ελεύθερου Εμπορίου της Κεντρικής Ευρώπης (CEFTA). Την 1η Μαρτίου 2012 το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο χορήγησε στη Σερβία καθεστώς υποψήφιας χώρας προς ένταξη στην Ε.Ε.

Από οικονομικής άποψης, η Σερβία λόγω των πολιτικών εξελίξεων τη δεκαετία του 90 ως τις αρχές του 2000, παρουσίασε αισθητή πτώση και αυτό φαίνεται σε πολλούς οικονομικούς δείκτες που παρατίθενται σε αντίστοιχο πίνακα παρακάτω. Τα τελευταία χρόνια όμως παρουσιάζει σημαντική ανάκαμψη λόγω των οικονομικών δραστηριοτήτων που πραγματοποιούνται, στις επενδύσεις από ξένες επιχειρήσεις, από την EBRD (European Bank for Reconstruction and Development), το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο (IMF) .

Το ΑΕΠ το 2010 ήταν 28985 εκατ. € ενώ το 2008 ήταν 32668 εκατ€. Γενικότερα παρατηρώντας την πορεία του ΑΕΠ και από το διάγραμμα που ακολουθεί, σημείωσε σημαντική άνοδο από το 2005 και έπειτα. Επηρέαστηκε όμως από την παγκόσμια οικονομική κρίση το δεύτερο μισό του 2008, και για αυτό παρατηρήθηκε αυτή η πτώση. Στο διάγραμμα και στον πίνακα που ακολουθούν παρουσιάζεται η πορεία του ΑΕΠ και αναφέρονται ορισμένοι σημαντικοί οικονομικοί δείκτες την τελευταία 10ετία από τα οποία μπορούμε να βγάλουμε μερικά συμπεράσματα ως προς τη γενική της εικόνα.

Διάγραμμα 2.12 Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στη Σερβία

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Πίνακας 2.6. Μακροοικονομικοί Δείκτες για τη Σερβία/ Macroeconomic Indicators for the Republic of Serbia

ΔΕΙΚΤΕΣ/ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
Πληθυσμός (εκατ.)	7,528	7,505	7,502	7,491	7,470	7,456	7,425	7,398	7,366	7,335	7,307
ΑΕΠ(εκατ.)	25539	12821	16028	17306	19026	20306	23305	28468	32668	28883	28985
ΑΕΠ κατά κεφαλή	3398	1709	2137	2313	2549	2729	3144	3857	4445	3945	-
Ρυθμός ΑΕΠ		5,3	4,3	2,5	9,3	5,4	3,6	5,4	3,8	-3,5	-
Τελική καταναλωτική δαπάνη του ΑΕΠ (%)	97,2	104	107	103	97,1	95,9	96	96,9	97,1	99,8	-
Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	11,3	25,6	23,8	25,9	25,5	28,3	31,4	30,6	31,4	29,5	-
Εισαγωγές	16,7	42,3	41,8	43,4	50,8	47,9	51,5	56,5	58,2	47,2	-

αγαθών και υπηρεσιών ΑΕΠ %											
Εξωτερικές επενδύσεις (εκατ ευρώ)	54	184	500	1194	770	1250	3323	1821	1824	1372	860
Ρυθμός ανεργείας	13,3	13,3	14,5	16	18,7	21,1	21	18,3	13,6	16,1	19,2
Συναλλαγματική ισοτιμία	49.87	59.78	60.66	65.13	72.70	83.00	84.11	79.96	81.44	93.95	103.04
Ισοζύγιο πληρωμών	-158	282	-671	-1347	-2620	-1778	-2356	-5053	-7054	-2084	-2082

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

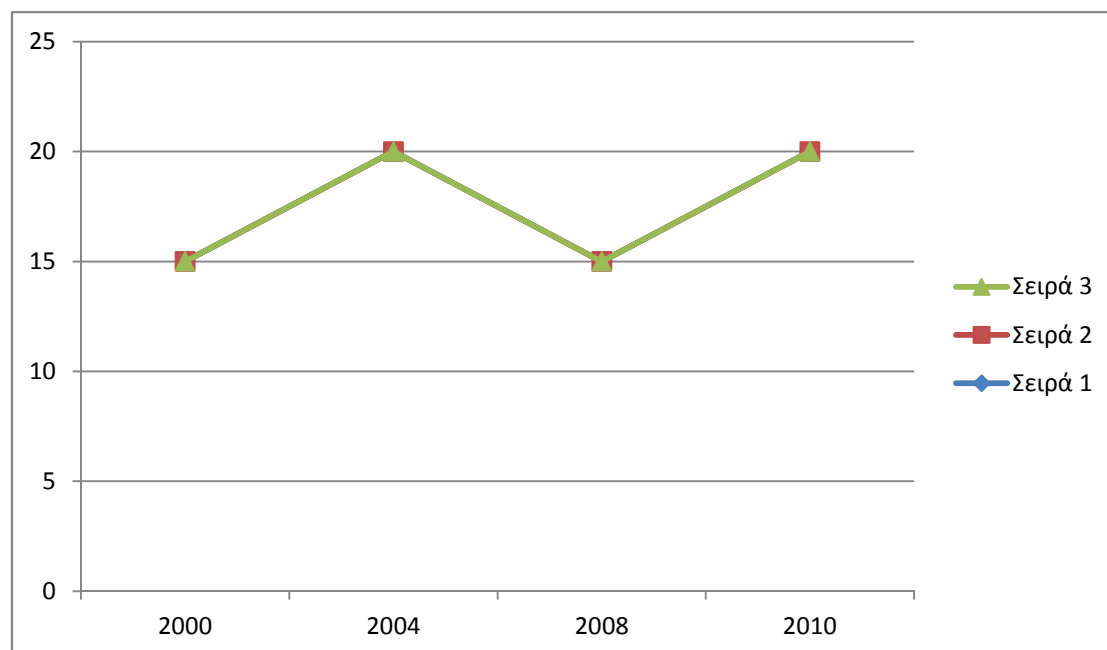
Για το 2010 η κατανομή της Ακαθάριστης Προστιθέμενης Αξίας ανά τομέα (Gross Value Added by sectors) ήταν: Γεωργικές καλλιέργειες και Αλιεία (Agriculture and Fisheries) 9,2%, Βιομηχανία (Industry) 13,5%, Κατασκευές (Construction) 6,1% , Υπηρεσίες (Services) 71,2%.(Πηγή: European Commission, Serbia 2011 Progress Report).

Στη Σερβία, όπως και στις χώρες της πρώην Γιουγκοσλαβίας, παρατηρείται μείωση στον πληθυσμό λόγω μετανάστευσης, μετακινήσεις πληθυσμών κλπ, με αποτέλεσμα ο ρυθμός ανάπτυξης του ΑΕΠ κατά κεφαλή να είναι μεγαλύτερος από του αντίστοιχου του συνολικού ΑΕΠ.

Λόγω των πολιτικών εξελίξεων παρατηρούμε ότι το ΑΕΠ σημείωσε κατακόρυφη μείωση από το 2000 στο 2001, και για τα επόμενα χρόνια διατηρήθηκε σε αρκετά χαμηλά επίπεδα. Γενικότερα η οικονομική κατάσταση της χώρας εκείνη την περίοδο δεν ήταν σε ιδιαίτερη καλή κατάσταση, όμως όπως παρατηρείται μέσα σε δύο χρόνια από το 2006 σημείωσε κατακόρυφη άνοδο γεγονός που οφείλεται στην εσωτερική αναδιοργάνωση, στην αύξηση των εξωτερικών επενδύσεων (από εταιρείες του εξωτερικού, διεθνείς οργανισμοί όπως η EBRD, το Διεθνές Νομισματικό ταμείο κλπ).

Στη διετία 2009-2010 σημειώθηκε σχετική μείωση γεγονός που οφείλεται στην παγκόσμια οικονομική κρίση που συνέβη το δεύτερο μισό του 2008.

Διάγραμμα 2.13 Πορεία της ανεργίας για την περίοδο 2000-2010 στη Σερβία

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Τα ποσοστά ανεργίας της χώρας είναι αρκετά υψηλά, σε σχέση ειδικά με τις χώρες της Ε.Ε. Από το 2000 και έπειτα παρουσιάζουν μια συνεχή ανοδική πορεία μέχρι το 2006, όπου παρατηρείται σημαντική πτώση γεγονός που συνδυάζεται με την άνοδο του ΑΕΠ, την ύπαρξη επενδύσεων κλπ. Παρολαυτά από το 2008 και μετά παρατηρείται ξανά άνοδος γεγονός που συνδυάζεται άμεσα με την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008 που ακόμα επηρεάζει την αγορά.

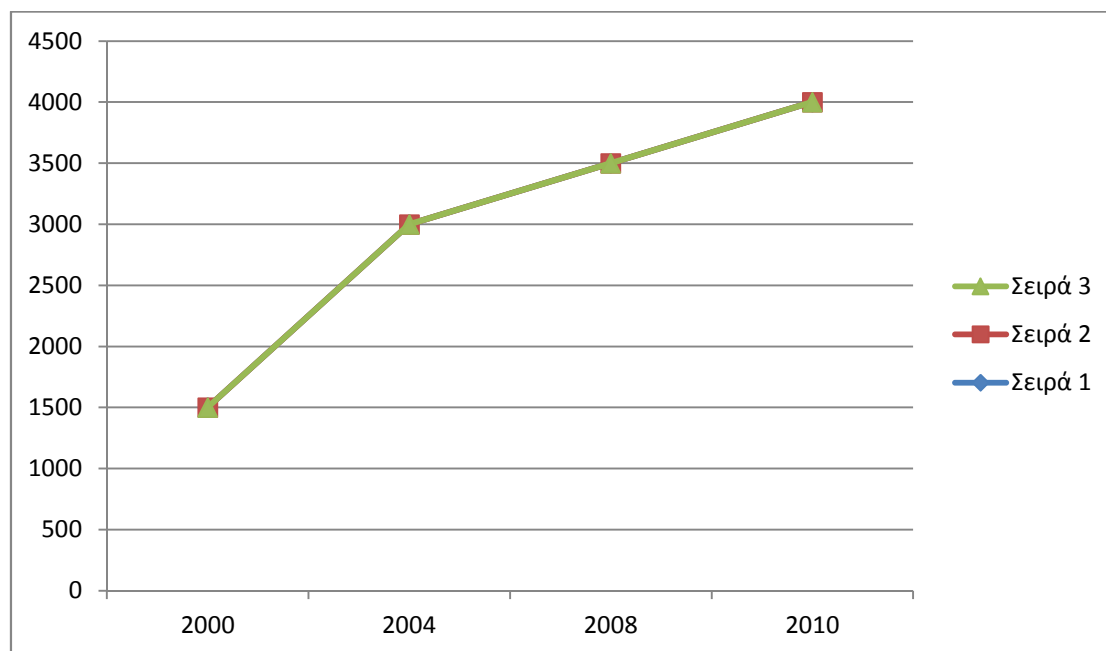
Το ακαθάριστο εξωτερικό χρέος ενώ το 2000 βρισκόταν σε ιδιαίτερα υψηλά επίπεδα, στη συνέχεια παρουσίασε εντυπωσιακή μείωση, έφτασε στο 50% περίπου, 3 φορές δηλαδή σχεδόν μικρότερο από ότι το 2000.

2.1.8 Κόσσοβο

Το Κοσσυφοπέδιο ή Κόσσοβο αποτελεί επαρχία της Σερβίας η οποία από το 1999 βρίσκεται υπό την διοίκηση του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών και τη στρατιωτική προστασία του ΝΑΤΟ (σύμφωνα το άρθρο 1284 του ΟΗΕ). Την 17η Φεβρουαρίου 2008, η Βουλή του Κοσσυφοπεδίου ανακοίνωσε, μονομερώς, την

ανεξαρτησία του από τη Σερβία. Σήμερα (2012) 86 χώρες-μέλη του ΟΗΕ αναγνωρίζουν την ανεξαρτησία του Κοσσυφοπεδίου, ενώ εκκρεμεί η διεθνής αναγνώριση από τις υπόλοιπες χώρες -μέλη .Στις 8 Μαΐου του 2009 έγινε δεκτό το αίτημα του Κοσσόβου να γίνει μέλος του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και από τις 29 Ιουνίου του 2009 είναι μέλος της Παγκόσμιας Τράπεζας.

Διάγραμμα 2.14 Πορεία του ΑΕΠ για την περίοδο 2000-2010 στο Κόσσοβο

Πηγή δεδομένων : European Commission 2011

Όπως φαίνεται από το διάγραμμα αλλά και από τον πίνακα που ακολουθεί με τους μακροοικονομικούς δείκτες, η οικονομία της περιοχής είναι ασθενής και το ποσό του ΑΕΠ αρκετά χαμηλό. Παρουσιάζει όμως σταδιακή και σημαντική άνοδο με την πάροδο του χρόνου.

Πίνακας 2.7 Μακροοικονομικοί Δείκτες για το Κόσσοβο / Macroeconomic Indicators for Kosovo

ΔΕΙΚΤΕΣ/ΕΤΟΣ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
ΑΕΠ(εκατ.)		1624	1735	1797	2913	3003	3120	3394	3851	3912	-
ΑΕΠ κατά κεφαλή				905	1427	1451	1486	1593	1789	1795	

Εξαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	16,6	12,5	10,4	10,7	11,1	14,1	15,1	14,8	15,6		
Εισαγωγές αγαθών και υπηρεσιών % ΑΕΠ	1,120,4	98,6	87,1	45	47,3	50,8	53,7	56	54,8		
Ρυθμός ανεργείας		57,1	55	49,7	39,7	41,4	44,9	43,6	47,5	45,4	
Ισοζύγιο πληρωμών		228	-104	-204	-209	-248	-226	-354	-629	-604	-684

Πηγή δεδομένων : European Comission 2011

2.2 Οικονομική κατάσταση των Βαλκανικών χωρών

Σε αυτή την ενότητα θα εξετάσουμε την οικονομική κατάσταση των Βαλκανίων και θα δούμε μερικά οικονομικά στοιχεία και μεγέθη των βαλκανικών χωρών και την πορεία τους τα τελευταία χρόνια. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε τον ετήσιο ρυθμό αύξησης του Α.Ε.Π. των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης.³⁶ Παρατηρούμε πως υπάρχει μια αύξηση διαχρονικά του ΑΕΠ σε όλες τις χώρες, με κάποιες βέβαια μεταβολές ενδιάμεσα κάτι που οφείλεται και στις πολιτικές εξελίξεις των βαλκανικών

χωρών (όπως ο πόλεμος στο Κόσσοβο, η ανεξαρτητοποίηση του Μαυροβούνιου από τη Σερβία κ.α.). Ακόμη να επισημάνουμε πως τα στοιχεία αφορούν μέχρι και το 2007

και έτσι δεν περιλαμβάνουν τα δύο τελευταία έτη στα οποία μάλλον θα παρουσιάζου κάμψη λόγω της παγκόσμιας οικονομικής κρίσης που βρίσκεται σε εξέλιξη.

³⁶ Τα στοιχεία προέρχονται από άρθρο του κ. Παναγιώτη Κοντάκου,οικονομικού αναλυτή,ΕΨΙΛΟΝ 7 2005 και από το σιτε Παγκόσμιας Τράπεζας www.worldbank.org

Πίνακας 2.8 Ετήσιοι ρυθμοί αύξησης Α.Ε.Π χωρών ΝΑ Ευρώπης (%)

ΧΩΡΑ	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Ρουμανία	2,1	5,7	5	4,9	8,3	5	7,7	6,2
Βουλγαρία	5,4	4,1	4,9	4,3	5,6	5	6,3	6,2
Κροατία	2,9	4,4	5,2	4,3	3,7	3,5	4,8	5,6
Σερβία	5,2	5,3	3,8	2	7	5	5,7	6,6
Αλβανία	7,3	7,6	4,7	6	6	6,5	5	6
Βοσνία Ερζεγοβίνη	5,5	4,5	5,5	3,5	6	5	6,9	6,8
Π.Γ.Δ.Μ	4,5	-4,5	0,9	3,4	1,5	4	4	5,1

Στον παρακάτω πίνακα που ακολουθεί βλέπουμε την πορεία των ετήσιων εισροών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (FDI) στις χώρες των Βαλκανίων στη διάρκεια των ετών 2000 ως και 2005 σύμφωνα με στοιχεία Κεντρικών Τραπεζών

Πίνακας 2.9 Ετήσιες Εισροές F.D.I (EUR. Εκατ., με βάση στοιχεία του ισοζυγίου πληρωμών)

ΧΩΡΑ	Μ.Ο 1995- 99	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ρουμανία	868	1.147	1.294	1.212	1.946	4.100	4.00
Βουλγαρία	371	1.103	903	980	1.254	1.500	1.500
Κροατία	635	1.181	1.740	1.193	1.748	800	1.000
Σερβία	171	55	186	502	1.236	827	1.000

Αλβανία	49	155	231	151	157	400	400
Βοσνία Ερζεγοβίνη	45	159	133	282	338	400	500
Π.Γ.Δ.Μ	38	189	493	83	84	120	200
Σύνολο	2.177	3.989	4.980	4.403	6.724	8.147	8.600

Στον Πίνακα 2.9 φαίνεται πως με την πάροδο των ετών οι βαλκανικές χώρες προσελκύουν ολοένα και περισσότερες ξένες άμεσες επενδύσεις στο έδαφος τους. Μεγάλο μέρος βέβαια εξ' αυτών αποτελούν ελληνικές επενδύσεις. Εκτός από τα παραπάνω στοιχεία υπάρχουν και άλλα όπως η μείωση της ανεργίας και η αύξηση του κατά κεφαλήν εισοδήματος στις χώρες αυτές τα οποία δείχνουν την οικονομική ανάκαμψη η οποία συντελείται στα Βαλκάνια. Στον πίνακα 2.3 που ακολουθεί βλέπουμε την πορεία της ανεργίας σε ποσοστό επί τοις εκατό για τις χώρες των Βαλκανίων κατά τη διάρκεια των ετών 2000 – 2005.

Πίνακας 2.10 Ποσοστό ανεργίας στις χώρες των Βαλκανίων την περίοδο 2000-2005

ΧΩΡΑ	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Ρουμανία	7,1%	6,6%	8,4%	7%	6,3%	5,9%
Βουλγαρία	16,4%	19,5%	16,8%	13,7%	12%	10,1%
Κροατία	15,7%	16,4%	14,5%	14,4%	13,8%	12,3%
Σερβία	24,4%	25,5%	27,6%	30,3%	31,7%	Μ.δ
Αλβανία	16,8%	14,5%	15,8%	15%	14,5%	14,7%
Βοσνία Ερζεγοβίνη	16,8%	14,5%	15,8%	15%	14,5%	14,7%
Π.Γ.Δ.Μ	32,1%	30,5%	31,9%	36,7%	32,7%	36,5%

Αυτά είναι και στοιχεία τα οποία ενθαρρύνουν τους Έλληνες επιχειρηματίες να επενδύουν ολοένα και περισσότερα κεφάλαια σε αυτές τις αγορές. Όπως μάλιστα θα δούμε και παρακάτω εκτός από τους κλασσικούς κλάδους όπως ο τραπεζικός και ο κατασκευαστικός, μεγάλες επενδύσεις γίνονται και από κλάδους όπως αυτός του λιανικού εμπορίου και της μεταποίησης. Τέλος να σημειώσουμε πως ακόμα ένα θετικό στοιχείο είναι ότι ήδη τρεις χώρες έχουν ενταχθεί στην Ε.Ε. (η Σλοβενία από το 2004 και η Ρουμανία και Βουλγαρία από το 2007), ενώ τα υπόλοιπα κράτη βρίσκονται σε διαδικασίες ένταξης, οι οποίες βέβαια αναμένεται να ολοκληρωθούν τουλάχιστον σε μια δεκαετία.

2.3 Γιατί οι Έλληνες επενδύουν στα Βαλκάνια

Οι προαναφερθέντες λόγοι οι οποίοι ισχύουν σε διεθνές επίπεδο για όλες τις επιχειρήσεις είναι και αυτοί που ωθούν τις ελληνικές επιχειρήσεις στην πραγματοποίηση ξένων άμεσων επενδύσεων. Ας δούμε όμως για ποιους λόγους οι Έλληνες επιλέγουν κατά μεγάλο ποσοστό τα Βαλκάνια ως τόπο διεθνούς δραστηριοποίησης των και πραγματοποίησης επενδύσεων.

Οι κυριότεροι λόγοι είναι αυτοί που αναφέρθηκαν και στις εισαγωγικές παρατηρήσεις, δηλαδή η γεωγραφική εγγύτητα, οι ιστορικοί, θρησκευτικοί και πολιτιστικοί δεσμοί της χώρας μας με αυτές των Βαλκανίων καθώς και τα χαρακτηριστικά του καταναλωτικού προτύπου, τα οποία βρίσκονται πλησιέστερα προς το ελληνικό. Οι ελληνικές επιχειρήσεις βρήκαν μια μοναδική ευκαιρία να ανοιχτούν επενδυτικά σε μια δυναμική αγορά περίπου 150 εκατομμυρίων ανθρώπων που βρίσκεται στη γειτονιά μας. Χιλιάδες ελληνικές επιχειρήσεις, από τους κλάδους της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, του λιανικού εμπορίου, των τροφίμων, των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, της υγείας, της εκπαίδευσης κ.λπ. έχουν ήδη δώσει το παρόν και επεκτείνουν δυναμικά την παρουσία τους και τις δραστηριότητες τους στις χώρες αυτές. Η εξωστρέφεια αυτή έχει πολλαπλά αγαθά αποτελέσματα για τις ελληνικές επιχειρήσεις μιας και δημιουργεί αξιόμαχο ανταγωνιστικό μέγεθος και μια ροή κερδοφορίας που έχει μακροχρόνια προοπτική (με κάποιες διακυμάνσεις βέβαια αν λάβουμε υπόψη τη διεθνή οικονομική κρίση και τα αποτελέσματα της τόσο στην Ελλάδα όσο και στις χώρες των Βαλκανίων, στις χρηματιστηριακές αγορές, την κατανάλωση και την πραγματική οικονομία). Ακόμη η ενσωμάτωση των βαλκανικών χωρών στον αναπτυξιακό κόμβο της Νοτιοανατολικής Ευρώπης θα φέρει και

μεγαλύτερη οικονομική και πολιτική σταθερότητα στην περιοχή.³⁷ Παρ' όλο που οι βαλκανικές χώρες υστερούν οικονομικά σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές, διαθέτουν εντούτοις σημαντικές προοπτικές ανάπτυξης.

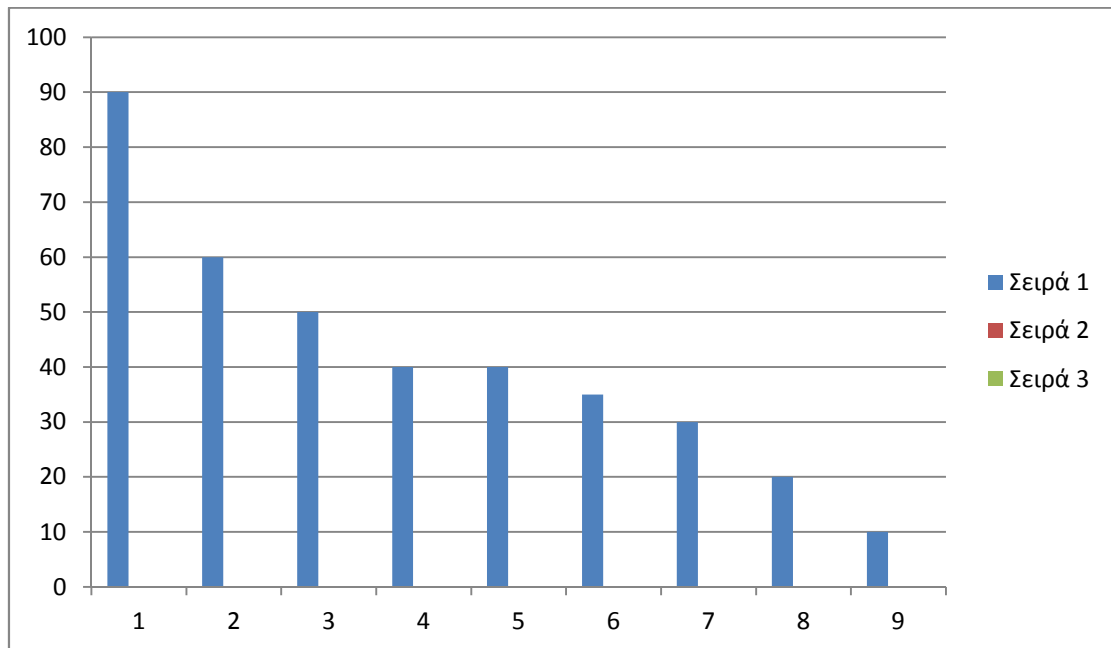
Ένας ακόμη λόγος ήταν η ανάγκη αλλά και η επιθυμία των χωρών αυτών να μεταβούν από την κλειστού τύπου οικονομία στην ανοικτή οικονομία και να συγκλίνουν στα δυτικά οικονομικά και χρηματοπιστωτικά πρότυπα. Αυτή η ανάγκη σε συνδυασμό με την τεράστια έλλειψη υποδομών σε όλους σχεδόν τους τομείς της οικονομίας αυτών των χωρών, έδωσε στους Έλληνες την τεράστια αυτή ευκαιρία να επενδύσουν σε αυτές τις χώρες, όντας μάλιστα σε πολλές περιπτώσεις πρωτοπόροι μεταξύ των ξένων επενδυτών εξαιτίας της απουσίας ενδιαφέροντος από δυτικούς επενδυτές τα πρώτα χρόνια. Ακόμη οι ελληνικές επιχειρήσεις ευνοήθηκαν και από τη διαδικασία ιδιωτικοποίησης που ακολούθησαν οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών.

Όπως θα δούμε παρακάτω κυρίως οι τράπεζες ακολούθησαν τη μέθοδο της πλήρους ή μερικής εξαγοράς τοπικών τραπεζών. Ακόμη επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας, όπως οι κλωστοϋφαντουργικές, επένδυσαν στις βαλκανικές χώρες για να εκμεταλλευτούν το χαμηλό εργατικό κόστος (έχοντας βέβαια και τις ανάλογες επιπτώσεις στην ελληνική οικονομία όπως η απώλεια θέσεων εργασίας). Να σημειώσουμε πως 25 περίπου ελληνικές πολυεθνικές έχουν επενδύσει το 80% των συνολικών ελληνικών εκροών Ξένων άμεσων Επενδύσεων σε ολόκληρη τη βαλκανική περιοχή. Συγχρόνως, περίπου 3.000-3.500 ενεργές ελληνικές επιχειρήσεις από τις 8.000-10.000 εγγεγραμμένες προσέφεραν και προσφέρουν δραστηριότητες προστιθέμενης αξίας στις βαλκανικές οικονομίες, όπως νέες θέσεις εργασίας, προϊόντα καλύτερης ποιότητας, ευρύτερη ποικιλία των προϊόντων και αύξηση της παραγωγής. Με δεδομένο ότι οι εταιρείες από τις ανεπτυγμένες δυτικές χώρες έχουν αναπτύξει υψηλό επενδυτικό ενδιαφέρον για τις χώρες της Κεντρικής Ευρώπης, οι ελληνικές επιχειρήσεις πρέπει να στραφούν στις βαλκανικές χώρες αφού αναλύσουν με προσοχή τα οικονομικά και επιχειρησιακά δεδομένα των βαλκανικών χωρών.³⁸

³⁷ Μιχάλης Μασουράκης, Γιατί τα Βαλκάνια αποτελούν τη μεγάλη ευκαιρία για όλη την Ελληνική οικονομία, Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ-Σάββατο 5-Κυριακή 6 Ιανουαρίου 2008.

³⁸ Τρύφωνας Κωστόπουλος, Οι ελληνικές επενδύσεις στα Βακάνια : περιφερειακές ανισότητες και οικονομικές αλληλεπιδράσεις

Διάγραμμα 2.15 Βασικά κίνητρα για ΞΑΕ στα Βαλκάνια

1. Μέγεθος αγοράς 93,8 %
2. Χαμηλό κόστος ανειδίκευτου εργατικού προσωπικού 67,2%
3. Γεωγραφική εγγύτητα 57,8%
4. Διεθνείς Πιέσεις 45,3%
5. Σχέση με άλλη γείτονα χώρα 42,2%
6. Έλλειψη εγχώριου ανταγωνισμού 40,6%
7. Απουσία εμπορικών εμποδίων 31,3%
8. Έλλειψη κορεσμού ζήτησης 28,1%
9. Υπάρχοντες επιχειρηματικοί δεσμοί 21,9%

Ακόμη, πολλές πολυεθνικές αποφασίζουν να επενδύσουν και να επεκταθούν στα Βαλκάνια μέσω της Ελλάδας.³⁹ Η δυναμική πορεία που καταγράφουν οι πωλήσεις των καταστημάτων τους στην Ελλάδα, αλλά και η γρήγορη σε ορισμένες περιπτώσεις ανάπτυξη τους στη χώρα μας αποτελούν εγγυήσεις για τους πολυεθνικούς ομίλους. Από την πλευρά τους οι Έλληνες επιχειρηματίες επιδιώκουν τη διεύρυνση των συμφωνιών, ώστε να καταστούν country managers στις πολλά υποσχόμενες χώρες των Βαλκανίων. Μάλιστα η τάση καταγράφεται σε ευρύ φάσμα

³⁹ Μρία Βασιλείου, Πολυεθνικές στα Βαλκάνια με ελληνικό διαβατήριο. ΤΑ ΝΕΑ-Δευτέρα 5 Νοεμβρίου 2007

δραστηριοτήτων : από παιδικά και αθλητικά είδη μέχρι εταιρείες καφέ και επιχειρήσεις ειδών για το σπίτι, ενώ τα σχέδια των Ελλήνων επιχειρηματιών περιλαμβάνουν δυναμικά σχέδια επέκτασης. Στη λίστα των ξένων εταιρειών που επεκτείνονται σε άλλες χώρες με τη βοήθεια των Ελλήνων συνεταιίρων τους, περιλαμβάνονται οι εταιρείες Starbucks και Marks&Spencer μέσω του ομίλου Μαρινόπουλου, οι πολυεθνικές IKEA και Intersport μέσω του ομίλου Φουρλή, ενώ σύντομα αναμένεται να προστεθεί και η βρετανική Early Learning Center μέσω της Κλουκίνας – Λάππας.

Τέλος να σημειώσουμε πως ένας πολύ σημαντικός λόγος είναι και η καλή και ελπιδοφόρα πορεία των οικονομικών στοιχείων των χωρών αυτών τα τελευταία χρόνια.

2.4 Τρόποι Αποφυγής Υψηλής Φορολόγησης στα Βαλκάνια

Οι ελληνικές εταιρείες στην προσπάθεια να αποφύγουν την υψηλή φορολόγηση, η οποία υπάρχει στην Ελλάδα, μπορεί να στραφούν σε μία βαλκανική χώρα όπου θα δημιουργήσουν μία εταιρεία με έδρα τη βαλκανική χώρα με αποτέλεσμα να λειτουργούν με τους κανόνες και τους νόμους της χώρας που υποδέχεται την επένδυση, διατηρώντας το δικαίωμα να επιστρέψουν, όποτε αυτές το επιθυμούν, τα καταγεγραμμένα ποσά του επενδυμένου κεφαλαίου στην Ελλάδα υπό τη μορφή κερδών (επαναπατρισμός κερδών). Επίσης, οι ελληνικές εταιρείες μπορεί να επανεπενδύσουν τα κέρδη και έτσι να αποφύγουν ακόμη και τη φορολογία του κράτους στο οποίο επένδυσαν. Πολλές φορές εταιρείες, κυρίως εντάσεως εργασίας, προτιμούν να επενδύσουν σε περιοχές με υψηλή ανεργία, όπου θα απασχολούν πάνω από ένα συγκεκριμένο αριθμό εργαζομένων, ή να πραγματοποιήσουν μια επένδυση πάνω από ένα συγκεκριμένο ύψος με αποτέλεσμα να απαλλάσσονται από φορολόγηση ενός μεγάλου μέρους των κερδών τους. Επίσης, πολλές φορές και σε αρκετές βαλκανικές χώρες οι εταιρείες απαλλάσσονται από τη φορολόγηση των κερδών (εξ ολοκλήρου) για τα πρώτα χρόνια λειτουργίας τους, και κάποιο ποσοστό των κερδών για τα επόμενα χρόνια αν επενδύσουν αυτές οι εταιρείες μέσα από το κρατικό πρόγραμμα των ιδιωτικοποιήσεων με πλειοψηφικό πακέτο. Είναι, επίσης, δυνατό βάσει της νομοθεσίας οι εταιρείες, είτε να μεταφέρουν τις

ζημιές στα επόμενα έτη (ισχύει για όλες τις επιχειρήσεις -έως 5 χρόνια- και για τις τράπεζες -έως 10 χρόνια-) είτε να απαλλάσσονται από την πληρωμή κάποιου ποσοστού ΦΠΑ και να έχουν πλήρη απαλλαγή ΦΠΑ όταν πρόκειται για εισαγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού. Επιπρόσθετα, οι ξένες επιχειρήσεις στα Βαλκάνια μπορούν να εγγραφούν ως εγχώριες επιχειρήσεις (και όχι ως ξένες πολυεθνικές) με αποτέλεσμα τη χαμηλή φορολογία (για παράδειγμα στη Βουλγαρία το ποσοστό φόρου εταιρικών είναι 15% από 1/1/2005). Τέλος, είναι σύνηθες σε μία χώρα υπό μετάβαση να είναι δεδομένη η ανυπαρξία ενός ανεπτυγμένου κρατικού ελέγχου για αποφυγή φοροδιαφυγής, με αποτέλεσμα την ύπαρξη δωροδοκιών-καταστάσεων διαφθοράς, αλλά και ανυπαρξία ελεγκτικών μηχανισμών, νόμων, αυστηρών κυρώσεων κτλ.

Αποτέλεσμα αυτών η δήλωση ελάχιστων κερδών από την πλευρά των επιχειρήσεων. Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, δύναται κάθε επιχείρηση που επιθυμεί να επενδύσει στα Βαλκάνια να δημιουργήσει ταυτόχρονα μια παράκτια εταιρεία (offshore) (εταιρεία που απολαμβάνει προνομιακή φορολογική μεταχείριση σε περιοχές που αποκαλούνται φορολογικοί παράδεισοι) με αποτέλεσμα να εμφανίζεται αυτή η εταιρεία στους πίνακες των χωρών της Βαλκανικής ως επενδύτρια εταιρεία προερχόμενη από χώρα διαφορετική (π.χ. από Κύπρο, Λουξεμβούργο, Virgin Islands κτλ.) από αυτή (home country) που πραγματικά ανήκουν τα συμφέροντα των επιχειρηματιών που την κατέχουν.⁴⁰

2.5 Η ανάπτυξη, η οικονομική σύγκλιση και το επίπεδο παραοικονομίας σε Ελλάδα και Βαλκάνια

Έχοντας διανύσει 20 χρόνια οικονομικής μετάβασης των 27 χωρών του πρώην ανατολικού μπλοκ ώστε να γίνουν οικονομίες της αγοράς, η οικονομική κατάσταση η οποία διαμορφώνεται στα Βαλκάνια συνεχίζει να «κρύβει» ευκαιρίες, προκλήσεις αλλά και σημαντικά κίνητρα και αντικίνητρα για όλους τους ενδιαφερόμενους επενδυτές. Ο οικονομικός χώρος των Βαλκανίων αποδεικνύεται ως ένας πόλος προσέλκυσης ιδίως των ελληνικών κεφαλαίων λόγω κυρίως της γεωγραφικής γειννίας της Ελλάδας με αυτές τις χώρες, εξαιτίας της γνώσης της αγοράς από τους έλληνες επιχειρηματίες, λόγω της κοντινής επιχειρηματικής κουλτούρας, του

⁴⁰ Bitzenis, 2003b

χαμηλού κόστους εργασίας αλλά κυρίως και λόγω της έλλειψης δυτικού επενδυτικού ενδιαφέροντος.

Τα στατιστικά στοιχεία δείχνουν σαφέστατα μια αδυναμία των χωρών της Βαλκανικής να πλησιάσουν οικονομικά τόσο τις ανεπτυγμένες χώρες της Δύσης όσο και τις υπόλοιπες χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ. Από ανάλυση των οικονομικών στοιχείων του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και των Ηνωμένων Εθνών προκύπτει ότι στην πλειοψηφία τους οι Βαλκανικές χώρες, με εξαίρεση μόνο τη χώρα της Σλοβενίας, υστερούν σε οικονομική ανάπτυξη αλλά και σε πολιτική σταθερότητα σε σχέση τόσο με τις χώρες της Κεντροανατολικής Ευρώπης (Πολωνία, Ουγγαρία, Τσεχία και Σλοβακία) όσο και μ' αυτές της Βαλτικής.

Οι βασικοί λόγοι για την καθυστέρηση της οικονομικής ανάπτυξης των Βαλκανικών χωρών ήταν:

- Η μεγάλη απόσταση των βαλκανικών χωρών από τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης.
- Η διαφορετική αφετηρία σε επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης από την οποία ξεκίνησαν οι Βαλκανικές χώρες σε σχέση με αυτές της Κεντρικής Ευρώπης.
- Η έλλειψη επιχειρηματικής κουλτούρας.
- Η έλλειψη κατάλληλου νομοθετικού θεσμικού πλαισίου.
- Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας.
- Η κοινωνική και πολιτική ρευστότητα στην περιοχή.
- Η έλλειψη υποστήριξης των επενδυτικών σχεδίων στην περιοχή (επιδοτήσεις, ασφάλεια ρίσκου κ.τ.λ.).
- Οι συνεχείς εχθροπραξίες στην περιοχή που απέτρεψαν ή μείωσαν την εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων (Ξ.Α.Ε.), οι οποίες βοηθούν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας.

Αποτέλεσμα αυτής της οικονομικής καθυστέρησης ήταν η μεγέθυνση της απόστασης που χωρίζει τις κοινωνίες και οικονομίες των χωρών της Βαλκανικής περιοχής από την υπόλοιπη Ευρώπη. Οι χώρες που καταλαμβάνουν τις τελευταίες θέσεις σε βιομηχανική ανάπτυξη και παραγωγή μεταξύ των χωρών του πρώην Ανατολικού μπλοκ είναι οι χώρες των Βαλκανίων (μαζί με τις πρώην Ρωσικές Δημοκρατίες). Λόγω της μεγαλύτερης εξάρτησης που είχαν οι Βαλκανικές χώρες από τη Ρωσία (Σοβιετική Ένωση), την Ανατολική Γερμανία και γενικότερα από το πρώην Ανατολικό μπλοκ και με δεδομένη τη μη ανταγωνιστική ποιότητα των περισσότερων προϊόντων τους αλλά και τη γεωγραφική και ιστορική τους απομόνωση από τη Δύση σε συνδυασμό μαζί με τα εξωτερικά αρνητικά γεγονότα της διαμέλισης της Σοβιετικής Ένωσης και της Γιουγκοσλαβίας και την αδυναμία οριστικοποίησης των συνόρων, δημιουργήθηκε τελικά ένα δυσμενές τοπίο για τη Βαλκανική.

Με βάση αυτά τα δεδομένα και σε συνδυασμό με το γεγονός ότι τα επίπεδα της παραοικονομίας φτάνουν στη Βαλκανική το 35% επί του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος (ΑΕΠ) (Πίνακας 2.11), δίδεται στην ανάλυσή μας η δυνατότητα να δούμε τα γεγονότα από μία πιο αισιόδοξη οπτική γωνία. Πιο συγκεκριμένα με την ανάπτυξη των Βαλκανικών χωρών στο 4%-6% ετησίως και με τα δεδομένα επίπεδα παραοικονομίας, (στην Ελλάδα είναι γύρω στο 30%, ενώ ο μέσος όρος στην Ευρωπαϊκή Ένωση μόλις που αγγίζει το 18%) (Πίνακας 2.12) χρειάζονται για χώρες όπως η Βουλγαρία και η Ρουμανία περίπου 20-25 χρόνια ώστε να φθάσουν τα επίπεδα των ασθενέστερων οικονομικά Ευρωπαϊκών χωρών (αν αυτές οι Ευρωπαϊκές χώρες διατηρήσουν ανάπτυξη μικρότερη του 2%-3%). Αν όμως υπάρξει ταυτόχρονα σημαντική μείωση της παραοικονομίας στις Βαλκανικές χώρες κάτω του επιπέδου του 30%, και με ανάπτυξη γύρω στο 6% καταλήγουμε ότι χρειάζονται περίπου 15 χρόνια για την επίτευξη του παραπάνω στόχου.

Πίνακας 2.11 Το μέγεθος της παραοικονομίας σε επιλεγμένες χώρες του πρώην Ανατολικού μπλοκ

Χώρες	GNP σε τιμές αγοράς (US\$ δις) 2000	Παραοικονομιασε % του GNP 1999/2000	Παραοικονομια (σε τιμές αγοράς - US\$ δις) 2000	Παραοικονομια-κατακεφαλήν GNP	Πληθυσμος (σε χιλ.) 2000
Αλβανία	38.6	33.4	12.9	374.1	3411
Βοσνία & Ερζεγοβίνη	46.2	34.1	15.8	419.4	3977
Βουλγαρία	116.7	36.9	43.1	560.9	8167
Κροατία	187.2	33.4	62.5	1543.1	4380
Ρουμανία	363.8	34.4	125.2	574.5	22435
Ρωσία	2484.4	46.1	1145.3	779.1	145555
Σλοβενία	180.7	27.1	49.0	2723.6	1988
Σερβία & Μαυροβούνιο	84.5	29.1	24.6	273.5	10637

Καταλήγοντας, πρέπει να τονιστεί η ανάγκη που υπάρχει για λεπτομερή και αναλυτική μελέτη των οικονομιών της κάθε Βαλκανικής χώρας με ενσωμάτωση προβλέψεων για ανάκαμψη-ανάπτυξη και ταυτόχρονη επισήμανση των επενδυτικών ευκαιριών. Η κατάσταση των Βαλκανίων τη δεδομένη στιγμή με την έλλειψη σημαντικού επενδυτικού ενδιαφέροντος από τη Δύση και με μια λεπτομερή ενημέρωση των Ελλήνων επιχειρηματιών για τα Βαλκάνια θα οδηγήσει στην προοπτική για περαιτέρω οικονομική διείδυση των Ελλήνων και απόκτηση επιπλέον ηγετικής θέσης των ελληνικών πολυεθνικών στη Βαλκανική αγορά.

Πίνακας 2.12 Το μέγεθος της παραοικονομίας στην Ε.Ε. (15) (1989-2003), %

Χώρες	1989/ 90	1991/ 92	1994/ 95	1997/ 98	1999/20 00	2001/20 02	2002/ 03
Αυστρία	6.9	7.1	8.6	9.0	9.8	10.6	10.8
Βέλγιο	19.3	20.8	21.5	22.5	22.2	22.0	21.5
Δανία	10.8	15.0	17.8	18.3	18.0	17.9	17.5
Φινλανδία	13.4	16.1	18.2	18.9	18.1	18.0	17.6
Γαλλία	9.0	13.8	14.5	14.9	15.2	15.0	14.8
Γερμανία	11.8	12.5	13.5	14.9	16.0	16.3	16.8
Βρετανία	9.6	11.2	12.5	13.0	12.7	12.5	12.3
Ελλάδα	22.6	24.9	28.6	29.0	28.7	28.5	28.3
Ιρλανδία	11.0	14.2	15.4	16.2	15.9	15.7	15.5
Ιταλία	22.8	24.0	26.0	27.3	27.1	27.0	26.2
Ολλανδία	11.9	12.7	13.7	13.5	13.1	13.0	12.8
Νορβηγία	14.8	16.7	18.2	19.6	19.1	19.0	18.7
Πορτογαλία	15.9	17.2	22.1	23.1	22.7	22.5	22.3
Ισπανία	16.1	17.3	22.4	23.1	22.7	22.5	22.3
Σουηδία	15.8	17.0	19.5	19.9	19.2	19.1	18.7

Κεφάλαιο 3^ο

Η Διεθνοποίηση των Επιχειρήσεων

Ενότητα 3.1: Η έννοια της Διεθνοποίησης

3.1.1 Εισαγωγή στην Απελευθέρωση των Κεφαλαίων

Βασικό χαρακτηριστικό που έχει σφραγίσει τις θεσμικές διαρρυθμίσεις τη περίοδο των τελευταίων δεκαετιών είναι ο συνδυασμός της απελευθέρωσης της διασυνοριακής κίνησης των κεφαλαίων η οποία επήλθε με την επανάσταση στη τεχνολογία των επικοινωνιών και των συναλλαγών . Το αποτέλεσμα αυτής της κίνησης των κεφαλαίων ισοδυναμεί με τη κατάργηση των οικονομικών συνόρων στους επενδυτικούς προορισμούς και επιτρέπει στους επενδυτές να εγκαταστήσουν ή να επανατοποθετήσουν τις επενδύσεις τους στο παγκόσμιο χάρτη. Γίνεται με αυτή τη κίνηση πλέον εφικτό στις επιχειρήσεις που επιθυμούν να αντλήσουν κεφάλαια από την αγορά να μην υπόκεινται σε γεωγραφικούς και εθνικούς περιορισμούς έχοντας έτσι πρόσβαση σε αγορές που εξυπηρετούν καλύτερα τους στόχους τους αφού προσφέρονται κεφάλαια χαμηλότερου κόστους . Μεγάλο ρόλο στην ελευθερία των κεφαλαίων έπαιξε η εξάλειψη κρατικών και νομοθετικών εμποδίων που παλαιότερα δυσχέραιναν τη τοποθέτηση κεφαλαίων. Η τεχνολογική επανάσταση στη πληροφορική και την επικοινωνία προσέδωσε ταχύτητα στην ολοκλήρωση του κύκλου ρευστοποίησης και επανατοποθέτησης πέρα από τα σύνορα της χώρας. Η δυνατότητα σύναψης συναλλαγών από ένα σημείο του πλανήτη σε οποιοδήποτε άλλο σημείο σε ελάχιστο χρόνο αποτελεί τη βάση του φαινομένου της παγκοσμιοποίησης των αγορών κεφαλαίου. Στην Ευρώπη η υιοθέτηση του ευρώ ως κοινού νομίσματος έχει αποτελέσει ένα πολύ μεγάλο βήμα στη δημιουργία ενιαίας αγοράς με τις εμπορικές συναλλαγές να εκφράζονται σε κοινό νόμισμα αποφεύγοντας έτσι τον επιχειρηματικό κίνδυνο χωρίς όμως η παραπάνω συνθήκη να επαρκεί για τη δημιουργία ενιαίας αγοράς κεφαλαίου . Στόχος της κίνησης αυτής είναι να ανταγωνισθεί τόσο η μεγάλη ενιαία αγορά που αντιπροσωπεύει η αγορά των Ηνωμένων Πολιτειών όσο και η ανταγωνιστική αγορά της Ιαπωνίας.

3.1.2 Ιστορική αναδρομή

Η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων δεν είναι νέο φαινόμενο, στην εποχή όμως της παγκοσμιοποίησης των αγορών αποτελεί ένα βασικό συστατικό στοιχείο του διεθνούς οικονομικού συστήματος. Ποιά είναι όμως η καταγωγή της;

Από τότε που ο άνθρωπος ανακάλυψε τον τρόπο για να μετακινείται από τον ένα τόπο στον άλλο- μεταφέροντας έτσι όχι μόνο κουλτούρα αλλά και εμπορεύματα τα οποία μέχρι εκείνο τον καιρό γίνονταν αντικείμενο ανταλλαγής στα στενά όρια του

τόπου καταγωγής του και των κοντινών περιοχών σε αυτή-θέλησε να βρει νέους αγοραστές να ανταλλάξει προϊόντα, κεφάλαιο και ανθρώπινο δυναμικό. Τον 14^ο και 15^ο αιώνα η ανάπτυξη των αγαθών του εμπορίου στην αγορά της Ευρώπης επιταχύνθηκε υποβοηθούμενη από τη δημιουργία εμπορικών εταιριών και από χρηματοδοτήσεις. Η εξερεύνηση των θαλάσσιων οδών επικοινωνίας προς δυσμάς εγκαινίασε την εποχή των νέων μεγάλων γεωγραφικών ανακαλύψεων του 15^{ου} και 16^{ου} αιώνα οι οποίοι με τη σειρά τους συνέβαλλαν στη δημιουργία ευρωπαϊκών αποικιακών αυτοκρατοριών. Η σύγκρουση για τη συγκέντρωση της ισχύς στην Ευρώπη δεν άργησε να έρθει , σχεδόν έναν αιώνα αργότερα ο Τριακονταετής πόλεμος (1618-1648) είχε ήδη αρχίσει να θέτει τις βάσεις για τη σημερινή μορφή της Γηραιάς Ηπείρου . Η αποικιακή εξάπλωση των μητροπολιτικών κρατών, η ανακάλυψη νέων περιοχών αυξημένων δυνατοτήτων αλλά και η ανάγκη για εκμετάλλευση παραγωγικών πόρων και αγορών πέρα από τα γεωγραφικά όρια έδωσε ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη. Παράλληλα αποτελέσματα αυτής ήταν η μετανάστευση εργατικού δυναμικού γεγονός που ωφέλησε την επίλυση του δημογραφικού προβλήματος της Ευρώπης , η μεταφορά κεφαλαίου η οποία έδωσε νέες διεξόδους στο τομέα της επένδυσης και το εμπόριο αγαθών προωθώντας τη βιομηχανική παραγωγή μέσα από το άνοιγμα νέων αγορών τόσο για προϊόντα όσο και για πρώτες ύλες. Η χαρακτηριστικότερα όμως μεγαλύτερη και εντονότερη αλλαγή ήρθε με τη Βιομηχανική Επανάσταση και την ανάπτυξη του καπιταλιστικού συστήματος. Μια επανάσταση τόσο στον τρόπο οργάνωσης των παραγωγικών συντελεστών λόγω της δημιουργίας εργοστασιακού συστήματος παραγωγής – κατακόρυφη άνοδος της τεχνολογίας– όσο και στις κινητήριες δυνάμεις της παραγωγής και ανταλλαγής με την εγκαθίδρυση του ανταγωνισμού. Η ιεραρχική οργάνωση απετέλεσε την αφετηρία εφαρμογών για εξωτερική οργάνωση και διοίκηση , από την άλλη η ανάγκη συνεχούς βελτίωσης της αποτελεσματικότητας αλλά και του κόστους έφερε μια σειρά τεχνολογικών ανακαλύψεων με συνέπεια μια μαζική παραγωγή αγαθών. Η εξέλιξη των μεταφορικών μέσων λιγόστεψε τον χρόνο και την απόσταση με αποτέλεσμα την ευκολότερη διακίνηση των προϊόντων , καλύτερα δίκτυα διανομής ,δίνοντας έτσι τη δυνατότητα μεγιστοποίησης κέρδους. Όπως συμπεραίνουμε από την πορεία της διεθνοποίησης μέσα στο χρόνο είναι ένα εξελικτικό φαινόμενο το οποίο μεν μπορεί να μελετηθεί σα μια πολυπαραγοντική συνάρτηση χωρίς δε η έννοια αυτής να μπορεί να ορισθεί επαρκώς. Προσεγγίζοντας

τον όρο οικονομικά διαπιστώνουμε ότι χρησιμοποιείται ως μια διαδικασία για την αύξηση της συμμετοχής των επιχειρήσεων στις διεθνείς αγορές.

3.1.3 Τι Ορίζεται ως Διεθνής Επιχειρηματική Δραστηριότητα

Υπάρχουν δυο ορισμοί διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων.

Ο πρώτος αναφέρει ότι αν μια εταιρία έχει επιχειρηματικές δραστηριότητες με μια άλλη εταιρία που εδρεύει σε ξένη χώρα τότε μπορούμε να πούμε ότι η εταιρία αυτή έχει διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες . Σύμφωνα με τον δεύτερο ορισμό οι διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες είναι αυτές οι οποίες ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα και επεκτείνονται σε άλλες χώρες. Με λίγα λόγια μπορεί μια εταιρία να έχει διεθνείς δραστηριότητες αφού έχει δημιουργήσει με τα δικά της κεφάλαια τέτοιες υποδομές στη ξένη χώρα οι οποίες μπορούν να υποστηρίξουν τη διεθνοποίησή της.

Αντίθετα με τους παραπάνω ορισμούς , οι εγχώριες δραστηριότητες είναι εκείνες στις οποίες εμπλέκονται άτομα , επιχειρήσεις ή οργανισμοί οι οποίοι εδρεύουν εντός των συνόρων μιας επικράτειας⁴¹.

3.1.3.1 Κίνητρα διεθνοποίησης

Πρώτον οι επιχειρήσεις που εμφανίζονται πρώτες συνήθως σε μια διεθνή αγορά είναι και αυτές οι οποίες κερδίζουν τα μεγαλύτερα μερίδια και συγχρόνως δυσκολεύουν την είσοδο νέων ανταγωνιστριών επιχειρήσεων λόγω των οικονομικών κλίμακας (ορίζεται ως η μείωση του κόστους που επιτυγχάνει μια επιχείρηση αυξάνοντας την ποσότητα του παραγόμενου προϊόντος και χαρακτηρίζει τη παραγωγή ενός οποιουδήποτε προϊόντος). **Δεύτερον** η κυρίαρχη τάση για διεθνοποίηση ως τρόπος ζωής. **Τρίτον** η εξαιρετικά ελκυστική αγορά της Ευρώπης και της Αμερικής με τις μεγαλύτερες ξένες επενδύσεις. **Τέταρτον** το γεγονός ότι οι αγορές των ανεπτυγμένων χωρών είναι κορεσμένες , οδηγεί στο συμπέρασμα ότι μια στρατηγική προσανατολισμένη στην εγχώρια αγορά είναι ανώφελη και στο ότι οι μεγάλες ευκαιρίες για ανάπτυξη βρίσκονται στα αναπτυσσόμενα κράτη. **Πέμπτον** στο χώρο του εμπορείου και των επενδύσεων πολλά από τα εθνικά προστατευτικά μέτρα και εμπόδια μειώθηκαν γεγονός που δημιουργεί ευκαιρίες για άνοιγμα νέων

⁴¹ Κυρκίλης, Άμεσες Ξένες Επενδύσεις ,Κριτική 2002

ελκυστικών αγορών. Έκτον πολλές επιχειρήσεις οι οποίες διεθνοποιούνται παροτρύνουν τους προμηθευτές τους για την αντίστοιχη επέκταση στις ίδιες χώρες με αυτές έτσι ώστε να διασφαλίσουν τη ποιότητα των προϊόντων ή υπηρεσιών τους σε χαμηλό κόστος⁴² (Β.Παπαδάκης,2002)

Κάποιοι ακόμα ελκυστικοί παράγοντες είναι : **Η εκμετάλλευση των πρώτων υλών** στη χώρα υποδοχής ,με τον τρόπο αυτό μια επιχείρηση μπορεί να επωφεληθεί από τις πρώτες ύλες που πιθανόν να κατέχουν οι ξένες χώρες . Με τη διαφοροποίηση των πηγών πρώτων υλών εξασφαλίζεται και η ομαλή ροή αυτών προς τις παραγωγικές εγκαταστάσεις των επιχειρήσεων. Παράλληλα μειώνεται η εξάρτηση από τους προμηθευτές της. **Η στρατηγική** θέση της χώρας υποδοχής και η μετάβαση από αυτή σε νέες αγορές γιατί η γεωγραφική θέση ορισμένων χωρών προσελκύει επενδύσεις λόγω του ότι είναι ικανές να αποτελέσουν μια "δυναμική βάση" για τη προώθηση και τη διανομή των προϊόντων των επενδυτριών επιχειρήσεων . Καθοριστική θεωρείται η σημασία του συγκεκριμένου παράγοντα όταν το μεταφερόμενο προϊόν είναι ευπαθές και το κόστος μεταφοράς του είναι υψηλό.

Η πρόσβαση σε υψηλή τεχνολογία. Η προηγμένη τεχνολογία αποτελεί ουσιώδες ανταγωνιστικό πλεονέκτημα . Οι λιγότερο τεχνολογικά ανεπτυγμένες επιχειρήσεις μπορούν δημιουργώντας άμεσες επενδύσεις να επωφεληθούν από την υψηλή τεχνολογία η οποία μπορεί να υπάρχει σε άλλες χώρες. **Η αποφυγή των εμποδίων και των περιορισμών στις εξαγωγές** με αυτό τον τρόπο οι επιχειρήσεις οδηγούνται στην υποκατάσταση των εξαγωγών με την ολική ή μερική παραγωγή των προϊόντων τους σε άλλες χώρες.

Η παρακολούθηση των πελατών μια λειτουργία η οποία λαμβάνει δεδομένα όπως οι ανάγκες ,τα ήθη-έθιμα ,τη κουλτούρα του καταναλωτή και δημιουργεί προϊόντα σύμφωνα με αυτές .**Η αντεπίθεση στον ανταγωνισμό** είναι η πρόκληση προβλημάτων για τους ανταγωνιστές της χώρας εγκατάστασης. Αυτή η κίνηση δε περιλαμβάνεται στο στρατηγικό σχεδιασμό της επιχείρησης ,υποχρεούται όμως να ακολουθήσει τον ανταγωνιστή της για να μην του επιτρέψει να κυριαρχήσει στη νέα αγορά.

⁴² Βασίλης Μ. Παπαδάκης,Μπένου Ε .2002

3.1.3.2 Τα πλεονεκτήματα της διεθνοποίησης

Τα πλεονεκτήματα της διεθνοποίησης των επιχειρήσεων είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με τα κίνητρά της. Η αύξηση της κερδοφορίας είναι αποτέλεσμα των δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων με διεθνή προσανατολισμό, ένα αποτέλεσμα το οποίο είναι σχεδόν ακατόρθωτο για τις επιχειρήσεις οι οποίες δρουν μόνο εντός της εγχώριας αγοράς.

3.1.3.3 Οι κίνδυνοι της διεθνοποίησης

Η προσπάθεια επέκτασης των δραστηριοτήτων της κάθε επιχείρησης δε φέρνει πάντα θετικά αποτελέσματα και είναι πολλοί οι κίνδυνοι οι οποίοι ελλοχεύουν . Ένας από τους σημαντικότερους κινδύνους είναι η οικονομική και πολιτική ρευστότητα του περιβάλλοντος.

Αιτία για την εμφάνιση του φαινομένου αυτού είναι η πολιτική ρευστότητα ως έκφραση μιας κυβερνητικής ασφάλειας αλλά και ο μεγάλος βαθμός αβεβαιότητας, γεγονός που προκαλεί αντιδράσεις συνεχούς εγρήγορσης στα στελέχη των επιχειρήσεων ώστε να μπορούν να αντιλαμβάνονται γρήγορα τα ερεθίσματα και να αντιδρούν στις διεθνείς εξελίξεις.

Άλλοι εξίσου σημαντικοί παράγοντες, οι οποίοι διαφοροποιούνται στην εκάστοτε χώρα και μπορούν να οδηγήσουν στο παραπάνω κίνδυνο είναι οι συναλλαγματικές ισοτιμίες , η διοίκηση των ανθρωπίνων πόρων αλλά και ο ρόλος των εργατικών συνδικάτων.

Σημαντική θεωρείται και η ανάγκη διαφοροποίησης του προϊόντος από χώρα σε χώρα προκειμένου η επιχείρηση να επιτύχει σημαντικές διεθνείς επιδόσεις .

Παρόλη όμως τη προσπάθεια ομογενοποίησης των αγορών πολλές φορές απαιτείται από τη κάθε επιχείρηση να διαθέτει αυξημένη ικανότητα προσαρμοστικότητας και οργανωτική ευελιξία.

3.1.3.4. Το θεωρητικό υπόβαθρο στη διαχείριση Κινδύνου

Με τις συνεχείς ανακατατάξεις στην αγορά , η δημιουργία συνθηκών που να εξασφαλίζουν την επίτευξη των αντικειμενικών σκοπών και στόχων των οικονομικών μονάδων επέβαλε εκ των πραγμάτων τον Εσωτερικό Έλεγχο , ως μέσο αποτελεσματικότερης διαχείρισης των επιχειρηματικών κινδύνων.

Βασικό σημείο στο σχεδιασμό ενός συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου αποτελεί η εκτίμησή και η διαχείριση του κινδύνου. Ο κίνδυνος γίνεται αντιληπτός σε όλες τις δραστηριότητες όλων των οργανισμών και προέρχεται από την ίδια αυτή τους δραστηριότητα , το εξωτερικό περιβάλλον, τις ενέργειες αλλά και τις αποφάσεις του Διοικητικού Συμβουλίου και της Διοίκησης . Ο κίνδυνος κατά τους George Selim και David McNamee ορίζεται ως η έννοια που εκφράζει την αβεβαιότητα για τα γεγονότα και τα αποτελέσματά τους που θα μπορούσαν να έχουν μια υλική επίδραση στους σκοπούς και τους στόχους της οργάνωσης⁴³.

Στο σημείο αυτό πρέπει να σημειώσουμε ότι ο όρος **κίνδυνος** έκανε πρώτα την εμφάνισή του στη δεκαετία του '50 μέσα από μια προσπάθεια αμερικανικών εταιριών να βρουν λύσεις στη δαπανηρή ή ανεπαρκή ασφαλιστική κάλυψη της επιχείρησης σε περιπτώσεις κυρίως απώλειας περιουσιακών στοιχείων λόγω φυσικών καταστροφών.

Στην επιχείρηση όμως του σήμερα με τη δραστηριότητά της να βρίσκεται μέσα σε ένα ασταθές διεθνές περιβάλλον νέοι κίνδυνοι δημιουργούνται. Στο τομέα της οικονομικής λειτουργίας για παράδειγμα η επέκταση του κινδύνου συνδέεται με τις επενδύσεις .

Περιουσιακά στοιχεία όπως το εμπορικό σήμα και η φήμη φέρνουν στην επιφάνεια νέα προβλήματα τα οποία μεγιστοποιούνται σε συνδυασμό με τη τεχνολογία.

Γι αυτό το λόγο οι επιχειρήσεις χρειάζονται ανθρώπινο δυναμικό ικανό στον έλεγχο και τη διαχείριση των κινδύνων της , κάτι το οποίο θα μπορούσε να συμβεί αν υπήρχαν άτομα έμπειρα στους οικονομικούς ελέγχους και στις παραδοσιακές μεθόδους διαχείρισης κινδύνου, ανέφικτο όμως λόγω του σύγχρονου επιχειρηματικού περιβάλλοντος .

Κατά την άποψη των Selim και David McNamee για να αναλυθεί ένας κίνδυνος πρέπει πρώτα να αξιολογηθεί. Με βάση αυτό τον τρόπο η διοίκηση υπολογίζει τα

⁴³ Risk Management and Internal Auditing: What are the Essential Building Blocks for a Successful Paradigm Change ? International Journal of Auditing pages 147-155, July 1999

πιθανά αποτελέσματα των απειλών αλλά και των ευκαιριών (μέτρηση κινδύνου, καθορισμός προτεραιοτήτων κ.α.). Με τη σειρά τους μετά πρέπει να ληφθούν οι αποφάσεις για το πώς θα διαχειρισθούν τους κινδύνους οι οποίοι έχουν γίνει αντιληπτοί , αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν και απειλές οι οποίες μπορεί να μην έχουν υπολογιστεί.

Προκειμένου λοιπόν η επιχείρηση να προστατευθεί χρησιμοποιεί μια μέθοδο αναγνώρισης και μέτρησης του κινδύνου, **την αξιολόγηση του κινδύνου** (risk assessment).

<<Η αναγνώριση του κινδύνου είναι το πιο σημαντικό και δύσκολο κομμάτι στην αξιολόγηση των κινδύνων >>⁴⁴ (Williams 1995)

Το βασικό ερώτημα για την αναγνώριση του κινδύνου είναι το ποια είναι εκείνα τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τα οποία θα λειτουργήσουν αρνητικά με αποτέλεσμα δυσμενή γεγονότα για την επιχείρηση. Βλέπουμε λοιπόν ότι η διαχείριση κινδύνου είναι ένας νέος τομέας ο οποίος περιλαμβάνει την αναγνώριση και τον περιορισμό των κινδύνων που θα αποτρέψουν την επιχείρηση από τον στόχο της . Είναι η διαδικασία του εάν και πόσο ο κίνδυνος είναι αποδεκτός και ποιες είναι εκείνες οι ενέργειες που θα πρέπει να γίνουν ούτως ώστε να αποφευχθεί , μοιραστεί ή ελεγχθεί ο κίνδυνος. (McNamee 1998)

Οι κίνδυνοι μπορεί να θεωρηθεί ότι ανακύπτουν με δυο τρόπους :

- ως άμεσες απειλές , γεγονότα δηλαδή καταστρεπτικά για την επιχείρηση τα οποία είναι πιθανό να οδηγήσουν στην αποτυχία των στόχων της
- ως ευκαιρίες θετικά γεγονότα δηλαδή τα οποία μπορούν να προσφέρουν ένα βελτιωμένο τρόπο για την επίτευξη των στόχων της επιχείρησης .

Οι γενικότεροι λόγοι οι οποίοι προσδίδουν μια ιδιαίτερα σημαντική έννοια στην ουσία του επιχειρηματικού κινδύνου μπορούν να συνοψισθούν στα ακόλουθα:

1. Στην αυξανόμενη ταχύτητα λόγω μεγάλων αλλαγών στο οικονομικό και πολιτικό περιβάλλον .
2. Στον συνεχώς αυξανόμενο ανταγωνισμό και την επιτακτικότερη υποχρέωση της ικανοποίησης των αναγκών των πελατών .
3. Τέλος στη διεθνοποίηση της οικονομίας και των επιχειρηματικών πρακτικών.

⁴⁴ World Investment Report Transnational Corporations and Competitiveness,1995 UNITED NATIONS PUBLICATION

Ο παρακάτω πίνακας συνοψίζει τις διαφορές ανάμεσα στο παραδοσιακό τρόπο θεώρησης και διαχείρισης των κινδύνων και τη διαχείριση των επιχειρηματικών κινδύνων σήμερα.

Πίνακας 3.1 Η Διαχείριση των Κινδύνων

Η Διαχείριση των Κινδύνων	
Παραδοσιακή διαχείριση των κινδύνων	Διαχείριση επιχειρηματικών κινδύνων
Ο κίνδυνος αποτελεί εξατομικευμένο βλαπτικό παράγοντα .	Ο κίνδυνος εντάσσεται στο περιεχόμενο της επιχειρηματικής στρατηγικής.
Αναγνώριση και εκτίμηση του κινδύνου.	Ανάπτυξη χαρτοφυλακίου κινδύνων.
Εστίαση σε μεμονωμένους κινδύνους.	Εστίαση στους χρήσιμους κινδύνους.
Βελτίωση του κινδύνου .	Βελτιστοποίηση του κινδύνου.
Όρια του κινδύνου.	Στρατηγική κινδύνου.
Ο κίνδυνος δεν ανήκει σε κάποιον.	Προσδιορισμός ευθυνών για τον κίνδυνο.
Τυχαία ποσοτικοποίηση του κινδύνου.	Παρακολούθηση και μέτρηση των κινδύνων.
Αποποίηση της ευθύνης του κινδύνου από το άτομο που θεωρείται υπεύθυνο .	Ο κίνδυνος είναι ευθύνη όλων .

Η διαχείριση των επιχειρηματικών κινδύνων όπως φαίνεται από τα προηγούμενα αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα θέματα που καλούνται να λύσουν οι επιχειρήσεις καθώς όλες ανεξαρτήτως αναλαμβάνουν κινδύνους ,άλλες σε μικρότερο και άλλες σε μεγαλύτερο βαθμό για να φέρουν εις πέρας τους στόχους τους.

Το επίκεντρο του ενδιαφέροντος στην έρευνα εστιάζεται στην ορθολογική και αποτελεσματική διαχείριση των κινδύνων ώστε να διασφαλίζεται τόσο η διαχρονική και απρόσκοπτη ανάπτυξη της επιχείρησης αλλά και η ικανοποιητική απόδοση , ανάλογα με το εκάστοτε αναλαμβανόμενο επίπεδο κινδύνου.

Οι κίνδυνοι μπορούν να διαχειρισθούν με τρεις τρόπους :

Πρώτον **με μεταφορά**. Σε αυτή τη περίπτωση ο κίνδυνος μετατίθεται σε άλλα συμβαλλόμενα μέρη εκτός επιχείρησης όπως οι ασφαλιστές ή οι προμηθευτές της .

Δεύτερον **με έλεγχο**. Εδώ εφαρμόζονται οι κατάλληλες πολιτικές και διαδικασίες του εσωτερικού ελέγχου.

Τρίτον **με αποφυγή**. Η επιχείρηση αποφεύγει κάθε συσχέτιση των κινδύνων με τη δραστηριότητά της .

3.1.3.5 Οι Κατηγορίες του Κινδύνου

Με τον όρο <<κίνδυνος>> (risk) προσδιορίζεται η έκθεση μιας οντότητας σε αβέβαιες και κυρίως δυσμενή μεταβολές. Έως σήμερα έχουν απαριθμηθεί πάρα πολλά είδη κινδύνων. Τα κυριότερα από αυτά είναι έξι.

1. Κίνδυνος Διασύνδεσης (Interconnection Risk)

Είναι ο κίνδυνος που προκύπτει από τη σχέση δύο θεωρητικά εσωτερικών παραγόντων σε περιουσιακά στοιχεία , τίτλους , υποχρεώσεις , βιομηχανίες ακόμη και οικονομίες. Ο κίνδυνος διασύνδεσης χωρίζεται στον κίνδυνο συσχέτισης και στον κίνδυνο βάσης .

2. Κίνδυνος Αγοράς (Market Risk)

Είναι ο κίνδυνος που διατρέχουν οι συναλλασσόμενοι λόγω ανώμαλων εξελίξεων στην αγορά. Επίσης είναι ο κίνδυνος που προέρχεται από την έκθεση του συμμετέχοντος σε μια ανεπιθύμητη μεταβολή της απόδοσης ή του κόστους ενός περιουσιακού του στοιχείου από μια μεταβολή στην αγοραία τιμή για παράδειγμα ζημιά λόγω ρευστοποίησης χρεογράφων σε μια πτωτική τάση της αγοράς .

3. Λειτουργικός Κίνδυνος (Operational Risk)

Είναι ο κίνδυνος ο οποίος προκύπτει από δυσλειτουργίες στο σύστημα διοίκησης αλλά και πληροφόρησης της επιχείρησης σε συστήματα υποστήριξης και ελέγχου και στις διαδικασίες ως αποτέλεσμα όλων αυτών πολλές απροσδόκητες ζημιές .

Ο Λειτουργικός Κίνδυνος περιλαμβάνει υπέρβαση ορίων, απάτη στις συναλλαγές , ανεπάρκεια εσωτερικού ελέγχου, αδυναμία αντίδρασης προσωπικού, παλαιά συστήματα τεχνολογίας πληροφόρησης .

4. Ο Πιστωτικός Κίνδυνος (Credit Risk)

Χαρακτηρίζεται ο κίνδυνος σε περιπτώσεις που ο ένας εκ των αντισυμβαλλομένων δε τηρεί τις υποχρεώσεις του εξ ολοκλήρου την ημερομηνία που οφείλει η μετά από αυτή .

5. Κίνδυνος Ρευστότητας (Liquidity Risk)

Εμφανίζεται όταν οι απαιτήσεις και οι υποχρεώσεις ολοκληρώνονται εκπρόθεσμα . Διακρίνεται στον Κίνδυνο Ρευστότητας της Αγοράς (όταν ο κάτοχος ενός συγκεκριμένου τίτλου δε μπορεί να ρευστοποιήσει το συγκεκριμένο τίτλο όποτε θέλει και σε μια συμφέρουσα τιμή κοντινή της τρέχουσας αγοραίας τιμής του) και στον Κίνδυνο Χρηματοδότησης Ρευστότητας (όταν ένας επενδυτής δε μπορεί να αντλήσει τα κατάλληλα κεφάλαια για να ανταποκριθεί στις υποχρεώσεις ταμειακών ροών.

6. Νομικός Κίνδυνος (Legal Risk)

Ο κίνδυνος ζημιών εξ αιτίας νομικών ή κανονιστικών θεμάτων που διέπουν τις συναλλαγές.⁴⁵

3.2 Τρόποι άσκησης Διεθνών Επιχειρηματικών Δραστηριοτήτων

Με βάση τους ορισμούς του Ι. Χατζηδημητρίου οι Διεθνείς Επιχειρηματικές Δραστηριότητες

1. Είναι οι δραστηριότητες στις οποίες εμπλέκονται άτομα ,επιχειρήσεις ή οργανισμοί από δύο ή περισσότερες χώρες και,
2. Είναι εκείνες οι δραστηριότητες οι οποίες ξεπερνούν τα εθνικά σύνορα και επεκτείνονται σε άλλες χώρες⁴⁶.

Από τους παραπάνω ορισμούς οι διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες ασκούνται μέσω:

- του διεθνούς εμπορίου αγαθών
- του διεθνούς εμπορίου υπηρεσιών

⁴⁵ Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος

⁴⁶ Χατζηδημητρίου Αθ. Ιωάννης , Εισαγωγή στις διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες , Θεσσαλονίκη (2003)

- των διεθνών επενδύσεων χαρτοφυλακίου
- και των ξένων άμεσων επενδύσεων

Όπως αναφέρθηκε και στην αρχή του κεφαλαίου το διεθνές εμπόριο αγαθών , οι εξαγωγές και οι εισαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών είναι η παλαιότερη μέθοδος διεθνοποίησης επιχειρηματικών δραστηριοτήτων . Έως σήμερα οι εξαγωγές αγαθών είναι το πλέον διαδεδομένο μέσο για την άσκηση διεθνών δραστηριοτήτων από μια επιχείρηση. Από την άλλη πλευρά η μέθοδος των άμεσων ξένων επενδύσεων χρησιμοποιείται αφού η επιχείρηση μετρήσει την ανταγωνιστικότητά της στη νέα αγορά κι αυτό έχοντας πρώτα δοκιμάσει το προϊόν ή την υπηρεσία που παράγει για κάποιο χρονικό διάστημα κάνοντας εξαγωγές στη χώρα εισόδου που αναμένεται να γίνει η ΑΞΕ.

Γι αυτό και οι επιχειρήσεις που ασκούν διεθνείς επιχειρηματικές δραστηριότητες διακρίνονται σε δύο κατηγορίες :

1. σε εκείνες οι οποίες περιορίζονται σε εισαγωγές και εξαγωγές προϊόντων και
2. σε εκείνες οι οποίες εκτός από εισαγωγές και εξαγωγές , επεκτείνουν τις παραγωγικές και τις επιχειρηματικές τους δραστηριότητες εκτός συνόρων , προχωρώντας έτσι στην ίδρυση και λειτουργία μιας ΑΞΕ.

Οι επιχειρήσεις και των δύο αυτών κατηγοριών με βάση τα προηγούμενα δε θα αν μη τι άλλο είναι πολυεθνικές.

3.2.1 Ο ρόλος των πολυεθνικών επιχειρήσεων και οι στρατηγικές δραστηριοποίησής τους στη διεθνή αγορά.

Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα Πολυεθνικών

Ολοένα και περισσότερο ο ρόλος των πολυεθνικών επιχειρήσεων παγκοσμίως γίνεται και σημαντικότερος. Οι πολυεθνικές έχουν πλέον εγκαθιδρυθεί ως ένας από τους πλέον πιο σημαντικούς οικονομικούς παράγοντες στη παγκόσμια οικονομία λόγω του μεγάλου όγκου των εργασιών τους αλλά και τη συνεχή αύξηση αυτών συγχρόνως όμως και τη συνεχή επέκτασή τους σε νέες αγορές.

Εν συντομία τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα παρουσιάζονται στον πίνακα παρακάτω.

Πίνακας 3. 2: Τα Πλεονεκτήματα και τα Μειονεκτήματα των πολυεθνικών.

Πλεονεκτήματα πολυεθνικών	Μειονεκτήματα πολυεθνικών
Εκμετάλλευση οικονομιών κλίμακας .	Διαφορετικό κοινωνικό και πολιτιστικό περιβάλλον μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής .
Φήμη και αναγνωρισιμότητα.	Διαφορετικές επιχειρηματικές πρακτικές μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής .
Πρόσβαση σε προηγμένη τεχνολογία και τεχνογνωσία	Νέοι επιχειρηματικοί κίνδυνοι.
Πρόσβαση σε μεγάλο όγκο πληροφοριών για νέα προϊόντα, νέες αγορές και για τις διεθνείς εξελίξεις.	Διαφορετικές διαδικασίες και κανονισμοί μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής .
Δυνατότητα απόκτησης παραγωγικών συντελεστών, ενδιάμεσων προϊόντων και πρώτων υλών σε χαμηλότερες τιμές απ' ότι οι ανταγωνιστές τους.	Διαφορετικό νομικό πλαίσιο μεταξύ των χωρών προέλευσης και υποδοχής.
Διαθεσιμότητα ικανών και έμπειρων διοικητικών στελεχών καθώς και στελεχών με εκτεταμένη εμπειρία στις διεθνείς αγορές.	
Δυνατότητα χρηματοδότησης όλων των δραστηριοτήτων τους με σχετικά χαμηλότερο κόστος από τους	

ανταγωνιστές τους.	
Διαφοροποίηση των επιχειρηματικών κινδύνων .	

(Πηγή : Χατζηδημητρίου ,2003)

Αναλύοντας το παραπάνω διάγραμμα βλέπουμε καταρχάς ότι τα πλεονεκτήματα της επιχείρησης η οποία επιλέγει να αναπτυχθεί με βάση το μοντέλο της διεθνοποίησης έχει σίγουρα περισσότερα να κερδίσει με αυτή της τη κίνηση παρά να χάσει, αφού εκμεταλλεύεται κατάλληλα τους καινούριους πόρους που έχει να της δώσει η χώρα υποδοχής, είτε αυτοί είναι ανθρώπινοι πόροι είτε πληροφορίες είτε πρώτες ύλες. Από την άλλη η επιχείρηση καλείται να αντιμετωπίσει νέους κινδύνους λόγω των εμπειρικά άγνωστων πρακτικών της χώρας υποδοχής και του διαφορετικού νομοθετικού πλαισίου. Ωστόσο από τη στιγμή που αρχίζουν οι ενέργειες της διεθνοποίησης σημαίνει ότι με βάση τα υπάρχοντα δεδομένα η επίτευξη των στόχων της επιχείρησης είναι πραγματοποιήσιμη.

Η άσκηση των διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων υπαγορεύει και μια σειρά από αντικίνητρα τα οποία οδηγούν σε αυτό το φαινόμενο το οποίο έχει ως αποτέλεσμα την επίτευξη των στόχων της πολυεθνικής πλέον επιχείρησης στο πλαίσιο του μακροχρόνιου σχεδιασμού της.

Με βάση το συγγραφικό έργο του R.Natula & J.Dunning⁴⁷ οι λόγοι αυτοί είναι:

1. Ο κορεσμός της εγχώριας αγοράς,
2. Η αύξηση του ανταγωνισμού στην εγχώρια αγορά,
3. Η μείωση του κόστους παραγωγής,
4. Η εκμετάλλευση των πρώτων υλών στη χώρα υποδοχής,
5. Η στρατηγική θέση της χώρας υποδοχής και η εύκολη πρόσβαση σε νέες αγορές,
6. Η πρόσβαση σε υψηλή τεχνολογία,
7. Το μέγεθος της τοπικής αγοράς,
8. Η αποφυγή των εμποδίων και των περιορισμών στις εξαγωγές,
9. Η παρακολούθηση των πελατών,

⁴⁷ Multinational Enterprises and the Global Economy ,Second Edition,

10. Η αντεπίθεση στον ανταγωνισμό,
11. Η παρακολούθηση του ανταγωνισμού.

Η διεθνοποίηση όμως των παραγωγικών δραστηριοτήτων των επιχειρήσεων δε συνεπάγεται μόνο την ανάπτυξη της επιχείρησης αλλά μέσω αυτής δίνεται η ευκαιρία στη χώρα-αφετηρία να επεκταθεί και να γίνει πιο ανταγωνιστική στη διεθνή αγορά.

3.3 Ανταγωνιστικότητα χωρών και ανάπτυξη επιχειρήσεων μέσω της διεθνοποίησης των επιχειρηματικών τους δραστηριοτήτων

Οι παράμετροι που συνθέτουν το εξωτερικό περιβάλλον δραστηριοποίησης μιας επιχείρησης, επηρεάζουν άμεσα την ανάπτυξή της. Με τον όρο ανάπτυξη μιας επιχείρησης ταυτίζεται παγκοσμίως η έννοια της διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Η σημασία της έννοιας της <<ανταγωνιστικότητας>> φαίνεται από τη σπουδαιότητα που έχουν αποδώσει σε αυτή οι δυο κορυφαίες οικονομίες παγκοσμίως, και συγκεκριμένα:

Οι Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (Η.Π.Α) με την ίδρυση του *Συμβουλίου Πολιτικής για την Ανταγωνιστικότητα (Competitiveness Policy Council)* 1988 και η Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε) με τη δημιουργία του *Ευρωπαϊκού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας (European Competitiveness Council)* 2002

Ποια είναι όμως για μια χώρα η σημασία και ο ρόλος τέτοιων πρωτοβουλιών όπως τα Συμβούλια Ανταγωνιστικότητας ;

Στη περίπτωση των Η.Π.Α αποδεικνύεται η σημασία του όρου στην οικονομία της αφού το Συμβούλιο Πολιτικής για την Ανταγωνιστικότητα ιδρύθηκε για να συμβουλευεί τον Πρόεδρο και το Κογκρέσο για τις πιο αποτελεσματικές πολιτικές που προωθούν την ανταγωνιστικότητα των Η.Π.Α διεθνώς. Το ίδιο συμβαίνει και στην Ε.Ε αλλά ακόμα και πιο συγκεκριμένα όπως στη περίπτωση της Ελλάδας.⁴⁸

Η έννοια της ανταγωνιστικότητας συμπεκνώνει και συμπεριλαμβάνει κατ αρχήν

⁴⁸ ιδρυτικός νόμος Εθνικού Συμβουλίου Ανταγωνιστικότητας και Ανάπτυξης (ΕΣΑΑ-Ν.3279/ΦΕΚ Α-205/1-11-2004

οικονομικές θεωρίες, και ακολούθως οικονομικές έννοιες και ιδέες, οι οποίες προέρχονται από τον χώρο της διοικητικής επιστήμης.⁴⁹

Τα τελευταία είκοσι χρόνια, στη διεθνή βιβλιογραφία, και με κριτήριο αποκλειστικά μακροοικονομικά δεδομένα, η έννοια της ανταγωνιστικότητας, για κάποιους ερευνητές, γίνεται περισσότερο «στενή» και ταυτίζεται με τη διατήρηση μιας πραγματικής ισοτιμίας νομισμάτων, η οποία σε συνδυασμό με κατάλληλες πολιτικές στο εσωτερικό μιας χώρας

εξασφαλίζει για αυτήν εσωτερική και εξωτερική σταθερότητα.⁵⁰ Ομοίως, άλλοι συγγραφείς, (Frohlich, 1989) υποστηρίζουν ότι μια χώρα γίνεται περισσότερο ή λιγότερο ανταγωνιστική, αν οι εξελίξεις που αφορούν το κόστος και τις τιμές, αυξάνουν ή μειώνουν αντίστοιχα την ικανότητά της να πουλά προϊόντα και υπηρεσίες στις διεθνείς και τις εγχώριες αγορές. Συσχετίζουν δηλαδή ευθέως την ανταγωνιστικότητα με τη διεθνοποίηση του οικονομικού συστήματος μιας χώρας.

Από την άλλη μεριά, η απόρριψη, από άλλους ερευνητές, της αυστηρής οριοθέτησης της έννοιας της ανταγωνιστικότητας με κριτήρια το κόστος και τις τιμές οδήγησε στην ανάπτυξη μιας νέας συλλογιστικής κατά την οποία η ανταγωνιστικότητα διαχωρίζεται σε **στατική** και **δυναμική**.⁵¹ Το επίκεντρο σε αυτή τη συζήτηση είναι η μελλοντική διάρθρωση μιας οικονομίας και η σχέση της, σε όρους οικονομικών συναλλαγών, με τις υπόλοιπες οικονομίες του κόσμου.

*«Όσοι σχεδιάζουν πολιτικές, ακόμη και στελέχη επιχειρήσεων, θεωρούν τις πηγές της ανταγωνιστικότητας σε λάθος πλαίσιο. Η πίστη ότι η ανταγωνιστικότητα προέρχεται από το φθηνό κεφάλαιο, το χαμηλό κόστος εργασίας και την προσφορά χαμηλών τιμών, καθώς επίσης ότι η ανταγωνιστικότητα προέρχεται από τη στατική αποτελεσματικότητα, συνεπάγεται συγκεκριμένη συμπεριφορά η οποία μετουσιώνεται σε πολιτικές ενίσχυσης της βιομηχανίας. Αντίθετα, από έρευνα προκύπτει ότι η ανταγωνιστικότητα εξαρτάται από τη δυναμική πρόοδο, από την καινοτομία και από τη δυνατότητα για αλλαγή και βελτίωση».*⁵²

Με τη διαπίστωση αυτή ο Porter αντικαθιστά στις αρχές της δεκαετίας του '90 την ισχύουσα μέχρι τότε έννοια του συγκριτικού πλεονεκτήματος με την έννοια του ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, η οποία συνέστησε αλλαγή στον μέχρι τότε τρόπο

⁴⁹ Porter, 1990

⁵⁰ Boltho, 1996

⁵¹ Kitson, et al. 2004, Lall, 2001

⁵² Porter, 1992

άσκησης της οικονομικής πολιτικής των χωρών παγκοσμίως, για την απόκτηση διεθνούς ανταγωνιστικότητας.

Σύμφωνα με το IMD οι χώρες διαχειρίζονται το περιβάλλον τους σύμφωνα με **τέσσερις θεμελιώδεις δυνάμεις** αυτές οι κατευθύνσεις διαμορφώνουν το περιβάλλον της ανταγωνιστικότητας μιας χώρας . Είναι η ιδιαιτερότητα κάθε λαού που βασίζεται στη παράδοση και τις αξίες του, τόσο βαθιά ριζωμένες που στις περισσότερες περιπτώσεις, δεν μπορούν να διατυπωθούν ή να οριστούν με σαφήνεια. Ωστόσο, αυτές οι διαστάσεις είναι δυνατό να ενσωματωθούν σε μια συνολική θεωρία. Αυτή η θεωρία δεν αποσκοπεί στο να επισημάνει το προφίλ της ανταγωνιστικότητας που χαρακτηρίζει μια οικονομία και προβλέπει την εξέλιξη μιας χώρας . Κατά τον Garelli,⁵³ στην εν λόγω θεωρία, στη **θεωρία του κύβου** η μετωπική πρόσοψη του κύβου περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο προκύπτει η ανταγωνιστικότητα σε ένα δεδομένο χρονικό διάστημα, ενώ το βάθος του κύβου εισάγει τη διάσταση του χρόνου και παρουσιάζει τον πλούτο μιας χώρας όπως συσσωρεύεται με την πάροδο του χρόνου.

1. Επιθετικότητα έναντι Ελκυστικότητας- η διαφορά στη διαχείριση της επιχειρηματικής κοινότητας. Παραδοσιακά, η ανταγωνιστικότητα ήταν διασυνδεδεμένη με τη διεθνή επιθετικότητα των χωρών, δηλαδή, τις εξαγωγές και τις άμεσες ξένες επενδύσεις (ΑΞΕ) ενώ άλλα πετυχαίνουν να είναι ανταγωνιστικά μέσω της ελκυστικών κινήτρων για επενδύσεις. Η επιθετικότητα δημιουργεί εισόδημα στη χώρα προέλευσης αλλά όχι απαραίτητως θέσεις εργασίας, ενώ η ελκυστικότητα δημιουργεί θέσεις εργασίας στις χώρες υποδοχής άμεσων ξένων επενδύσεων (ΑΞΕ), αλλά μπορεί να προσφέρει μικρό εισόδημα λόγω των κινήτρων που δίδονται κάτι το οποίο ακόμη και πλούσια κράτη δεν μπορούν να αγνοήσουν κυρίως λόγω των επιπτώσεών της στην απασχόληση. Ως εκ τούτου, οι χώρες πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους τόσο την ελκυστικότητα όσο και την επιθετικότητα, προκειμένου να ανταγωνιστούν στις μέρες μας.

2. Πόροι έναντι Διαδικασιών .Τα κράτη διαχειρίζονται το ανταγωνιστικό τους περιβάλλον βασιζόμενα περισσότερο σε πόρους ή διαδικασίες. Μερικά κράτη

⁵³ Garelli (2008), Competitiveness 20 Years Later

μπορεί να είναι πλούσια σε πόρους -γη, ανθρώπινο δυναμικό, πλουτοπαραγωγικές πηγές- αλλά δεν είναι κατ' ανάγκην ανταγωνιστικά (πχ Βραζιλία, Ινδία και Ρωσία). Άλλες χώρες, φτωχές σε πόρους, έχουν στηριχθεί κυρίως στις μεταποιητικές διαδικασίες και σε γενικές γραμμές είναι περισσότερο ανταγωνιστικές (πχ Σιγκαπούρη, Ιαπωνία και Ελβετία). Αξίζει να σημειώσουμε ότι αναφερόμενοι σε πόρους δεν εννοούμε μόνο τους φυσικούς, αλλά και τις υποδομές, τη βιομηχανία, την εκπαίδευση, τις δεξιότητες κ.ά. που έχουν συσσωρευτεί με την πάροδο του χρόνου. 3 Παγκοσμιότητα έναντι Εγγύτητας –το ανομοιογενές οικονομικό σύστημα μιας χώρας. Στα κράτη συνυπάρχουν δύο τύποι οικονομιών: η οικονομία της εγγύτητας και αυτή της παγκοσμιότητας. Η οικονομία της εγγύτητας περιλαμβάνει παραδοσιακές δραστηριότητες: βιοτεχνία, υπηρεσίες, διοικητικές δραστηριότητες και δραστηριότητες υποστήριξης των καταναλωτών. Αυτή η οικονομία χαρακτηρίζεται από προστατευτισμό και υψηλό κόστος.

Όσον αφορά την οικονομία της παγκοσμιότητας, αυτή αποτελείται από εταιρείες με διεθνείς δραστηριότητες. Υποθέτει ότι η παραγωγή δεν χρειάζεται κατ' ανάγκη να είναι κοντά στον τελικό χρήστη και ωφελείται από τα συγκριτικά πλεονεκτήματα των αγορών σε παγκόσμιο επίπεδο. Γενικά, είναι ανταγωνιστική και αποτελεσματική στις τιμές. Η αναλογία μεταξύ αυτών των δύο οικονομιών, ποικίλλει ανάλογα με το μέγεθος και την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Τις τελευταίες τρεις δεκαετίες, η οικονομία της παγκοσμιότητας έχει αυξηθεί πάρα πολύ με μέτρα όπως η άρση των φραγμών στο εμπόριο, οι ιδιωτικοποιήσεις κλπ. Μία σημαντική συνέπεια της παγκοσμιοποίησης είναι ότι ασκεί ισχυρή πίεση σε μισθούς και τιμές. 4 Κοινωνική συνοχή έναντι Ανάληψης κινδύνου. Η τέταρτη δύναμη, που διαμορφώνει το ανταγωνιστικό περιβάλλον μιας χώρας, είναι η διάκριση μεταξύ ενός συστήματος που προάγει την ανάληψη κινδύνου και ενός που διατηρεί την κοινωνική συνοχή. Το πρώτο σύστημα (Αγγλοσαξονικό μοντέλο) χαρακτηρίζεται από την έμφαση στον κίνδυνο, την απορρύθμιση, τις ιδιωτικοποιήσεις και σμίκρυνση στο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. Αντίθετα, το δεύτερο σύστημα (μοντέλο Ηπειρωτικής Ευρώπης) βασίζεται σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνική συναίνεση και ένα εκτεταμένο σύστημα κοινωνικής πρόνοιας. Τα δύο αυτά μοντέλα ήρθαν αντιμέτωπα για πολλά χρόνια. Ωστόσο, σήμερα, φαίνεται να επικρατεί το Αγγλοσαξονικό

μοντέλο, με τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης να κινείται προς την κατεύθυνση της απορρύθμισης και των ιδιωτικοποιήσεων.

Ορισμένες από αυτές τις διαστάσεις είναι δυνατό να συνδυαστούν όπως **παγκοσμιότητα-ανάληψη κινδύνου και εγγύτητα-κοινωνική συνοχή.**

Ολοκληρώνοντας, τη θεωρία του Κύβου της Ανταγωνιστικότητας του Porter σημειώνεται πως η διαχείριση της ανταγωνιστικότητας θα πρέπει να είναι τόσο συστημική όσο και συστηματική.

3.3.1 Προσαρμογή των πολιτικών για την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων στο νέο επιχειρηματικό περιβάλλον.

Οι χώρες που προέβησαν στο άνοιγμα των εθνικών τους συνόρων και στην κατάργηση πληθώρας νομικών περιορισμών που αφορούσαν τη χωροθέτηση διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων στα εδάφη τους ήταν κυρίως οι Ευρωπαϊκές χώρες. Η σταδιακή απελευθέρωση των αγορών ξεκίνησε με την παραδοσιακή βιομηχανία, και ακολούθησαν σημαντικοί τομείς της οικονομίας όπως οι τηλεπικοινωνίες, οι αερομεταφορές και οι θαλάσσιες μεταφορές. Η απελευθέρωση των αγορών συνέστησε την ανάπτυξη ενός «κύματος» χωροθέτησης διεθνών επιχειρηματικών δραστηριοτήτων προς τις χώρες αυτές το οποίο συνοδεύτηκε από αύξηση των καινοτόμων δραστηριοτήτων των εγχώριων επιχειρήσεων. Το φαινόμενο αυτό εκφράστηκε με δυο τρόπους: α) από αύξηση της διεθνοποίησης των εγχώριων επιχειρήσεων, μέσω της απόκτησης ιδιοκτησίας των επιχειρήσεων εντός της χώρας και καινοτομιών από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και, β) από αύξηση των διεθνών συνεργασιών μεταξύ επιχειρήσεων, μέσω της απόκτησης διπλωμάτων ευρεσιτεχνίας των εγχώριων επιχειρήσεων με ξένους συν - επενδυτές. Η γενική τάση φανέρωνε ένα υψηλό επίπεδο διεθνοποίησης στις τεχνολογίες πληροφορικής και επικοινωνιών σε σχέση με άλλους τομείς και ένα υψηλότερο επίπεδο διεθνούς συνεργασίας στις καινοτομίες που αφορούσαν τη βιοτεχνολογία. Κατά τον Khan και Dernis η κατανομή των δεικτών διεθνοποίησης συνεργασίας ανά χώρα, έδειξε ότι η κοινή γλώσσα, οι ιστορικές διασυνδέσεις, η κοινή πολιτισμική παράδοση και η γεωγραφική εγγύτητα διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο στη συνεργασία μεταξύ των χωρών.⁵⁴

Σήμερα το χαρακτηριστικότερο γνώρισμα της νέας παγκόσμιας οικονομίας είναι η

⁵⁴ Khan, Dernis, 2006, 1987

αυξανόμενη αλληλεξάρτηση μεταξύ των χωρών υψηλού και χαμηλού εισοδήματος.⁵⁵ Οι χώρες χαμηλού εισοδήματος έχουν ενσωματωθεί στο παγκόσμιο σύστημα του εμπορίου, της χρηματοδότησης και της παραγωγής ως συνεργάτες και συμμετέχοντες στις ροές της παγκόσμιας παραγωγής και του εμπορίου. Για να μπορέσουν όμως αυτές οι χώρες να είναι ανταγωνιστικές μέσα σε ένα συνεχώς μεταβαλλόμενο περιβάλλον αναγκών πρέπει να γίνουν πιο ανταγωνιστικές. Οι κινήσεις για να επιτευχθεί ο στόχος αυτός είναι:

1. Δημιουργία περισσότερων επιχειρηματιών

- ❖ Άνοιγμα της επιχειρηματικότητας σε όλα τα μέλη της κοινωνίας. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στις γυναίκες και σε ευπαθείς ομάδες του πληθυσμού-προσπάθεια δημιουργίας υπηρεσιών στήριξης νέων επιχειρήσεων.

- ❖ Άρση των εμποδίων στην έναρξη επιχειρηματικής δραστηριότητας (διοικητικοί φραγμοί, χρηματοδότηση, κόστος έναρξης επιχείρησης, επιμερισμός κινδύνου).

- ❖ Κίνδυνος και ανταμοιβή. Θα πρέπει να ενθαρρυνθεί η ανάληψη ρίσκου και επιφόρτιση της πολιτείας (εγγυοδοτικοί μηχανισμοί).

- ❖ Ανάπτυξη ικανοτήτων και δεξιοτήτων. Η εκπαίδευση και η κατάρτιση θα πρέπει να συμβάλλει στην ενθάρρυνση της επιχειρηματικότητας, μέσω της ανάπτυξης της κατάλληλης νοοτροπίας

- ❖ . μείωση των περιορισμών στο εμπόριο και τη χωροθέτηση ξένων άμεσων επενδύσεων

2. Υποστήριξη της ανάπτυξης των υφισταμένων επιχειρήσεων.

- ❖ Κανονιστικό περιβάλλον. Η γραφειοκρατία εξακολουθεί να αποτελεί πρόβλημα στη διοίκηση της επιχείρησης.

- ❖ Φορολογία. Η λήψη κατάλληλων μέτρων μπορεί να συμβάλλει στην επιβίωση, προώθηση, και ανάπτυξη των επιχειρήσεων.

- ❖ Πρόσβαση στη χρηματοδότηση. Η πρόσβαση στη χρηματοδότηση είναι απαραίτητη

⁵⁵ Sachs, J,2005

για την ανάπτυξη, αλλά πολλές μικρομεσαίες επιχειρήσεις αντιμετωπίζουν δυσκολίες επειδή η αγορά επιχειρηματικών κεφαλαίων δεν είναι αρκετά ανεπτυγμένη και οι τράπεζες τείνουν να αποφεύγουν τη δανειοδότηση υψηλού κινδύνου

- Στήριξη των επιχειρήσεων για την αξιοποίηση των γνώσεων και των νέων ευκαιριών.

Εξωστρεφής προσανατολισμός, καλύτερη αξιοποίηση της εσωτερικής αγοράς, και καλύτερη αντιμετώπιση στη πρόκληση της παγκοσμιοποίησης.

- Ενδοεταιρική επιχειρηματικότητα και επενδύσεις επιχειρηματικών

Κεφαλαίων. Οι επενδύσεις επιχειρηματικών κεφαλαίων εταιρικών συμμετοχών αποτελούν αποτελεσματικό μέσο ανάπτυξης των επιχειρηματικών δυνατοτήτων οι οποίες διαφορετικά θα έμεναν ανεκμετάλλευτες (έρευνα και ανάπτυξη).

Κατά τη διάρκεια των δεκαετιών του 80 και του 90, ειδικά μάλιστα κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, ⁵⁶διαπιστώθηκε σημαντικός βαθμός

φιλελευθεροποίησης σε ότι αφορά τους περιορισμούς των ξένων άμεσων επενδύσεων στις χώρες του ΟΟΣΑ (Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης). Από τότε και μέχρι σήμερα οι οικονομίες των χωρών – μελών του ΟΟΣΑ παραμένουν ανοικτές, αν και μπορεί να διαπιστωθεί διαφοροποίηση στο βαθμό φιλελευθεροποίησης μεταξύ τους, και κατά συνέπεια του ανοίγματός τους στην παγκόσμια οικονομική δραστηριότητα.

Η ολοκλήρωση των οικονομιών τα τελευταία χρόνια και η ενσωμάτωσή τους στην παγκόσμια οικονομία γίνεται με τέσσερις τρόπους:

- μέσω του εμπορίου,
- μέσω των παρεχόμενων χρηματοδοτήσεων,
- μέσω της παραγωγής, και,
- μέσω ενός πλέγματος συνθηκών και φορέων, που διευκολύνουν τη διεθνή επιχειρηματική δραστηριότητα.

Στις μέρες μας έχει διαπιστωθεί ότι η διεθνοποίηση μιας οικονομίας παράγει μακροπρόθεσμα κέρδη στα μικρά κράτη, με σημαντικά οφέλη από το εμπόριο και τις επενδύσεις λόγω καλύτερης κατανομής των πόρων ανάλογα με το συγκριτικό

⁵⁶ (Venables, 1996)

πλεονέκτημα κάθε χώρας . Αυτή η διαδικασία μπορεί να ενθαρρύνει την εμφάνιση ανταγωνιστικών και καινοτόμων

εταιρειών καθώς και να ενισχύσει περαιτέρω την ανταγωνιστικότητα της βιομηχανίας στη διευρυμένη Ε.Ε. ⁵⁷Έτσι σύμφωνα με τον S. Kobrin (2005) ⁵⁸καθορίστηκαν δύο δομικά χαρακτηριστικά της βιομηχανίας τα οποία καθοδηγούν την παγκόσμια ολοκλήρωση : α) οι οικονομίες κλίμακας και β) η ένταση χρήσης τεχνολογίας.

Όσον αφορά την επιβίωση των επιχειρήσεων στο διεθνοποιημένο περιβάλλον ,η αυριανή παγκόσμια αγορά θα ανταμείψει τις επιχειρήσεις που εκτιμούν σωστά τον επιχειρηματικό κίνδυνο που αναλαμβάνουν ρίσκο που επενδύουν στην ανάπτυξη του διανοητικού κεφαλαίου τους και που υιοθετούν φιλικότερες προς το περιβάλλον πολιτικές. Η παγκοσμιοποίηση της αγοράς δημιουργεί πολλές ευκαιρίες αλλά θέτει και σημαντικές προκλήσεις για τα κράτη, για την υιοθέτηση της καταλληλότερης στρατηγικής για επιβίωση και ανάπτυξη σήμερα. Καθώς οι κυβερνήσεις προσπαθούν να προωθήσουν την ανάπτυξη, ενώ οι πολυεθνικές να ενισχύσουν την αποδοτικότητα και την ανταγωνιστικότητα τους θα πρέπει να υπάρξει καθορισμός των όρων εισόδου μιας πολυεθνικής εντός των εθνικών συνόρων μιας χώρας κυρίως εξαιτίας της διαφοράς των μεταξύ τους στόχων.

3.4 Χαρακτηριστικά Διεθνοποίησης με εξαγωγές και με ΑΞΕ.

Οι επιχειρήσεις μπορούν να δραστηριοποιηθούν στο εξωτερικό πραγματοποιώντας είτε εξαγωγές, είτε ξένες άμεσες επενδύσεις. Προϋπόθεση για τη διενέργεια εξαγωγών αποτελεί η ύπαρξη εσωτερικών επενδύσεων, σε αντίθεση με τις ξένες άμεσες επενδύσεις που για να πραγματοποιηθούν είναι απαραίτητη η διενέργεια επενδύσεων στο εξωτερικό. Η επιλογή της κατάλληλης στρατηγικής διεθνοποίησης, λαμβάνοντας υπ' όψη τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα που αυτή παρουσιάζει (Χατζηδημητρίου 1997), επηρεάζει ιδιαίτερα την επιτυχή έκβαση του εγχειρήματος, ειδικά όταν η επέκταση εκτός των εθνικών συνόρων γίνεται για πρώτη φορά. Οι εξαγωγές αποτελούν την απλούστερη μορφή διεθνοποίησης καθώς το προϊόν που εξάγεται μπορεί να παραχθεί στις υπάρχουσες εγκαταστάσεις Τα κυριότερα

⁵⁷ (EU, 2005)

⁵⁸ S. Kobrin (2005)

πλεονεκτήματα είναι ότι: α) δεν απαιτούνται μεγάλες επενδύσεις ή κεφάλαια, εκτός αν οι δυνατότητες εξαγωγών είναι τόσο μεγάλες ώστε η παραγωγική δυναμικότητα να μην επαρκεί. β) οι κίνδυνοι που αναλαμβάνει η επιχείρηση όταν χρησιμοποιεί τις υπάρχουσες παραγωγικές εγκαταστάσεις είναι σχετικά μικροί της ξένης αγοράς για να ελέγξει την ανταγωνιστικότητα των προϊόντων της γ) πριν αρχίσουν, οι εξαγωγές παρέχουν στην επιχείρηση τη δυνατότητα να κατανοήσει τις απαιτήσεις και τις ιδιαιτερότητες για να παράξει στην ξένη αγορά.

Τα μειονεκτήματα των εξαγωγών συνοψίζονται στο εξής : τα επιπρόσθετα κόσθη όπως το κόστος μεταφοράς, ασφάλισης, τελωνειακής και γραφειοκρατικής διεκπεραίωσης, που αυξάνουν την τιμή των προϊόντων και μειώνουν την ανταγωνιστικότητά τους.

- ✓ η χρηματοδότηση των εξαγωγών και η επικοινωνία με τους αλλοδαπούς πελάτες αποτελεί αποκλειστική αρμοδιότητα της επιχείρησης που εξάγει.
- ✓ η αδυναμία της εξαγωγικής επιχείρησης στους φραγμούς του διεθνούς εμπορίου, με σύνθητες αποτέλεσμα τον αποκλεισμό των προϊόντων της από τις ξένες αγορές.
- ✓ η έλλειψη άμεσης επαφής της επιχείρησης με τις ξένες αγορές με αποτέλεσμα να υστερεί η πληροφόρηση της όσο αφορά στις ανταγωνιστικές συνθήκες και στις μεταβολές των προτιμήσεων και προσδοκιών των πελατών της.
- ✓ η πολυπλοκότητα της διαχείρισης των εξαγωγών, που απαιτεί από την επιχείρηση γνώση των κανονισμών και διαδικασιών όχι μόνο στη χώρα της αλλά και στη χώρα που εξάγει τα προϊόντα της.

Σε αντίθεση με τις εξαγωγές οι ξένες άμεσες επενδύσεις αποτελούν περισσότερο σύνθετη διαδικασία διεθνοποίησης. Η διεθνής επέκταση μιας επιχείρησης μέσω πραγματοποίησης ξένων άμεσων επενδύσεων εντάσσεται στα πλαίσια του μακροχρόνιου σχεδιασμού της και στοχεύει στη διατήρηση και βελτίωση της ανταγωνιστικότητας της μέσω: κυρίως, της βελτιστοποίησης της προσβασιμότητας της στην αγορά. Ένα από τα κυριότερα οφέλη είναι ότι επιτρέπει στα χρήματα να πάνε ελεύθερα στην επιχείρηση με τις καλύτερες προοπτικές για την ανάπτυξη σε όλο τον κόσμο. Επίσης βοηθά στην αύξηση της απασχόλησης με άμεση συνέπεια τη μείωση της ανεργίας, την αύξηση του εισοδήματος των πολιτών, λόγω βελτίωσης των παρεχόμενων μισθών, την πτώση των τιμών των προϊόντων λόγω του αυξανόμενου ανταγωνισμού και τη βελτίωση των συνθηκών εργασίας. Επίσης, οι επέκταση άμεσων ξένων επενδύσεων συμβάλλει στη μεταφορά τεχνογνωσίας,

κεφαλαίου και τεχνολογίας, με αποτέλεσμα τη δημιουργία εξωτερικών οικονομιών κλίμακας στις εγχώριες επιχειρήσεις. Επιτρέπει τη μεταφορά κουλτούρας και νοοτροπίας αλλά και την αύξηση της αποδοτικότητας των εγχώριων επιχειρήσεων ως συνέπειες της ανάπτυξης των άμεσων ξένων επενδύσεων, που οφείλεται στην αναπροσαρμογή προς τα πάνω των κερδών και στη μείωση του κόστους παραγωγής, λόγω μεταφοράς τεχνολογίας και τεχνογνωσίας από τις πολυεθνικές επιχειρήσεις. Παρόλα αυτά ένα μεγάλο μειονέκτημα είναι το γεγονός ότι οι εγχώριες επιχειρήσεις υφίστανται τόσο έντονη ανταγωνιστική πίεση από τις ξένες, που ενδέχεται να «κλέβουν» μέρος της αγοράς τους. Έτσι, τελικά μικραίνει το μερίδιό τους, ενώ συγχρόνως αυξάνεται το μέσο οριακό κόστος τους και οδηγούνται σε κλείσιμο. Ας δούμε τους βασικότερους λόγους που ωθούν μια επιχείρηση στην πραγματοποίηση εξωτερικών επενδύσεων.

I) ο κορεσμός της εγχώριας αγοράς

Όταν η εγχώρια αγορά είναι σχετικά μικρή σε σχέση με τις διεθνείς αγορές, οι δυνατότητες των πλέον δυναμικών τοπικών επιχειρήσεων να αυξήσουν τις πωλήσεις και τα κέρδη τους είναι περιορισμένες. Η διεθνοποίηση των επιχειρήσεων μέσω ξένων άμεσων επενδύσεων συντελεί σημαντικά στην αύξηση των πωλήσεων και των κερδών τους.

II) η εντατικοποίηση του ανταγωνισμού στην εγχώρια αγορά

Η έλευση πολλών ξένων επιχειρήσεων στην εγχώρια αγορά, ωθεί τις τοπικές επιχειρήσεις, που δεν μπορούν να ανταγωνιστούν τις ξένες, σε αναζήτηση νέων πηγών κέρδους σε ανεκμετάλλευτες αγορές, με την πραγματοποίηση εξωτερικών επενδύσεων.

III) η μείωση του κόστους παραγωγής

Η μείωση του κόστους παραγωγής είναι καθοριστικός παράγοντας παραγωγής ανταγωνιστικών προϊόντων. Με την πραγματοποίηση .εγκαταστάσεων στο εξωτερικό, οι επιχειρήσεις αναλαμβάνουν σημαντικά οφέλη, όσο αφορά στα έσοδά τους, ενώ το κόστος μεταφοράς των προϊόντων τους περιορίζεται αισθητά.

IV) η εκμετάλλευση πρώτων υλών

Όταν οι επιχειρήσεις απολαμβάνουν διεθνείς δραστηριότητες μπορούν να επωφεληθούν από τις πρώτες ύλες που πιθανόν να κατέχουν οι ξένες χώρες. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται η διαφοροποίηση των πηγών πρώτων υλών και η διασφάλιση της ομαλής ροής τους προς τις παραγωγικές εγκαταστάσεις των επιχειρήσεων. Παράλληλα μειώνεται η εξάρτηση της επιχείρησης από τους προμηθευτές της.

V) η στρατηγική θέση των χωρών

Η θέση ορισμένων χωρών προσελκύει ξένες άμεσες επενδύσεις καθώς οι χώρες αυτές μπορούν να αποτελέσουν τη "βάση" για την προώθηση και διανομή των προϊόντων των επενδυτριών επιχειρήσεων. Καθοριστική είναι η σημασία του συγκεκριμένου παράγοντα όταν τα προϊόντα που παράγουν οι επιχειρήσεις είναι ευπαθή και το κόστος μεταφοράς τους είναι υψηλό.

VI) η πρόσβαση σε υψηλή τεχνολογία

Η προηγμένη τεχνολογία αποτελεί ουσιώδες ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Οι λιγότερο τεχνολογικά αναπτυγμένες επιχειρήσεις μπορούν δημιουργώντας ξένες άμεσες επενδύσεις να επωφεληθούν από την υψηλή τεχνολογία, η οποία πιθανόν να υπάρχει σε άλλες χώρες.

VII) η αποφυγή εμποδίων και περιορισμών στις εξαγωγές

Στοχεύοντας στην αποφυγή εμποδίων και περιορισμών που επιβάλλονται στο διεθνές εμπόριο, οι επιχειρήσεις οδηγούνται στην υποκατάσταση των εξαγωγών με την ολική ή μερική παραγωγή των προϊόντων τους σε άλλες χώρες.

VIII) η αντεπίθεση στον ανταγωνισμό

Η πραγματοποίηση ξένων άμεσων επενδύσεων σε μια χώρα μπορεί να αποτελεί στρατηγική αντιπερισπασμού στην είσοδο ενός ανταγωνιστή από ξένη χώρα, στην εγχώρια αγορά.

IX) η πρόκληση προβλημάτων για τον ανταγωνιστή στη χώρα επέκτασης

Στη συγκεκριμένη περίπτωση καθοριστικός στόχος της διεθνούς επέκτασης, εκτός από τη δυνατότητα απόκτησης μεριδίου αγοράς στη χώρα προορισμού της επένδυσης και την πιθανή κερδοφορία που αυτό συνεπάγεται, είναι η πρόκληση προβλημάτων

για τον ανταγωνιστή στη χώρα αυτή. Αν και μια τέτοια επέκταση μπορεί να μην περιλαμβάνονταν στο στρατηγικό σχεδιασμό της επιχείρησης, η επιχείρηση αναγκάζεται να ακολουθήσει τον ανταγωνιστή της καθώς θα ήταν σημαντικό λάθος να του επιτρέψει να κυριαρχήσει στη νέα αγορά χωρίς αντίσταση .

3.4.1 Μορφές διεθνοποίησης πολυεθνικών-Αρχικές εξαγωγικού τύπου, συμβάσεις και συμφωνίες

Όσο μεγαλώνει η εμπειρία καθώς και η γνώση μιας επιχείρησης πάνω στις διεθνείς αγορές, τόσο περισσότερο διαφοροποιείται ο τρόπος με τον οποίο δραστηριοποιείται σε αυτές. Η επιλογή για το είδος διεθνοποίησης που θα ακολουθήσει η επιχείρηση διαμορφώνεται από τον συνδυασμό τριών παραγόντων: τις εκάστοτε συνθήκες που επικρατούν, το προϊόν που εξάγεται και τη χώρα που εξάγεται. Οι μορφές που μπορούν να πάρουν οι δραστηριότητες της επιχείρησης στις διεθνείς αγορές είναι δύο ειδών: αρχικές εξαγωγικού τύπου μορφές διεθνοποίησης και προχωρημένες μη εξαγωγικού τύπου μορφές διεθνοποίησης.⁵⁹

A. Αρχικές εξαγωγικού τύπου μορφές διεθνοποίησης

I. Άμεση εξαγωγική δράση (Direct exporting)

Την μέθοδο αυτή την προτιμούν επιχειρήσεις οι οποίες δραστηριοποιούνται στην διεθνή αγορά για πρώτη φορά και θεωρείται ως η πιο διαδεδομένη μορφή διεθνοποίησης. Πιο συγκεκριμένα, η επιχείρηση εξάγει τα προϊόντα της στην αγορά που θέλει χωρίς όμως να μπαίνουν στη μέση τρίτοι διαμεσολαβητές και χωρίς να καθίσταται απαραίτητη η εγκατάσταση της επιχείρησης ή άλλων ειδών λειτουργιών στο τόπο προορισμού του προϊόντος . Ωστόσο, τα προβλήματα που μπορούν να παρουσιαστούν είναι πολλά και ποικίλα όπως το μεγάλο κόστος μεταφοράς ή απαγορευτικών δασμών. Επίσης, προβλήματα που παρουσιάζονται είναι όταν η χώρα εκκίνησης (η χώρα παραγωγής) δεν εξασφαλίζει το ελάχιστο παραγωγικό κόστος ή όταν το ίδιο προϊόν δεν θεωρείται κατάλληλο για όλες τις αγορές. Η τελευταία πρόταση αποτελεί και το λόγο για τον οποίο μία επιχείρηση θα ξεκινήσει να δραστηριοποιείται πρώτα σε αγορές που είναι πιο «συγγενικές» πιο γνώριμες , με την ίδια θρησκεία , κουλτούρα αλλά και απόσταση συγχρόνως. Ενώ η εμπειρία θα

⁵⁹ Παπαδάκης, 2002

εξελίσσεται και η γνώση θα αυξάνεται , η επιχείρηση θα μπορέσει να επεκταθεί και σε πιο άγνωστες προς σε αυτήν αγορές.⁶⁰

II. Παραγωγή κατά παραγγελία

Η μέθοδος αυτή μοιάζει με την παραπάνω με τη διαφορά όμως ότι οι εξαγωγικές προσπάθειες δεν έχουν μία συνεχή ροή. Συγκεκριμένα εδώ η επιχείρηση παράγει μόνο όταν δώσει ο πελάτης κάποια παραγγελία. Εδώ η εξαγωγική προσπάθεια είναι περιστασιακή και προσπαθεί να καλύψει την περίσσια παραγωγική δυναμικότητα της επιχείρησης ενώ οι δεσμοί μεταξύ παραγωγού και αγοραστή δεν νοούνται ως μακροχρόνιοι.

III. Εξαγωγές με διαμεσολαβητές (exporting through export intermediaries)

Η μέθοδος αυτή ταυτίζεται σε πολλά σημεία με την προηγούμενη, με τη διαφορά ότι εδώ η επιχείρηση έρχεται σε συνεργασία με εταιρείες εξαγωγών, διεθνούς εμπορίου, εξαγωγικούς οίκους με στόχο την εξασφάλιση των δικτύων διανομής και το μάρκετινγκ της εταιρείας. Η μέθοδος αυτή έχει αρκετά μειονεκτήματα όπως είναι: οι άμεσες εξαγωγές, το κόστος αμοιβής του διανομέα (ως πράκτορα ή ως εμπόρου), η έλλειψη ελέγχου από την ίδια την εταιρεία όσον αφορά την προώθηση του προϊόντος στην αγορά της ξένης χώρας. Ωστόσο, η Ελλάδα είναι μία χώρα η οποία παρέχει σε πολλές επιχειρήσεις, μέσω συμβούλων επιχειρήσεων, συμβουλές σχετικά με την στρατηγική που πρέπει να ακολουθήσουν στο εξωτερικό και τη συνολική τους δράση καθώς υπάρχουν και πολλοί μη ιδιωτικοί οργανισμοί (εμπορικά επιμελητήρια κ.α.) οι οποίοι προσφέρουν στους ενδιαφερόμενους δωρεάν ηλεκτρονική δικτύωση.

IV. Παραγωγή κατόπιν άδειας (Licensing)

Το licensing τις περισσότερες φορές σχετίζεται με την εξαγωγή άυλων χαρακτηριστικών. Η επιχείρηση σε αυτήν την περίπτωση δεν επιβαρύνεται από τα κόστη εγκατάστασης και εδραίωσης στην αγορά της ξένης χώρας. Το licensing έχει να κάνει με την σχέση του licensor (αδειοδόχου) και του licensee (αδειολήπτη). Πιο

⁶⁰ Παπαδάκης, 2002

συγκεκριμένα, ο αδειοδόχος προσφέρει στον αδειολήπτη το δικαίωμα παραγωγής και διακίνησης κάποιου προϊόντος του (αδειοδόχου) με αντάλλαγμα κάποια αμοιβή. Το δικαίωμα αυτό συνήθως αφορά κάποια πατέντα, τεχνογνωσία, εμπορικό σήμα, μεθόδους μάρκετινγκ, κ.τ.λ. Η μέθοδος αυτή αν και χαρακτηρίζεται ως μία από τις πιο ανέξοδες μεθόδους διεθνοποίησης, παρόλα αυτά τα μειονεκτήματα της είναι αρκετά. Μεγάλα μειονεκτήματα είναι η απώλεια ελέγχου της παραγωγής και διακίνησης του προϊόντος, η αδυνατότητα χρησιμοποίησης των κερδών από τις δραστηριότητες μιας επιχείρησης σε μία χώρα, για την στήριξη ανταγωνιστικών στρατηγικών σε κάποια άλλη και τέλος η χρονικά ορισμένη σύμβαση μεταξύ αδειοδόχου και αδειολήπτη η οποία μπορεί να μετατρέψει τον αδειολήπτη σε σοβαρό ανταγωνιστή του αδειοδόχου (παράγοντας παρόμοιο προϊόν ή πιο εξελιγμένο μετατρέποντας το σε καλύτερο από το αρχικό)

V. Συναρμολόγηση

Στην μορφή αυτή της διεθνοποίησης ισχύουν όλα όσα αναφέρθηκαν στο licensing με τη διαφορά, ότι εδώ γίνεται μόνο συναρμολόγηση εξαρτημάτων, τα οποία παράγονται εκτός της παραγωγής όλου του προϊόντος.

VI. Παροχή τεχνογνωσίας

Σε αυτή τη περίπτωση αντιμετωπίζεται το φαινόμενο μεταφοράς τεχνογνωσίας από την επιχείρηση σε κάποια άλλη έναντι αμοιβής.

VII. Δικαιόχρηση (Franchising)

Άλλη μια από τις πιο γνωστές μεθόδους και αυτή πανομοιότυπη με την μέθοδο «παραγωγής κατόπιν άδειας». Ωστόσο σχετίζεται κατά κύριο λόγο με την εξαγωγή υπηρεσιών και όχι με την εξαγωγή άυλων περιουσιακών στοιχείων. Ο franchiser (δικαιοπάροχος) υποχρεούται να παραχωρεί τις επιχειρηματικές πρακτικές του στον franchisee (δικαιοδόχο) με συγκεκριμένο τρόπο. Οι επιχειρηματικές πρακτικές αφορούν τον τρόπο παραγωγής, συσκευασίας, το μάρκετινγκ, το brand name (την επωνυμία του) κ.τ.λ. Η αρχική επένδυση γίνεται από τον δικαιοπάροχο καθώς είναι και εκείνος ο οποίος ορίζει τη στρατηγική διοίκησης. Ο ίδιος ενώ μπορεί να διασφαλιστεί ως κάποιο ορισμένο σημείο για την ποιότητα του προϊόντος, ωστόσο δύσκολα μπορεί να ελέγχει την ποιότητα των προϊόντων/υπηρεσιών. Πρόκειται για

έναν έλεγχο πολύ σημαντικό δεδομένου ότι η επωνυμία της επιχείρησης μεταφέρει μηνύματα ποιότητας στον καταναλωτή.

B. Προχωρημένες μη εξαγωγικού τύπου μορφές Διεθνοποίησης - Άμεση

επένδυση στο Εξωτερικό

Οι άμεσες επενδύσεις στο εξωτερικό διακρίνονται σε πέντε κατηγορίες: στην πλήρη ιδιοκτησία, τις κοινοπραξίες, τις στρατηγικές συμμαχίες, τις εξαγορές και τα συμβόλαια μανάτζμεντ.

I. Επένδυση πλήρης ιδιοκτησίας

Η επένδυση της πλήρης ιδιοκτησίας επιτρέπει στην εταιρεία να έχει τον πλήρη έλεγχο της παραγωγικής διαδικασίας. Αυτό όταν λειτουργεί νοείται ως επικερδής λύση, παρόλα αυτά η εγκατάσταση της παραγωγικής διαδικασίας στην ξένη χώρα απαιτεί μεγάλη δαπάνη. Συνήθως οι επιχειρήσεις για να μάθουν τις νέες αγορές (την επιχειρηματική κουλτούρα και τις επιχειρηματικές πρακτικές που επικρατούν) ώστε να επιτύχουν σημαντική διεθνή επίδοση, επιβαρύνονται με το κόστος υπηρεσιών ειδικών συμβούλων στην αγορά. Η επένδυση της πλήρης ιδιοκτησίας αν και προσφέρει μία πολύ πιο χρονοβόρα λύση σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες, επιλέγεται από την επιχείρηση ως ο ιδανικός τρόπος διεθνοποίησης, όταν τεχνολογία της παραγωγής της θεωρείται το συγκριτικό της πλεονέκτημα.⁶¹

II. Κοινοπραξίες (Joint Ventures)

Ως μία άλλη κατηγορία επένδυσης νοούνται οι κοινοπραξίες (Joint ventures). Ως κοινοπραξία ορίζεται ένα είδος επιχειρηματικού συμβολαίου το οποίο υπογράφεται άτυπα μεταξύ διεθνών εταιρειών με στόχο την δημιουργία μιας συμμαχίας (για κοινή εκμετάλλευση του κεφαλαίου, πωλήσεων, τεχνολογικού εξοπλισμού κ.α.) στην οποία τα περιουσιακά στοιχεία των εταιρειών μοιράζονται όχι απαραίτητα σε ίση βάση. Σημαντικά πλεονεκτήματα των κοινοπραξιών: η καλή γνώση της αγοράς μέσω των συνεργασιών, η διευκόλυνση άμεσων ξένων επενδύσεων (αποτρεπτικός παράγοντας

⁶¹ Δημήτρης Κυρκίλης, Άμεσες Ξένες Επενδύσεις, Κριτική 2010

η κυβέρνηση), ο επιμερισμός του μεγάλου κόστους εγκατάστασης και η μείωση της πιθανότητας κινδύνου λόγω νέων επενδύσεων. Ωστόσο, μεγάλο μειονέκτημα της κοινοπραξίας είναι το γεγονός ότι δεν επιτρέπει στην επιχείρηση να αποκτήσει τον απόλυτο έλεγχο και να χρησιμοποιήσει το αποτέλεσμα της συνεργασίας για την επίτευξη στόχων διεθνούς στρατηγικής.

III. Στρατηγικές συμμαχίες (Strategic alliances)

Στρατηγικές συμμαχίες (Strategic alliances) είναι οι κοινοπραξίες (οι συνεργασίες) οι οποίες αφορούν πιο στρατηγικούς καθώς και πιο μακροπρόθεσμους στόχους. Πριν την σύναψη συμμαχιών μεταξύ τοπικών και ξένων επιχειρήσεων θα πρέπει να ληφθεί πολύ σοβαρά υπόψη η διαφορετική κουλτούρα και οι ανόμοιοι στόχοι των επιχειρήσεων οι οποίοι μπορεί να οδηγήσουν ακόμη και στη λύση της συμμαχίας.

IV. Εξαγορές (Acquisitions)

Μια ακόμη προχωρημένη μη εξαγωγικού τύπου μορφή διεθνοποίησης είναι οι εξαγορές (acquisitions) οι οποίες προσφέρουν την πιο άμεση και γρήγορη είσοδο στις διεθνείς αγορές.

V. Συμβόλαια μάνατζμεντ (management contracts)

Τέλος μια ακόμη μορφή διεθνοποίησης είναι τα συμβόλαια μάνατζμεντ (management contracts). Στην περίπτωση αυτή η επιχείρηση-πελάτης λαμβάνει ένα πακέτο δεξιοτήτων από την επιχείρηση προμηθευτή μέσω απόσπασης στελεχών-εκπαιδευτών.

VI. Πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα των μορφών Διεθνοποίησης

Στο παρακάτω σχήμα γίνεται μια αναλυτική αντιπαράθεση των πλεονεκτημάτων και των μειονεκτημάτων των μορφών Διεθνοποίησης που αναλύθηκαν παραπάνω.

Πίνακας 3.3 Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα Μορφών Διεθνοποίησης

ΤΡΟΠΟΙ ΕΙΣΟΔΟΥ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
Εξαγωγές	<ul style="list-style-type: none"> • Δυνατότητα πραγματοποίησης οικονομιών κλίμακας και μάθησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Κόστη μεταφοράς • Απώλεια ανταγωνιστικότητας από συναλλαγματικές διαταραχές • Εμπορικά εμπόδια • Αδυναμία διαφοροποίησης προϊόντος
Εξαγωγές με διαμεσολαβητές	<ul style="list-style-type: none"> • Οικονομίες κλίμακας και μάθησης • Εμπειρία ειδικευμένων Επιχειρήσεων 	<ul style="list-style-type: none"> Κόστος μεταφοράς, κίνδυνος συναλλαγματικός, προβλήματα διαφοροποίησης • Απώλεια ελέγχου προϊόντος • Αυξημένο κόστος
Παραγωγή κατόπιν άδειας (Licensing)	Χαμηλό κόστος ανάπτυξης, μηδενικός κίνδυνος	<ul style="list-style-type: none"> Απώλεια ελέγχου προϊόντος • Απώλεια τεχνολογικού πλεονεκτήματος • Μικρά και προκαθορισμένα κέρδη για τον licensor
Δικαιόχρηση (Franchising)	Χαμηλό κόστος ανάπτυξης, μικρός κίνδυνος	Πρόβλημα ελέγχου ποιότητας υπηρεσιών

Πίνακας 3.4 Πλεονεκτήματα – Μειονεκτήματα Μορφών Διεθνοποίησης και τροποι εισοδου

ΤΡΟΠΟΙ ΕΙΣΟΔΟΥ	ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ	ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ
Θυγατρικές πλήρους ιδιοκτησίας	<ul style="list-style-type: none"> • Πλήρης έλεγχος • Παγκόσμια στρατηγική • Οικονομίες κλίμακας και Μάθησης 	<ul style="list-style-type: none"> • Υψηλό κόστος επένδυσης • Διοικητικό κόστος • Αργή προσαρμογή
Δημιουργία από την αρχή (Greenfield Venture)		πολυπλοκότητα
Εξαγορές	<p>ταχύτητα πρόσβασης σε νέα αγορά</p> <ul style="list-style-type: none"> • έμπειρο προσωπικό • δίκτυο θυγατρικών 	χρηματοδότηση χρεών
Κοινοπραξίες	<p>επιμερισμός κόστους-κινδύνου</p> <ul style="list-style-type: none"> • συμπληρωματικότητα Πλεονεκτημάτων 	<p>απώλεια τεχνολογικού πλεονεκτήματος</p> <ul style="list-style-type: none"> • εξάρτηση στη χάραξη στρατηγικής
Στρατηγικές Συμμαχίες	<p>επιμερισμός κόστους-κινδύνου,</p> <p>συμπληρωματικότητα πλεονεκτημάτων,</p> <p>πολιτική αποδεκτότητα</p> <ul style="list-style-type: none"> • δέσμευση ανταγωνιστικών επιχειρήσεων 	

3.5 Η Θεωρία των Σταδίων και το μοντέλο Διεθνοποίησης της Ουψάλα

Σε συνέχεια της προηγούμενης ανάλυσης και για να θεωρηθεί ολοκληρωμένη η πορεία της εργασίας παραθέτονται παρακάτω πληροφορίες για μερικά από τα σημαντικότερα μοντέλα διεθνοποίησης ανά τον κόσμο.

3.5.1 Η ΘΕΩΡΙΑ των ΣΤΑΔΙΩΝ

«Stage strategy», η πλέον πολυγραμμένη θεωρία που μπορεί να βρει κανείς ανατρέχοντας σε βιβλιογραφικές πηγές σχετικές με τη διεθνοποίηση. Πρόκειται για μια απλή αλλά θεμελιώδη προσέγγιση της υπό μελέτη έννοιας, αλλά και σκαπανέας ενός πιο εμπλουτισμένου μοντέλου που ακολουθεί, «Το μοντέλο Διεθνοποίησης της Ουψάλα».

Η θεωρία των σταδίων βασίζεται στο «βαθμό δέσμευσης των επιχειρήσεων». Βασίζεται στην ύπαρξη της σχέσης μεταξύ της γνώσης που έχει μια επιχείρηση για την αγορά που στοχεύει και των πόρων που δεσμεύει προκειμένου να πραγματοποιήσει τη δραστηριότητα της.⁶² Ακολουθώντας τη σχέση αυτή προκύπτει, πως η πρώτη επαφή της επιχείρησης με την χώρα στην οποία στοχεύει, είναι εντελώς παθητική, δηλαδή η δέσμευση είναι παθητική και η μόνη δραστηριότητα που υφίσταται είναι αυτή των εξαγωγών. Η παθητική αυτή σχέση εξελίσσεται μέσα στο χρόνο, το πόσο γρήγορα εξαρτάται από τον ρυθμό με τον οποίο η επιχείρηση μαθαίνει και προσαρμόζεται στα δεδομένα του στόχου. Αποτέλεσμα αυτής της εξέλιξης μπορεί να είναι ακόμη και η εκπροσώπηση της επιχείρησης από κάποια που δραστηριοποιείται στην εγχώρια αγορά της χώρας. Στην περίπτωση αυτή είναι εύκολο αντιληπτό πως η δέσμευση παύει να είναι μηδενική. Η εξέλιξη της δέσμευσης αλλά και της δραστηριότητας της επιχείρησης στην ξένη αγορά ολοκληρώνεται με το τρίτο στάδιο στο οποίο είναι εμφανής η παρουσία της επιχείρησης στα επιχειρηματικά δρώμενα της χώρας.

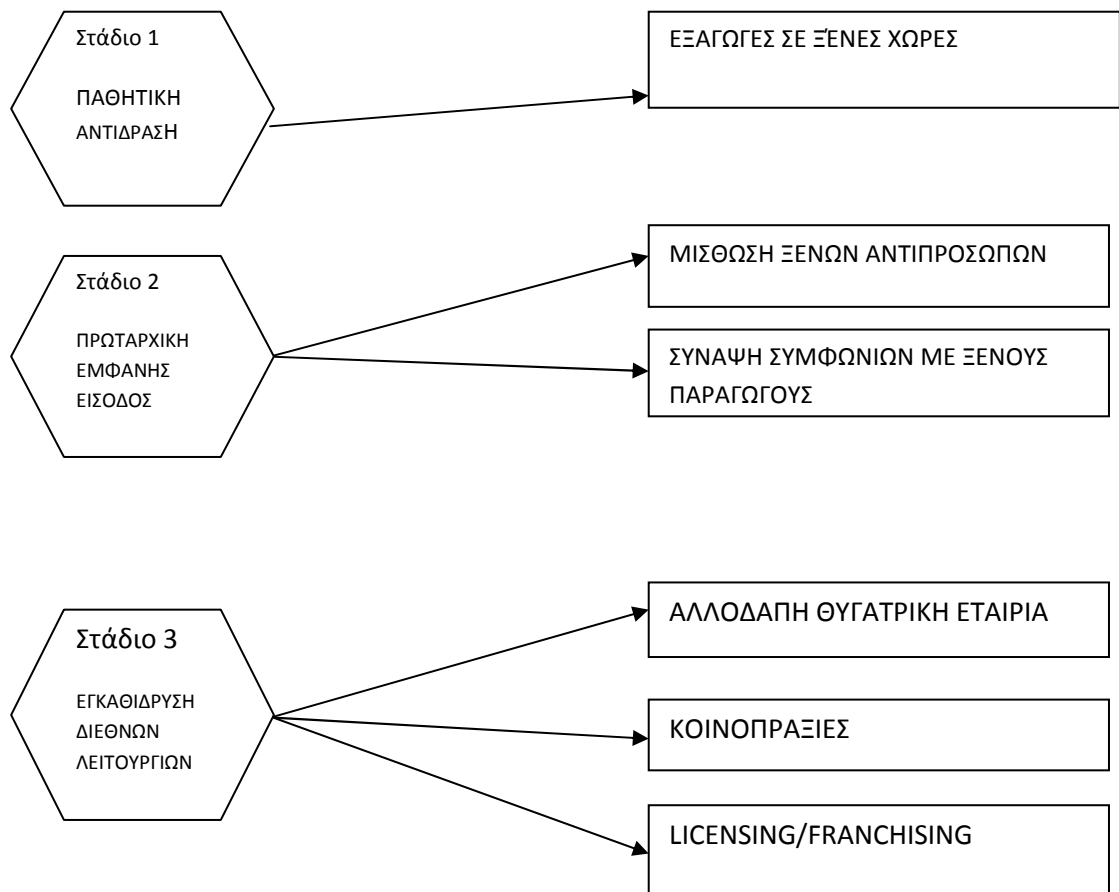
Εδώ πρέπει να τονίσουμε πως η διάκριση μεταξύ των σταδίων και τα όρια αυτών δεν είναι αυστηρώς ορισμένα και ποικίλουν από επιχείρηση σε επιχείρηση ή από χώρα σε χώρα. Δεν είναι άλλωστε λίγες οι μελέτες οι οποίες αυξομειώνουν τον αριθμό των σταδίων στοχεύοντας σε καλύτερα αποτελέσματα. Επιπλέον πρέπει να αναφερθεί πως το τρίτο στάδιο που ήδη προαναφέραμε έχει ποικίλες μορφές έκφρασης.

Πιο συγκεκριμένα, μπορεί να φανερωθεί με τη μορφή συνεργασιών, licensing (παραγωγή κατόπιν αδειοδότησης), franchising (δικαιόχρηση), κοινοπραξίες, στρατηγικές συμμαχίες, ακόμη και μέσω θυγατρικών εταιρειών. Οι ιδιαιτερότητες της αγοράς, η στρατηγική της επιχείρησης, τα δυνατά σημεία αλλά και τρωτά σημεία

⁶² Παπαδάκης Βασίλης (2002) «Στρατηγική των επιχειρήσεων: ελληνική και διεθνής εμπειρία» Ατόμος σελ 345.

5 Pedersen B., Pedersen T (1999), "Fast and Slow Commitment to Foreign Markets: What causes the differences?" Journal of International Management,

αυτής είναι μερικοί παράγοντες οι οποίοι μπορούν να προσδιορίσουν το βαθμό δέσμευσης. Στο παρακάτω γράφημα αναπαρίστανται σχηματικά τα όσα αναφέρθηκαν παραπάνω σχετικά με τα τρία στάδια και τη δέσμευση της επιχείρησης σε καθένα από αυτά.

3.5.2 Το Μοντέλο Διεθνοποίησης της Ουψάλας (Uppsala internationalization model)

Το εννοιολογικό πλαίσιο του συγκεκριμένου μοντέλου βασίζεται στη θεωρία συμπεριφοράς και ανάπτυξης της επιχείρησης, κύριοι υποστηρικτές του οποίου δηλώνουν οι: Johanson and Wiedersheim-Paul (1975) και Johanson and Vahlue

(1977 και 1990). Οι παραπάνω υποστηρίζουν ότι όσο μία εταιρεία αρχίζει να αποκτά όλο και περισσότερες γνώσεις και εμπειρίες για τις διάφορες αγορές του εξωτερικού, τόσο περισσότερο η ίδια προχωρά σε μεγαλύτερες δεσμεύσεις στις συγκεκριμένες αγορές. Οι φάσεις διεθνοποίησης σε αυτό το πλαίσιο είναι οι παρακάτω:

- Η ασθενής εξαγωγική δραστηριότητα
- Η μόνιμη εξαγωγική δραστηριότητα μέσω αντιπροσώπου
- Οι εξαγωγές μέσω υποκαταστήματος σε ξένη χώρα
- Η παραγωγή στην ξένη χώρα

Η επέκταση της επιχείρησης σε ξένες αγορές εδώ συγκεκριμένα εξαρτάται από την λεγόμενη "ψυχική απόσταση" της συγκεκριμένης επιχείρησης από τη μητρική της χώρα. Η ψυχική απόσταση είναι μία έννοια που σχετίζεται με την διαφοροποίηση δύο χωρών αναφορικά με το πολιτιστικό, οικονομικό, πολιτικό και νομικό πλαίσιο, το επίπεδο ανάπτυξης καθώς και την γενικότερη επιχειρηματική κουλτούρα.

Αυτές είναι και οι βασικότερες αιτίες οι οποίες δημιουργούν εμπόδια στην ροή πληροφόρησης μεταξύ των χωρών. Το ρίσκο δραστηριοτήτων μιας χώρας αυξάνεται στην ξένη αγορά από το πόσο μεγάλη είναι η ψυχική απόσταση μεταξύ των δύο χωρών αυτών. Έτσι οι επιχειρήσεις στο ξεκίνημα των διεθνών δραστηριοτήτων τους προτιμούν αρχικά να ξεκινούν επαφές με κοντινές ψυχικά αγορές.⁶³

3.5.3 Θεωρία της Ολιγοπωλιακής αντίδρασης (oligopolistic reaction theory)

Ο Knickerbocker (1973) ένθερμος υποστηρικτής της θεωρίας της ολιγοπωλιακής αντίδρασης υποστηρίζει ότι οι επιχειρήσεις υιοθετούν την στρατηγική των ηγετικών επιχειρήσεων του κλάδου με στόχο να εισχωρήσουν στη διεθνή αγορά. Με αυτόν τον τρόπο οι επιχειρήσεις ακολουθώντας την ίδια πορεία με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις του κλάδου ουσιαστικά μειώνουν το ρίσκο. Χάνουν όμως από την διεθνοποίηση όταν

⁶³ Παπαδάκης, 2002

όλες οι επιχειρήσεις χάνουν, και κερδίζουν όταν όλες κερδίζουν. Σε αυτό το σημείο δε λαμβάνεται υπόψη το εσωτερικό περιβάλλον της επιχείρησης ενώ συμβάλλει σημαντικά στο θέμα επιρροής που ασκεί ο ανταγωνισμός στις αποφάσεις για διεθνή επίδοση (διείσδυση).

3.5.4 Η Θεωρία εκλεκτικού υποδείγματος (eclectic paradigm)

Ο Dunning δημιουργός της θεωρίας εκλεκτικού υποδείγματος, θεωρεί ότι η επιχείρηση είναι πολύ καλά ενημερωμένη για τις συνθήκες που επικρατούν στις διεθνείς αγορές, επιχειρώντας να εξηγήσει τη διαδικασία εισαγωγής των επιχειρήσεων στις ξένες αγορές μέχρι την πλήρη παραγωγή σε χώρα του εξωτερικού. Επιπλέον διακρίνει τρία είδη πλεονεκτημάτων ως αποτέλεσμα της διεθνοποίησης:

α)πλεονεκτήματα όσον αφορά την ιδιοκτησία, β)πλεονεκτήματα που αναφέρονται σαν εσωτερικότητες εννοώντας περιπτώσεις πολυεθνικών επιχειρήσεων οι οποίες μεταφέρουν τον τεχνολογικό τους εξοπλισμό σε μονάδες τους σε άλλες χώρες και δεν τον εκμεταλλεύονται πουλώντας τον σε άλλες επιχειρήσεις του εξωτερικού, και γ)πλεονεκτήματα του τόπου εγκατάστασης (χαμηλό κόστος εργασίας , δίκτυα διανομής κ.α) .

3.6 ΔΙΕΘΝΟΠΟΙΗΣΗ ΚΑΙ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ

Η διεθνοποίηση είναι έννοια άρρηκτα συνδεδεμένη με την έννοια της καινοτομίας, συνήθως η μια έννοια προϋποθέτει ή οδηγεί στην άλλη. Για το λόγο αυτό κρίθηκε σκόπιμο στο παρόν κεφάλαιο να περιγραφεί εν τάχει η έννοια της καινοτομίας.

3.6.1 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Καινοτομία είναι η χρήση νέας γνώσης προκειμένου να προσφερθεί στους πελάτες ένα νέο επιθυμητό προϊόν ή υπηρεσία. Πρόκειται για ανακάλυψη και εμπορευματοποίηση (invention & commercialisation). Αυτή η νέα γνώση μπορεί να σχετίζεται με την τεχνολογία ή με την αγορά. Η τεχνολογική γνώση είναι η γνώση των συστατικών μερών, των μεθόδων, των διαδικασιών και των τεχνικών που απαρτίζουν ένα προϊόν ή μια υπηρεσία. Η γνώση της αγοράς είναι η γνώση των δικτύων διανομής, των εφαρμογών του προϊόντος και των προσδοκιών, προτιμήσεων, αναγκών και επιθυμιών των πελατών. Το προϊόν ή η υπηρεσία είναι νέο με την έννοια ότι το

κόστος του είναι χαμηλότερο, οι ιδιότητές του βελτιωμένες, έχει πλέον ιδιότητες που δεν είχε στο παρελθόν, ή ποτέ δεν είχε εμφανιστεί στην αγορά μέχρι εκείνη τη στιγμή. Μερικοί από τους πιο διαδεδομένους ορισμούς που αφορούν το μέγεθος της καινοτομίας μπορούν να συνοψιστούν και να παρουσιαστούν ως ακολούθως:

«Καινοτομία είναι η πρώτη εφαρμογή της επιστήμης και της τεχνολογίας με ένα νέο τρόπο με εμπορική επιτυχία», είναι η προσέγγιση του Ο.Α.Σ.Α (1971)²⁹.

«Καινοτομία είναι η επιτυχής δημιουργία, αφοσίωση και εκμετάλλευση, κάτι καινούργιου, σε οικονομικό και κοινωνικό επίπεδο», είναι η αντίστοιχη προσέγγιση της Ε.Ε.30 (1996).

«Οι επιχειρήσεις αποκτούν ανταγωνιστικό πλεονέκτημα όταν καινοτομούν. Προσεγγίζουν την καινοτομία, με την ευρύτερη της έννοια, υιοθετώντας, τόσο καινούργιες τεχνολογίες, όσο και καινούργιους τρόπους παραγωγής προϊόντων».⁶⁴

3.6.2 ΑΝΑΓΚΑΙΟΤΗΤΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Για τις σύγχρονες επιχειρήσεις η καινοτομία αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση και την ανάπτυξή τους. Οι επιχειρήσεις αναγνωρίζουν ότι κάτω από τις σύγχρονες συνθήκες αγοράς και ανταγωνισμού η στήριξη των πωλήσεων αποκλειστικά σε υπάρχοντα προϊόντα και η χρησιμοποίηση των ίδιων μεθόδων και διαδικασιών οδηγούν σε αργό αλλά βέβαιο μαρασμό. Για όλα τα παραπάνω και πολλά ακόμη, η καινοτομία αποτελεί μια διαδικασία ιδιαίτερα πολύπλοκη, μα η σημαντικότητά της είναι ακόμη πιο σημαντική για τη λειτουργία αλλά και την κερδοφορία μιας επιχείρησης. Το μέγεθος της σημαντικότητας της καινοτομίας γίνεται εύκολα εμφανές μέσα από τους παράγοντες που την υπαγορεύουν.

Οι παράγοντες αυτοί συνοψίζονται και παρουσιάζονται ακολούθως:

- Οι τεχνολογικές βελτιώσεις.
- Οι ενέργειες των ανταγωνιστών.
- Η επιθυμία καταπολέμησης των αδυναμιών της επιχείρησης.

⁶⁴ Michael Porter, 1990

Έτσι τα νέα προϊόντα μπορεί να αναπτυχθούν:

α) για να αντικαταστήσουν υπάρχοντα προϊόντα των οποίων οι πωλήσεις μειώνονται,
β) προκειμένου να αυξήσουν την ταμειακή ροή έτσι ώστε να αντιμετωπισθούν αυξημένες δαπάνες σε άλλους τομείς και τέλος,
γ) με στόχο την αύξηση της «παρουσίας» της επιχείρησης στα κανάλια διανομής έτσι ώστε να αντιμετωπισθούν ανταγωνιστικές ενέργειες)

- Η προσπάθεια εκμετάλλευσης πλεονεκτημάτων που διαθέτει η επιχείρηση (αξιοποίηση των δυνατών σημείων της επιχείρησης).
- Η στρατηγική της αγοράς.
- Οι μεταβαλλόμενες κοινωνικοοικονομικές συνθήκες και οι πολιτιστικές αξίες.
- Η εμφάνιση νέων αναγκών.
- Η ανάγκη αντιμετώπισης των πιέσεων που ασκούν στο κόστος παράγοντες όπως είναι η αύξηση στις τιμές των εισροών, η σπανιότητα κρίσιμων συντελεστών.
- Η επέκταση της επιχείρησης σε άλλους κλάδους της αγοράς (εγχώριας και διεθνούς).

3.6.3 ΒΑΣΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑΣ

Η καινοτομία βρίσκεται στο επίκεντρο της οικονομικής αλλαγής, ενώ παράλληλα θεωρείται σαν «βασικός μοχλός» ανάπτυξης. Οι καινοτομίες μπορεί να είναι «ριζικές» ή «βαθμιαίες»⁶⁵

Η διάκριση μεταξύ του τι είναι καινοτομία και τι όχι δεν είναι πάντα εύκολη και η μεταξύ της διαφορά δεν είναι πάντα ευδιάκριτη. Για το λόγο αυτό πρέπει να

⁶⁵ Schumpeter, J.A., *The Theory of Economic Development: An Inquiry into Profits, Capital, Credit, Interest and the Business Cycle*, translated from the German by Redvers Opie, New Brunswick (U.S.A) and London (U.K.): Transaction Publishers 1934 (2008)

αποσαφηνίσουμε από τι «αποτελείται» η καινοτομία. Τα τέσσερα βασικά συστατικά ή παράμετροι της καινοτομικής διαδικασίας είναι τα εξής: η εφεύρεση, η καινοτομία, ο σχεδιασμός και η διάχυση ή διάδοση της τεχνολογίας. Η μεταξύ τους σχέση για τα παραπάνω τέσσερα συστατικά είναι γραμμική.

ΕΦΕΥΡΕΣΗ ⇒ ΚΑΙΝΟΤΟΜΙΑ ⇒ ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ⇒ ΔΙΑΧΥΣΗ

Η Καινοτομία ορίζεται ως «η εφαρμοσμένη χρήση της γνώσης με σκοπό την παραγωγή ή/και παροχή νέων ή ουσιαστικά βελτιωμένων προϊόντων, διαδικασιών ή/και υπηρεσιών που βρίσκουν άμεσης παραγωγικής, χρηστικής ή/και εμπορικής εφαρμογής». Εναλλακτικά μπορεί να οριστεί ότι η καινοτομία συνίσταται στην παραγωγή, την αφομοίωση και την εκμετάλλευση με επιτυχία των νέων επιτευγμάτων ή ιδεών στον οικονομικό και κοινωνικό τομέα. Βάσει, λοιπόν των παραπάνω αναφέρουμε πως καινοτομία μπορεί να θεωρηθεί οποιοδήποτε από τα παρακάτω

- Νέες μέθοδοι στην παρασκευή τελικών και άλλων προϊόντων/ υπηρεσιών με νέες πρώτες ύλες
- Χρήση νέων φιλικών προς το περιβάλλον υλικών
- Προϊόντα βιοτεχνολογίας
- Νέες ενεργειακές τεχνολογίες στον πρωτογενή τομέα
- Φάρμακα βιολογικής βάσης
- Νέες διαγνωστικές μέθοδοι στην ιατρική ή στην παραγωγή
- Τεχνολογίες αισθητήρων
- Προϊόντα για την παροχή προστασίας του χρήστη ή περιβάλλοντος
- Συστήματα ολικής διαχείρισης απορριμμάτων ή αποβλήτων
- Αξιοποίηση απορριμμάτων / αποβλήτων.

- Μείωση ενεργειακής κατανάλωσης ανά μονάδα προϊόντος /υπηρεσίας

- Ενσωμάτωση «πράσινων» τεχνολογιών στην παραγωγική / παροχή υπηρεσιών

- Μέθοδος μέτρησης και ελέγχου διαδικασιών ή/και ποιότητας των προϊόντων με αισθητήρες

- Συστήματα που μετρούν και ελέγχουν τα αποθέματα των προϊόντων
- Εισαγωγή μεθόδων που στηρίζονται σε ψηφιακές τεχνολογίες για την ανάπτυξη της παραγωγής (π.χ. αυτοματοποιημένη γραμμή παραγωγής)
- Εισαγωγή προγραμμάτων προσομοίωσης για τον έλεγχο και τη βελτιστοποίηση των τελικών ή και των ενδιάμεσων μεθόδων της παραγωγής και των προϊόντων
- Εισαγωγή οικολογικών προϊόντων στη σειρά των αγαθών
- Νέα είδη υπηρεσιών πιστοποίησης
- Εισαγωγή επιπρόσθετων υπηρεσιών: συνδυασμένες υπηρεσίες (π.χ. τεχνικές και συμβουλευτικές υπηρεσίες, εξέταση και πιστοποίηση υπηρεσιών)
- Πώληση απευθείας στον πελάτη - Ηλεκτρονική ανταλλαγή προϊόντων
- Μείωση ενεργειακού «αποτυπώματος» παραγωγικών διαδικασιών
- Μέθοδοι εντοπισμού και ελέγχου των φορτίων
- Ψηφιακός χειρισμός προϊόντων
- Εισαγωγή καναλιών άμεσης επανατροφοδότησης μεταξύ πελάτη- παραγωγού
- Ηλεκτρονικοί κατάλογοι (π.χ. σε οπτικούς δίσκους)
- Κέντρα εξυπηρέτησης πελατών για συντονισμό όλων των απαιτήσεων των πελατών

- Ανάπτυξη εφαρμογών λογισμικού για καινοτόμες εφαρμογές (π.χ. αγροτικό τομέα)
- Ανάπτυξη ευέλικτου και φιλικού προς το χρήστη λογισμικού
- Υπηρεσίες βιομηχανικού σχεδιασμού πρωτότυπου προϊόντος / διεργασίας / παροχής υπηρεσίας.
- Ανάπτυξη και παροχή υπηρεσιών εξομοίωσης και μοντελοποίησης.
- Εξ' αποστάσεως συντήρηση λογισμικού και παροχή συμβουλών
- Παροχή νέων εφαρμογών και προγραμμάτων πολυμέσων
- Εφαρμογές εκπαίδευσης εξ αποστάσεως
- Εφαρμογή θερμογραφικών και μεθόδων/ τεχνικών μη- καταστροφικών ελέγχων στην αποτίμηση τεχνικών συστημάτων
- Εφαρμογές τηλεματικής και ψηφιακών συστημάτων μετάδοσης
- Εφαρμογές τηλε-ιατρικής.

Ένα σημαντικό κριτήριο για όλα τα είδη καινοτομίας είναι ότι πρέπει να περιέχουν μία σημαντική αλλαγή / διαφοροποίηση στα υπάρχοντα προϊόντα (αγαθά ή υπηρεσίες), τις διαδικασίες, τις μεθόδους εμπορίας ή τις οργανωτικές δομές και πρακτικές της επιχείρησης.

Δεν είναι λοιπόν καινοτομία αλλαγές οι οποίες επιφέρουν “βελτιώσεις”, όπου ο νεωτερισμός δεν αφορά τη χρήση ή τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά απόδοσης των προϊόντων, ούτε τον τρόπο παραγωγής ή και διανομής τους, αλλά την αισθητική ή άλλες υποκειμενικές ιδιότητες, όπως αλλαγές που εξαρτώνται σε μεγάλο βαθμό από τη μόδα ή γενικά αλλαγές αισθητικής φύσεως.

3.7 Πολυεθνικές Εταιρίες: Η Περίπτωση της Ελλάδας

Στην παρούσα ενότητα θα εξετάσουμε το φαινόμενο των πολυεθνικών με βασικό πυρήνα την ελληνική επιχειρηματικότητα. Κατά πόσο ωφελούν, τελικά, την εθνική οικονομία και ποιες είναι οι αναγκαίες προϋποθέσεις λειτουργίας τους; Σύμφωνα με μελέτη του Ιδρύματος Οικονομικών και Βιομηχανικών Ερευνών (IOBE, 18/6/13),¹¹⁵ οι ελληνικές πολυεθνικές επιχειρήσεις παρουσιάζουν αλματώδη ανάπτυξη και επιβεβαιώνονται και στην πράξη στην περίπτωση της Ελλάδας, αφού οι εγχώριες επιχειρήσεις συστηματοποιούν τη δράση τους και καρπώνονται τα οφέλη. Τα σπουδαιότερα θετικά σημεία της λειτουργίας των ελληνικών πολυεθνικών εντοπίζονται συνοπτικά στους εξής τίτλους:

Βελτίωση της ανταγωνιστικότητας των επιχειρήσεων

Τόνωση της απασχόλησης και εμφάνιση νέων θέσεων εργασίας

Σημαντική ώθηση στις ελληνικές εξαγωγές

Σταθερή ανάπτυξη εγχώριας επιχειρηματικότητας

Βελτίωση καινοτομικής ικανότητας και δράσης

Ενίσχυση των τμημάτων και προγραμμάτων Έρευνας και Ανάπτυξης

Σημειώνεται επίσης ότι οι Έλληνες επενδυτές λειτουργούν περισσότερο ως «market seekers», αν λάβουμε υπόψη την κατηγοριοποίηση του Dunning (1993), καθότι αναζητούν διαρκώς καινούρια εδάφη για να επενδύσουν με νέες αγορές προς εκμετάλλευση. Κίνητρα τους είναι, ως επί το πλείστον, η διατήρηση της ανταγωνιστικής τους θέσης στην εγχώρια και διεθνή αγορά καθώς και οι επιχειρηματικές ευκαιρίες που παρουσιάζονται στα εκάστοτε εγχειρήματά τους.

Αντίθετα, αυτό που προξενεί ιδιαίτερη εντύπωση είναι το γεγονός πως το χαμηλό εργατικό κόστος δε φαίνεται να λειτουργεί ως ο σημαντικότερος επενδυτικός παράγοντας για την Ελλάδα όπως θα ήταν λογικά αναμενόμενο, χωρίς βέβαια αυτό να σημαίνει ότι δεν αποτελεί και δελεαστικό παράγοντα. Ως σταθερά οι επικρατέστερες χώρες υποδοχής των ελληνικών Άμεσων Ξένων Επενδύσεων δείχνουν να είναι οι χώρες της Βαλκανικής, ενώ επίσης και τα κράτη της Μέσης Ανατολής ενδείκνυνται για επιχειρηματικές διεισδύσεις. Σε ότι αφορά στα Βαλκάνια,

η Βουλγαρία, η Ρουμανία, η Σερβία και η ΠΓΔΜ κρίνονται ως οι κυρίαρχες επιλογές των Ελλήνων επιχειρηματιών, καθώς απασχολούν περισσότερες από 3.500 εταιρείες ελληνικών συμφερόντων στα εδάφη τους τελευταία χρόνια. Τα πλεονεκτήματα της δράσης των ΟΙ λόγοι για τους οποίους αναπτύσσεται τόσο έντονη δραστηριότητα και κίνητρα πολυεθνικότητας στα Βαλκάνια είναι πολλοί και ποικίλοι. Πρώτα απ' όλα, πρόκειται για χώρες αποδέκτες, πολύ κοντά στον ελλαδικό χώρο, με πρόσφορο έδαφος για ανεύρεση και εκμετάλλευση αγορών και μάλιστα με μειωμένο εγχώριο ανταγωνισμό. Όπως είδαμε, οι Έλληνες λειτουργούν κατεξοχήν ως «εξερευνητές καινούριων αγορών», επομένως, κράτη που μέχρι τώρα έμεναν ανεκμετάλλευτα, μακριά από την επιχειρηματική δράση, εγχώρια και ευρύτερη, γίνονται πλέον εύφορα εδάφη προς επένδυση και αποκτούν αξία. Επιπλέον, δεδομένου ότι στις βαλκανικές χώρες υπάρχει ανάγκη παραγωγής και παροχής προϊόντων/ υπηρεσιών αλλά και βελτίωσης, γενικότερα, της ζωής των ανθρώπων, οι επενδύσεις εκεί συνεπάγονται αυτόματο εύκολο και γρήγορο κέρδος για τους εκάστοτε επιχειρηματίες. Ακόμη, αν και σημειώθηκε ότι το χαμηλό κόστος εργασίας δεν πρωτοστατεί στα κίνητρα επενδύσεων για τους Έλληνες, δεν παύει να είναι ένας καθόλου ευκαταφρόνητος παράγοντας. Ιδιαίτερος δε, εφόσον στις χώρες της Βαλκανικής χερσονήσου το εργατικό δυναμικό είναι τις περισσότερες φορές ανειδίκευτο ή σε καλύτερη περίπτωση, μερικώς ειδικευμένο, η ελληνική επιχειρηματική δράση και επέκταση δε μπορεί (και δεν πρέπει) να υποτιμήσει τα φθηνά εργατικά χέρια. Τέλος, ιδιαίτερη μνεία αξίζει να γίνει για την περίπτωση της φοιτητικής κοινότητας που τα τελευταία χρόνια κυριολεκτικά κατακλύζουν τα Βαλκανικά κράτη, κυρίως τη Βουλγαρία, τη Σερβία και τη Ρουμανία, δεδομένου ότι η ζωή στα μέρη αυτά καθίσταται εξαιρετικά οικονομική και άρα συμφέρουσα για τους σπουδαστές εκεί. Γνωρίζοντας λοιπόν αυτές τις συνθήκες του κοινωνικού-οικονομικού περιβάλλοντος των εθνών αυτών, οι Έλληνες επιχειρηματίες στοχεύουν στις αγορές των κρατών αυτών, δημιουργώντας επενδυτικές δραστηριότητες κυρίως στους κλάδους της ψυχαγωγίας και των τροφίμων, ξέροντας εκ των προτέρων ότι θα αποδώσουν καρπούς, αφού έχουν μελετήσει τις σύγχρονες τάσεις του lifestyle όπως και τις ανάγκες του συγκεκριμένου target group. Σε ότι αφορά τώρα στις εγχώριες πολυεθνικές, η περσινή μελέτη του IOBE⁶⁶ καταδεικνύει εμφανώς ότι οι επιχειρήσεις πολυεθνικού χαρακτήρα της χώρας

⁶⁶ Ανάπτυξη Συστήματος Ανταγωνιστικότητας των Ελληνικών Επιχειρήσεων σε Επιλεγμένους Κλάδους

μας ανταποκρίνονται στις νέες, σύγχρονες τάσεις αλλά και στις συνθήκες διεθνοποίησης που επικρατούν. Η ελληνική αγορά εξακολουθεί να αποτελεί σημαντικό κομμάτι της δραστηριότητάς τους, ενώ το γεγονός ότι σημειώνεται συστηματική αύξηση των πωλήσεών τους ανά έτος, εμφανώς αποδεικνύει την σταθερά υγιή, οικονομική τους θέση. Οι εξαγωγές επίσης αυξάνονται με ταχείς ρυθμούς όπως επίσης ενισχύονται και οι εισροές από ξένες επενδύσεις. Παρότι αποδεικνύεται περίτρανα πως οι πολυεθνικές εταιρείες ελληνικών συμφερόντων είναι ζωτικής σημασίας για την οικονομία της χώρας μας αλλά και για την παγκόσμια οικονομία, ωστόσο, το μέλλον των ελληνικών πολυεθνικών χρίζει προσοχής ως προς τον τρόπο αντίληψης της ελληνικής πραγματικότητας, λήψης αποφάσεων και διοίκησης των επιχειρήσεων. Δεν υπάρχουν περιθώρια ανάπαυσης και εφησυχασμού, διότι απαιτείται συνεχής επαγρύπνηση και προσήλωση στα καθημερινώς μεταβαλλόμενα δεδομένα. Καταρχήν, με δεδομένο το σχετικά μικρό μέγεθος της ελληνικής αγοράς, οι σκέψεις για τεράστιου βεληνεκούς εγχειρήματα στην αγορά αυτή δίχως εξονυχιστική μελέτη, πρόβλεψη και αξιολόγηση, μάλλον πέφτουν στο κενό και έχουν πολλές πιθανότητες αποτυχίας.

Φυσικά και υπάρχουν μεγάλες πολυεθνικές εταιρείες στην Ελλάδα με βλέψεις προς παγκόσμια παρουσία, κάποιες από τις οποίες ήδη το έχουν πετύχει, ωστόσο, υπάρχει και ένας αξιοσημείωτος αριθμός μικρομεσαίων επιχειρήσεων πολυεθνικής βλέψης και δράσης, που είναι φύσει αδύνατο να αντεπεξέλθει σε γιγαντιαίες επιχειρηματικές ενέργειες. Επίσης, το ίδιο το ελληνικό κράτος λειτουργεί πολλές φορές ως ανασταλτικός παράγοντας για τις πολυεθνικές στη χώρα μας, τη μελλοντική τους πορεία αλλά και την ίδρυση νέων. Στοιχεία όπως για παράδειγμα, η γραφειοκρατία και η κακή ποιότητα ανθρωπίνου δυναμικού που συνθέτουν τη μία πλευρά της ελληνικής επιχειρηματικής νοοτροπίας αποτρέπουν τόσο την περαιτέρω ανάπτυξη των εγχώριων πολυεθνικών όσο και τις εν δυνάμει ξένες επενδύσεις στον ελληνικό χώρο. Οι ελληνικές πολυεθνικές μπορούν να συμβάλουν ουσιαστικά στην άνθηση της οικονομίας σε τοπικό επίπεδο αλλά και σε διεθνές. Η παρουσία τους έως τώρα στα διεθνή δρώμενα έχει αποδείξει ότι έχουν μεγάλα περιθώρια εξέλιξης αρκεί να πληρούνται οι αναγκαίες προϋποθέσεις. Η προώθηση των πρακτικών του σύγχρονου

management και της σημερινής επιχειρηματικής δράσης πρέπει να ορισθεί ως πρωταρχικός στόχος για κάθε πολυεθνική εταιρεία ελληνικών συμφερόντων. Κάτι τέτοιο, αν και απαιτείται χρόνος για να επιτευχθεί, μπορεί να γίνει εφικτό, μέσα από συντονισμένες προσπάθειες βασισμένες πρωτίστως στην καινοτομία, την εταιρική κουλτούρα και το αίσθημα κοινωνικής ευθύνης. Η γεωγραφική εξάπλωση μιας πολυεθνικής επιχείρησης δεν παίζει τόσο σπουδαίο ρόλο, όσο η εταιρική της ταυτότητα, τα ικανά, έμπειρα και αφοσιωμένα στελέχη καθώς και το κοινό αίσθημα δέσμευσης και υπευθυνότητας. Η εταιρική διακυβέρνηση, κλείνοντας, καθορίζει την πορεία μιας τέτοιας επιχείρησης, εφόσον δίνει τις κατευθυντήριες γραμμές όπως και το κέντρο λήψης των αποφάσεων ανεξάρτητα από την έκταση της γεωγραφικής διασποράς της εταιρείας. Οι ελληνικές πολυεθνικές επιχειρήσεις-ιδιαίτερα οι μεγάλες έχουν όλα τα εχέγγυα να αποτελέσουν στο μέλλον εταιρείες διεθνούς κύρους. Οι προϋποθέσεις υπάρχουν, απομένουν η καλή διάθεση και η εκ νέου σωστή πλέον εκτίμηση των πραγμάτων.

Κεφάλαιο 4ο

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις

Οι εμπορικές διασυνδέσεις ανάμεσα σε επιχειρήσεις δεν αποτελούν κάτι το καινούργιο στην οικονομική ιστορία. Από το 1914 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970 υπάρχει εναλλαγή στον ρόλο της ηγετικής δύναμης, με την αντικατάσταση της Αγγλίας από τις ΗΠΑ. Συνθήκες σταθερότητας χάριν του συστήματος συναλλαγματικών ισοτιμιών που συμφωνήθηκαν στο Bretton Woods, η ανάκαμψη της Ευρωπαϊκής οικονομίας, η κυριαρχία του δολαρίου ως κοινού μέσου στις διεθνείς συναλλαγές δημιούργησαν από κοινού νέες και άνευ προηγουμένου ευκαιρίας σε νέες αγορές. Από τη

δεκαετία του 1960 κι έπειτα, σημειώνεται αύξηση της σημασίας των Ιαπωνικών επιχειρήσεων αλλά και επιχειρήσεων Γαλλικής και Γερμανικής ιδιοκτησίας. Παρά τις αλλαγές αυτές, η Αγγλία και οι ΗΠΑ συνεχίζουν να αποτελούν τις βασικές πηγές από τις οποίες εκπορεύονται οι περισσότερες ξένες άμεσες επενδύσεις. Σε ότι αφορά τις χώρες προορισμού, στην αρχή του 20ού αιώνα οι ξένες άμεσες επενδύσεις κατευθύνονταν κυρίως στις αναπτυσσόμενες οικονομίες κυρίως με στόχο την εκμετάλλευση/αξιοποίηση των πρώτων υλών για τις βιομηχανίες των αναπτυγμένων οικονομιών. Αυτό συνήθως ονομάζεται «παλαιός καταμερισμός εργασίας». Μετά το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, όμως, ολοένα περισσότερες ξένες άμεσες επενδύσεις κατευθύνονταν προς τις ανεπτυγμένες οικονομίες. Στην περίπτωση αυτή το κίνητρο ήταν η δημιουργία νέων βιομηχανικών μονάδων προκειμένου να εισχωρήσουν σε νέες αγορές (κλειστές στο διεθνές εμπόριο λόγω δασμών και οικονομικού προστατευτισμού) ή/και να αξιοποιήσουν το φθηνότερο εργατικό κόστος. Στο διάστημα αυτό η Δυτική Ευρώπη έγινε σημαντικός προορισμός των ξένων επενδυτικών ροών, κυρίως από τις ΗΠΑ. Από τα μέσα της δεκαετίας του 1970 μέχρι τη στροφή της χιλιετίας σημειώθηκε νέα στροφή των ξένων άμεσων επενδύσεων προς την Ασία και κυρίως προς τις οικονομίες της Νοτιο-Ανατολικής Ασίας, τροφοδοτώντας την άνοδο των Νέων Βιομηχανικών Χωρών (Newly Industrialised Countries-NICs) αλλά και την οικονομική άνοδο της Κίνας. Την ίδια ώρα άλλες περιοχές του κόσμου, όπως η Αφρική και η Λατινική Αμερική, έβλεπαν το μερίδιό τους στις ξένες άμεσες επενδύσεις να φθίνει ή να παραμένει στάσιμο. Η Ευρώπη παραμένει ο ελκυστικότερος και μεγαλύτερος υποδοχέας ξένων επενδύσεων, αν και ο συνολικός όγκος των διεθνών επενδυτικών ροών δοκιμάζει κάμψη μετά το 2000.

4.1 Ορισμός Άμεσων Ξένων Επενδύσεων (ΑΞΕ)

Οι Άμεσες Ξένες Επενδύσεις (ΑΞΕ) είναι κινήσεις κεφαλαίων που επιτρέπουν, είτε την δημιουργία μίας μονάδας παραγωγής στο εξωτερικό, είτε την εξαγορά μίας υπάρχουσας μονάδας στο εξωτερικό. Με άλλα λόγια, ως Άμεση Ξένη Επένδυση (ΑΞΕ) χαρακτηρίζεται η μακροπρόθεσμη επένδυση που πραγματοποιείται από ένα επενδυτή κάτοικο μίας οικονομίας, με στόχο να αποκτήσει ή να αυξήσει ένα σταθερό ενδιαφέρον σε μία άλλη επιχείρηση, σε μία άλλη οικονομία προσπαθώντας να

διατηρήσει μία επιρροή στην διαχείριση της. Κατά κανόνα, η σχέση άμεσης ξένης επένδυσης διαμορφώνεται από την στιγμή που ένας επενδυτής αποκτά τουλάχιστον 10% του μετοχικού κεφαλαίου μίας επιχείρησης σε άλλη χώρα (ποσοστό μικρότερο του 10% του μετοχικού κεφαλαίου δεν θεωρείται άμεση επένδυση αλλά επένδυση χαρτοφυλακίου). Επομένως, η άμεση επένδυση αφορά:

- τη δημιουργία στο εξωτερικό μίας αυτόνομης ή μίας θυγατρικής μονάδας.
- στην απόκτηση 10% ή παραπάνω του μετοχικού κεφαλαίου μιας επιχείρησης.
- Επίσης θεωρούνται ως ΑΞΕ τα μακροχρόνια δάνεια (πάνω από ένα χρόνο) ανάμεσα στις μητρικές και στις θυγατρικές και από το 1996 τα βραχυπρόθεσμα δάνεια ανάμεσα σε θυγατρικές και μητρικές καθώς και τα επαναεπενδύόμενα κέρδη. Σχετικά με το όριο του 10% του μετοχικού κεφαλαίου, κάτω από αυτό το συμβατικό όριο η επένδυση δεν εντάσσεται στις ΑΞΕ επειδή θεωρείται ότι δεν υπακούει σε μία λογική παραγωγής αλλά τοποθέτησης και έτσι θεωρείται επένδυση χαρτοφυλακίου. Το όριο αυτό έχει επιλεγεί για να καταστεί δυνατή η κατάρτιση στατιστικών δεδομένων (ενώ στην πράξη μπορεί να υπάρξει μεγάλη επιρροή με την κατοχή του 9% του μετοχικού κεφαλαίου μιας επιχείρησης και ελάχιστη με 11%). Επομένως, οι στατιστικές των άμεσων ξένων επενδύσεων δεν παρέχουν παρά τάξεις μεγέθους σχετικά με την βαρύτητα των πολυεθνικών εταιριών. Ειδικότερα, η δραστηριότητα στον τομέα των ΑΞΕ μπορεί να προσεγγιστεί με δύο βασικούς τρόπους:

Α) Με τις «ροές ΑΞΕ» που υπολογίζονται στα πλαίσια των ισοζυγίων πληρωμών και συμπληρώνονται με τις στατιστικές «αποθεμάτων ΑΞΕ» που επίσης υπολογίζουν οι κεντρικές τράπεζες αλλά με μεθοδολογίες που δεν είναι τόσο εναρμονισμένες όσο είναι για τις ροές. Οι στατιστικές αυτές που επί σειρά ετών ήταν οι μόνες διαθέσιμες πηγές στο θέμα των διεθνών επενδύσεων, χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα ως μία από τις βασικές αναφορές στις σχετικές αναλύσεις. Ωστόσο παρουσιάζουν ορισμένα όρια. Παρά τις προσπάθειες εναρμόνισης που έχουν πραγματοποιηθεί από τις διεθνείς ομάδες στατιστικών, τα στοιχεία σε εθνικό επίπεδο συνεχίζουν να χαρακτηρίζονται μη επαρκή, γεγονός που αφορά σε μεγάλο βαθμό και την Ελλάδα.

B) Με πληροφορίες σχετικά με την δραστηριότητα των ξένων θυγατρικών επιχειρήσεων που συλλέγονται από έρευνες σε εθνικό επίπεδο οι οποίες αναφέρονται σε διάφορες πτυχές της δραστηριότητας των εν λόγω επιχειρήσεων.

4.2 Η Σύνδεση των ΑΞΕ με τον Καταμερισμό Εργασίας

Παρόλο που τα δύο μέρη του τίτλου με τη πρώτη ματιά φαίνονται παράταιρα συνδέονται άρρηκτα μεταξύ τους ο μιν «Παλαιός καταμερισμός της εργασίας» (Old International Division of Labour –OIDL) είναι η παγκόσμια αναδιάταξη της επενδυτικής και παραγωγικής οργάνωσης που έχει ως στόχο την εκμετάλλευση των φθηνών και άφθονων πρώτων υλών της περιφέρειας για τις βιομηχανίες των αναπτυγμένων οικονομιών. Ο «Νέος καταμερισμός της εργασίας» (New International Division of Labour –NIDL) είναι το φαινόμενο της ανασυγκρότησης του παραγωγικού τοπίου με γνώμονα την αναζήτηση φθηνότερης εργασίας στην παραγωγική δραστηριότητα. Βλέπουμε πολύ συχνά –πόσο μάλλον μετά την οικονομική κρίση στην Ελλάδα- ότι ενώ οι κεντρικές δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας παραμένουν εγκατεστημένες στις μητροπολιτικές ανεπτυγμένες περιοχές, αναπτύσσεται ένα δίκτυο παραγωγικής λειτουργίας συναρμολόγησης σε μακρινές περιοχές χαμηλού εργατικού κόστους αλλά υψηλής ειδίκευσης εργατικό δυναμικό. Έτσι δημιουργείται σαφής και στεγανή διάκριση ρόλων (αλλά και προοπτικών): στις ανεπτυγμένες χώρες συγκεντρώνονται οι καλά αμειβόμενες θέσεις εργασίας υψηλού επιπέδου, ενώ στις φτωχές χώρες αναπτύσσεται μια «κούρσα ανταγωνισμού προς τα κάτω», όπου προκειμένου να διατηρηθούν (ή να προσελκυσθούν) επενδύσεις που δημιουργούν νέες θέσεις εργασίας, θα πρέπει οι αμοιβές να είναι χαμηλές και κυρίως χαμηλότερες από αλλού.

4.3 Λόγοι πραγματοποίησης ΑΞΕ

Κατά την αξιολόγηση μιας πιθανής άμεσης επένδυσης σε μια ξένη αγορά, μια επιχείρηση πρέπει να αξιολογήσει ένα σύνθετο σύνολο βασικών παραγόντων πριν λάβει την απόφασή του. Παραδείγματος χάριν, ένας από τους κύριους λόγους ότι οι αμερικανικές επιχειρήσεις επενδύουν σε ξένες διαδικασίες είναι να πραγματοποιηθούν οι οικονομίες για την παραγωγή, τη μεταφορά ή τις διοικητικές

δραστηριότητες εντούτοις, ένα ιδιαίτερο πρόγραμμα πρέπει να αναλυθεί προσεκτικά εκ των προτέρων για να δει εάν οι προβαλλόμενες οικονομίες είναι ρεαλιστικές.⁶⁷ Η εκλογή για να προωθήσει έναν νέο ξένο κλάδο ή ένα υποκατάστημα μπορεί επίσης να οδηγηθεί από τους σκοπούς και τους στόχους πωλήσεων όπως η ανάγκη να ακολουθηθεί ένας βασικός στην εγχώρια αγορά πελάτης, να διαφοροποιηθεί, να χτιστεί μια νέα βάση πελατών ή να αποκριθεί στις ανταγωνιστικές πιέσεις. Τέλος, η άμεση ξένη επένδυση μπορεί να απαιτηθεί προκειμένου να αποφευχθεί ή να ελαχιστοποιηθεί ο αντίκτυπος των εμπορικών περιορισμών στις ξένες χώρες ή μια επιχείρηση μπορεί να συρθεί για να επενδύσει σε μια ιδιαίτερη ξένη αγορά από τα κίνητρα που προσφέρονται από τις τοπικές κυβερνήσεις. Αυτοί οι παράγοντες δεν καθορίζονται αναλλοίωτα. Η σημασία ένας ή περισσότεροι λόγοι πέρα από άλλους μπορεί να ποικίλουν ανάλογα με τους οικονομικούς, χρηματοοικονομικούς, και πολιτικούς όρους. Οι οικονομικοί όροι σε ένα έθνος μπορούν να αλλάξουν δραστικά, κάτι το οποίο μπορεί να ασκήσει άμεση επίδραση στο κόστος επιχείρησης εκεί.

Σε μια μείωση, η εργασία μπορεί να γίνει φτηνότερη και επομένως μπορεί να είναι καλύτερο να παραγάγει σε μια οικονομία που υφίσταται την αργή, στάσιμη ή μειωμένη αύξηση. Εάν εντούτοις οι πωλήσεις εμφανίζονται στο έθνος όπου το προϊόν παράγεται, μια αργή οικονομία μπορεί να μην είναι η κατάλληλη θέση για τα προϊόντα. Οι χρηματοοικονομικοί όροι μπορούν επίσης να ασκήσουν σημαντική επίδραση. Εάν τα χρήματα δεν είναι διαθέσιμα ή ακριβά, μπορεί να μην είναι δυνατό να επεκταθούν οι διαδικασίες. Επιπλέον, καθώς οι δαπάνες χρηματοδότησης αυξάνονται το κόστος επιχειρήσεις σε εκείνη την θέση αυξάνεται, το γεγονός αυτό μπορεί να το καταστήσει ανέφικτο για να διευθύνει την παραγωγή σε εκείνη την θέση. Ομοίως, η πολιτική αστάθεια μπορεί να αναγκάσει μια επιχείρηση για να κινήσει την παραγωγή εκτός μιας χώρας, ενώ η δυνατότητα των πολιτικά επιβληθέντων εμπορικών περιορισμών μπορεί να ενθαρρύνει την επιχείρηση για να εντοπίσει την παραγωγή μέσα στα σύνορά της. Μείωση των δαπανών παραγωγής. Αν και μπορεί να είναι περιγεγραμμένη από άποψη ορθολογική παραγωγή ή κάθετη

⁶⁷ REASONS FOR FOREIGN DIRECT INVESTMENT

Alan S. Gutterman

ολοκλήρωση, ένας βασικός παράγοντας πίσω από πολλές αποφάσεις που παράγουν στο εξωτερικό είναι ότι είναι φτηνότερη η παραγωγή στην επιλεγμένη χώρα υποδοχής. Πολλές επιχειρήσεις, για παράδειγμα, 20% ή περισσότερες οικονομίες βρίσκονται στην παραγωγή της Ασίας. Συχνά αυτό είναι βασισμένο στις χαμηλότερες δαπάνες εργασίας, επίσης να είναι ευκολότερο και φτηνότερο να χτιστούν οι νεώτερες και αποδοτικότερες εγκαταστάσεις παραγωγής στις ξένες αγορές.

4.4 Επιλογή Αγοράς –Στόχου

Πριν από οποιαδήποτε επενδυτική κίνηση σε μια τρίτη χώρα, η επιχείρηση οφείλει να διενεργήσει έρευνα αγοράς, για να διαπιστώσει αν υπάρχει αναγκαιότητα των προϊόντων και των υπηρεσιών της στη χώρα όπου θέλει να επεκταθεί. Η ύπαρξη ανάγκης για τα προϊόντα μιας επιχείρησης είναι αφενός το πρώτο λογικό βήμα δεν αποτελεί όμως εγγύηση για μια επιτυχημένη επένδυση. Το βήμα που ακολουθεί αφορά τη διερεύνηση των δυνατοτήτων ζήτησης στη συγκεκριμένη αγορά. Πραγματοποιείται δηλαδή μια μελέτη σχετικά με το μέγεθος της αγοράς- στόχου, τη δυνατότητα τμηματοποίησης αυτής σε υπο-αγορές αλλά και τη δυνατότητα ανάπτυξης της .

Πριν λοιπόν επεκταθεί σε μια τρίτη χώρα, η αρχική- μητρική εταιρεία οφείλει να εξετάσει τις πωλήσεις (το μέσο επίπεδο) του εν λόγω προϊόντος, το πόσο πιθανόν είναι να αυξηθεί μελλοντικά η ζήτηση του προϊόντος αυτού αλλά και τη δυνατότητα της επιχείρησης να είναι ανταγωνιστική και χωρίς πολλές επιβαρύνσεις για να προσφέρει το προϊόν στις τιμές που η τοπική αγορά επιτάσσει . Η διασφάλιση κατάλληλων παραγωγικών συντελεστών είναι ένας εξίσου σημαντικός παράγοντας που πρέπει να ληφθεί υπόψη προκειμένου να επιλεγεί μια χώρα- στόχος. Δεν είναι λίγες οι φορές που μια επιχείρηση επιλέγει να δραστηριοποιηθεί στο εξωτερικό λόγω ύπαρξης κατάλληλων παραγωγικών συντελεστών και πρώτων υλών που της εξασφαλίζουν συγκριτικό ή/ και ανταγωνιστικό πλεονέκτημα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αυτής της περίπτωσης αποτελούν οι επιχειρήσεις εντάσεως εργασίας οι οποίες επιλέγουν να παράγουν σε χώρες όπου το εργατικό δυναμικό είναι «φθηνό». Το κόστος του κεφαλαίου και τα αντίστοιχα χαμηλά επιτόκια είναι ένας ακόμη παράγοντας βάση του οποίου η επιχείρηση λαμβάνει αποφάσεις σχετικά με τις δραστηριότητες της. Οι υποδομές της πόλης αλλά και η «λειτουργία» της σε

καθημερινό επίπεδο (μεταφορές, δίκτυα, απεργίες κλπ.) είναι παράγοντες για τους οποίους δεν αδιαφορεί μια επιχείρηση που επιχειρεί να διεθνοποιηθεί.

Παράγοντας με ιδιαίτερη σημασία και βαρύτητα για μια επιχείρηση προκειμένου να διεθνοποιηθεί, θα πρέπει να είναι και ο υφιστάμενος, από τοπικές και όχι μόνο επιχειρήσεις, ανταγωνισμός. Ανταγωνισμός μπορεί να υπάρχει ακόμη και από πολυεθνικές εταιρείες που δραστηριοποιούνται στην ίδια αγορά. Είναι λοιπόν φανερό πως πριν το «άνοιγμα» της διεθνοποίησης, η επιχείρηση καλείται να εξετάσει και να λάβει υπόψη της μια πλειάδα παραγόντων και προϋποθέσεων που μπορούν να επηρεάσουν και την δική της πορεία.

Το οικονομικό και χρηματοοικονομικό περιβάλλον μιας χώρας, μέσα από μικροοικονομικά αλλά και μακροοικονομικά στοιχεία είναι ένας επιπλέον ιδιαίτερα σημαντικός παράγοντας τον οποίο οφείλει η επιχείρηση να εξετάσει διεξοδικά προκειμένου να προχωρήσει στη διεθνοποίησή της. Πιο συγκεκριμένα, μεγέθη όπως το συνολικό προϊόν μιας οικονομίας, ο ρυθμός μεγέθυνσης, τα επίπεδα απασχόλησης, ο πληθωρισμός, τα επίπεδα κατανάλωσης γενικά και του συγκεκριμένου προϊόντος ειδικά, η συναλλαγματική ισοτιμία, η ρευστότητα χρήματος, το έλλειμμα, τα επίπεδα δανεισμού και η οικονομική ανάπτυξη στο σύνολό της είναι μερικά μεγέθη καταλυτικής σημασίας για την πορεία και μελλοντική εξέλιξη της επιχείρησης σε διεθνές επίπεδο. Τέλος, μιας και η χώρα παραγωγής αναγράφεται πάνω στο προϊόν, παράγοντας που επηρεάζει την τελική του πορεία είναι και η εικόνα- «φήμη» της χώρας αυτής (χώρα-στόχος). Για το λόγο αυτό προτιμώνται οι ανεπτυγμένες χώρες οι οποίες συχνά προδιαθέτουν θετικά το κοινό δημιουργώντας του θετικές εικόνες.

Πολιτικό και νομικό περιβάλλον είναι παράγοντες κάτι παραπάνω από σημαντικοί. Η σπουδαιότητά τους έγκυται στο γεγονός ότι επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τα μεγέθη που προαναφέρθηκαν (βλ. Πληθωρισμός, οικονομική ανάπτυξη, κ.α.). Χαρακτηριστικά αναφέρεται πως στον παράγοντα που τώρα εξετάζεται εμπεριέχονται και τα εμπόδια εισόδου, τα οποία είναι ικανά να αποτρέψουν τη διεθνοποίηση κάποιων επιχειρήσεων. Εμπόδια εισόδου μπορούν μεταξύ άλλων να θεωρηθούν και κάποιοι περιορισμοί ή/ και απαγορεύσεις σε εισαγωγές, εξαγωγές, επενδύσεις και δασμούς σε ξένα προϊόντα. Αντίστοιχης σημασίας αναφορά, θα μπορούσαν να είναι τα εμπόδια μεταφοράς των κερδών στην μητρική χώρα.

Η σταθερότητα του πολιτικού συστήματος της χώρας, η έκταση του δημοσίου τομέα αλλά και η εξουσία των δημόσιων λειτουργιών είναι χρηστικοί παράγοντες που

εντάσσονται στα πλαίσια του πολιτικού περιβάλλοντος και δύνανται να επηρεάσουν την διεθνοποίηση μιας χώρας καθώς και το φορολογικό καθεστώς στο οποίο υπόκειται η υπό διεθνοποίηση χώρα.

Προκειμένου μια κίνηση και στρατηγική διεθνοποίησης να είναι όσο το δυνατόν πιο επιτυχημένη πρέπει η επιχείρηση να λάβει υπόψη της ένας ακόμη παράγοντα που αφορά την κουλτούρα αλλά και το κοινωνικό περιβάλλον της αγοράς- στόχου. Πρόκειται βέβαια για παράγοντες με υποκειμενικό χαρακτήρα, η φύση των οποίων ποικίλει ανάλογα με τον αναλυτή. Αδιαμφισβήτητης σημασίας και σπουδαιότητας στην απόφαση μιας επιχείρησης για το αν θα δραστηριοποιηθεί η όχι σε μια αγορά, αλλά και ποιας μορφής διοίκησης θα επιλέξει, είναι οι συνήθειες, οι πεποιθήσεις, τα πρότυπα, οι αξίες, οι θρησκεία, το επίπεδο εκπαίδευσης αλλά και οι κοινωνικές καταβολές που επικρατούν στην χώρα στόχο.

Θα ήταν παράλειψη αν δεν θεωρήσουμε την κουλτούρα βασικό παράγοντα για τη λειτουργία μιας επιχείρησης σε μια Τρίτη χώρα. Πιο συγκεκριμένα, αυτή επηρεάζει τόσο τη συμπεριφορά των εργαζομένων όσο όμως και τον τρόπο διοίκησης της επιχείρησης, που δεν θα πρέπει να απέχει από αυτά που η κουλτούρα της κάθε χώρας επιτάσσει. Η εγκατάσταση της επιχείρησης σε μια ξένη χώρα σημαίνει πως ενδιαφέρεται και για τους εκεί καταναλωτές, κάτι τέτοιο κάνει ακόμη πιο έντονη την μελέτη της κουλτούρας της χώρας- στόχου. Πρέπει να λαμβάνεται σοβαρά υπόψη η κουλτούρα, οι συνήθειες, τα προσόντα, οι ρυθμοί εργασίας και ο τρόπος σκέψης των εργαζομένων και των καταναλωτών στη νέα αγορά.

Η νοοτροπία, η επαγγελματική ηθική και επαγγελματική συμπεριφορά των ανθρώπων στην αγορά- στόχο είναι παράγοντες οι οποίοι πρέπει να λαμβάνονται σοβαρά υπόψη και να προσεγγίζονται επιστημονικά πριν από κάθε επέκταση δραστηριότητας σε μια νέα αγορά. Οι παραπάνω παράγοντες μεταξύ άλλων επηρεάζουν την αφοσίωση και την παραγωγικότητα των εργαζομένων, καθώς επίσης και τη γενικότερη λειτουργία μιας επιχείρησης.

Η κουλτούρα είναι ένας παράγοντας που αφορά την επιχείρηση κυρίως σε επίπεδο μικροοικονομικής και όχι μακροοικονομικής προσέγγισης. Πρόκειται όμως για ζήτημα στρατηγικής σημασίας, που προκειμένου η διεθνοποιημένη επιχείρηση να επιβιώσει και να κερδοφορήσει, πρέπει να ληφθεί σοβαρά υπόψη, από άτομα που χαράζουν την πολιτική της επιχείρησης.

4.5 Το Οικονομικό Περιβάλλον των Βαλκανίων

Μετά την πτώση των κομμουνιστικών καθεστώτων βρισκόμαστε μπροστά σε μια δεύτερη ευκαιρία για τη ΝΑ Ευρώπη. Μια νέα οικονομική κατάσταση που διαμορφώνεται στην ευρύτερη ενδοχώρα της Βαλκανικής κρύβει ταυτόχρονα ευκαιρίες, προκλήσεις και σημαντικά αντικίνητρα για όλους τους ενδιαφερόμενους επενδυτές. Ως πόλος προσέλκυσης διεθνών κεφαλαίων και ιδίως των Ελληνικών τα οποία θα κληθούν να αξιοποιήσουν τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζουν σήμερα αυτές οι χώρες σε συνδυασμό με τα προγράμματα ανασυγκρότησης που διαμορφώνονται και περιμένουν τους ενδιαφερόμενους επενδυτές να αναλάβουν το μερίδιο τους από την 'επιχειρηματική πίτα' καθίστανται τελικά ως οι πλέον χώρες ευκαιρίας της ΝΑ Ευρώπης.⁶⁸

Ποιοι είναι όμως τελικά οι λόγοι καθυστέρησης της οικονομικής ανάπτυξης των Βαλκανικών χωρών;

- Η μεγάλη απόσταση των Βαλκανικών χωρών από τις αγορές της Δυτικής Ευρώπης
- Η διαφορετική αφετηρία σε επίπεδο οικονομικής ανάπτυξης από την οποία ξεκίνησαν οι Βαλκανικές χώρες σε σχέση με αυτές της Κεντρικής Ευρώπης.
- Η έλλειψη επιχειρηματικής κουλτούρας.
- Η έλλειψη κατάλληλης νομοθεσίας πλαισίου.
- Ο διαμελισμός της Γιουγκοσλαβίας
- Η κοινωνική και πολιτική ρευστότητα στην περιοχή.
- Η έλλειψη υποστήριξης των επενδυτικών σχεδίων στην περιοχή (επιδοτήσεις, ασφάλεια ρίσκου).
- Οι συνεχείς εχθροπραξίες στην περιοχή που απέτρεψαν ή μείωσαν την εισροή των ΑΞΕ οι οποίες βοηθούν την οικονομική ανάπτυξη μιας χώρας. Γεγονός είναι ότι μέχρι πολύ πρόσφατα οι διεθνείς οργανισμοί όσο και η ΕΕ δεν ανταποκρίθηκαν στη θεμελιώδη ανάγκη για μια συνδιασμένη παρέμβαση οικονομικού και ανθρωπιστικού χαρακτήρα στην περιοχή.
- Μετά την κρίση στο Κόσσοβο η Δύση συνειδητοποίησε τους κινδύνους μιας περιφερειακής αποσταθεροποίησης και συγκρότησε το Σύμφωνο Σταθερότητας που αποτελεί περιφερειακό πρόγραμμα οικονομικής ενίσχυσης εκδημοκρατισμού και ασφάλειας της περιοχής σε συνδυασμό με την προοπτική ενσωμάτωσης των Βαλκανικών χωρών στην ΕΕ και το ΝΑΤΟ.

Όλα τα παραπάνω συντέλεσαν στη κατοχή των τελευταίων θέσεων των Βαλκανικών χωρών σε θέμα απορρόφησης κεφαλαίων από ξένες χώρες. Οι λόγοι αυτοί είναι :

⁶⁸ Μπιζένης Αριστείδης, Η δυναμική των Βαλκανικών Αγορών & η μετάβαση των χωρών της ΝΑ Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς, 2003

- Το μεγάλο εξωτερικό χρέος σαν ποσοστό του ΑΕΠ τα πρώτα έτη της μετάβασης (1989 θεωρείται ως έτος έναρξης οικονομικής μετάβασης στην οικονομία της αγοράς)
- Το μεγάλο έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών και η συνεχής διόγκωση του ελλείμματος του εμπορικού ισοζυγίου λόγω έλλειψης ανεύρεσης νέων εμπορικών εταίρων και της χαμηλής ανταγωνιστικής ποιότητας των περισσότερων προϊόντων (πιο απαιτητικοί οι υποψήφιοι Δυτικοί εμπορικοί εταίροι)
- Τα χαμηλά συναλλαγματικά αποθέματα εμπόδισαν τη στήριξη των εθνικών νομισμάτων και οδήγησαν σε πληθωριστικές τάσεις ,διόγκωση εξωτερικού χρέους και οικονομική εξαθλίωση των πολιτών από την συνεχιζόμενη μείωση της αγοραστικής τους δύναμης λόγω των υποτιμήσεων των εθνικών νομισμάτων.

Η μεγάλη εξάρτηση των χωρών αυτών από την Σοβιετική Ένωση (η Βουλγαρία μεγαλύτερη σε σχέση με όλες τις υπόλοιπες χώρες της Κεντρικής και Ανατολικής Ευρώπης Η Ρωσία της στέρησε κεφάλαιο και ενέργεια για να την εκβιομηχανίσει.) και η μετέπειτα διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης (08-12-1991) . Το Συμβούλιο Αμοιβαίας Οικονομικής Βοήθειας δηλαδή οι εμπορικοί συνεργάτες μετά την κατάρρευση της Ε.Σ.Σ.Δ μετέτρεψε τη βαριά βιομηχανία σε ελαφριά.

4.5.1 Η Μετάβαση από μια Συγκεντρωτική Οικονομία σε μια Οικονομία Αγοράς.

Η μετάβαση από μια συγκεντρωτική οικονομία ή κατευθυνόμενη ή κεντρικά ελεγχόμενη οικονομία (συγκεντρωτικό καθεστώς ή καθεστώς κεντρικού σχεδιασμού)σε μια οικονομία αγοράς είναι ουσιαστικά η εισαγωγή της ιδιωτικής συμμετοχής στους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας και η μείωση του ρόλου του κράτους με σκοπό πλέον να γίνει νομοθέτης και ρυθμιστής κάθε οικονομικής δραστηριότητας για την προστασία της λειτουργίας της αγοράς ενώ πριν το 1989 το κράτος αποτελούσε την κατευθυντήρια δύναμη της αγοράς.

Στις κομμουνιστικές χώρες ίσχυε :

- Δίκαιη διανομή εισοδήματος ,επίπεδα εκπαίδευσης και υγείας υψηλότερα των Δυτικών χωρών λόγω υψηλών παροχών του κράτους.
- Οικονομικά αποτελέσματα υπερδιωγμένα γιατί το κράτος δεν είναι καλός επιχειρηματίας που κυνηγά το κέρδος ή την αποδοτικότητα.

- Στατική φύση κυβερνητικού προγραμματισμού έχει επιπτώσεις στο τεχνολογικό χάσμα μεταξύ της χώρας και του ανεπτυγμένου κόσμου .Η χώρα είναι ανεπαρκής να αντιμετωπίσει την ελεύθερη αγορά και οι πολίτες δεν είναι προετοιμασμένοι για την οικονομική αντιπαλότητα.
- Η χώρα στερείται εμπορικών νομοθεσιών και φορολογικών συστημάτων ενώ το τραπεζικό σύστημα είναι μετά βίας προσιτό στα δεδομένα της ελεύθερης αγοράς ,οι χρηματοοικονομικές κεφαλαιαγορές είναι ανύπαρκτες και καμία αγορά εργασίας δεν είναι ανοιχτή.

4.5.2 Η Κοινωνική πλευρά της μετάβασης

Οι πολίτες έχουν ασήμαντη ιδιωτική ιδιοκτησία (η συντριπτική πλειοψηφία ανήκει στο κράτος).Τα άτομα έχουν λίγα χρήματα για να προχωρήσουν σε σχέσεις ιδιωτικοποίησης. (Σχέδιο μερικής-ολικής αποκατάστασης επιστροφής περιουσιών).Υπάρχει αρνητικό κλίμα για τους ξένους επενδυτές και φόβος για αύξηση ανεργίας και αρνητική διάθεση από τους πολίτες του Ανατολικού μπλοκ. Από μακροοικονομικής πλευράς υπάρχει συσσώρευση κακών δανείων γιατί το κράτος δεν μπορεί να είναι αποδοτικό με συνέπεια : α)Να δανείζεται σε ξένο συνάλλαγμα με αποτέλεσμα τη συνεχή αύξηση του χρέους. β) Να μη καταπολεμάται η φοροδιαφυγή, μεγαλώνοντας έτσι τα φορολογικά ελλείμματα γ) Να υπάρχει χαμηλή παραγωγικότητα.

Για μια επιτυχή μετάβαση είναι χρειάζεται:

- 1.Μακροοικονομικό πρόγραμμα σταθεροποίησης.
- 2.Απελευθέρωση της οικονομίας.
- 3.Μείωση μεγέθους δημόσιου τομέα με τη γρήγορη ιδιωτικοποίηση και αναδιάρθρωση των κρατικών επιχειρήσεων.
- 4.Νέοι νόμοι (θεσμική μεταρρύθμιση και διορθωτικές αλλαγές).
- 5.Εξωτερική βοήθεια
- 6.Διεθνείς οργανισμοί-οικονομική βοήθεια.

Ο ρυθμός Μετάβασης στην Οικονομία της Αγοράς

Ο ρυθμός προσαρμογής και εφαρμογής κάθε πολιτικής είναι πολύ σημαντικός στη διαδικασία μετάβασης. Υπάρχουν τρία είδη ρυθμών μετάβασης.

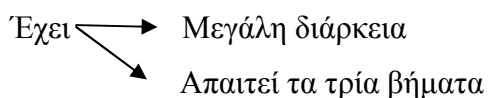
1 Βαθμιαία εξέλιξη και αλλαγή (gradualism) stock therapy η big bang που συνεπάγεται γρήγορη απότομη αλλαγή και αποδιοργάνωση λειτουργικών επιχειρήσεων –δραστικές αυξήσεις στα επίπεδα ανισότητας εισοδήματος και φτώχειας.

2 Stop and go –ρυθμός επίτευξης του προγράμματος των ιδιωτικοποιήσεων

Stanly Fischer Όσο μεγαλύτερη είναι η ταχύτητα των μεταρρυθμίσεων τόσο γρηγορότερη είναι η αποκατάσταση και πιο ταχεία η ανάπτυξη

Βήματα για να χαρακτηριστεί μια οικονομία –οικονομία αγοράς .

1 Πραγματοποίηση ενός μακροοικονομικού προγράμματος σταθεροποίησης και βελτίωση των μακροοικονομικών δεικτών της χώρας .

2 Νομοθετικές μεταρρυθμίσεις –οικοδομικά συστήματα –θεσμική αναδιάρθρωση της κοινωνίας . (Νέοι νόμοι ,εταιρικός νόμος ,λογιστικό σύστημα , φορολογικό σύστημα)

3 Απελευθέρωση φιλελευθεροποίηση οικονομικής δραστηριότητας.

Μείωση μεγέθους δημοσίου τομέα με γρήγορη αναδιάρθρωση και ιδιωτικοποίηση κρατικών επιχειρήσεων.

4.6 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στα Βαλκάνια ανά κλάδο

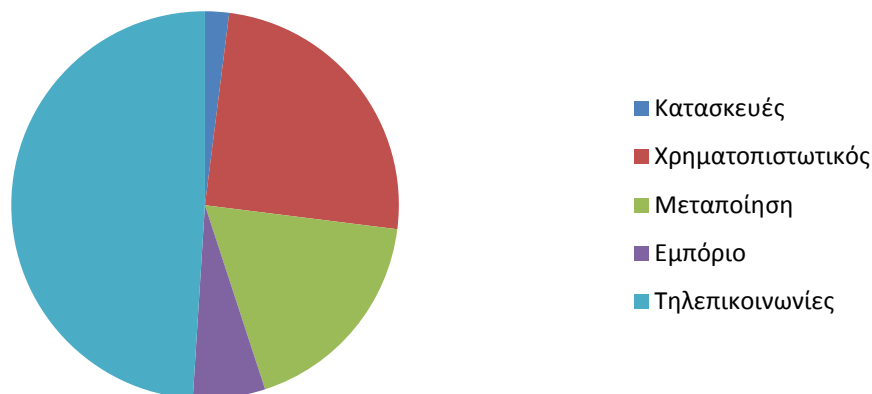
Όπως αναφέραμε και πριν, πολλά εκατομμύρια ευρώ έχουν επενδυθεί στα

Βαλκάνια από ελληνικές επιχειρήσεις κάτι που οφείλεται και στην σχετική έλλειψη επενδυτικού ενδιαφέροντος από τη Δύση. Με δεδομένη αυτή την κατάσταση, οι Έλληνες επιχειρηματίες έχουν βρει έδαφος για να πραγματοποιήσουν αρκετά μεγάλες επενδύσεις σε σχέση με τα οικονομικά μεγέθη της Ελλάδας και στρέφονται προς τις βαλκανικές χώρες λαμβάνοντας υπόψη τα οικονομικά και επιχειρησιακά δεδομένα των βαλκανικών χωρών καθώς επίσης και τη γεωγραφική και πολιτισμική εγγύτητα και τη γνώση του επιχειρηματικού περιβάλλοντος των Βαλκανίων. Οι κλάδοι τους οποίους θα εξετάσουμε είναι και αυτοί με τις μεγαλύτερες επενδύσεις στα κράτη των Βαλκανίων, όπως ο τραπεζικός, ο κλάδος των κατασκευών και του Real Estate, των τηλεπικοινωνιών, του λιανικού εμπορίου και της ενέργειας. Το μεγαλύτερο μέρος των επενδύσεων κατευθύνονται σε κλάδους του τομέα των υπηρεσιών (ιδίως του χρηματοπιστωτικού κλάδου και τις τηλεπικοινωνίες). Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε το ποσοστό επενδύσεων στα Βαλκάνια από ελληνικές επιχειρήσεις ανά κλάδο σύμφωνα με στοιχεία του 2006.⁶⁹

Διάγραμμα 4.1 Κατανομή Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στα Βαλκάνια ανά κλάδο.

⁶⁹ 7 Λεωνίδας Στεργίου, Η παγκοσμιοποίηση της ελληνικής οικονομίας, Lstergiou@kathimerini.gr

Διάγραμμα 4.1 Κατανομή Ελληνικών άμεσων επενδύσεων στα Βαλκάνια ανά κλάδο.

4.6.1 Ο τραπεζικός κλάδος

Ο τραπεζικός κλάδος είναι από τους κλάδους με τις μεγαλύτερες άμεσες επενδύσεις στα Βαλκάνια και αυτό γιατί οι χώρες αυτές βρίσκονται σε πρώιμο στάδιο

σε ό,τι αφορά την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού τους τομέα ειδικά στα πρώτα χρόνια μετά την πτώση του σοσιαλισμού. Έτσι οι ελληνικές τράπεζες βρήκαν την ευκαιρία να διεισδύσουν σε νέες αγορές. Η έγκαιρη επένδυση στις οικονομίες αυτές από τις αρχές ήδη της δεκαετίας 1990, αρχικά με σκοπό την εξυπηρέτηση των ελληνικών επιχειρήσεων (πολιτική του ‘ακολουθήστε τον πελάτη – follow the customer’), που επεκτείνονταν στην περιοχή και κατόπιν για την εκμετάλλευση των μεγάλων ευκαιριών του τραπεζικού τομέα, τις έφερε γρήγορα σε δεσπίζουσα θέση. Δεν είναι τυχαίο ότι στους 10 πρώτους μήνες του 2006, οι μισές από τις εξαγορές τραπεζών στο βαλκανικό χώρο πραγματοποιήθηκαν από ελληνικές τράπεζες.

Μεγάλο κίνητρο, όχι μόνο για τις τράπεζες, αποτελεί το γεγονός ότι οι φορολογικοί συντελεστές μειώνονται συνεχώς, με αποτέλεσμα οι επενδύσεις στην περιοχή αυτή, όχι μόνο να αποδίδουν άμεσα, αλλά και να δημιουργούν φορολογικό πλεονέκτημα.

Ο ανταγωνισμός στο χώρο των τραπεζών, λόγω συνεργιών και οικονομιών κλίμακας οξύνεται χρόνο με το χρόνο και καθιστά την εξάπλωση και την απόκτηση μεγαλύτερου μεγέθους της αγοράς αναγκαία προϋπόθεση για κερδοφόρα επιβίωση

και προστασία των συμφερόντων των μετόχων της κάθε τράπεζας. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η ισχυρή παρουσία των ελληνικών τραπεζών στις αναδυόμενες αγορές των Βαλκανίων είναι σημαντική αιτία για τις μεγάλες, συγκριτικά, κεφαλαιοποιήσεις που έχουν σε σχέση με άλλες ευρωπαϊκές και αμερικάνικες. Οι ελληνικές τράπεζες έχουν αρχίσει να δρέπουν τα αποτελέσματα των επενδύσεων τους, καθώς πλέον του 11% των κερδών τους προέρχεται από αυτές τις χώρες, ενώ στα σχέδια τους είναι η αύξηση του ποσοστού αυτού σε 25% - 30% μέχρι το 2010.

Ας δούμε κάποια πιο συγκεκριμένα στοιχεία για τις επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών στις βαλκανικές χώρες. Οι πέντε ελληνικές τράπεζες που έχουν προχωρήσει σε επενδύσεις στα Βαλκάνια είναι η Εθνική Τράπεζα, η Εμπορική Τράπεζα, η EFG Eurobank, η Τράπεζα Πειραιώς και η Alpha Bank. Κάθε τράπεζα χρησιμοποίησε τη δική της στρατηγική για να επενδύσει ανάλογα με τις συνθήκες⁷⁰ αλλά και τις ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν σε κάθε χώρα. Στον πίνακα που ακολουθεί φαίνονται οι επενδύσεις των ελληνικών τραπεζών σε αριθμούς, σε πέντε κράτη των Βαλκανίων (Βουλγαρία, Ρουμανία, Π.Γ.Δ.Μ., Αλβανία και Σκόπια). Η Εθνική Τράπεζα διαθέτει 45 καταστήματα στη Ρουμανία, όπου ενισχύεται το Δίκτυο της θυγατρικής της BANCA ROMANEASCA, την οποία εξαγόρασε κατά 81,6% η ΕΤΕ, έτσι ώστε να καλύπτεται το σύνολο της χώρας με έμφαση το Βουκουρέστι. Η BANCA ROMANEASCA θα εφαρμόσει στο άμεσο μέλλον νέα επιθετική πολιτική αναφορικά με τη χρηματοδότηση ιδιωτών στοχεύοντας σε ραγδαία αύξηση διάθεσης Καταναλωτικών, Στεγαστικών Δανείων και Πιστωτικών Καρτών αυξάνοντας τα μερίδια αγοράς της 10. Παράλληλα θα διατηρήσει την έμφαση στον τομέα της συνεργασίας με τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις όπου ήδη σημειώνει ραγδαία πρόοδο με αύξηση των δανειακών υπολοίπων σε σχέση με την περυσινή περίοδο, της τάξης του 75%. Ακόμη η Εθνική Τράπεζα της Ελλάδος Α.Ε. προχώρησε στην υπογραφή συμφωνίας για την απόκτηση πλειοψηφικής συμμετοχής (70%) στο μετοχικό κεφάλαιο της Ρουμανικής εταιρείας Leasing "EURIAL Leasing". Η "EURIAL Leasing" είναι εταιρεία χρηματοδοτικών μισθώσεων μεσαίου μεγέθους, η οποία δραστηριοποιείται κυρίως στον τομέα του leasing αυτοκινήτων. Η εταιρεία είναι ο κύριος εκμισθωτής αυτοκινήτων Peugeot στη Ρουμανία, με σύνολο⁷¹ ενεργητικού άνω των 50 εκατ. EUR. Τέλος να σημειώσουμε ότι το μερίδιο αγοράς

⁷⁰ Καλημέρης Δημήτριος, υποψήφιος διδάκτωρ, Οι Ελληνικές πρωτοπόρες εταιρείες στις συγχωνεύσεις και εξαγορές της Ν.Α. Ευρώπης και οι αποδόσεις τους , Οκτώβριος 2008

της Εθνικής Τράπεζας στο ρουμανικό τραπεζικό τομέα ανέρχεται σε 1,5%.

Στην Αλβανία διαθέτει δίκτυο έξι υποκαταστημάτων τα οποία πρόκειται να γίνουν επτά και εμφανίζει σημαντική ανάπτυξη, ιδιαίτερα στον τομέα της Λιανικής Τραπεζικής με μερίδιο αγοράς 11% και με σαφείς ανοδικές τάσεις, ενώ προχωρεί στη διάθεση νέων προϊόντων με στόχο την κάλυψη όλων των σχετικών αναγκών της πελατείας. Στη Βουλγαρία η θυγατρική της ΕΤΕ UBB διαθέτει δίκτυο 110 υποκαταστημάτων και προχωρά από κοινού με την Globul, θυγατρική της Cosmote, στην έκδοση της πρώτης Co-branded πιστωτικής κάρτας στη χώρα. Ιδιαίτερα στον τομέα της Λιανικής Τραπεζικής η UBB έχει αναπτυχθεί με εντυπωσιακούς ρυθμούς αυξάνοντας τα μερίδια αγοράς της στο 15% σε σχέση με 4% το 2001. Στη Σερβία διαθέτει 15 υποκαταστήματα και στόχος είναι να διπλασιασθούν τα καταστήματα της ΕΤΕ και να φτάσουν τα 30, με αύξηση των εργασιών σε όλους τους τομείς και με πλήρη κάλυψη της χώρας. Το υφιστάμενο δίκτυο παρουσιάζει ραγδαία ανάπτυξη εργασιών με αιχμή τα Στεγαστικά και Καταναλωτικά Δάνεια (16% μερίδιο αγοράς στις νέες εκταμιεύσεις). Τέλος στα Σκόπια μετά την εξαγορά της Stopanska Banka, διαθέτει 50 καταστήματα και μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της εκκαθάρισης του χαρτοφυλακίου της και της εγκατάστασης νέων σύγχρονων οργανωτικών και μηχανογραφικών συστημάτων, εισέρχεται σε περίοδο κερδοφορίας και περαιτέρω ανάπτυξης. Είναι χαρακτηριστικό ότι οι εργασίες λιανικής τραπεζικής παρουσιάζουν διπλασιασμό έναντι του προηγούμενου έτους, ενώ 1 στα 2 νέα δάνεια στην χώρα (στεγαστικά ή καταναλωτικά) δίνεται από την STOPANSKA. Οι παραπάνω δραστηριότητες συμβάλλουν κατά 9% στην κερδοφορία του ομίλου και αντιπροσωπεύουν περίπου το 4% του συνολικού ενεργητικού.

Η Τράπεζα Πειραιώς δραστηριοποιείται και αυτή σε πολλές βαλκανικές χώρες. Στην Αλβανία έχει ιδρύσει τη θυγατρική Tirana Bank με 24 υποκαταστήματα. Διαθέτει ακόμη 30 υποκαταστήματα στη Ρουμανία με την Piraeus Bank Romania, 9 στη Σερβία (με την εξαγορά της Atlas bank), και 60 στη Βουλγαρία (μετά την εξαγορά της Evrobank και τη συμμετοχή της από τα μέσα της δεκαετίας του 1990 με την Xiosbank). Με την πρόσφατα εξαγορασθείσα βουλγαρική τράπεζα Eurobank, το

⁷¹ Έφη Καραγεώργου, Η επέκταση των Ελληνικών Τραπεζών στα Βαλκάνια, Φεβρουάριος 2005, http://www.morax.gr/article_show.php?article_id=750

συνολικό δίκτυο στις τρεις αυτές χώρες αριθμεί 98 καταστήματα, ενεργητικό ύψους 1 δισ. ευρώ και συνολικές χορηγήσεις 580 εκ. ευρώ. Ο Όμιλος της Πειραιώς θεωρεί την Αγορά των Βαλκανίων ζωτικής σημασίας και στο πλαίσιο αυτό αναπτύσσει με γρήγορους ρυθμούς το δίκτυο του σε όλες τις χώρες, ενισχύει το «προφίλ» του στη Λιανική Τραπεζική και διευρύνει το φάσμα των Υπηρεσιών που παρέχει πραγματοποιώντας δυναμικό άνοιγμα στο Leasing.

Παράλληλα, σε πλήρη εξέλιξη βρίσκονται τα σχέδια οργανικής ανάπτυξης. Η επέκταση του Δικτύου -ιδίως σε Ρουμανία και Βουλγαρία- συνοδεύεται με σχέδια δυναμικής διείσδυσης στο Retail, μέσω ευρείας διαφημιστικής εκστρατείας και διάθεσης Νέων Προϊόντων (στη Βουλγαρική Αγορά), όπως Στεγαστικό Δάνειο με γρήγορες εγγυήσεις και Καταναλωτικό τετραετούς διάρκειας. Στα άμεσα σχέδια είναι η παροχή Υπηρεσιών Leasing σε Βουλγαρία και Αλβανία, μετά την επιτυχή και ταχεία ανάπτυξη του είχε η εταιρεία Υπηρεσιών Leasing της Ρουμανίας. Ανάμεσα στα σχέδια της Τράπεζας Πειραιώς είναι η διάθεση σε Ρουμανία και Βουλγαρία, Αμοιβαίων Κεφαλαίων (από τα ήδη υπάρχοντα της Πειραιώς και της ING) αλλά και την κατασκευή ειδικών Προϊόντων, ανάλογα με τις ανάγκες του επενδυτικού κοινού σε κάθε χώρα. Ακόμη η Τράπεζα Πειραιώς έχει προχωρήσει σε υπογραφή συμφωνίας με την Petrol Holding AD, για την εξαγορά του 99,7% του Μετοχικού Κεφαλαίου της Βουλγαρικής Τράπεζας Eurobank. Μετά την εξαγορά αυτή, το σύνολο των τοποθετημένων Κεφαλαίων στη Βουλγαρία ανέρχεται σε 53εκατ. ευρώ. Η επέκταση της Τράπεζας Πειραιώς στην Αγορά της Βουλγαρίας θεωρείται Επένδυση Στρατηγικής σημασίας, καθώς ο Τραπεζικός Τομέας της χώρας αναπτύσσεται με ταχύτατους ρυθμούς (αύξηση των Χορηγήσεων κατά 37% μέσα στο 2004), ενώ ο Δείκτης Τραπεζικής Διαμεσολάβησης παραμένει σε πολύ χαμηλά επίπεδα, υποδηλώνοντας τα σημαντικά περιθώρια ανάπτυξης του τραπεζικού κλάδου στη χώρα. Η εξαγορασθείσα τράπεζα Eurobank έχει ήδη συμπληρώσει δέκα χρόνια παρουσίας στη Βουλγαρική Τραπεζική Αγορά, διαθέτοντας συνολικά 48 μονάδες, μέσω ενός δικτύου 30 καταστημάτων και 18 θυρίδων και απασχολεί προσωπικό 600 ατόμων. Το συνολικό ενεργητικό της Eurobank είναι 220 εκατ. ευρώ, οι Χορηγήσεις (μετά από προβλέψεις) 120 εκατ. ευρώ και οι καταθέσεις πελατών 165 εκατ. ευρώ. Ας σημειωθεί ότι το Δίκτυο των καταστημάτων της Eurobank στη Βουλγαρία είναι συμπληρωματικό με αυτό των καταστημάτων της Τράπεζας Πειραιώς στη χώρα. Έτσι, με την εξαγορά αυτή, ο Όμιλος της Τράπεζας Πειραιώς ενισχύει την παρουσία του στη Βουλγαρία, δημιουργώντας ένα εκτεταμένο δίκτυο από 61 μονάδες σε 28

πόλεις. Το σύνολο των καταθέσεων από πελάτες ανέρχεται σε 225 εκατ. ευρώ και το σύνολο Χορηγήσεων σε 310 εκατ. ευρώ, παράλληλα το Μεριδίο Αγοράς του Ομίλου στη Βουλγαρία διαμορφώνεται σε επίπεδα άνω του 4,2%. Σε επίπεδο διοικητικής λειτουργίας, σημείο – κλειδί αποτελεί και ιδιαίτερη έμφαση πρέπει να δοθεί στην κατάλληλη στελέχωση από ικανούς managers σε μεσαίο και υψηλό επίπεδο, καθώς και στη υποστήριξη από τις κεντρικές μονάδες. Η Τράπεζα Πειραιώς είναι αποφασισμένη να ισχυροποιήσει την ήδη σημαντική παρουσία της και να κατακτήσει υψηλότερο μερίδιο αγοράς στη νοτιοανατολική Ευρώπη¹¹. Αυτό θα το επιτύχει με 360 νέα υποκαταστήματα μέσα στην επόμενη τριετία, με τη δημιουργία καινοτόμων προϊόντων και με την ενδυνάμωση των τομέων της διαχείρισης περιουσίας και τραπεζοασφαλειών. Ιδιαίτερη βαρύτητα αναμένεται να δοθεί στις αγορές της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας, οι οποίες το 2010 εκτιμάται ότι θα συνεισφέρουν πάνω από το 50% των συνολικών κερδών του εξωτερικού.

Η Eurobank διαθέτει στη Ρουμανία 151 υποκαταστήματα μετά την εξαγορά άνω του 55% της Banc Post και ήδη ασκεί τη Διοίκηση της Τράπεζας. Διαθέτει ακόμη 130 υποκαταστήματα στη Βουλγαρία (μετά την εξαγορά της PostBank). Η τράπεζα έχει προχωρήσει στην αύξηση του μεριδίου της σε όλες τις θυγατρικές της στην ΝΑ Ευρώπη. Το τελευταίο 10ήμερο του Δεκεμβρίου 2004 ανακοίνωσε την αύξηση του ποσοστού της κατά 5,13% στη Ρουμανική Τράπεζα Bancpost, μετά την συμφωνία εξαγοράς των μετοχών που κατείχε ο Ρουμανικός Επενδυτικός Οργανισμός SIF Muntenia. Η Bancpost Ρουμανίας, με Δίκτυο 160 καταστημάτων είναι η έκτη Μεγαλύτερη Τράπεζα στη χώρα, με υψηλούς ρυθμούς Ανάπτυξης και προσφέρει όλο το φάσμα Τραπεζικών Προϊόντων σε Εταιρείες και Ιδιώτες Πελάτες. Σημειώνεται ότι η Eurobank έχει δικαίωμα εξαγοράς πρόσθετων μετοχών της Bancpost που σήμερα κατέχονται από την GE Capital, την EBRD και το IFC. Στη Βουλγαρία, η Post Bank με μερίδιο αγοράς της τάξης του 6%-6,5%- έχει αιχμή του δόρατος την επέκταση στη Λιανική Τραπεζική και ιδιαίτερα στα Στεγαστικά Δάνεια καθώς και στις Χορηγήσεις προς Μικρομεσαίες Επιχειρήσεις. Επίσης η Eurobank ανακοίνωσε τη δυναμική είσοδό της στην αγορά Χρηματοδοτικής Μίσθωσης στη Βουλγαρία με τη δημιουργία νέας εταιρείας Leasing με την επωνυμία EFG Leasing EAD. Η νέα εταιρεία δραστηριοποιείται ήδη με επιτυχία προσφέροντας ευρύ φάσμα προϊόντων Leasing μέσω του δικτύου των 124 καταστημάτων της Postbank AD, που όπως είναι γνωστό ανήκει στον όμιλο της Eurobank. Στόχος της νέας εταιρείας είναι να προσφέρει εξειδικευμένες υπηρεσίες χρηματοδοτικής μίσθωσης επαγγελματικών

οχημάτων, επιβατηγών αυτοκινήτων, βιομηχανικού, εμπορικού, κατασκευαστικού, ιατρικού και λοιπού εξοπλισμού σε επιχειρήσεις και επαγγελματίες. Όπως επισημαίνεται σε ⁷²ανακοίνωση της Τράπεζας, η ταχύτατα αναπτυσσόμενη οικονομία της Βουλγαρίας προσφέρει σημαντικές δυνατότητες για την ανάπτυξη επιχειρηματικών και επαγγελματικών δραστηριοτήτων τις οποίες η EFG Leasing EAD έχει όλες τις δυνατότητες να υποστηρίξει δυναμικά, διαθέτοντας την υψηλή τεχνογνωσία και την υποστήριξη του Ομίλου της Eurobank (ας σημειωθεί ότι η EFG Eurobank Ergasias Leasing έχει ηγετική θέση στην ελληνική αγορά και διαθέτει χαρτοφυλάκιο που ξεπερνά το 1 δισ. ευρώ). Τέλος, στη Σερβία η εξαγορασθείσα το 2003 Postbanka μετονομάστηκε σε EFG Eurobank Beograd με δίκτυο 12 καταστημάτων στην ευρύτερη περιοχή του Βελιγραδίου, με στόχο την οργανική ανάπτυξη και μεσοπρόθεσμα την ενίσχυση του δικτύου στα 40-50 καταστήματα. Το δίκτυο εξωτερικού της Eurobank συνεισφέρει στην παρούσα φάση το 9% των εσόδων του Ομίλου και η διοίκηση προσβλέπει στην αύξηση του ποσοστού αυτού σε 20% σε διάστημα 3-5 χρόνων.

Η παρουσία της Εμπορικής Τράπεζας στα Βαλκάνια είναι μικρότερη σε σχέση με αυτήν των υπόλοιπων ομίλων και διαθέτει 5 υποκαταστήματα στη Ρουμανία, 3 στην Αλβανία και 6 στη Βουλγαρία. Το Βαλκανικό Δίκτυο δεν είχε ουσιαστική συνεισφορά στα αποτελέσματα του Ομίλου και χαρακτηρίζεται από Χαμηλή Αποδοτικότητα όπως άλλωστε και οι υπόλοιπες θυγατρικές της Εμπορικής. Ωστόσο, η επέκταση της Εμπορικής Τράπεζας στα Βαλκάνια αποτελεί μια από τις προτεραιότητες της Διοίκησης, κάτι που επιβεβαιώνουν και άλλα Ανώτερα Στελέχη: «Ο Όμιλος θέλει να αναπτυχθεί στα Βαλκάνια γιατί τα θεωρείσημαντική Αγορά», σημειώνουν χαρακτηριστικά. Και προσθέτουν ότι η Ανάπτυξη θα γίνει με προσεκτικά βήματα προς την κατεύθυνση της Αυξημένης Αποδοτικότητας, καθώς ο Στόχος που έχει τεθεί για ενίσχυση της Απόδοσης Ιδίων Κεφαλαίων στο 10%-12% «αγγίζει» και τα Βαλκάνια.

Τέλος η Alpha Bank διαθέτει 29 υποκαταστήματα στη Ρουμανία όπου το μερίδιο αγοράς της του τραπεζικού τομέα είναι 3,5%, 7 στα Σκόπια μέσω της Kreditna Banka, 8 στην Αλβανία, 3 στη Βουλγαρία και 91 στη Σερβία (μετά την απόκτηση της Jubanka το 2005). Περισσότερο επιθετική πολιτική στα Βαλκάνια θα

⁷² Η. Μίλης, Γενικός Διευθυντής Τράπεζας Πειραιώς, Οι προοπτικές των ελληνικών τραπεζών και ο ρόλος τους στα Βαλκάνια, 20/04/2008 Η ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ

υιοθετήσει άμεσα η Alpha Bank με στόχο την επέκταση των δραστηριοτήτων της στις αγορές της Βουλγαρίας, της Ρουμανίας και της Σερβίας. Ας σημειωθεί ότι τα κέρδη της Τράπεζας από τις δραστηριότητες στην περιοχή ανήλθαν την περίοδο Ιανουαρίου-Σεπτεμβρίου σε 37 εκατ. ευρώ, καταγράφοντας αύξηση 120% σε ετήσια βάση. Στις αρχές Δεκεμβρίου 2004 η Τράπεζα επελέγη από τη σερβική κυβέρνηση ως προτιμητέος υποψήφιος για την εξαγορά του 88,64% της Jubanka που είναι η τέταρτη μεγαλύτερη Τράπεζα της Σερβίας. Συγκεκριμένα η Jubanka διαθέτει 90 καταστήματα, το συνολικό ενεργητικό της στο τέλος του 2003 ήταν 217 εκατ. ευρώ, με τις χορηγήσεις να ανέρχονται στα 210 εκατ. ευρώ και τις καταθέσεις στα 88 εκατ. ευρώ. Σύμφωνα με ανώτερο στέλεχος της Τράπεζας, «βασική Στρατηγική όταν άρχισε η επέκταση της Τράπεζας στα Βαλκάνια ήταν να εξυπηρετηθούν τα ελληνικά συμφέροντα. Αυτό όμως άλλαξε στην πορεία και πλέον η Τράπεζα επιδιώκει την προσέλκυση της τοπικής πελατείας, τόσο των Ιδιοτών όσο και των Επιχειρήσεων ώστε να αυξήσει τα μερίδιά της στις Τοπικές Αγορές».

Από τα παραπάνω στοιχεία συμπεραίνουμε πως είναι έντονη η παρουσία των ελληνικών τραπεζών στις βαλκανικές χώρες. Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε την ελληνική συμμετοχή ως ποσοστό στο τραπεζικό σύστημα πέντε Βαλκανικών χωρών. Τέλος να σημειώσουμε πως σύμφωνα με τον γενικό Διευθυντή της Τράπεζας Πειραιώς κ. Η. Μίλη, είναι φανερό πως η ανάπτυξη των βαλκανικών χωρών θα συνεχιστεί τα επόμενα χρόνια, ενώ οι προοπτικές του τραπεζικού όσο και άλλων επιχειρηματικών κλάδων, αναδεικνύονται ιδιαίτερα θετικές. Ο δείκτης τραπεζικής διαμεσολάβησης (Τραπεζικός Δανεισμός / Α.Ε.Π.), που υποδεικνύει το κατά πόσον η τραπεζική αγορά της κάθε χώρας έχει κορεστεί, είναι ακόμα σε χαμηλά επίπεδα στη νοτιοανατολική Ευρώπη και συγκεκριμένα ανέρχεται κατά μέσο όρο στο 45%, όταν στην Ελλάδα είναι 93% και στην Ευρωζώνη 142%. Αυτός ο δείκτης αποτελεί βασική ένδειξη των σημαντικών προοπτικών ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα και άρα καταδεικνύει τη συνέχιση της υγιούς πορείας των ελληνικών τραπεζών που δραστηριοποιούνται εκεί. Σημαντικέ είναι επίσης και η βελτίωση που έχουν πραγματοποιήσει τα τελευταία χρόνια οι χώρες αυτές σε επίπεδο μακροοικονομικής και θεσμικής σταθερότητας, κάτι που αποτελεί εγγύηση ασφάλειας για το μέλλον. Η ένταξη της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην Ε.Ε. (μετά και από αυτήν της Σλοβενίας το 2004) αποτελεί απτή αναγνώριση της προόδου αυτής. Όλες οι χώρες των Βαλκανίων έχουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, που κατά μέσο όρο βρίσκεται στα επίπεδα του 6% και έχουν δρομολογήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις για τη

δημοσιονομική και θεσμική τους βελτίωση. Είναι βέβαια λογική και αναμενόμενη μια μεγαλύτερη ευαισθησία των χωρών αυτών στους οικονομικούς κύκλους, η οποία την περίοδο που διανύουμε εκδηλώνεται με υψηλό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, υψηλό εξωτερικό χρέος και με τάση εμφάνισης πληθωριστικών πιέσεων. Η επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών υποδηλώνει ότι οι χώρες αυτές είναι κατά κάποιον τρόπο « θύματα » της ίδιας τους της ανάπτυξης, δεδομένου ότι η αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση αντανakλά αυξημένη κατανάλωση και επένδυση με την υποστήριξη ενός όλο και πιο ενεργού ιδιωτικού τραπεζικού συστήματος. Εκτιμάται ότι αυτή η μακροοικονομική ανισορροπία δε θα επηρεάσει μακροχρόνια τις οικονομίες αυτών των χωρών, καθώς έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν πλέον ισχυρές βάσεις, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αντίβαρο σε κάθε οικονομική κρίση. Επίσης πρέπει να επισημανθεί η ξεχωριστή θέση των χωρών αυτών ως πόλος έλξης επενδύσεων, γεγονός που καταδεικνύει τη γενικότερη εμπιστοσύνη στις προοπτικές τους, αλλά και την επίδραση που θα έχει αυτό στη μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Η εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων συνεχίζεται, με κάποια σταθεροποίηση του ρυθμού αύξησης της. Οι ελληνικές τράπεζες καλούνται να συνεχίσουν να αναπτύσσονται σε ένα διαρκώς βελτιούμενο μακροοικονομικό, επιχειρηματικό και θεσμικό πλαίσιο. Για να μπορέσουν να ανταποκριθούν με επιτυχία, θα πρέπει όμως να αντιμετωπίσουν ένα πλήθος παραγόντων και κινδύνων. Στο επιχειρηματικό πεδίο, ο ανταγωνισμός με ισχυρές δυτικοευρωπαϊκές τράπεζες είναι ιδιαίτερα υψηλός και θα πρέπει να αναπτυχθούν με ιδιαίτερη ευελιξία, ώστε να καταφέρουν να ανταποκριθούν με επιτυχία. Στο επίπεδο του πιστωτικού κινδύνου, δημιουργείται μια ανησυχία για την επίπτωση στην ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων που μπορεί να έχει τυχόν διακύμανση στις συναλλαγματικές ισορροπίες. Παρόλο που οι ελληνικές τράπεζες είναι γενικώς επαρκώς προστατευμένες με συστήματα διαχείρισης πιστωτικών, λειτουργικών και συστημικών κινδύνων, θα πρέπει να συνεχίσουν να επαγρυπνούν και να βελτιώνουν τους τρόπους κατανόησης και αντιμετώπισης των κινδύνων αυτών.

4.6.2 Ο κλάδος του Real Estate και των κατασκευών

Εξίσου σημαντική δραστηριότητα και επενδύσεις πολλών εκατομμυρίων στα Βαλκάνια παρουσιάζει και ο κλάδος του Real Estate με αγορές πολλών ακινήτων σε

μεγάλες Βαλκανικές πόλεις καθώς οι ελληνικές τεχνικές εταιρείες εκμεταλλεύονται τις μεγάλες ανάγκες σε υποδομές στις βαλκανικές χώρες. Οι βαλκανικές χώρες αποτελούν το επίκεντρο των τεχνικών επιχειρήσεων, όπου και ιδρύουν θυγατρικές εταιρείες με στόχο τη διεκδίκηση και ανάληψη έργων. Τα τελευταία χρόνια σχεδόν όλοι οι μεγάλοι κατασκευαστικοί όμιλοι έχουν προβεί σε κινήσεις επέκτασης των δραστηριοτήτων τους εκτός συνόρων. Σύμφωνα με μελέτη του Ι.Ο.Κ. (Ινστιτούτο Οικονομίας Κατασκευών), οι χώρες της Βαλκανικής προσφέρουν για τον κλάδο ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα, αφού, πέραν της γειτνίασης, υπάρχει και πολιτισμική συνάφεια. Επιπρόσθετα οι χώρες της Βαλκανικής με προοπτική ένταξης στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Ε.Ε.) εμφανίζουν μεγάλες ανάγκες σε υποδομές, οι οποίες χρηματοδοτούνται ήδη από την Ε.Ε. και διεθνή πιστωτικά ιδρύματα και οργανισμούς, παρέχοντας μεγαλύτερη ασφάλεια στον εκάστοτε ανάδοχο των έργων. Παράλληλα, στις ελληνικές τεχνικές εταιρείες δίδεται η ευκαιρία να προωθήσουν τη διοίκηση και διαχείριση των έργων (project management) στις χώρες αυτές, αφού τέτοιου τύπου οργάνωση απουσιάζει.⁷³

Αξίζει να αναφερθεί ότι στη Βουλγαρία, σύμφωνα με την αντιπροσωπεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στη Σόφια, είναι δυνατόν με τις υπάρχουσες δεσμεύσεις να εισρεύσουν συνολικά τουλάχιστον 1,6 δισ. ευρώ για έργα υποδομής (ISPA και Ταμείο Συνοχής). Ανεξάρτητα από τη διαπίστωση ότι μόλις το 17,65% των κονδυλίων του ISPA έχει απορροφηθεί, υπάρχει η δυνατότητα απορρόφησης μέχρι το 2010 όλων των κονδυλίων που έχουν δεσμευθεί και δεν έχουν χρησιμοποιηθεί. Στο ανωτέρω ποσό θα πρέπει να υπολογιστούν και τα χρήματα που έχουν εγκριθεί από την πρόταση για το χρηματοοικονομικό πακέτο που προσέφερε η Ε.Ε. στη Σόφια για το διάστημα 2007-2009. Το μέγιστο προς έγκριση επιπλέον ποσό ανέρχεται σε 1,5 δισ. ευρώ. Αυτό συνεπάγεται ότι θεωρητικά η Βουλγαρία μπορεί να έχει απορροφήσει μέχρι το 2010 ως και 3,177 δισ. ευρώ για έργα υποδομής. Συνεπώς οι ελληνικές κατασκευαστικές επιχειρήσεις έχουν πλέον μια μεγάλη αγορά να διεκδικήσουν στη Βουλγαρία.

Παρότι η παγκόσμια οικονομική κρίση έβαλε φρένο στα σχέδια των κατασκευαστικών εταιρειών, οι επενδύσεις ελληνικών συμφερόντων στην αγορά ακινήτων συνεχίζονται, με μικρότερη ωστόσο ένταση σε σύγκριση με το παρελθόν.⁷⁴ Τον πρώτο ρόλο κρατάει η Ρουμανία, αλλά εσχάτως την «παράσταση» κλέβει η

⁷³ Τόνια Τσακίρη, Στα Βαλκάνια εξορμούν οι κατασκευαστές, Το ΒΗΜΑ 4-09-2005

⁷⁴ Λίνας Τσιρέκα, ΚΑΤΑΣΚΕΥΑΣΤΙΚΕΣ Μπιζίνες στα Βαλκάνια, Μακεδονία, 17-05-2007

Βουλγαρία, που έχει αρχίσει να κερδίζει την προτίμηση των επενδυτών. Σημείο αναφοράς ήταν μέχρι πρότινος οι δύο πρωτεύουσες, το Βουκουρέστι και η Σόφια, αν και πλέον όσοι επιζητούν μεγαλύτερες αποδόσεις, κινούνται και στην περιφέρεια, σε μικρότερες πόλεις. Κριτήριο τους είναι η πληθυσμιακή μάζα των πόλεων, η τιμή απόκτησης του οικοπέδου, οι προοπτικές της περιοχής και, βέβαια, η ζήτηση για το είδος του προϊόντος που θα προσφερθεί στην αγορά, π.χ. κατοικίες, γραφεία ή εμπορικό κέντρο. Η στροφή προς τα Βαλκάνια μόνο τυχαία δεν μπορεί να θεωρηθεί. Βασικός λόγος είναι η δυνατότητα εξασφάλισης μεγαλύτερων υπεραξιών και η λειτουργία με σαφώς καλύτερα περιθώρια κέρδους απ' ότι στην ελληνική αγορά. Παρακάτω αναφέρονται μερικές εταιρείες με μεγάλες επενδύσεις στα Βαλκάνια στο χώρο των ακινήτων πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση.

ΜΗΧΑΝΙΚΗ

Έργα στη Βουλγαρία προωθεί πλέον και η Μηχανική, αν και με σαφώς μικρότερη ένταση, απ' ό,τι σε άλλες χώρες. Η πιο πρόσφατη κίνησή της ολοκληρώθηκε στα τέλη Σεπτεμβρίου με την αγορά έκτασης 93 στρεμμάτων αντί 4,5 εκατ. ευρώ. Το οικόπεδο βρίσκεται σε αμφιθεατρικό σημείο στο βουνό Vitosha της Σόφιας και η εταιρεία προβλέπεται να δρομολογήσει την ανάπτυξη οικιστικού συγκροτήματος, το οποίο θα απευθυνθεί σε ανθρώπους μέσου και ανώτερου οικονομικού επιπέδου. Παράλληλα, η θυγατρική Μηχανική Bulgaria δρομολογεί και άλλη μία επένδυση στη Σόφια, σε έκταση κοντά στο κέντρο της πόλης. Η φύση αυτής θα καθοριστεί με βάση τον συντελεστή δόμησης που θα προκύψει, αφού και η εταιρεία έχει αιτηθεί την τροποποίησή του.

DANAOS DEVELOPMENT

Από τις μεγαλύτερες επενδύσεις στα Βαλκάνια δρομολογεί και η Danaos Development, θυγατρική του ομώνυμου εφοπλιστικού ομίλου της οικογένειας Κούστα. Πρόσφατα, η εταιρεία έλαβε έγκριση από τις αρμόδιες αρχές για την έναρξη της επένδυσης στην περιοχή Μαλίνοβα Ντολινά της Σόφιας, με αντικείμενο την ανάπτυξη εμπορικού κέντρου στους πρόποδες του βουνού Βιτόσα. Το κέντρο θα είναι της τάξεως των 150.000 τ.μ., εκ των οποίων τα 110.000 τ.μ. θα αφορούν εμπορικά καταστήματα και τα υπόλοιπα 40.000 τ.μ. γραφειακούς χώρους. Η ανάπτυξη δρομολογείται σε έκταση 280 στρεμμάτων που έχει στην ιδιοκτησία της η Danaos Development. Το έργο προβλέπεται να ολοκληρωθεί το 2009. Επιπλέον,

στους στόχους της εταιρείας είναι και η κατασκευή οικιστικού συγκροτήματος, πλησίον του εμπορικού κέντρου.

ΓΕΚ-ΤΕΡΝΑ

Ο κατασκευαστικός όμιλος της ΓΕΚ-ΤΕΡΝΑ είναι από τους πρώτους του κλάδου, που τοποθετήθηκαν στην βαλκανική αγορά ακινήτων, τόσο αυτόνομα, όσο και σε συνεργασία με άλλες εταιρείες. Ο όμιλος προχωρεί την ανάπτυξη δύο οικιστικών συγκροτημάτων σε αντίστοιχα οικοπέδα στη Σόφια της Βουλγαρίας. Σύμφωνα με τον σχεδιασμό, αναμένεται η κατασκευή 45.000 τ.μ. συνολικά. Η εταιρεία έχει αποκτήσει κι άλλες εκτάσεις στη Σόφια, ενώ στην κατοχή της διαθέτει και έκταση 63,5 στρεμμάτων στα περίχωρα του Βουκουρεστίου στη Ρουμανία. Εκεί, προωθείται η ανάπτυξη βιομηχανικών και αποθηκευτικών χώρων (logistics).

Σταδιακά, ο όμιλος θα δραστηριοποιηθεί και σε άλλες χώρες των Βαλκανίων, ενώ ενδιαφέρον υφίσταται και για την ευρύτερη Νοτιοανατολική Ευρώπη, αλλά και τις αγορές της Μέσης Ανατολής. Πρόσφατα συστήθηκε και νέα εταιρεία στη Ρωσία, με στόχο την αξιοποίηση και ανάπτυξη ακινήτων. Παράλληλα, τον Ιούνιο, η εταιρεία προχώρησε στην σύσταση κοινής εταιρείας με την Lamda Development στη Βουλγαρία. Αντικείμενο θα είναι η αγορά και αξιοποίηση οικοπέδου 13,5 στρεμμάτων στον περιφερειακό δακτύλιο της Σόφιας. Το τίμημα της αγοράς ανήλθε σε 5 εκατ. ευρώ. Προς το παρόν δεν έχει καθοριστεί το είδος της ανάπτυξης. Η πιο πρόσφατη και σημαντικότερη μέχρι σήμερα κίνηση της ΓΕΚ στα Βαλκάνια τοποθετείται στη Βουλγαρία, μέσω της θυγατρικής εταιρείας Icon. Στις αρχές Αυγούστου αποκτήθηκε έκταση 166 στρεμμάτων από την δημοτική αρχή του Samokov. Εντός της προσεχούς τριετίας, η ΓΕΚ αναμένεται να επενδύσει 72 εκατ. ευρώ για το εν λόγω έργο, ενώ το σύνολο των κεφαλαίων που θα τοποθετηθούν ενδέχεται να προσεγγίσουν τα 110 εκατ. ευρώ (μαζί με το κόστος του οικοπέδου).

REDS - Όμιλος Ελληνικής Τεχνοδομικής

Η εταιρεία απέκτησε πρόσφατα οικόπεδο έξι στρεμμάτων στο Βουκουρέστι, μέσω της συνδεδεμένης εταιρείας Profit Construct SA. Η έκταση βρίσκεται στην περιοχή Splaiul Unirii στο κέντρο του Βουκουρεστίου. Στο ακίνητο πρόκειται να ανεγερθεί συγκρότημα γραφείων και κατοικιών συνολικού προϋπολογισμού 45.000.000 ευρώ περίπου. Η REDS έχει αποκτήσει και άλλο ένα οικόπεδο 8,5 στρεμμάτων επί της Λίμνης Μπανεάσα στο Βουκουρέστι μέσω της συνδεδεμένης CLH ESTATE S.R.L. Στο ακίνητο θα ανεγερθεί συγκρότημα πολυτελών κατοικιών

συνολικού προϋπολογισμού 15.000.000 ευρώ περίπου.

LAMDA DEVELOPMENT

Η εταιρεία του ομίλου Λάτση έχει αναπτύξει σημαντική δραστηριότητα στις αγορές των Βαλκανίων εξαιρουμένης της Αλβανίας. Πριν από λίγους μήνες, η Lamda Development ανακοίνωσε την αγορά οικοπέδου τριών στρεμμάτων στο Βελιγράδι, αντί ποσού 2,9 εκατ. ευρώ. Σε αυτό, δρομολογείται η ανάπτυξη οικιστικού συγκροτήματος 11.000 τ.μ., σε μία επένδυση της τάξεως των 15 εκατ. ευρώ. Το οικόπεδο βρίσκεται στο κέντρο της πόλης του Βελιγραδίου, στην περιοχή Vracar. Στη Ρουμανία ολοκληρώθηκε πρόσφατα η ανάπτυξη κτιρίου γραφείων στο Βουκουρέστι, συνολικής επιφάνειας 6.700 τ.μ. Βρίσκεται στον κεντρικό οδικό άξονα, που συνδέει το κέντρο του Βουκουρεστίου με το αεροδρόμιο. Φορέας ανάπτυξης του έργου είναι η LAMDA MED στην οποία η LAMDA Development Romania SrL συμμετέχει με ποσοστό 40%, ενώ το 60% ανήκει σε ιδιώτες. Παράλληλα, η εταιρεία, μέσω της κατά 100% θυγατρικής της LAMDA Development Sofia EOOD, προχώρησε και στην υπογραφή προσυμφώνου αγοράς οικοπέδου 11 στρεμμάτων στη Σόφια, και συγκεκριμένα σε ένα από τα προάστια της πόλης όπου τον τελευταίο καιρό έχουν επικεντρωθεί όλες οι οικιστικές αναπτύξεις υψηλού επιπέδου. Η αξία του τιμήματος ανήλθε στα 2,4 εκατ. ευρώ και στο χώρο θα αναπτυχθούν πολυτελείς κατοικίες. Το συνολικό κόστος της επένδυσης αναμένεται να ανέλθει στα 10 εκατ. ευρώ. Στη Σόφια, η εταιρεία προωθεί και την ανάπτυξη εμπορικού κέντρου.

ELMEC SPORT

Πρόκειται για μία από τις εκπλήξεις, καθώς η Elmec Sport είναι η πρώτημη <<παραδοσιακή>> εταιρεία, που επιλέγει να δραστηριοποιηθεί στο real estate και μάλιστα στην αγορά της Ρουμανίας. Συγκεκριμένα, η εμπορική αλυσίδα δρομολογεί την ανέγερση εμπορικού κέντρου στην πόλη Κραϊόβα, μέσω της εταιρείας MicroCom DOI, η οποία εδρεύει στο Βουκουρέστι. Πρόκειται για μία επένδυση της τάξεως των 80 εκατ. ευρώ, στην οποία η ελληνική εταιρεία θα συμμετάσχει τουλάχιστον κατά 30%, μέσω της θυγατρικής της Elmec Romania SRL. Το The Craiova Mall θα αποτελείται από τέσσερα επίπεδα, συνολικής επιφάνειας 122.000 τ.μ., ενώ οι εργασίες αναμένεται να ολοκληρωθούν εντός του 2009. Η Elmec διαθέτει

έκταση 12,5 στρεμμάτων και στην περιοχή Otopeni του Βουκουρεστίου, επάνω στον κεντρικό δρόμο που συνδέει το αεροδρόμιο με την πόλη του Βουκουρεστίου, και μελετά σχέδια για την αξιοποίησή του, χωρίς να έχει καταλήξει ακόμη σε οριστική απόφαση.

Παράλληλα βέβαια με τον κλάδο του real estate μεγάλες επενδύσεις πραγματοποιούνται και από τον κατασκευαστικό κλάδο με την κατασκευή μεγάλων εμπορικών κέντρων αλλά και βιομηχανικών εγκαταστάσεων. Μερικές από τις εταιρείες με τις μεγαλύτερες επενδύσεις είναι η ARCON Constructions, η οποία προωθεί την κατασκευή τεσσάρων οικιστικών συγκροτημάτων, δεδομένης της έλλειψης ποιοτικών κατασκευών στη ρουμανική πρωτεύουσα αλλά και της μεγάλης ζήτησης λόγω της διαρκούς βελτίωσης του βιοτικού επιπέδου και του κατά κεφαλήν εισοδήματος, η FIA Bulgaria η οποία πρόκειται για μια νεοεμφανιζόμενη στο χώρο του real estate, προερχόμενη από τη Θεσσαλονίκη.

Eurobank Properties ΑΕΕΑΠ

Μετά την αλλαγή του θεσμικού πλαισίου που διέπει τις εταιρείες Επενδύσεων σε Ακίνητη Περιουσία (ΑΕΕΑΠ) σε επενδύσεις εκτός συνόρων προχωρά και η Eurobank Properties ΑΕΕΑΠ. Η διοίκησή της το διάστημα αυτό να εξετάζει ακίνητα προς εξαγορά σε Ρουμανία, Βουλγαρία και Σερβία. Ενδιαφέρον διατηρεί και για τις αγορές της Πολωνίας και της Ουκρανίας με στόχο, προκειμένου να μεγαλώσει περαιτέρω, το ένα τρίτο του χαρτοφυλακίου της σε ακίνητα, ύστερα από ένα με ενάμιση χρόνο, να είναι επενδύσεις εκτός Ελλάδας. Είναι σαφές ότι ένα μέρος της αύξηση κεφαλαίου στην οποία προχωρά (350 εκατ. ευρώ) θα διατεθεί για επενδύσεις στο εξωτερικό. Έτσι στο πλαίσιο της στρατηγικής για περαιτέρω ανάπτυξη του επενδυτικού χαρτοφυλακίου της, η Eurobank Properties ΑΕΕΑΠ πρόσφατα συμφώνησε για την αγορά σερβικής ανώνυμης εταιρείας με την επωνυμία RECO REAL PROPERTY AD («Reco»), η οποία έχει στην ιδιοκτησία της ένα κτίριο μεικτής χρήσης (γραφεία-καταστήματα) στο κέντρο του Βελιγραδίου επιφάνειας 5.503,46 τ.μ. Η «Reco» έχει ήδη συμφωνήσει για την εκμίσθωση των γραφειακών χώρων επιφάνειας 3.121,66 τ.μ. σε μια διεθνή διαφημιστική εταιρεία, την McEricsson Public Relation d.o.o. Belgrade. Επίσης, η εταιρεία «Reco» έχει ήδη υπογράψει δύο προσύμφωνα για την εκμίσθωση εμπορικών χώρων επιφάνειας

2.381,80 τ.μ. για χρήση ως κατάστημα μόδας και cafe με αντίστοιχες διεθνείς εταιρείες.

Άλλες σημαντικές κινήσεις είναι η υπογραφή σύμβασης της J&P Αβαξ με το υπουργείο Μεταφορών και Επικοινωνιών της Αλβανίας για την κατασκευή του έργου

«Construction of the Gjirokaster - Tepelene Section of the north south corridor, Gjirokaster and Tepelene District, Albania», προϋπολογισμού 18,6 εκατ. ευρώ. Η Έδραση ολοκλήρωσε την αγορά οικοπέδου προς αξιοποίηση σε κεντρικό σημείο του Βουκουρεστίου. Η Παντεχνική ανέλαβε το έργο ανακατασκευής του τμήματος Domasnea - Caransebes της Εθνικής Οδού 6 στη Ρουμανία με σχετική σύμβαση που υπέγραψε με την Εθνική Εταιρεία Αυτοκινητοδρόμων και Εθνικών Οδών Ρουμανίας ΑΕ. Το έργο έχει προϋπολογισμό 23,38 εκατ. ευρώ και χρηματοδοτείται από κονδύλια του προγράμματος ISPA της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Επίσης η ΑΕΓΕΚ υπέγραψε από κοινού με την εταιρεία Ευκλείδης σύμβαση για το έργο «Ανακατασκευή της Εθνικής Οδού Νο 6 τμήμα Caransebes - Lugoj, χ.θ. 450+768 ως χ.θ. 494+500» στη Ρουμανία. Κύριος του έργου είναι η Δημόσια Επιχείρηση Αυτοκινητοδρόμων και Εθνικών Οδών Ρουμανίας. Ο προϋπολογισμός του έργου ανέρχεται σε 11,686 εκατ. ευρώ. Τέλος, μειοδότης αναδείχθηκε η Προοδευτική ΑΤΕ σε έργο στη Βουλγαρία, ύστερα από διαγωνισμό που διεξήχθη για την «Κατασκευή οδού πρόσβασης στο συνοριακό πέρασμα Στρουμιάνι - Μπέροβο ανάμεσα στη Βουλγαρία και στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας», προϋπολογισμού 10 εκατ. ευρώ.

Πρέπει όμως να αναφέρουμε πως το real estate αποτελεί ένα από τα μεγαλύτερα θύματα της οικονομικής κρίσης που μαστίζει όλο τον κόσμο, όπως και τη χώρα μας και τα Βαλκάνια. Όπως είδαμε πολλές μεγάλες αλλά και μικρότερες ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες έχουν επεκταθεί στη Ρουμανία, Βουλγαρία, Σερβία, Αλβανία ακόμη και στα Σκόπια, κατασκευάζοντας έργα υποδομής, κατοικίες, ξενοδοχεία, καταστήματα, γραφεία και εμπορικά κέντρα. Η κατάσταση σήμερα όμως έχει αλλάξει και αυτήν την περίοδο, οι περισσότερες χώρες των Βαλκανίων βρίσκονται σε φάση αναμονής και φοβούνται ότι η παγκόσμια κρίση θα επηρεάσει και αυτές τις αγορές, καθώς οι τράπεζες έχουν περιορίσει τις δανειοδοτήσεις.

Χαρακτηριστικό είναι πως σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Στατιστικής

Υπηρεσίας, στη Βουλγαρία, μεγάλη μείωση (-40%) σημείωσαν οι άδειες που χορηγήθηκαν για την κατασκευή κατοικιών, με την οικοδομική δραστηριότητα να σημειώνει συνολική μείωση 49%. Η μείωση αυτή στην κατασκευαστική δραστηριότητα αποδίδεται στην έλλειψη οικονομικής ρευστότητας, αλλά και στη «σφιχτή» πολιτική των τραπεζών για τη χορήγηση στεγαστικών δανείων. Τις συνέπειες της μείωσης αυτής, πέρα από τον κλάδο της οικοδομής υφίστανται και παρεμφερείς κλάδοι, όπως αυτός της εμπορίας των κατασκευαστικών πρώτων υλών, μετά την άνοδο των τιμών που παρατηρήθηκε, στη διάρκεια του 2008. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα, οι περισσότεροι Έλληνες κατασκευαστές να έχουν παγώσει τα έργα που είχαν εξαγγείλει σε αυτές τις χώρες και να περιμένουν να ξεκαθαρίσει το τοπίο, ενώ το σίγουρο είναι ότι δεν ανακοινώνονται πλέον νέες εξαγορές οικοπέδων ή νέα έργα στη βαλκανική αγορά.

Όπως αναφέρουν παράγοντες της αγοράς, οι τιμές των γραφείων θα πέσουν σε αυτές τις αγορές αλλά δεν θα σημειώσουν καθίζηση. Ειδικότερα στη Ρουμανία και τη Βουλγαρία αναμένεται να υπάρξει μείωση τιμών στις επαγγελματικές στέγες της τάξης των 10-15% μέσα στο 2009, καθώς πολλά funds που είχαν επενδύσει σε αυτές τις χώρες, αποχωρούν. Κυκλοφορεί και ένα χειρότερο σενάριό που δείχνει των σημαντικών προοπτικών ανάπτυξης του τραπεζικού τομέα και άρα καταδεικνύει τη συνέχιση της υγιούς πορείας των ελληνικών τραπεζών που δραστηριοποιούνται εκεί. Σημαντικέ είναι επίσης και η βελτίωση που έχουν πραγματοποιήσει τα τελευταία χρόνια οι χώρες αυτές σε επίπεδο μακροοικονομικής και θεσμικής σταθερότητας, κάτι που αποτελεί εγγύηση ασφάλειας για το μέλλον. Η ένταξη της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην Ε.Ε. (μετά και από αυτήν της Σλοβενίας το 2004) αποτελεί απτή αναγνώριση της προόδου αυτής. Όλες οι χώρες των Βαλκανίων έχουν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, που κατά μέσο όρο βρίσκεται στα επίπεδα του 6% και έχουν δρομολογήσει τις απαραίτητες μεταρρυθμίσεις για τη δημοσιονομική και θεσμική τους βελτίωση. Είναι βέβαια λογική και αναμενόμενη μια μεγαλύτερη ευαισθησία των χωρών αυτών στους οικονομικούς κύκλους, η οποία την περίοδο που διανύουμε εκδηλώνεται με υψηλό έλλειμμα στο ισοζύγιο τρεχουσών συναλλαγών, υψηλό εξωτερικό χρέος και με τάση εμφάνισης πληθωριστικών πιέσεων. Η επιδείνωση του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών υποδηλώνει ότι οι χώρες αυτές είναι κατά κάποιον τρόπο « θύματα » της ίδιας τους της ανάπτυξης, δεδομένου ότι η αυξανόμενη εγχώρια ζήτηση αντανακλά αυξημένη κατανάλωση και επένδυση με την υποστήριξη ενός όλο και πιο ενεργού ιδιωτικού τραπεζικού

συστήματος. Εκτιμάται ότι αυτή η μακροοικονομική ανισορροπία δε θα επηρεάσει μακροχρόνια τις οικονομίες αυτών των χωρών, καθώς έχουν καταφέρει να δημιουργήσουν πλέον ισχυρές βάσεις, που μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως αντίβαρο σε κάθε οικονομική κρίση. Επίσης πρέπει να επισημανθεί η ξεχωριστή θέση των χωρών αυτών ως πόλος έλξης επενδύσεων, γεγονός που καταδεικνύει τη γενικότερη εμπιστοσύνη στις προοπτικές τους, αλλά και την επίδραση που θα έχει αυτό στη μείωση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Η εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων συνεχίζεται, με κάποια σταθεροποίηση του ρυθμού αύξησης της. Οι ελληνικές τράπεζες καλούνται να συνεχίσουν να αναπτύσσονται σε ένα διαρκώς βελτιούμενο μακροοικονομικό, επιχειρηματικό και θεσμικό πλαίσιο. Για να μπορέσουν να ανταποκριθούν με επιτυχία, θα πρέπει όμως να αντιμετωπίσουν ένα πλήθος παραγόντων και κινδύνων. Στο επιχειρηματικό πεδίο, ο ανταγωνισμός με ισχυρές δυτικοευρωπαϊκές τράπεζες είναι ιδιαίτερα υψηλός και θα πρέπει να αναπτυχθούν με ιδιαίτερη ευελιξία, ώστε να καταφέρουν να ανταποκριθούν με επιτυχία. Στο επίπεδο του πιστωτικού κινδύνου, δημιουργείται μια ανησυχία για την επίπτωση στην ποιότητα των δανειακών χαρτοφυλακίων που μπορεί να έχει τυχόν διακύμανση στις συναλλαγματικές ισορροπίες.⁷⁵ Παρόλο που οι ελληνικές τράπεζες είναι γενικώς επαρκώς προστατευμένες με συστήματα διαχείρισης πιστωτικών, λειτουργικών και συστημικών κινδύνων, θα πρέπει να συνεχίσουν να επαγρυπνούν και να βελτιώνουν τους τρόπους κατανόησης και αντιμετώπισης των κινδύνων αυτών.

4.6.3 Ο κλάδος των τηλεπικοινωνιών

Πολύ σημαντικές είναι επίσης και οι επενδύσεις του κλάδου των τηλεπικοινωνιών στα Βαλκάνια. Την πρώτη θέση καταλαμβάνει ο Ο.Τ.Ε. οι συνολικές επενδύσεις του οποίου στα Βαλκάνια ξεπερνούν το 1,5 δις. Ευρώ καθώς δραστηριοποιείται στην σταθερή τηλεφωνία στη Ρουμανία (κατέχει στη Romtelecom το 54%) με επενδύσεις που φτάνουν τα 675 εκατομμύρια δολάρια, ενώ κατέχει το 20% στην Telecom Srbija τον κύριο τηλεπικοινωνιακό πάροχο στη Σερβία με επένδυση 350 εκατομμυρίων δολαρίων. Όπως θα δούμε παρακάτω αναλυτικότερα, μεγάλη είναι και η συμμετοχή του μέσω της Cosmote. Σημαντική

⁷⁵ Στεφάνια Καλογήρου, <<Παγώνουν>> τα projects στα Βαλκάνια οι Ελληνικές κατασκευές, Tourism & Property Απριλίου 2009

ακόμη είναι και η δραστηριοποίηση της Vodafone σε Αλβανία, Βουλγαρία και Π.Γ.Δ.Μ.

Η δραστηριότητα των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας στα Βαλκάνια είναι εξίσου σημαντική. Πρωτοπόρος ήταν και παραμένει η Cosmote, μέλος του ομίλου Ο.Τ.Ε., η οποία ξεκινώντας κυριολεκτικά από το μηδέν, πολλά χρόνια μετά τους φαινομενικά καλά εδραιωμένους ανταγωνιστές της κατάφερε να γίνει ο πάροχος κινητής με την ευρύτερη παρουσία στη ΝΑ Ευρώπη. Οι αρχικές επενδύσεις στις χώρες των Βαλκανίων έγιναν το 2000 όταν εξαγόρασε την αλβανική AMC. Στις αρχές του 2003 αναλαμβάνει τη διαχείριση των εταιρειών κινητής τηλεφωνίας του ΟΤΕ σε Π.Γ.Δ.Μ. (COSMOFON) και Βουλγαρία (GLOBUL), τις οποίες εξαγοράζει το 2005 όπως άλλωστε και την Cosmocom στη Ρουμανία που μετονομάζεται σε COSMOTE Romania. Η πορεία έχει ξεκινήσει και ενισχύεται ακόμα περισσότερο το 2006 όταν η COSMOTE εξαγοράζει την αλυσίδα καταστημάτων ΓΕΡΜΑΝΟΣ, θέτοντας τις βάσεις για την περαιτέρω ανάπτυξη του Ομίλου σε ολόκληρη την περιοχή. Σήμερα ο όμιλος COSMOTE μετρά 18,65 εκατ. συνδρομητές, μερίδιο 40% σε μια αγορά 46 εκατ. ανθρώπων. Πρωτιά σε Ελλάδα και Αλβανία, δεύτερη θέση στη Βουλγαρία, τρίτη θέση σε μια από τις πιο απαιτητικές αγορές της Ευρώπης, τη Ρουμανία. Ακολουθούν κάποιες πληροφορίες για τις τέσσερις θυγατρικές της COSMOTE στις τέσσερις χώρες στις οποίες δραστηριοποιείται.

AMC, Αλβανία

Η AMC ξεκίνησε την εμπορική της λειτουργία το 1996, αποτελώντας την πρώτη εταιρεία κινητής τηλεφωνίας που δραστηριοποιήθηκε στην Αλβανία. Έχοντας διαγράψει μια ιδιαίτερα επιτυχημένη πορεία δυναμικής ανάπτυξης σε όλα τα επίπεδα, σήμερα η AMC κατέχει σταθερά την πρωτιά στην αγορά της γειτονικής χώρας, παρά την είσοδο νέου παρόχου, με μερίδιο που ανέρχεται σε περίπου 52% και την πελατειακή της βάση να ξεπερνά το 1,3 εκατομμύρια πελάτες στο τέλος Σεπτεμβρίου 2008. Η θυγατρική της COSMOTE στην Αλβανία διευρύνει και βελτιώνει διαρκώς το φάσμα των προσφερόμενων υπηρεσιών της, με ανταγωνιστικές προτάσεις επικοινωνίας, που διατίθενται μέσα από ένα ευρύ εμπορικό δίκτυο σε ολόκληρη τη χώρα. Παράλληλα, η εταιρεία επενδύει σταθερά στην ενίσχυση του τηλεπικοινωνιακού της δικτύου, το οποίο σήμερα παρέχει άνω του 98% πληθυσμιακή και περισσότερο από 85% γεωγραφική κάλυψη.

GLOBUL, Βουλγαρία

Η GLOBUL έκανε την είσοδό της στην αγορά τον Ιούλιο του 2001 με την COSMOTE να αναλαμβάνει τη διαχείριση της εταιρείας στις αρχές του 2003. Η εταιρεία έχει καταφέρει σήμερα να κατέχει τη δεύτερη θέση στην πολύ δύσκολη βουλγαρική αγορά, με την πελατειακή της βάση να ξεπερνά το σημαντικό ορόσημο των 4 εκατ. Η GLOBUL διαθέτει ένα ευρύ φάσμα ανταγωνιστικών προϊόντων και υπηρεσιών υψηλής ποιότητας, καλύπτοντας τις πλέον εξειδικευμένες ανάγκες της αγοράς. Η GLOBUL ήταν η πρώτη εταιρία που εισήγαγε στη χώρα ολοκληρωμένες υπηρεσίες κινητής και σταθερής τηλεφωνίας. Πέρα από τις θετικές επιδόσεις και την άνοδο στα οικονομικά μεγέθη η GLOBUL συνεχίζει να καινοτομεί στην αγορά της Βουλγαρίας σε όλους τους τομείς. Η εταιρεία έχει παρουσιάσει το GLOBUL Green, το πρώτο ολοκληρωμένο πρόγραμμα - σύστημα περιβαλλοντολογικής διαχείρισης από εταιρεία τηλεπικοινωνιών στη Βουλγαρία. Η πρωτοβουλία περιλαμβάνει την πρώτη προσπάθεια ανακύκλωσης κινητών συσκευών και μπαταριών στη χώρα, που διεξάγεται με τη συμμετοχή της ΓΕΡΜΑΝΟΣ. Τον Αύγουστο του 2006, η GLOBUL ανακηρύχθηκε η πιο επιτυχημένη εταιρεία στη Βουλγαρία, σύμφωνα με τη λίστα Top 50 του έγκριτου επιχειρηματικού περιοδικού BusinessWeek Bulgaria.

COSMOFON, ΠΓΔΜ

Η παρουσία της COSMOFON στη γειτονική χώρα είναι ιδιαίτερα σημαντική και οι επιτυχίες και πρωτιές από τον Ιούνιο του 2003, οπότε και ξεκίνησε η λειτουργία της, μέχρι σήμερα πολλές: Η εταιρία κατάφερε να κερδίσει την πρώτη άδεια 3G στη χώρα ενώ ήταν ο πρώτος πάροχος που παρουσίασε υπηρεσίες σταθερής - κινητής τηλεφωνίας. Και όλα αυτά ενώ η COSMOFON έχει καταφέρει μέσα στα λίγα χρόνια της λειτουργίας της να επεκτείνει το τηλεπικοινωνιακό της δίκτυο, επιτυγχάνοντας πληθυσμιακή κάλυψη άνω του 99,8%. Η COSMOFON βρίσκεται σε διαδικασία πώλησης για ρυθμιστικούς λόγους, λόγω της παρουσίας στην ΠΓΔΜ θυγατρικής της Deutsche Telekom.

COSMOTE Ρουμανίας

Μόνο η λέξη <<εντυπωσιακή>> μπορεί να χαρακτηρίσει την COSMOTE Ρουμανίας. Μέσα σε μόλις τρία χρόνια και κόντρα στις μεγαλύτερες εταιρίες τηλεπικοινωνιών της Ευρώπης, η COSMOTE κατάφερε να έχει 5,3 εκατ. συνδρομητές και μερίδιο αγοράς πάνω από 20%. Λίγοι ίσως ανέμεναν αυτήν την

πορεία τον Δεκέμβριο του 2003, όταν η τότε Cosmocom είχε 50.000 πελάτες. Η ανάπτυξη της εταιρείας η οποία έχει ήδη σημειώσει δύο συνεχόμενα τρίμηνα θετικής κερδοφορίας EBITDA το 2008, πολύ νωρίτερα από ό,τι είχε αρχικά προγραμματιστεί, είναι κυριολεκτικά εκρηκτική. Τρανό παράδειγμα ο κύκλος εργασιών της εταιρείας ο οποίος μέσα σε ένα χρόνο (από τον Σεπτέμβριο 2007 μέχρι Σεπτέμβριο 2008) σημείωσε αύξηση κατά περίπου 108%. Η σημαντική ανάπτυξη της εταιρείας αποτυπώνεται σε όλους τους τομείς δραστηριοποίησης, από την κάλυψη του δικτύου ως το δίκτυο πωλήσεων, την υποστήριξη των πελατών, τα προϊόντα, το ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και τη συνεχώς αυξανόμενη πελατειακή βάση. Σήμερα, η εταιρεία έχει το τηλεπικοινωνιακό δίκτυο με την ευρύτερη πληθυσμιακή κάλυψη στη χώρα που αγγίζει το 98%. Η δυναμική της εταιρείας ενισχύεται περαιτέρω τόσο από την παρουσία της ΓΕΡΜΑΝΟΣ στη χώρα, όπου ήδη μετρά πάνω από 200 καταστήματα, όσο και τα κοινά πακέτα υπηρεσιών που ήδη έχει ξεκινήσει να παρουσιάζει με τη θυγατρική του ΟΤΕ στη σταθερή τηλεφωνία, RomTelecom.

4.6.4 Ο κλάδος του Λιανικού Εμπορίου

Εξωστρεφή προσανατολισμό αποκτούν όλο και περισσότερες ελληνικές επιχειρήσεις του ευρύτερου εμπορίου και των υπηρεσιών, ενσωματώνοντας προσδοκίες μελλοντικών ρυθμών ανάπτυξης, τη στιγμή που η δραστηριότητα τους στην εγχώρια αγορά παρουσιάζει σημάδια κόπωσης. Η διεθνοποίηση κατά τα προηγούμενα χρόνια των εργασιών τους και η ενίσχυση της θέσης τους στην ελληνική αγορά αποτελούν τα δύο κύρια ποιοτικά χαρακτηριστικά των επιχειρήσεων με βελτιούμενα μεγέθη.

Οι μεγάλοι ρυθμοί ανάπτυξης που εμφανίζουν κατά τα τελευταία χρόνια οι γειτονικές βαλκανικές αγορές κυρίως της Ρουμανίας και Βουλγαρίας εξασφαλίζει πλέον στις ελληνικές επιχειρήσεις με παρουσία στην περιοχή, έσοδα που συμμετείχαν σημαντικά στην συνολική πίτα του τζίρου τους και βεβαίως για πρώτη φορά «ορατή» συνεισφορά στα κέρδη τους. Ταυτόχρονα, ενισχυμένοι σε επίπεδο πωλήσεων και κερδοφορίας εμφανίζονται όμιλοι που δραστηριοποιούνται σε αγορές που διαθέτουν περιθώρια συγκέντρωσης, καθώς και όσοι διαθέτουν ισχυρά μερίδια σε ώριμες αγορές. Οι επεκτατικές κινήσεις, οι οποίες επιχειρούνται κατά βάση στις γειτονικές και αναπτυσσόμενες αγορές των Βαλκανίων, αν και σηματοδοτούνται από τη στρατηγική κάθε εταιρείας, έχουν διπλό χαρακτήρα, σύμφωνα με παράγοντες του

εγχώριου εμπορίου. Από τη μία εκφράζουν την «αμυντική» και προνοητική στάση των επιχειρήσεων που διαβλέπουν ωρίμανση μεριδίων ή συγκράτηση της ανάπτυξης τους στην Ελλάδα και από την άλλη, αποτελούν την έκφραση μιας πιο επιθετικής πολιτικής, με την οποία διεκδικούν θέση στο διεθνές επιχειρηματικό γίγνεσθαι. Δεδομένου ότι η κάλυψη της εγχώριας αγοράς έχει εν πολλής ολοκληρωθεί ή τα μερίδια έχουν ωριμάσει, ο κύριος όγκος των προγραμματισμένων επενδύσεων κατευθύνονται στις αγορές των Βαλκανίων και της Νοτιοανατολικής Ευρώπης ενώ σε κάποιες περιπτώσεις προωθούνται ακόμη εξωτικότερα. Αν και για κάποιες επιχειρήσεις επιχειρείται η αρχική διείσδυση, η εγκατάσταση των υποδομών και η ίδρυση των πρώτων πιλοτικών καταστημάτων τους, για κάποιες άλλες, οι επεκτάσεις που προγραμματίζονται συντείνουν στην καθιέρωσή τους ως ελληνικές μεν, πολυεθνικές δε, επιχειρήσεις. Ταυτόχρονα, ενισχυμένοι σε επίπεδο πωλήσεων και κερδοφορίας εμφανίζονται όμιλοι που δραστηριοποιούνται σε αγορές που διαθέτουν περιθώρια συγκέντρωσης, καθώς και όσοι διαθέτουν ισχυρά μερίδια σε ώριμες αγορές.

4.6.4 Ελληνικές εταιρείες σε Βουλγαρία και Ρουμανία

Αν και έχουν χαρακτηριστεί ως χώρες υψηλού κινδύνου λόγω της διεθνούς οικονομικής συγκυρίας, ωστόσο οι αγορές της Βουλγαρίας και της Ρουμανίας, παραμένουν ελκυστικές για τις ελληνικές επιχειρήσεις λιανικού εμπορίου. Μεγάλες εμπορικές αλυσίδες όπως, Jumbo, Φουρλής, Elmec Sport, Fashion Box, Κλουκίνας Λάμπας, Sprider, Yalco, Πλαστικά Κρήτης, αποτελούν ένα μικρό μέρος των επιχειρήσεων εκείνων, που εν μέσω οικονομικής κρίσης συνεχίζουν το επενδυτικό τους πρόγραμμα προς τις δύο γειτονικές χώρες. Το γεγονός αυτό, δεν σημαίνει βέβαια ότι, δεν αντιμετωπίζουν πρόβλημα στις συγκεκριμένες αγορές (οι περισσότερες από αυτές ήδη δραστηριοποιούνται μέσω θυγατρικών), ωστόσο τα όποια «οικονομικά αγκάθια» θεωρούνται -ακόμη τουλάχιστον - ήπιας μορφής, ενώ όσον αφορά στην τραπεζική χρηματοδότηση οι ελληνικές επιχειρήσεις φέρεται να έχουν πιο ισχυρές δυνατότητες, έναντι των μικρομεσαίων της περιοχής, οι οποίες το διάστημα αυτό βάλλονται περισσότερο. Παρ' όλα αυτά, στελέχη του κλάδου εκφράζουν τον φόβο ότι, στην περίπτωση που η αρνητική οικονομική συγκυρία εξακολουθήσει, όλες οι ελληνικές επιχειρήσεις (λιανεμπορίου και μη) που έχουν επενδύσει στις βαλκανικές περιοχές, μοιραία θα υποστούν τις συνέπειες, δηλαδή

μείωση πωλήσεων και κερδοφορίας αλλά και απολύσεις εργαζομένων. Θεωρούν ενδεικτικό της κατάστασης, το ότι μεγάλοι ελληνικοί όμιλοι έχουν ήδη αναστείλει, μόνιμα ή προσωρινά, πολλές από τις επενδυτικές πρωτοβουλίες, εν αναμονή ομαλοποίησης του οικονομικού κλίματος στα Βαλκάνια. Το σύνολο των ελληνικών επενδύσεων στην περιοχή των Βαλκανίων ανέρχεται σήμερα περί τα 50-70 δισ. ευρώ και οι ελληνικές επιχειρήσεις (μαζί με τον τραπεζικό τομέα) απασχολούν συνολικά περισσότερους από 100.000 εργαζομένους. Ακολουθούν οι πιο πρόσφατες κινήσεις ορισμένων μεγάλων ελληνικών επιχειρήσεων λιανικού εμπορίου, στις χώρες αυτές.

Elmec Sport

Την αποκλειστική διανομή των προϊόντων Nike στις αγορές της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας συνεχίζει να έχει η Elmec Sport έως τον Μάιο του 2011, οπότε και θα επαναληφθούν οι διαπραγματεύσεις για περαιτέρω ανανέωση της σύμβασης. Η δραστηριότητα αυτή συνιστά περίπου το 20% του κύκλου εργασιών του Ομίλου στη Ρουμανία και το 50% του κύκλου εργασιών του Ομίλου στη Βουλγαρία, που ισοδυναμούν με 10,6 εκατ. ευρώ και 5 εκατ. ευρώ αντίστοιχα, με βάση τα ετήσια αποτελέσματα του 2008. Καθυστέρηση κατά ένα χρόνο παρουσιάζει το αναπτυξιακό πρόγραμμα της εταιρείας σχετικά με το άνοιγμα πολυκαταστήματος στην Ρουμανία. Η Elmec έχει προχωρήσει στην εξαγορά και δεύτερου ακινήτου στην Ρουμανία (έναντι 3 εκατ. ευρώ), ωστόσο η αξιοποίησή τους δεν προβλέπεται πριν από το 2010. Βάσει της χρήσης του 2008, οι πωλήσεις της Ρουμανίας αποτελούν το 17,3% του ενοποιημένου κύκλου εργασιών της Elmec και παρουσίασαν αύξηση κατά 17%, ενώ η Βουλγαρία αποτελεί το 3,5% παρουσιάζοντας αύξηση κατά 63%.

Fashion Box

Ένα ακόμα κατάστημα στην Ρουμανία εγκαινίασε πρόσφατα η Fashion Box, ανεβάζοντας τον αριθμό των σημείων πώλησης που διαθέτει στη γειτονική χώρα σε τέσσερα. Το νέο Replay Outlet βρίσκεται εντός του Fashion House Outlet Center, το οποίο αποτελεί μέρος του West Park, του μεγαλύτερου εμπορικού πάρκου στην ευρύτερη περιοχή του Βουκουρεστίου συνολικής επιφάνειας 92.309 τ.μ. Η λειτουργία του νέου σημείου πώλησης εντάσσεται στον ευρύτερο στρατηγικό σχεδιασμό της εταιρείας για περαιτέρω επέκταση και ενίσχυση του δικτύου πώλησης προϊόντων Replay στην αγορά της Ρουμανίας, η οποία χαρακτηρίζεται από ιδιαίτερα ελκυστικά περιθώρια ανάπτυξης. Με βάση το τρέχον επενδυτικό πρόγραμμα, για την

τριετία 2009-2011 προγραμματίζεται η λειτουργία και νέου καταστήματος Replay στη Ρουμανία.

Κλουκίνας Λάππας

Το επενδυτικό πρόγραμμα της αλυσίδας παιδικών ενδυμάτων, Mothercare, επιταχύνει ο όμιλος Κλουκίνας Λάππας. Στα Βαλκάνια η Κλουκίνας Λάππας διέθετε το 2008 έξι καταστήματα Mothercare, στα οποία προβλέπεται μελλοντικά να προστεθούν άλλα 26 επεκτείνοντας έτσι την παρουσία της σε Σλοβενία, Κροατία, Σερβία, Αλβανία, Βοσνία και Μαυροβούνιο. Έτσι, μέσα στο 2009 θα φθάσει να διαθέτει πάνω από 80 καταστήματα, ενώ με βάση το αρχικό πλάνο προβλεπόταν να φθάσει τα 89 Mothercare στα τέλη του 2010. Ταυτόχρονα, γίνονται προσπάθειες ώστε να αναπτυχθεί περαιτέρω το δίκτυο καταστημάτων παιδικών παιχνιδιών Early Learning Center. Στόχος είναι η ανάπτυξη 30 καταστημάτων στα Βαλκάνια ως το τέλος του 2010.

Sprider

Δύο νέα Sprider Store στη Ρουμανία εγκαινίασε πριν από περίπου 3 μήνες ο όμιλος Sprider ανεβάζοντας τον αριθμό τους σε 14. Επίσης, το ίδιο διάστημα εγκαινιάστηκε στη Φιλιππούπολη (Plovdiv), το 5ο κατάστημα στη Βουλγαρία. Στο επενδυτικό πλάνο του 2009, συγκαταλέγεται η λειτουργία ενός ακόμη καταστήματος στη Ρουμανία. Ο όμιλος Sprider διαθέτει σήμερα 102 καταστήματα, εκ των οποίων 79 σημεία πώλησης βρίσκονται στρατηγικά τοποθετημένα σε πόλεις - κλειδιά ανά την Ελλάδα και 23 καταστήματα σε μεγάλες πόλεις της Νότιας και Ανατολικής Ευρώπης. Η Sprider στοχεύει σε 100 καταστήματα στην Ελλάδα και 50 στο εξωτερικό έως το 2011.

Yalco

Η πρόσφατη προσθήκη των προϊόντων επαγγελματικής πορσελάνης ΙΩΝΙΑ αναμένεται να προσδώσει σημαντική αύξηση κύκλου εργασιών (της τάξης του 30%) στον επαγγελματικό κλάδο της Yalco, ενώ περαιτέρω συνέργειες αναμένει ο όμιλος τόσο από τον τομέα εξαγωγών, όσο και από την εκμετάλλευση του δικτύου των θυγατρικών του στην Ρουμανία και την Ουγγαρία. Στη χρήση του 2008 η θυγατρική στην Ρουμανία (Yalco Romania) κατέγραψε αύξηση πωλήσεων κατά 86,8%, ενώ ανάκαμψη κατά 57,4% εμφάνισαν οι πωλήσεις της θυγατρικής στην Ουγγαρία.

Σημαντική ώθηση στην Yalco Romania έχει δώσει αφενός, η αποκλειστική διάθεση των επαγγελματικών εργαλείων DeWALT που έχει αναλάβει η εταιρεία για τη Ρουμανία, αφετέρου η διεύρυνση της δραστηριότητάς της στην αγορά του οικιακού και επαγγελματικού εξοπλισμού στη χώρα.

Πλαστικά Κρήτης

Προχωρά επένδυση στη Ρουμανία, ύψους 2,5 εκατ. ευρώ, για την ανέγερση νέου εργοστασίου σε ιδιόκτητο οικόπεδο.

Jumbo

Τέλος η Jumbo σχεδιάζει την ανάπτυξή της στη βουλγαρική αγορά τα επόμενα χρόνια, καθώς σκοπεύει να ανοίξει 8-12 καταστήματα στη Βουλγαρία. Αυτή τη στιγμή η αλυσίδα διαθέτει ένα μόνο κατάστημα στη Βουλγαρία, το οποίο βρίσκεται στη Σόφια, αλλά έχουν αγοραστεί ακόμη έξι εκτάσεις στη βουλγαρική πρωτεύουσα και τις πόλεις Plondiv και Rousse. Τα πρώτα δύο νέα καταστήματα προγραμματίζεται να ξεκινήσουν τη λειτουργία τους το 2010.

Το IKEA στη Σόφια

Τη λειτουργία του πρώτου καταστήματος IKEA στη Σόφια της Βουλγαρίας έως τα τέλη του 2010 περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, το επενδυτικό πρόγραμμα της Φουρλής. Αναφορικά με τον κλάδο αθλητικών ειδών, ο όμιλος σκοπεύει να λειτουργήσει 4 με 6 επιπλέον καταστήματα Intersport εντός του 2009 στις περιοχές που ήδη δραστηριοποιείται με 41 καταστήματα (Ελλάδα, Βουλγαρία και Κύπρο).

4.6.5 Ο κλάδος της Ενέργειας

Στον κλάδο της ενέργειας έχουν γίνει κάποιες προσπάθειες για επενδύσεις στα Βαλκάνια οι οποίες όμως δεν είχαν την ίδια επιτυχία με αυτές άλλων κλάδων, ούτε βέβαια είχαν τον ίδιο όγκο. Να αναφέρουμε πως την Πέμπτη 15/01/2009, το Ινστιτούτο Ενέργειας NA Ευρώπης (IENE) οργάνωσε ένα εξαιρετικά ενδιαφέρον συνέδριο στα Τίρανα με θέμα την « Ελληνο-Αλβανική Συνεργασία στον Ενεργειακό Τομέα ». Στο συνέδριο συμμετείχε σύσσωμη η πολιτική ηγεσία του Υπουργείου Οικονομίας, Εμπορίου και Ενέργειας της Αλβανίας και ανώτερα διοικητικά στελέχη απ' όλες τις μεγάλες Αλβανικές εταιρείες και οργανισμούς που δραστηριοποιούνται

στην Ενέργεια. Και από Ελληνικής πλευράς υπήρξε αντίστοιχη κινητικότητα με συμμετοχή υψηλόβαθμων στελεχών επιχειρήσεων αλλά και εκπροσώπηση του ΥΠΑΝ μέσω του προέδρου του ΣΕΕΣ κ. Ραφαήλ Μωυσή.

Το συνέδριο του IENE στην Αλβανία έδειξε περίτρανα ότι υπάρχει έντονο ενδιαφέρον από Αλβανικής πλευράς για επενδύσεις Ελληνικών εταιρειών σε ενεργειακά δίκτυα και υποδομές στην Αλβανία οι οποίες και ευρίσκονται ακόμη σε εμβρυακό στάδιο. Όμως και σε άλλες χώρες της ΝΑ Ευρώπης υπάρχουν ακόμα αξιόλογες ευκαιρίες για ενεργειακές επενδύσεις, ιδιαίτερα στα Δυτικά Βαλκάνια (Π.Γ.Δ.Μ., Κόσσοβο, Σερβία, Μαυροβούνιο, Βοσνία-Ερζεγοβίνη, Κροατία). Στα Ανατολικά Βαλκάνια (δηλ. Βουλγαρία, Ρουμανία), ως γνωστόν, η Ελλάδα έχασε το επενδυτικό τρένο στην ενέργεια, αφού έπρεπε να είναι παρούσα διεκδικώντας μέρος της ενεργειακής πίτας την δεκαετία του '90. Οι προσπάθειες που έγιναν μετέπειτα, στις αρχές της τρέχουσας δεκαετίας από τη ΔΕΗ, τα ΕΛΠΕ και άλλες μικρότερες Ελληνικές επιχειρήσεις για διείσδυση στα Ανατολικά Βαλκάνια στον ενεργειακό τομέα ήρθαν καθυστερημένα και δεν απέδωσαν, για τον απλούστατο λόγο ότι είχαν προηγηθεί άλλες Ευρωπαϊκές εταιρείες ή και εγχώρια σχήματα ιδιωτών επενδυτών. Με εξαίρεση την επένδυση των ΕΛΠΕ στο διυλιστήριο ΟΚΤΤΑ της Π.Γ.Δ.Μ. και την δημιουργία δικτύων πρατηρίων σε ορισμένες χώρες της περιοχής, δεν υπάρχει αισθητή Ελληνική ενεργειακή παρουσία, σε αντίθεση με άλλους τομείς οικονομικής δραστηριότητας όπου η Ελληνική επιχειρηματικότητα είναι κάτι περισσότερο από εμφανής (π.χ. τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, εστίαση, κατασκευές). Όμως, ευκαιρίες στο ενεργειακό τομέα υπάρχουν ακόμα και θα δημιουργούνται συνεχώς καθώς μέσα στα επόμενα χρόνια θα επιχειρηθεί επέκταση και διείσδυση των ενεργειακών δικτύων σε κλίμακα που δεν έχει γίνει ακόμα αντιληπτή. Όπως παρατήρησε ο Πρόεδρος και Διευθύνων Σύμβουλος της ΔΕΗ στο πρόσφατο συνέδριο του IENE στα Τίρανα « η Συνθήκη για την Ενεργειακή Κοινότητα, που υπεγράφη μεταξύ των χωρών της Νοτιοανατολικής Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης, δημιουργεί ένα πολύ ευνοϊκό πλαίσιο για την ανάπτυξη συνεργασίας στους τομείς ηλεκτρισμού και φυσικού αερίου. Η Συνθήκη θέτει ως στόχο την απελευθέρωση των αγορών ηλεκτρισμού σύμφωνα με τη νομοθεσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και ανοίγει το δρόμο για την προσέλκυση μεγάλων διεθνών επενδυτών, με σκοπό να υλοποιηθούν σχέδια για ενεργειακές υποδομές που είναι αναγκαίες για την περιοχή ».

Η πραγματοποίηση σημαντικών ενεργειακών επενδύσεων στις χώρες της

περιοχής θα εξασφαλίσει πολλαπλά οφέλη, όπως:

- Περιορισμό της ανεπάρκειας ρεύματος και ικανοποίηση των αυξανόμενων αναγκών των νοικοκυριών και των επιχειρήσεων.
- Υποστήριξη των προσπαθειών για επίτευξη υψηλών ρυθμών αύξησης του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος.
- Ενίσχυση της ασφάλειας του ενεργειακού εφοδιασμού, βασικού πυλώνα της ενεργειακής πολιτικής, η σημασία της οποίας πρόσφατα έγινε φανερή στην περιοχή μας.
- Συμβολή στην προστασία του Περιβάλλοντος και στην αειφόρο ανάπτυξη μέσω του εκσυγχρονισμού του τομέα ηλεκτρισμού με την κατασκευή μονάδων παραγωγής που θα υιοθετήσουν τις Βέλτιστες Διαθέσιμες Τεχνολογίες.
- Ταχεία αύξηση της διείσδυσης των Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, συμβάλλοντας έτσι στην υλοποίηση των στόχων που έχουν τεθεί για τις Κλιματικές Αλλαγές.

Η περίπτωση της Δ.Ε.Η.

Νέα προσπάθεια ανάπτυξης και επέκτασης στα Βαλκάνια κάνει η ΔΕΗ, αυτή τη φορά με καλύτερες προϋποθέσεις λόγω του συνεταιρισμού με τον όμιλο Ρέστη στο Μαυροβούνιο. Παράλληλα η ΔΕΗ θα συνεργαστεί με την κυπριακή Quantum, που είναι συνδεδεμένη με τη φερώνυμη αμερικανική από το Χιούστον, και με την Τράπεζα Κύπρου για ενεργειακές επενδύσεις στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη. Η ΔΕΗ έχει επιχειρήσει σε τέσσερις περιπτώσεις ως σήμερα να «ριζώσει» στη βαλκανική αγορά, που φυσιολογικά θεωρείται ζωτικός της χώρας αλλά και προέκταση της ελληνικής χερσαίας αγοράς ηλεκτρικού, αφού προοπτικά αποτελεί διασυνδεδεμένο σύστημα με το εγχώριο ηπειρωτικό συγκρότημα παραγωγής, μεταφοράς και διανομής της ΔΕΗ. Η περίπλοκη γεωπολιτική κατάσταση και κάποιες άστοχες επιλογές κυρίως στη Βουλγαρία όμως δεν της επέτρεψαν να δημιουργήσει βαλκανικά προγεφυρώματα.

Από τις τέσσερις προσπάθειες οι τρεις έχουν ήδη αποτύχει και η τέταρτη στην Αλβανία εκκρεμεί.

Παραδείγματα αποτυχίας

Το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτυχίας είναι η διεκδίκηση του

λιγνιτικού σταθμού του Bobov Dol στη Βουλγαρία, όπου, παρ' ότι η ΔΕΗ πλειοδότησε στον διαγωνισμό ιδιωτικοποίησης, τελικά δεν απέκτησε τη μονάδα. Η υπόθεση χειρίστηκε μάλλον ερασιτεχνικά από τον τότε πρόεδρο της ΔΕΗ, ο οποίος είχε αναγάγει την απόκτηση του συγκροτήματος σε μείζον θέμα, χωρίς να υπολογίσει τις σημαντικές τοπικές παραμέτρους: κοντινό ορυχείο τροφοδοσίας που ανήκε σε ύποπτο ιδιώτη, πολιτικές αντιπαραθέσεις μεταξύ βουλγαρικών κομμάτων, καχυποψία τοπικής κοινωνίας. Τελικά η ΔΕΗ απεσύρθη διαμαρτυρόμενη αλλά το αποτέλεσμα ήταν αρνητικό. Άλλη απόπειρα αφορούσε τη μονάδα Negotino στα Σκόπια, όπου η Sencap (κοινή εταιρεία της ΔΕΗ με την αμερικανική Contour, συμφερόντων μεταξύ άλλων και του κ. Τζον Σονούνου, προσωπάρχη του Λευκού Οίκου επί πατέρα Μπους) υπέβαλε έφεση στην απόφαση της τοπικής κυβέρνησης σχετικά με την ιδιωτικοποίηση του σταθμού TEC Negotino, υποστηρίζοντας ότι έχει καταθέσει την υψηλότερη προσφορά, ενώ τόνιζε ότι κατέθεσε την προσφορά της στην αρμόδια επιτροπή για την ιδιωτικοποίηση του Negotino σύμφωνα με τις διαδικασίες του διαγωνισμού. Η κυβέρνηση των Σκοπίων ανέδειξε πλειοδότηρια κοινοπραξία τεσσάρων εταιρειών (Hatch, MacDonald, Finance Engineering και Unit Investment) με προσφορά ύψους 61,7 εκατ. δολαρίων και την κατασκευή μιας νέας μονάδας 500 MW. Η προσφορά της Sencap, σύμφωνα με πηγές της εταιρείας, ήταν 68 εκατ. ευρώ και περιλάμβανε την κατασκευή μιας μονάδας 600 MW αλλά «κόπηκε» λόγω ελλειπών αναπτυξιακού σχεδίου. Στη γειτονική χώρα μίλησαν για απόρριψη που έγινε για τυπικούς και ουσιαστικούς λόγους, ακόμη και για λάθος οργανισμό στον οποίο κατατέθηκε η προσφορά, ενώ οι ουσιαστικοί λόγοι αφορούν το business plan. Η ΔΕΗ υποστήριξε ότι «πλήρωσε ακριβά» την όξυνση των διμερών σχέσεων με το γειτονικό κράτος αλλά το αποτέλεσμα ήταν ίδιο.

Η πλέον φιλόδοξη αλλά εξίσου αποτυχημένη απόπειρα της ΔΕΗ πάντως ήταν στον διαγωνισμό για τα λιγνιτωρυχεία στο Κοσσυφοπέδιο, πάλι μέσω της Sencap, όπου η δουλειά χάθηκε λόγω γερμανοϊταλικών παρεμβάσεων στους Κοσοβάρους. Υποτίθεται ότι η Sencap θα γινόταν το όχημα για το άνοιγμα της ΔΕΗ στα Βαλκάνια, αλλά πάλι δεν υπήρξαν αποτελέσματα. Η πιο πρόσφατη απόπειρα αφορά τη συνεργασία με τη γερμανική RWE για την ανάπτυξη μονάδας λιθάνθρακα στην Αλβανία. Προς το παρόν δεν υπάρχουν εξελίξεις αλλά πάντως το έργο δεν έχει εγκαταλειφθεί.

Με τον όμιλο Ρέστη στο Μαυροβούνιο

Η τωρινή προσπάθεια είναι ομολογουμένως σωστά προετοιμασμένη στο Μαυροβούνιο λόγω συνεταιρισμού με τον όμιλο Ρέστη του κ. Βίκτωρα Ρέστη, ο οποίος αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους στρατηγικούς επενδυτές στη μικρή βαλκανική χώρα διαθέτοντας εκτεταμένη παρουσία στους τομείς του real estate, των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών και της ενέργειας. Το διοικητικό συμβούλιο της ΔΕΗ ενέκρινε το μνημόνιο συνεργασίας με τον όμιλο Ρέστη και τη θυγατρική του GoldenEnergy One Holdings για επενδύσεις στο Μαυροβούνιο και εξουσιοδότησε τον πρόεδρο και διευθύνοντα σύμβουλο της ΔΕΗ κ. Παναγιώτη Αθανασόπουλο να το υπογράψει.

Η συνεργασία μεταξύ των δύο ομίλων εταιρειών θα επεκταθεί σε τρεις τομείς⁷⁶:

α) Κατασκευή και λειτουργία ενεργειακού συγκροτήματος ορυχείων και λιγνιτικού σταθμού 100-150 MW στο Μαυροβούνιο. Η GoldenEnergy διαθέτει άδεια 30ετούς εκμετάλλευσης των λιγνιτωρυχείων κοντά στην πόλη Berane και το δικαίωμα κατασκευής και λειτουργίας λιγνιτικού σταθμού ισχύος 100-150 MW. Η ΔΕΗ έχει εμπειρία στην ανάπτυξη και στη λειτουργία λιγνιτωρυχείων και λιγνιτικών σταθμών παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας.

β) Συμμετοχή στον διαγωνισμό που διενεργεί η κυβέρνηση του Μαυροβουνίου για τη μερική ιδιωτικοποίηση της κρατικής EPCG. Πρόκειται για καθετοποιημένη ηλεκτρική εταιρεία που ασχολείται με παραγωγή, μεταφορά, διανομή, προμήθεια και παροχή υπηρεσιών στον τομέα της ηλεκτρικής ενέργειας και απασχολεί 3.382 εργαζομένους. Οι σταθμοί παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας της EPCG έχουν συνολική εγκατεστημένη ισχύ 867 MW. Οι δύο μεγάλοι και οι επτά μικροί υδροηλεκτρικοί σταθμοί έχουν συνολική εγκατεστημένη ισχύ 657 MW και ο λιγνιτικός σταθμός έχει εγκατεστημένη ισχύ 210 MW. Η κυβέρνηση του Μαυροβουνίου αναζητεί στρατηγικό μέτοχο στην EPCG με αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της εταιρείας.

γ) Κατασκευή έργων ΑΠΕ στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Ευρώπης.

Η Golden Energy διαθέτει τεχνογνωσία για την κατασκευή υδροηλεκτρικών σταθμών, με εγκατεστημένη ισχύ 140 MW περίπου, σε διαγωνισμό που θα προκηρύξει το Μαυροβούνιο. Διαθέτει επίσης μεγάλη εμπειρία από τη

⁷⁶ Α.Γ. Χριστοδουλάκη, Βαλκανική επίθεση της ΔΕΗ, "ΤΟ ΒΗΜΑ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΚΗΣ" 10-05-2009

δραστηριοποίησή της στην περιοχή των Βαλκανίων στον τομέα των ΑΠΕ, σε επίπεδο στρατηγικού σχεδιασμού, χρηματοδότησης και εξαγορών.

Από κοινού ο όμιλος Ρέστη και η ΔΕΗ θα εξετάσουν τη δυνατότητα επενδύσεων σε ΑΠΕ στο Μαυροβούνιο, καθώς και σε άλλες περιοχές της ΝΑ Ευρώπης. Σε περίπτωση που τα δύο μέρη συμφωνήσουν να επενδύσουν στο έργο, τότε θα προχωρήσουν στην ίδρυση κοινής εταιρείας ή θα αποφασίσουν από κοινού να ενσωματώσουν το έργο στις επιχειρηματικές δραστηριότητες της κοινής εταιρείας η οποία θα έχει ήδη ιδρυθεί. Επίσης το ΔΣ της ΔΕΗ ενέκρινε και άλλο μνημόνιο με τις εταιρείες Quantum Corporation και Τράπεζα Κύπρου. Η Quantum και η Τράπεζα Κύπρου πρότειναν στη ΔΕΗ συνεργασία με σκοπό την ανάπτυξη δύο νέων υδροηλεκτρικών μονάδων στη Republika Srpska της Βοσνίας-Ερζεγοβίνης, ισχύος περίπου 50 MW, και συμμετοχή ως και 50% στο μετοχικό κεφάλαιο νέου υδροηλεκτρικού σταθμού, ισχύος περίπου 115 MW.

Οι συνεταίροι της ΔΕΗ

Ο ΟΜΙΛΟΣ Ρέστη του κ. Βίκτωρα Ρέστη είναι ένας από τους μεγαλύτερους και ταχύτερα αναπτυσσόμενους ναυτιλιακούς ομίλους διεθνώς με δραστηριότητα που επικεντρώνεται στην αγορά μεταφοράς χύδην και μεικτού φορτίου. Διαθέτει σημαντική παρουσία στους τομείς των χρηματοοικονομικών υπηρεσιών, του real estate και της ενέργειας. Στην ενέργεια ο όμιλος διαθέτει, κυρίως μέσω της GoldenEnergy, σημαντικό χαρτοφυλάκιο συμμετοχών επενδύοντας στους τομείς της συμβατικής παραγωγής ηλεκτρικής ενέργειας, των ορυχείων άνθρακα και ουρανίου, των ΑΠΕ, της υλοποίησης έργων υποδομής στις αγορές πετρελαίου και φυσικού αερίου και της εμπορίας υλικών στη Νοτιοανατολική Ευρώπη, στη Μέση Ανατολή και στη Βόρεια Αφρική.

Η Quantum Corporation Limited είναι κυπριακή εταιρεία η οποία εστιάζεται σε επενδύσεις στον ενεργειακό τομέα στη Νοτιοανατολική Ευρώπη. Συμμετέχουν η φερόνυμη αμερικανική από το Χιούστον του Τέξας και ο όμιλος ΝάσουΚτωρίδη, που είναι από τους ιδρυτές της Εμπορικής Τράπεζας της Ελλάδας- Κύπρου αλλά και της γνωστής Glory. Στο χαρτοφυλάκιο των επενδύσεων περιλαμβάνονται μειοψηφικές συμμετοχές σε υδροηλεκτρικές και θερμικές μονάδες στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη και στον διοικητικό τομέα Republika Srpska, τις οποίες διαχειρίζεται μέσω της 100% θυγατρικής της τοπικής εταιρείας Euroinvestment, με έδρα την Banja Luka. Πρόκειται για πέντε ηλεκτροπαραγωγικούς σταθμούς, συνολικής

εγκατεστημένης ισχύος 1.422 MW, με δυνατότητα παραγωγής και διάθεσης ενέργειας στην ευρύτερη περιοχή της Νοτιοανατολικής Ευρώπης. Στο χαρτοφυλάκιο της περιλαμβάνονται τρεις υδροηλεκτρικοί σταθμοί ισχύος 822 MW και δύο θερμοηλεκτρικοί ισχύος 600 MW, με ιδιότητα ορυχεία και αποθέματα λιγνίτη που υπερβαίνουν τα 850 εκατ. τόνους.

Ο όμιλος της Τράπεζας Κύπρου ιδρύθηκε το 1899 και είναι σήμερα ο μεγαλύτερος χρηματοοικονομικός οργανισμός στην Κύπρο. Το 1991 ίδρυσε το πρώτο του τραπεζικό κατάστημα στην Ελλάδα και από το 1999 ξεκίνησε την επέκταση στη χώρα μας. Έχει παρουσία στο Ηνωμένο Βασίλειο και το 2001 λειτούργησε θυγατρική τράπεζα στην Αυστραλία. Απασχολεί διεθνώς 7.600 άτομα και δραστηριοποιείται μέσω 335 καταστημάτων, από τα οποία 145 λειτουργούν στην Ελλάδα, 143 στην Κύπρο, 26 στην Ουκρανία, πέντε στο Ηνωμένο Βασίλειο, 10 στην Αυστραλία, τέσσερα στη Ρουμανία, ένα στη Ρωσία και ένα στα Channel Islands. Επιπλέον η τράπεζα λειτουργεί καταστήματα αντιπροσωπείας στη Ρωσία, στον Καναδά και στη Νότια Αφρική.

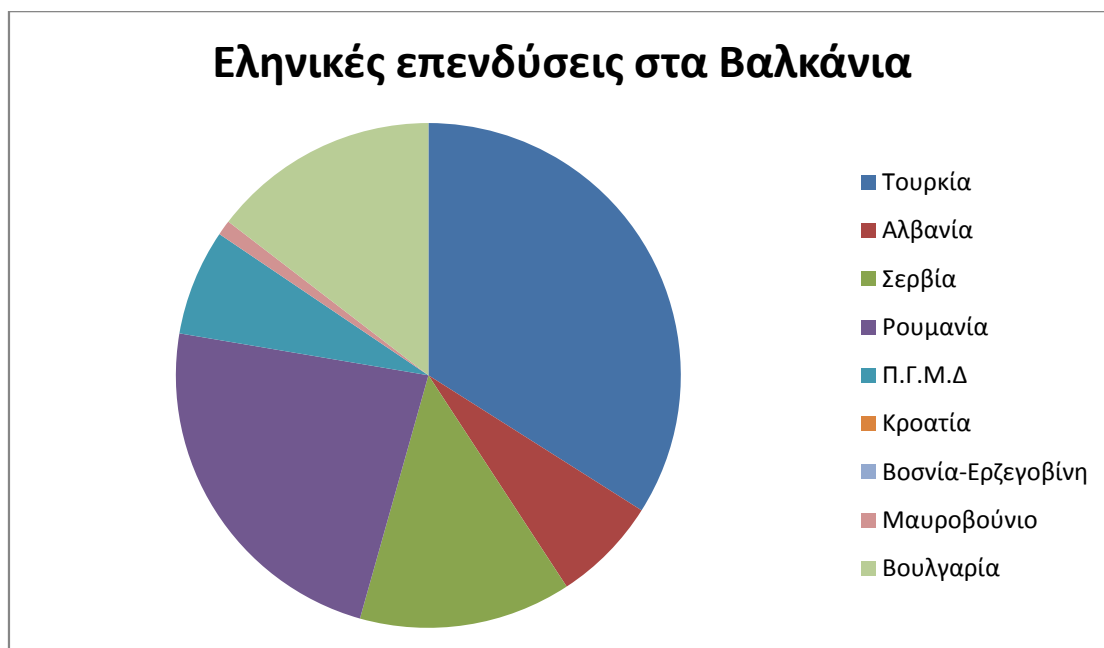
4.7 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στα Βαλκάνια ανά χώρα

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τη συμμετοχή των ελληνικών επενδύσεων στο σύνολο των Ξένων Άμεσων Επενδύσεων κάθε χώρας των Βαλκανίων και κυρίως σ' αυτές όπου παρουσιάζεται η μεγαλύτερη δραστηριότητα από πλευράς ελληνικών επιχειρήσεων, δηλαδή τη Βουλγαρία, τα Σκόπια, τη Ρουμανία, την Αλβανία και τη Σερβία. Θα δούμε δηλαδή τι ποσοστό των συνολικών ξένων άμεσων επενδύσεων που προσελκύουν οι παραπάνω χώρες προέρχεται από την Ελλάδα. Ακόμη θα παρουσιάσω, για όποιες χώρες υπάρχουν επίσημα δημοσιευμένα στοιχεία, διάφορα μέτρα τα οποία λαμβάνουν οι κυβερνήσεις των χωρών αυτών για να προσελκύσουν ξένα κεφάλαια και επενδύσεις όπως φοροαπαλλαγές και επιδοτήσεις, συγκρινόμενα και με τα αντίστοιχα κίνητρα που προσφέρει η Ελλάδα.

Οι ελληνικές επενδύσεις στα Δυτικά Βαλκάνια ανερχόταν στα μέσα του 2007 σε 3,5 δισ. ευρώ. Αναλυτικά τα ελληνικά επενδεδυμένα κεφάλαια στην Αλβανία έφταναν τα 500 εκατ. ευρώ, με 250 εγκαταστημένες επιχειρήσεις, στην ΠΓΔΜ τα 950 εκατ. ευρώ μέσω των δράσεων 270 επιχειρήσεων, ενώ τα σκήπτρα κρατά η Σερβία με 2,1 δισ. ευρώ και 270 ελληνικές εταιρείες. Όσον αφορά το εμπόριο της

Ελλάδας με την περιοχή κατέγραψε άλμα το 2006, φτάνοντας το 1,45 δις. ευρώ, αντιπροσωπεύει όμως μόλις το 2,2% του συνολικού εμπορίου της χώρας μας. Στο πλαίσιο αυτό η προοπτική περαιτέρωσυσφίξης των εμπορικών μας σχέσεων θεωρείται πολύ σημαντική. Βασικός εμπορικός εταίρος της Ελλάδας στα Δυτικά Βαλκάνια είναι η ΠΓΔΜ, ενώ η Σερβία έχει το μεγαλύτερο μερίδιο της περιοχής στις ελληνικές εισαγωγές. Την ίδια στιγμή, η Αλβανία είναι κατά κύριο λόγο εισαγωγέας ελληνικών προϊόντων. Οι ελληνικές εξαγωγές στα Δυτικά Βαλκάνια εστιάζονται κυρίως στους τομείς των καυσίμων, χημικών, πλαστικών, ένδυσης και τροφίμων-ποτών, ενώ οι ελληνικές εισαγωγές από την περιοχή επικεντρώνονται στα μέταλλα, στα τρόφιμα-ποτά και τα καπνά. Σύμφωνα με τον επικεφαλής του προγράμματος "Επενδύστε στα Δυτικά Βαλκάνια" της Παγκόσμιας Τράπεζας, Dermot Coffey, η χώρα μας βρίσκεται μπροστά σε μια τεράστια ευκαιρία στην περιοχή και διαθέτει μοναδικό συγκριτικό πλεονέκτημα για την ανάπτυξη επί τόπου δράσεων στα Δυτικά Βαλκάνια, λόγω γνώσης, εμπειρίας και γεωγραφικής εγγύτητας. Όπως σημείωσε μάλιστα ο κ. Coffey, πλέον η περιοχή αποτελεί αξιόπιστη επιλογή για κερδοφόρες δράσεις και προσελκύει δικαίως όλο και περισσότερο την προσοχή των ξένων επενδυτών.

Διάγραμμα 4.2 Ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια

4.7.1 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Αλβανία

Οι ελληνικές επιχειρήσεις ήταν από τις πρώτες που επένδυσαν στην Αλβανία ήδη από τις αρχές της δεκαετίας του '90. Η Ελλάδα κατέχει περίπου το 27% επί του συνόλου των ξένων επενδύσεων στην Αλβανία και την πρώτη θέση σε επενδυμένο κεφάλαιο, το οποίο υπερβαίνει τα 800 εκατ. δολάρια. Οι περίπου 270 ελληνικές και ελληνικών συμφερόντων επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται κυρίως στους τομείς: τηλεπικοινωνιών, εμπορικών τραπεζών, εργοληψίας και κατασκευών, εμπορίας καπνού, εμπορίας και διακίνησης πετρελαίου και πετρελαιοειδών, κλωστοϋφαντουργίας, τροφίμων και ειδών ένδυσης - υπόδησης.

Η Αλβανία διψά, σύμφωνα με τους εκπροσώπους των επενδυτικών της υπηρεσιών και εν προκειμένω της AlbInvest, για επενδύσεις στην ενέργεια, έναν τομέα στον οποίο η χώρα πάσχει εδώ και χρόνια, εξαιτίας της πλήρους ενεργειακής εξάρτησής της από τους υδροηλεκτρικούς σταθμούς, άρα και τις διαθέσεις του καιρού⁷⁷.

Οι εν εξελίξει ιδιωτικοποιήσεις εμφανίζουν ευκαιρίες σε στρατηγικούς τομείς όπως η μεταλλουργία, η ενέργεια, οι τηλεπικοινωνίες και οι χρηματοοικονομικές υπηρεσίες. Ως βασικότερες επενδυτικές ευκαιρίες παρουσιάζονται η ALBTELECOM, η ιδιωτικοποίηση της οποίας εκτιμάται ότι θα ολοκληρωθεί εντός του 2007, η ARMO, η INSIG (ασφάλιση) και η KESH, ήτοι ο Αλβανικός Οργανισμός Ενέργειας, η ιδιωτικοποίηση της οποίας προγραμματίζεται για το 2008. Παράλληλα, η χώρα προσπαθεί να αξιοποιήσει την μήκους 450 χλμ.

ακτογραμμή της, προσφέροντας τουριστικές επενδυτικές ευκαιρίες. Στην Αλβανία ο φόρος επί των εταιρικών κερδών έχει μειωθεί από το 23% στο 20%, ενώ προσφέρεται και έκπτωση 30% στις τιμές της ηλεκτρικής ενέργειας για τις επιχειρήσεις. Οι μέσες ακαθάριστες απολαβές στην Αλβανία είναι 200 ευρώ.

Μεταξύ των δελεαστικότερων κινήτρων για τους επενδυτές στην Αλβανία είναι πως οι παραγωγοί φασόν δεν υπόκεινται σε ΦΠΑ για τις υπηρεσίες τους, ενώ το leasing κρατικών ακινήτων (κτιρίων και γης) προβλέπει μισθώματα χαμηλότερα από αυτά της αγοράς. Παράλληλα, υπάρχουν κίνητρα για επενδύσεις στον τουριστικό τομέα. Το συνολικό ποσό των άμεσων ξένων επενδύσεων στη χώρα την περίοδο 2000 - 2005 ανήλθε σε 1,17 τρισ. ευρώ.

Παρακάτω παρουσιάζονται κάποια ευρήματα της έρευνας του Συνδέσμου

⁷⁷ Μαρία Μαθιοπούλου, Γιατί να επενδύσετε στα Δυτικά Βαλκάνια

Ελλήνων Βιομηχάνων Βορείου Ελλάδος για το περιβάλλον διεθνοποίησης για την Ελλάδα και τις Βαλκανικές χώρες. Σύμφωνα με την έκθεση συμπερασμάτων ανά χώρα, το κύριο πλεονέκτημα για την προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων στην Αλβανία αποτελεί το χαμηλό εργατικό κόστος. Η Ελλάδα είναι ο πρώτος επενδυτής στην Αλβανία, ενώ διακόσιες περίπου ελληνικές επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στη γειτονική χώρα δημιουργώντας γύρω στις 7.500 νέες θέσεις εργασίας με την ελληνική δραστηριότητα να εστιάζεται στον τομέα του εμπορίου και στις περιοχές Κορυτσάς, Τιράνων και Δυρραχίου.

Η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στην Αλβανία, επηρεάζεται από ένα σύνολο πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων.

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Το επενδυτικό κλίμα έχει αρχίσει να βελτιώνεται τα τελευταία χρόνια.
2. Προσωπική κατοχύρωση της προσωπικής ασφάλειας των επενδυτών.
3. Επενδύσεις στα οδικά δίκτυα.
4. Αφθονία φυσικών πόρων (πετρέλαιο, αέριο, κάρβουνο, σίδηρος, χαλκός και χρώμιο).
5. Χαμηλό κόστος εργασίας.
6. Υψηλό ποσοστό πληθυσμού νεαρής ηλικίας.
7. Στρατηγική θέση της χώρας που προσφέρει πρόσβαση σε αγορές της Ευρώπης.
8. Έλλειψη εγχώριων βιομηχανικών προϊόντων.
9. Η επιδότηση για παραγωγικές μονάδες.
10. Η γεινίαση της Ελλάδας με την Αλβανία.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Κυβερνητική διαφθορά ιδιαίτερα στις διαδικασίες εισφορών και χορήγησης αδειών.
2. Αβεβαιότητα αναφορικά με τις κυβερνητικές ενέργειες.
3. Χαμηλό επίπεδο των υποδομών μεταφορών και ενέργειας.
4. Ανεπάρκεια του δικαστικού συστήματος.
5. Υψηλοί φόροι σε σχέση με το επίπεδο των παρεχόμενων υπηρεσιών..
6. Παραοικονομία .
7. Ο προβληματικός ενεργειακός τομέας αποτελεί απειλή για τη συνεχιζόμενη

ανάπτυξη.

Οι ελληνικές εξαγωγές προς την Αλβανία αναπτύσσονται σταθερά τα τελευταία χρόνια καθώς επίσης και η υλοποίηση επενδυτικών σχεδίων, ενώ παράλληλα παρατηρείται η ανάγκη για σταθεροποίηση ενός διοικητικού, νομοθετικού και επενδυτικού πλαισίου που θα ενθαρρύνει το ενδιαφέρον των ελληνικών επιχειρήσεων να αντιμετωπίσουν την Αλβανία ως χώρα με πρόσφορο επενδυτικό έδαφος. Οι βασικές προτεραιότητες για την ανάδειξη της Αλβανίας ως σημαντικού πόλου προσέλκυσης ελληνικών επενδύσεων είναι οι ακόλουθες:

- Ο πρωταγωνιστικός ρόλος της ιδιωτικής οικονομίας
- Η ενδυνάμωση των θεσμών
- Η αναδιάρθρωση του χρηματοπιστωτικού τομέα
- Η ενίσχυση των μικρών και των μεσαίων επιχειρήσεων
- Η ανάπτυξη των εξαγωγών
- Ο περιορισμός των γραφειοκρατικών εμποδίων που αντιμετωπίζουν οι ξένοι επενδυτές

Η Ελλάδα αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους οικονομικούς εταίρους της Αλβανίας με προοπτικές περαιτέρω ανάπτυξης στους κλάδους τηλεπικοινωνιών, πετρελαίων, ασφαλειών, μεταλλείων, βιομηχανικών πάρκων καθώς επίσης και στην ανάπτυξη της νέας οικονομίας. Η Ελλάδα και οι ελληνικές επιχειρήσεις παρέχουν όλα τα εχέγγυα για εποικοδομητική συνεργασία με αλβανικές επιχειρήσεις σε όλους τους τομείς της επιχειρηματικής δραστηριότητας.

Μεταξύ των ελληνικών επιχειρήσεων στην Αλβανία αναφέρονται: τέσσερις τράπεζες - Εθνική, Εμπορική, η θυγατρική της Πειραιώς Tirana Bank και η Alpha - που συνεχώς επεκτείνονται, οι εταιρείες κινητής τηλεφωνίας Albanian Mobile Communications (συμφερόντων Cosmote) και Vodafone (συμφερόντων Vodafone Ελλάδος). Η τσιμεντοβιομηχανία Τιτάν προχωρεί σε σημαντική επένδυση, ύψους περίπου 200 εκατ. ευρώ, για την κατασκευή βιομηχανικής μονάδας. Οι ελληνικές τράπεζες, όπως η Alpha Bank, η Εθνική και η Εμπορική Τράπεζα, κατέχουν υψηλά ποσοστά στην τραπεζική αγορά στους τομείς των χορηγούμενων δανείων, των καταθέσεων και των κερδών. Στον κατασκευαστικό τομέα, όπου οι ελληνικές εταιρείες κατέχουν ποσοστό 30%-40% της εγχώριας αγοράς, δραστηριοποιούνται οι ΔΙΕΚΑΤ ΑΕ, ΓΕΚ Τέρνα, Ατέρμων, Alpha Delta ΕΠΕ, ΜΤ Constructions ΕΠΕ, Εγνατία ΑΕ, ΜΤ Fidias ΕΠΕ κ.ά.

4.7.2 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Βουλγαρία

Οι ελληνικές επενδύσεις στη Βουλγαρία, συνολικά, για το διάστημα 1992 ως 2006 υπερέβησαν κατά πολύ το 1,5 δισ. ευρώ, καταλαμβάνοντας ποσοστό 10% στις συνολικές άμεσες ξένες επενδύσεις στη χώρα αυτή και την τρίτη θέση μετά την Αυστρία και την Ολλανδία. Ειδικότερα, οι ελληνικές τράπεζες κατέχουν το 23,6% των συνολικών τραπεζικών κεφαλαίων. Η ελληνική επενδυτική παρουσία παραμένει σταθερή τα τελευταία χρόνια, με επενδύσεις ύψους 200 εκατ. ευρώ περίπου κατ' έτος, με υψηλότερες επενδύσεις εκείνες του έτους 2002. Στην πραγματικότητα η επενδυτική δραστηριότητα των ελληνικών επιχειρήσεων διαφέρει από τα επίσημα βουλγαρικά στοιχεία, καθώς σε αυτά δεν συμπεριλαμβάνονται επενδύσεις οι οποίες προέρχονται από διαθέσιμα κεφάλαια ή κέρδη ή είναι αποτέλεσμα τραπεζικού δανεισμού ή προέρχονται από τρίτη χώρα. Κατά την τελευταία δεκαετία τα ελληνικά κεφάλαια κατείχαν για μεγάλο διάστημα την πρώτη θέση στη Βουλγαρία. Οι ενεργές ελληνικές επιχειρήσεις ανέρχονται σε περίπου 1.500 (με εγγεγραμμένες επιχειρήσεις στη Βουλγαρία πάνω από 3.000) και έχουν δημιουργήσει πολλές δεκάδες χιλιάδες θέσεις εργασίας, ιδιαίτερα στη Νότια Βουλγαρία όπου λειτουργούν εργοστάσια και βιοτεχνίες παραγωγής ενδυμάτων και υποδημάτων. Οι επιχειρήσεις αυτές θεώρησαν τη Βουλγαρία ως σημαντική αγορά με πληθυσμό 8.000.000 ανθρώπων (η θεώρηση μιας αγοράς ως σημαντική εξαρτάται από τον κλάδο της επιχείρησης, τα οικονομικά της μεγέθη, από το προσδοκώμενο μερίδιο αγοράς, το οικονομικό επίπεδο της χώρας υποδοχής της επένδυσης, τον τοπικό ανταγωνισμό κ.α.). Η Βουλγαρία είναι μια χώρα (ή τουλάχιστον ήταν τα πρώτα χρόνια), όπως και όλες σχεδόν οι χώρες των Βαλκανίων, με μηδενικό σχεδόν τοπικό ανταγωνισμό και άρα υψηλό προσδοκώμενο μερίδιο αγοράς. Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η ελληνική επιχειρηματική παρουσία στη Βουλγαρία είναι ιδιαίτερα δυναμική στους τομείς των υπηρεσιών (κυρίως τράπεζες), υποδομών, βιομηχανίας τροφίμων/ποτών, μεταλλευμάτων, εμπορίου και δικτύων διανομής και παραγωγής ενδυμάτων. Τον Ιούλιο του 2003 κατακυρώθηκε η δεύτερη άδεια ιδιωτικής τηλεόρασης με παμβουλγαρική εμβέλεια στον ελληνικών συμφερόντων τηλεοπτικό σταθμό Nova TV (Ant1). Τα τελευταία έτη η ΕΚΟ - ΕΛΛΑΔΑ- Βουλγαρία έκανε σημαντικές επενδύσεις.

Το Χρηματιστήριο Αθηνών έχει εκδηλώσει ενδιαφέρον για την ιδιωτικοποίηση του 44% του χρηματιστηρίου της Σόφιας και για συνεργασία με το χρηματιστήριο της

Σόφιας κατά τα πρότυπα της συνεργασίας με το χρηματιστήριο της Λευκωσίας. Δυνατότητες ανάπτυξης συνεργασιών εντοπίζονται επίσης σε προϊόντα της αμυντικής βιομηχανίας. Στον παρακάτω πίνακα βλέπουμε την κατανομή των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στη Βουλγαρία ανά τομέα δραστηριότητας. Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε την κατανομή των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στη Βουλγαρία ανά τομέα δραστηριότητας.

Ακόμη, Από έρευνα και στοιχεία του Γραφείου Συμβούλου Οικονομικών & Εμπορικών Υποθέσεων της Πρεσβείας της Ελλάδας στη Σόφια, η ελληνική οικονομική παρουσία στη Βουλγαρία σημαίνει για αυτή τη χώρα:

- Σύνολο επενδύσεων 1,5 δις ευρώ
- Δημιουργία 100.000 θέσεων εργασίας
- Αξιόλογη συμμετοχή στα κρατικά έσοδα από φορολογία, εισφορές κλπ.
- Ετήσια ροή κυμαινόμενου ύψους από κονδύλια τεχνικής βοήθειας

Οι τομείς που προσφέρονται για περαιτέρω ανάπτυξη των διμερών εμπορικών και οικονομικών σχέσεων μεταξύ Ελλάδας και Βουλγαρίας είναι ο κλάδος της χημικής βιομηχανίας, της κλωστοϋφαντουργίας και της βιομηχανίας τροφίμων & ποτών. Αναφορικά με την προώθηση της Ελληνο – Βουλγαρικής συνεργασίας στον τομέα των τεχνικών έργων, σημαντικό μέρος των επενδύσεων ελληνικών συμφερόντων πραγματοποιούνται μέσω Κύπρου και Λουξεμβούργου, γεγονός που υποδηλώνει ότι το πραγματικό ύψος των επενδύσεων είναι πολύ μεγαλύτερο.

Σύμφωνα με διαθέσιμα στοιχεία της Οργανωτικής Επιτροπής του Ελληνοβουλγαρικού Εμπορικού & Βιομηχανικού Επιμελητηρίου, οι άμεσες ελληνικές επενδύσεις στη Βουλγαρία αφορούν κυρίως σε projects στον τομέα της βιομηχανίας (51,4%), του εμπορίου (16,5%), του τουρισμού (4,2%), των μεταφορών (21,%) και των τηλεπικοινωνιών (1,7%).

Η ελληνική επιχειρηματική δραστηριότητα στη Βουλγαρία επηρεάζεται από ένα σύνολο πλεονεκτημάτων και μειονεκτημάτων, μεταξύ των οποίων διακρίνονται τα ακόλουθα:⁷⁸

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Από άποψη δημοσιονομικών μεγεθών η Βουλγαρία βρίσκεται σε καλύτερη κατάσταση σε σχέση με τις υπόλοιπες χώρες των Βαλκανίων

⁷⁸ Α.Μπιτζένη, οι τρόποι επένδυσης στη Βουλγαρία για τους Έλληνες επιχειρηματίες

2. Η Βουλγαρία (όπως και η Ρουμανία και η Σλοβενία) είναι μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης
3. Η εγγύτητα της Ελλάδας διευκολύνει τις μετακινήσεις των επιχειρηματιών
4. Ύπαρξη εξειδικευμένου προσωπικού ιδιαίτερα στον τομέα των νέων τεχνολογιών
5. Προωθούνται αλλαγές στο υφιστάμενο καθεστώς περί ξένων επενδύσεων
6. Έντονη παρουσία ελληνικών τραπεζών
7. Φθινό εργατικό κόστος

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ

1. Διαφθορά στον κρατικό μηχανισμό
2. Έλλειψη τεχνογνωσίας
3. Αργοί ρυθμοί λειτουργίας της δημόσιας διοίκησης
4. Προβλήματα στο δικαστικό και τραπεζικό σύστημα
5. Ελλιπές θεσμικό πλαίσιο

4.7.3 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στην Π.Γ.Δ.Μ.

Στην αναδιάρθρωση και περαιτέρω ιδιωτικοποίηση των κλάδων της ενέργειας - όπου έγινε ένα πρώτο σημαντικό βήμα - των μεταφορών και της υγείας επικεντρώνονται τα κυβερνητικά σχέδια στην πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.). Η ιδιωτικοποίηση των κρατικών επιχειρήσεων έτρεξε με γοργούς ρυθμούς κυρίως στη δεκαετία του '90. Από τις 2.000 κρατικές επιχειρήσεις λιγότερες από 75 δεν έχουν ακόμα ιδιωτικοποιηθεί. Στην Π.Γ.Δ.Μ. ο φόρος επί των εταιρικών κερδών βρίσκεται στο 15% και η κυβέρνηση έχει ανακοινώσει πως θα τον μειώσει περαιτέρω, ώστε μέχρι το 2008 να έχει πέσει στο 10%, ακολουθώντας το παράδειγμα της Σερβίας. Παράλληλα, στην Π.Γ.Δ.Μ. υπάρχουν ελεύθερες οικονομικές ζώνες με φοροαπαλλαγή δέκα ετών για εταιρικά κέρδη, Φόρο Προστιθέμενης Αξίας, δασμούς και άλλες επιβαρύνσεις. Σύμφωνα με την Υπηρεσία για τις Ξένες Επενδύσεις στην Π.Γ.Δ.Μ. (MacInvest), η χώρα έχει να προσφέρει από τα πλέον ανταγωνιστικά εργατικά κόστη στην Ευρώπη, αλλά και εξειδικευμένο και καταρτισμένο εργατικό δυναμικό. Οι μέσες καθαρές αποδοχές φτάνουν τα 220 ευρώ.

Στην Π.Γ.Δ.Μ. οι άμεσες ξένες επενδύσεις ήταν σχεδόν αμελητέες πριν από

το 1998. Έκτοτε και με αποκορύφωμα το 2001, οπότε η χώρα προσέλκυσε επενδύσεις της τάξεως των 400 εκατ. ευρώ, η πορεία είχε σκαμπανεβάσματα. Το 2002 και το 2003 οι επενδύσεις ήταν λιγότερες των 100 εκατ. ευρώ, ενώ από το 2004 η τάση έγινε και πάλι ανοδική. Το 2006 υπήρξε νέο επενδυτικό κύμα, κυρίως λόγω ιδιωτικοποιήσεων στον ενεργειακό τομέα, αλλά και λόγω παραγωγικών επενδύσεων στις ελεύθερες οικονομικές ζώνες της Π.Γ.Δ.Μ.

Ο υψηλός επενδυτικός και πολιτικός κίνδυνος στην Π.Γ.Δ.Μ., αντισταθμίστηκε από τα αποτελέσματα των διαδικασιών ιδιωτικοποίησης των στρατηγικών επιχειρήσεων του κρατικού τομέα, οι οποίες αποτελούν μεγάλο μέρος των ξένων άμεσων επενδύσεων που προσέλκυσε η συγκεκριμένη χώρα τα τελευταία χρόνια.

Η Ελλάδα κατέχει την πρώτη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στην Π.Γ.Δ.Μ. την περίοδο των τελευταίων 11 ετών. Το ύψος των συνολικών ελληνικών επενδύσεων που έχουν υλοποιηθεί ή βρίσκονται στο στάδιο της υλοποίησης ανέρχεται σε περίπου 950 εκατ. ευρώ (συμπεριλαμβανομένης της συνολικής αξίας του κεφαλαίου που συνδέεται με τη λειτουργία του δεύτερου δικτύου κινητής τηλεφωνίας και της δαπάνης κατασκευής του πετρελαιοαγωγού Θεσσαλονίκης - Σκοπίων). Ο ίδιος ο αναπληρωτής πρωθυπουργός της Π.Γ.Δ.Μ. Minco Jordanov, σημειώνει πως οι περισσότεροι από τους Έλληνες επενδυτές στη χώρα του εκπροσωπούν τον σημαντικότερο παράγοντα ανάπτυξης της χώρας του, δεδομένου του περιορισμένου αριθμού επενδυτών από άλλες χώρες.⁷⁹

Οι ελληνικές επενδύσεις αφορούν κυρίως τους ακόλουθους τομείς: τρόφιμα - αναψυκτικά (είδη αρτοποιίας, παγωτά, μπίρα, μη οινοπνευματώδη ποτά), ενέργεια - πετρέλαιο, βιομηχανία τσιμέντου, ορυχεία, μάρμαρα, τράπεζες, καπνοβιομηχανία, έτοιμο ένδυμα και αξεσουάρ (παραγωγή φασόν) και σύσταση εμπορικών εταιρειών και αντιπροσωπειών. Να σημειώσουμε πως η μεγαλύτερη ελληνική επένδυση που πραγματοποιήθηκε στην Π.Γ.Δ.Μ. είναι η εξαγορά της μοναδικής επιχείρησης διύλισης πετρελαίου της χώρας, της ΟΚΤΑ, το 1999, ενώ ο ΟΤΕ έχει ήδη από τον Νοέμβριο του 2001, αποκτήσει άδεια για την ανάπτυξη του δεύτερου δικτύου κινητής τηλεφωνίας στην Π.Γ.Δ.Μ.

4.7.4 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στη Ρουμανία

Η ρουμανική οικονομία αυξήθηκε 7,9% το 2006 και 6% το 2007. Ο κύριος

⁷⁹ 18 Βασιλική Νικολούλια, A hot spot for FDI, The Bridge Magazine 2009

παράγοντας που ώθησε σε αυτή την ανάπτυξη είναι η αύξηση της εγχώριας ζήτησης, με την ισχυρή αύξηση αμοιβών και πιστώσεων που βοήθησε να τροφοδοτηθεί ένας βραχίονας κατανάλωσης, ενώ συγχρόνως η επένδυση έχει αυξηθεί γρήγορα. Τα σημάδια της υπερθέρμανσης, εντούτοις, είναι προφανή. Ο πληθωρισμός αυξήθηκε κατά τη διάρκεια του 2007 για να φθάσει στο τέλος του έτους σε ένα ετήσιο ποσοστό πάνω από 6%, οι φορολογικές πιέσεις έχουν αυξηθεί από σημαντικές αυξήσεις εξόδων στις αμοιβές και τα οφέλη δημόσιου τομέα, και το έλλειμμα τρέχοντος απολογισμού έχει επεκταθεί σε περίπου 14% του ΑΕΠ. Αυτές οι τάσεις έχουν αυξήσει τους κινδύνους που αντιμετωπίζει η οικονομία και απαιτούν μια καθορισμένη πολιτική απάντηση βραχυπρόθεσμα και μια ενισχυμένη εστίαση στην εταιρική και τραπεζική διακυβέρνηση για να μετριάσουν αυτές τις μακροοικονομικές ευπάθειες.

Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε το ρυθμό μεταβολής του ΑΕΠ της Ρουμανίας λαμβάνοντας ως έτος βάσης το 1995. Παρατηρείται αρχικά μία αυξητική τάση του ΑΕΠ που φθάνει σε μία κορύφωση το 2004 όπου και αγγίζει το 8.4%. Στη συνέχεια βλέπουμε μία απότομη πτώση που φθάνει το 4.1% το 2005 και από εκεί και πέρα ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ της οικονομίας αρχίζει να αυξάνεται σταδιακά και προβλέπεται μία σχετικά σταθερή πορεία τα επόμενα χρόνια κατά την οποία ο ρυθμός μεταβολής του ΑΕΠ κινείται κοντά στο 5.5%. Χάρη στη σημαντική πρόοδο που έχει κάνει η Ρουμανία στην προσπάθειά της να καταστεί μία λειτουργική οικονομία της αγοράς, η προσέλκυση άμεσων ξένων επενδύσεων έχει γίνει ευκολότερη και πιο αποδοτική. Προς την κατεύθυνση αυτή της αύξησης των Α.Ξ.Ε. που εισρέουν στη χώρα συμβάλλει σημαντικά η πρόοδος που έχει κάνει η Ρουμανία για την καταπολέμηση της διαφθοράς, ενώ ακόμη περισσότερο η μεταρρύθμιση του δικαστικού συστήματος - κριτήρια που αποτελούσαν προϋπόθεση για την ένταξη της χώρας στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πιο συγκεκριμένα το 2002 οι ξένες επενδύσεις στη χώρα έφθασαν τα 1.210 εκ. ευρώ για να φθάσουν στην κορύφωσή τους το 2004 αγγίζοντας τα 5.239 εκ. ευρώ. Το επόμενο έτος (2005) παρατηρείται μία μικρή πτώση στην εισροή επενδύσεων στη χώρα και αυτές ανέρχονται στα 5.135 εκ. ευρώ (πτώση 1.98%). Η καθαρή ροή Α.Ξ.Ε. στη Ρουμανία για το έτος 2007 έχει υπολογιστεί ότι ανέρχεται σε 7.250 εκατομμύρια Ευρώ.

Σύμφωνα με τα επίσημα ρουμανικά στοιχεία, η χώρα μας κατέχει την ένατη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στη Ρουμανία με συνολικό επενδυμένο κεφάλαιο ύψους 505,5 εκατ. ευρώ (στα επίσημα στοιχεία δεν περιλαμβάνονται οι μεταβιβάσεις

κεφαλαίων ελληνικών επενδύσεων μέσω Κύπρου, Λουξεμβούργου, Ιρλανδίας, Ολλανδίας κ.ά.). Σύμφωνα όμως με ορθότερες εκτιμήσεις, η Ελλάδα κατατάσσεται μεταξύ των τριών πρώτων ξένων επενδυτών (οι μεγαλύτερες ελληνικές επενδύσεις στα Βαλκάνια έχουν γίνει στη Ρουμανία), με 800 περίπου ενεργές επιχειρήσεις και με το συνολικό ελληνικό κεφάλαιο που επενδύθηκε να υπολογίζεται σε άνω των 3 δισ. ευρώ, λαμβάνοντας υπόψη και την αύξηση κεφαλαίων από τον ΟΤΕ-Romtelecom το 2002, την εξαγορά μετοχών από τη Eurobank της Bank Post τα έτη 2002 και 2003 και την εξαγορά πλειοψηφίας μετοχών από την Εθνική Τράπεζα της Banka Romaneska το 2003. Σημειωτέον ότι ο ΟΤΕ απέκτησε το 2002 πλειοψηφικό πακέτο μετοχών στη Romtelecom (κατέχει το 54%), ύστερα από επίμονες διαπραγματεύσεις και με τη συγκατάθεση, τελικά, της ρουμανικής κυβέρνησης για τη συμπληρωματική αυτή εξαγορά μετοχών. Στις 27.5.2005 υπεγράφη μεταξύ της Cosmote και της Romtelecom συμφωνία για την ανάληψη του 70% της εταιρείας κινητής τηλεφωνίας Cosmocom, με τη συμμετοχή κατά 120 εκατ. ευρώ της Cosmote στην αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου της Cosmocom. Ο ελληνικός τραπεζικός τομέας κατέχει πλέον τη δεύτερη θέση μεταξύ των ξένων επενδυτών στον εν λόγω τομέα με 15,4%, μετά την Αυστρία, σύμφωνα με πρόσφατα στοιχεία της κεντρικής τράπεζας της Ρουμανίας. Υπεγράφη επίσης η σύμβαση εξαγοράς του 57,13% της MindBank από την ΑΤΕ. Κομβικό σημείο για την επιτυχή πορεία των ελληνικών επιχειρήσεων στη Ρουμανία αποτελούν:

- ✓ η εκπαίδευση προσωπικού,
- ✓ οι δεξιότητες,
- ✓ η εμπειρία,
- ✓ η ανάδειξη των ικανοτήτων

Ακόμη, για τη δραστηριοποίηση των Ελληνικών επιχειρήσεων στη Ρουμανία, ισχύουν τα ακόλουθα:

- Το 56% των ελληνικών επιχειρήσεων που δραστηριοποιούνται στη Ρουμανία απασχολεί άνω των 31 εργαζόμενων.
- Βασικό κίνητρο για την πραγματοποίηση προσλήψεων αποτελεί το φθινό κόστος προσλήψεων κυρίως νέων εργαζόμενων.
- Στην πλειοψηφία των επιχειρήσεων και ανεξάρτητα από το μέγεθος τους, η πρόσληψη εργαζομένων γίνεται από το

διευθυντή της εταιρίας.

Όπως τώρα φαίνεται, από τον πίνακα που ακο , οι κορυφαίες 5 χώρες με βάση το μερίδιο του συνολικού αποθέματος Α.Ξ.Ε. όπως καταγράφηκε στις 31 Δεκεμβρίου 2007 είναι: Αυστρία (21,4% του συνολικού αποθέματος Α.Ξ.Ε. στο τέλος του 2007, κάτω από 23% έναν χρόνο νωρίτερα), οι Κάτω Χώρες (16,3%, ελαφρώς κάτω από το 17,1% που είχαν πραγματοποιήσει το 2006), Γερμανία (11,7% έναντι του 10,1% το 2006), Γαλλία (8,8% έναντι 8% το 2006), και Ελλάδα (7,5%, που παραμένουν σταθερές σε σχέση με το προηγούμενο χρόνο).

Πίνακας 4.1 Μερίδιο συνολικού αποθέματος Α.Ξ.Ε. το 2007

Χώρα	Εκατομύρια ΕΥΡΩ % των συνολικών Α.Ξ.Ε.
ΑΥΣΤΡΙΑ	9.161 21.4
NETHERLANDS	6.988 16.3
ΓΕΡΜΑΝΙΑ	5.020 11.7
ΓΑΛΛΙΑ	3.759 8.8
ΕΛΛΑΔΑ	3.192 7.5
ΙΤΑΛΙΑ	2.617 6.1
ΕΛΒΕΤΙΑ	2.191 5.1
ΚΥΠΡΟΣ	2.015 4.7
ΤΟΥΡΚΙΑ	822 1.9
ΟΥΓΓΑΡΙΑ	738 1.7
ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΟ	633 1.5
ΗΠΑ	581 1.4
ΑΛΛΕΣ	5.053 11.9
ΣΥΝΟΛΟ	42.770 100.0

Εξετάζοντας το σύνολο των ελληνικών επενδύσεων παρατηρείται ότι εκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα οικονομικής δραστηριότητας: τράπεζες, τηλεπικοινωνίες, συμβουλευτικές και χρηματοοικονομικές υπηρεσίες, κατασκευές, τρόφιμα - ποτά, ναυτιλιακά, κλωστοϋφαντουργία, πληροφορική, ασφάλειες, είδη συσκευασίας, πλαστικά, φαρμακευτικά και καλλυντικά, λίζινγκ, ιχθυοκαλλιέργειες.

Στο παρακάτω διάγραμμα βλέπουμε την κατανομή των ελληνικών άμεσων επενδύσεων στη Ρουμανία ανά κλάδο οικονομικής δραστηριότητας (στον τομέα υπηρεσιών εκτός από τις τηλεπικοινωνίες περιλαμβάνονται και οι τράπεζες).

Κατανομή Ελληνικών ΞΑΕ ανά κλάδο οικονομικής Δραστηριότητας

Χονδρικό εμπόριο 23,3%

Λιανικό εμπόριο 3,5%

Βιομηχανία 27,7%

Κατασκευές 7,5%

Γεωργία 4,2%

Υπηρεσίες (κυρίως τηλεπικοινωνίες) 31,4%

Πηγή: Γραφείο ΟΕΥ Βουκουρεστίου

Τέλος να αναφέρουμε ότι μετά την από 01.01.2007 πλήρη ένταξη της Ρουμανίας και της Βουλγαρίας στην ΕΕ η Ελλάδα αποκτά για πρώτη φορά κοινά χερσαία σύνορα με την Ε.Ε. και έρχεται πλέον πιο κοντά στην ενωμένη Ευρώπη. Με την μείωση των γραφειοκρατικών διαδικασιών και την μείωση του κόστους διευκολύνεται ιδιαίτερα η έξοδος των ελληνικών μικρομεσαίων επιχειρήσεων στην αγορά της Ρουμανίας. Έτσι, οι Έλληνες παραγωγοί (αυτόνομα ή σε συνεργασία με παραγωγούς συμπληρωματικών προϊόντων) μπορούν πολύ εύκολα να δημιουργήσουν μικρές ή μεγάλες αλυσίδες λιανεμπορικής διάθεσης των προϊόντων τους (ή υπηρεσιών τους) στη Ρουμανία δημιουργώντας παράλληλα και το αναγκαίο αντίστοιχο σύστημα αποθήκευσης και διανομής. Επιπλέον, η χρηματοδότηση από την ΕΕ δημιουργεί ευκαιρίες για ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες. Η χρηματοδότηση της Ρουμανίας από την ΕΕ μέσα στο διάστημα 2007 - 2013 αναμένεται ότι θ' ανέλθει αθροιστικά στα 19,6 δις € .Σε αυτά προστίθενται εισπράξεις από την ΚΑΠ. Πάνω από 10 ελληνικές κατασκευαστικές εταιρείες, που ήδη εκτελούν έργα στη Ρουμανία , αναμένεται ότι θα διεκδικήσουν την ανάληψη αρκετών νέων μεγάλων έργων: αυτοκινητόδρομοι ,λιμάνια, αεροδρόμια, αποχετευτικά δίκτυακλπ.

4.7.5 Ελληνικές Άμεσες Επενδύσεις στη Σερβία

Τον πρώτο ξένο επενδυτή στη Σερβία αποτελεί η χώρα μας. Σύμφωνα με τα επίσημα στοιχεία της Σερβικής Υπηρεσίας Προώθησης Επενδύσεων για τις άμεσες

επενδύσεις, κατά το διάστημα 2001-2004 οι ελληνικές επενδύσεις καταλαμβάνουν την τέταρτη θέση, με το ύψος του κεφαλαίου που επενδύθηκε να φθάνει τα 122,12 εκατ. δολ. Ωστόσο τα στοιχεία αυτά δεν περιλαμβάνουν επενδύσεις που έγιναν πριν από το 2001, επενδύσεις μέσω υπεράκτιων εταιρειών, επενδύσεις στο Μαυροβούνιο, καθώς και επενδύσεις σε είδος, παραχωρήσεις δικαιωμάτων κ.ά. Οι ελληνικές άμεσες επενδύσεις (από το 1996 και εντεύθεν) ανέρχονται σε 1,8 δισ. ευρώ. Το συνολικό ελληνικό επενδυμένο κεφάλαιο (συνυπολογιζομένων άμεσων και άλλων επενδύσεων) ανέρχεται σε 2,1 δισ. ευρώ. Σημαντικές ακόμη επενδύσεις έχουν γίνει και από την Ιταλία. Σημειώνεται η παρουσία 150 μεικτών ελληνογιουγκοσλαβικών εταιρειών, καθώς και 120 περίπου αμιγώς ελληνικών. Μεταξύ των κυριότερων ελληνικών εταιρειών που δραστηριοποιούνται στη Σερβία αναφέρουμε ενδεικτικά τις εταιρείες τηλεπικοινωνιών ΟΤΕ (απέκτησε το 20% της Telecom Serbia το 1997), Intracom (προμηθεύτρια της Telecom Serbia σε καρτοτηλέφωνα), τις τράπεζες Εθνική (12 υποκαταστήματα), Alpha Bank (υποκαταστήματα και Serbian Jubanka), Eurobank Ergasias (υποκαταστήματα και Post Banka), Πειραιώς (Atlas Banka) και ΕΤΕΒΑ (γραφείο αντιπροσωπείας), τα ΕΛΛΠΕ (Yugopetrol και πρατήρια καυσίμων ΕΚΟ- YU), τις βιομηχανίες τροφίμων Δέλτα (παραγωγική μονάδα Delyug), 3E Coca-Cola (Fresh Co), Αθηναϊκή Ζυθοποιία.

Ωστόσο, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, παρατηρούνται μειωμένες εισροές ξένων επενδύσεων άμεσου (παραγωγικού) χαρακτήρα στη Σερβία και το Μαυροβούνιο. Οι κυριότερες αιτίες είναι η παράλληλη κυκλοφορία δύο νομισμάτων και η απουσία θεσμικών υποδομών για τη διασφάλιση και προώθηση των ξένων επενδύσεων. Η αποτελεσματικότητα των προσπαθειών για την προσέλκυση ξένων άμεσων επενδύσεων, εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την επιτυχή υλοποίηση του προγράμματος ιδιωτικοποιήσεων ενώ η καθυστέρηση λόγω του πολέμου καθιστά τη Σερβία μια αγορά σχεδόν «παρθένα» από πλευράς ξένων επενδύσεων, γεγονός που δίνει πολλές υποσχέσεις για το μέλλον. Η σταδιακή αποκατάσταση του πολιτικού και οικονομικού κλίματος στη Σερβία, τα σημαντικά κονδύλια προβλέπει το Ελληνικό Σχέδιο για την Οικονομική Ανασυγκρότηση των Βαλκανίων (ΕΣΟΑΒ) καθώς και τα κίνητρα που προωθεί η σέρβικη κυβέρνηση, δημιουργούν νέες προοπτικές για την ανάπτυξη των ελληνικών επιχειρήσεων στη γειτονική χώρα. Οι βασικές πρωτοβουλίες που αναπτύσσει η σέρβικη κυβέρνηση για το θέμα αυτό, είναι οι ακόλουθες:

- Σταθερή βελτίωση του νομικού και οικονομικού πλαισίου για

τις ξένες επενδύσεις

□ Ευνοϊκές ρυθμίσεις όπως εισαγωγή μηχανολογικού εξοπλισμού χωρίς δασμούς, άνευ ορίων επαναπατρισμού κερδών, χαμηλό συντελεστή φορολόγησης επιχειρήσεων καθώς και ισότιμη μεταχείριση ξένων και εγχώριων επενδυτών.

Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα που παρουσιάζει η Σερβία αναφορικά με την προσέλκυση ξένων επενδύσεων είναι το χαμηλό εργατικό κόστος, καθώς και τα 46 εκατ. € που θα διατεθούν από το ΕΣΟΑΒ.

Κεφάλαιο 5^ο

Οι πολυεθνικές ως παράγοντας εξόδου της Ελλάδας από το οικονομικό αδιέξοδο

5.1 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα, αιτίες και Αποτελέσματα

5.1.1 Η οικονομική κρίση στην Ελλάδα

Από το Σεπτέμβριο του 2008 και σταδιακά μέχρι και σήμερα, η ελληνική πραγματικότητα βρίσκεται υπό το πρίσμα μιας παγκοσμιοποιημένης οικονομικής κρίσης, καθώς αποτελεί τη χειρότερη των τελευταίων 70 ετών. Στα πλαίσια της διεθνούς χρηματοπιστωτικής κρίσης, παρατηρείται και η είσοδος της ελληνικής οικονομίας στη φάση της ύφεσης. Τα μακροοικονομικά μέσα αντικατοπτρίζουν την τάση αυτήν, με την ανεργία να παρουσιάζει αυξητικές τάσεις, τις επενδύσεις να συρρικνώνονται διαρκώς και την ταχύτητα κυκλοφορίας χρήματος να επιβραδύνεται, προκαλώντας στενότητα στην αγορά.

Από τα τέλη του 2009 και αρχές του 2010, εξαιτίας συνδυασμού διεθνών και τοπικών παραγόντων, όπως οικονομική κρίση, ανεξέλεγκτες δαπάνες κατά την περίοδο μέχρι τις εκλογές του 2009, η ελληνική οικονομία αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα, καθώς έχει το δεύτερο μεγαλύτερο ετήσιο έλλειμμα κρατικού προϋπολογισμού και το δεύτερο μεγαλύτερο δημόσιο χρέος στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

5.1.2 Τα αίτια της οικονομικής ύφεσης

Η πρόσφατη οικονομική κρίση δεν ήταν ένα ανεξάρτητο και απρόσμενο φαινόμενο. Τα αίτια, η φύση και τα χαρακτηριστικά της συνδέονται με την όλη ιστορία της μεταπολεμικής διαδικασίας συσσώρευσης του κεφαλαίου στον ανεπτυγμένο καπιταλισμό και συγκεκριμένα τη «χρυσή εποχή» της συσσώρευσης κεφαλαίου, την κρίση της δεκαετίας του 1970, και τον τρόπο με τον οποίο λύθηκε ή αντιμετωπίστηκε αυτή.

⁸⁰Τα αίτια της κρίσης πρέπει να αναζητηθούν αφενός στα χρόνια διαρθρωτικά προβλήματα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν, αλλά και στη διεθνή συγκυρία της χρηματοπιστωτικής και οικονομικής κρίσης που τα ανέδειξε με εντονότερο και οξύτερο τρόπο. Η παραγωγική βάση της Ελληνικής οικονομίας είναι ισχνή, καθώς στηρίχθηκε, σε αντίθεση με άλλες ευρωπαϊκές χώρες, σε τομείς όπως ο τουρισμός, η ναυτιλία και η οικοδομή, κλάδοι που πλήττονται πρώτοι και με ιδιαίτερη ένταση από την κρίση. Επιπλέον, οι τράπεζες, το πιο ισχυρό τμήμα του ελληνικού κεφαλαίου, οι οποίες λειτούργησαν με πρωτόγνωρους ρυθμούς πιστωτικής επέκτασης, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό, είναι εκτεθειμένες στη διεθνή κρίση με την ανάληψη υψηλών κινδύνων.

Η σημερινή οικονομική ύφεση της χώρας ξεκίνησε με την ταυτόχρονη συνύπαρξη των ακόλουθων παραγόντων: πρώτον, η αύξηση στις τιμές των ακινήτων σε πολλές περιοχές των ΗΠΑ, η οποία διευκόλυνε την υπέρ-κατανάλωση, είχε ως αποτέλεσμα την υπερθέρμανση της οικονομίας και την αύξηση του ελλείμματος τρεχουσών συναλλαγών. Δεύτερον, η ραγδαία εξάπλωση στεγαστικών δανείων υψηλού κινδύνου, από 9% των συνολικών στεγαστικών το 2003 σε 24% το 2007, δηλαδή μια αχαλίνωτη πιστωτική επέκταση στις κατηγορίες νοικοκυριών, που υπό κανονικές συνθήκες, δεν θα έπρεπε να έχουν δανειοδοτηθεί. Οι τράπεζες παρείχαν δάνεια με μόνη εγγύηση την αναμενόμενη αύξηση στην τιμή της κατοικίας, ενώ διευκόλυναν τα νοικοκυριά με ελκυστικά χαμηλά επιτόκια στα πρώτα χρόνια, τα οποία όμως θα αναπροσαρμόζονταν στη συνέχεια. Τρίτον, στις αιτίες της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης έπαιξαν ρόλο και οι πολιτικές δραστηκής μείωσης των φορολογικών εσόδων, που ακολούθησαν οι ελληνικές κυβερνήσεις για πάνω από μια

⁸⁰ Τα βαθύτερα αίτια της ελληνικής οικονομικής κρίσης, Γιώργος Μαρής

δεκαετία.

Παράγοντες όπως οι παραπάνω, συνετέλεσαν στη δημιουργία και αύξηση του ελλείμματος της χώρας και στη γενικότερη οικονομική ύφεση που επικρατεί έως και σήμερα.

5.1.3 Τα αποτελέσματα της οικονομικής κρίσης

Για πρώτη φορά η Ελλάδα βρίσκεται στη δίνη μιας διεθνούς οικονομικής κρίσης. Ο πληθωρισμός της ευρωζώνης υπερδιπλασιάστηκε, η ακρίβεια εξελίχθηκε σε μείζον κοινωνικό πρόβλημα για όλες τις χώρες, η ανεργία απειλεί σοβαρά τις κοινωνίες και οι ρυθμοί ανάπτυξης έπεσαν στο μισό. Τα πραγματικά όμως προβλήματα της κρίσης, τα οποία επεκτάθηκαν και στο σύνολο των πολιτών, είναι η άνοδος των επιτοκίων, η δύσκολη λήψη δανείων, η άνοδος των τιμών των εμπορευμάτων και των καυσίμων που επέφεραν ακρίβεια και η μείωση της αγοραστικής δύναμης των καταναλωτών. Δημιουργήθηκε πτώση των καταναλωτικών δαπανών, άρα και πτώση των κύκλων εργασιών.

Επιπλέον, η οικονομική κατάσταση της Ελλάδας έχει επηρεάσει πολλές πτυχές του οικονομικού περιβάλλοντος της χώρας. Χαρακτηριστικά, η ρηχότητα, η εσωστρέφεια και η μικρή συμβολή στην απασχόληση παραμένουν βασικά γνωρίσματα της επιχειρηματικότητας. Παράλληλα, χαμηλές είναι οι επιδόσεις των επιχειρήσεων όσον αφορά την καινοτομία και τις νέες τεχνολογίες. Σύμφωνα με μελέτες, έχει διαπιστωθεί ότι κανένας κλάδος δεν έμεινε αλώβητος από την κρίση, ενώ οι πολύ καινοτόμες -με έντονα εξαγωγικό προσανατολισμό και χρήση της επιπλέον πρόσφατης τεχνολογίας- επιχειρήσεις, κατάφεραν να επηρεαστούν λιγότερο από την κρίση, ακόμα και θετικά. Ωστόσο, παρατηρείται ότι όλοι οι τομείς δραστηριότητας έχουν πληγεί από την κρίση, με τις επιχειρήσεις του πρωτογενούς τομέα σε μεγαλύτερο βαθμό, τις μεταποιητικές επιχειρήσεις σε λιγότερο, το μεγαλύτερο πλήγμα έχει φανεί στις επιχειρήσεις που έχουν ως τελικό στόχο τον καταναλωτή. Πολλές από αυτές έχουν μειώσει κατά πολύ το προσωπικό τους, ενώ άλλες δεν επιβίωσαν κι έκλεισαν.

Επιπλέον, μία από τις σημαντικότερες συνέπειες της κρίσης της οικονομίας είναι η αύξηση της ανεργίας, η οποία έχει φτάσει σε διψήφιο αριθμό, ενώ ανάμεσα στους νέους το ποσοστό των ανέργων ανέρχεται σήμερα στο 25%.⁴ Μέσα σε ένα χρόνο (2010/2011), ο μέσος αριθμός των απασχολούμενων μειώθηκε κατά 6,8%, ενώ

περισσότερες από 58.000 συμβάσεις εργασίας μετατράπηκαν από πλήρους απασχόλησης σε μερικής ή εκ περιτροπής. Η δραματική επιδείνωση της ελληνικής οικονομίας είχε άμεσο αντίκτυπο στον τομέα της απασχόλησης και δυσμενείς συνέπειες στον Συνέπεια των παραπάνω, είναι η μείωση της ρευστότητας χρήματος και της κατανάλωσης που επέφερε η οικονομική ύφεση στην χώρα. Βασικό χαρακτηριστικό της είναι η έλλειψη ρευστότητας στην αγορά που υπάρχει σε όλα τα στάδια του ιδιωτικού τομέα εμπορίου, από το χωράφι, τη βιοτεχνία μέχρι το ράφι (παραγωγοί, έμποροι κ.λπ.).

Πέρα από αυτό, η μείωση της ρευστότητας συνοδεύεται και από το φαινόμενο της απομόχλευσης και στο επίπεδο των νοικοκυριών. Με άλλα λόγια, εκτός από τις τράπεζες που θα περιορίσουν τις επιχορηγήσεις πιστώσεων με στόχο την εξυγίανσή τους, το ίδιο θα πράξουν και τα νοικοκυριά σε μία προσπάθεια εξορθολογισμού των δαπανών τους.

Οδυνηρή συνέπεια αυτής της «παγίδας ρευστότητας» είναι η μη πραγματοποίηση επενδύσεων, η άνοδος της ανεργίας και η τάση αποθησαυρίσεως χρήματος –φαινόμενο που ήδη έχει πάρει μεγάλες διαστάσεις στην Ελλάδα και αποτελεί για την ελληνική οικονομία, θέμα μείζονος σημασίας για την γενικότερη οικονομική κατάσταση της χώρας.

Συμπερασματικά, φτιάχνοντας το πάζλ των κοινωνικών επιπτώσεων της οικονομικής κρίσης, εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι η ανεργία αποτελεί τον τομέα που πλήττεται περισσότερο από τέτοιες καταστάσεις. Χιλιάδες άνθρωποι χάνουν τις δουλειές τους εξαιτίας αυτής της νέας πολιτικής κατάστασης. Άνθρωποι με οικογένειες και παιδιά δεν μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες και να λύσουν τα βιοποριστικά τους προβλήματα. Χιλιάδες νέοι άνθρωποι με πτυχία και μη, βλέπουν ότι δεν μπορούν να έχουν μια αξιοπρεπή ζωή. Οι περισσότεροι πτυχιούχοι δεν έχουν το δικαίωμα να δουν τους κόπους τόσων χρόνων (σπουδές) να ευοδώνονται, τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε πνευματικό επίπεδο.

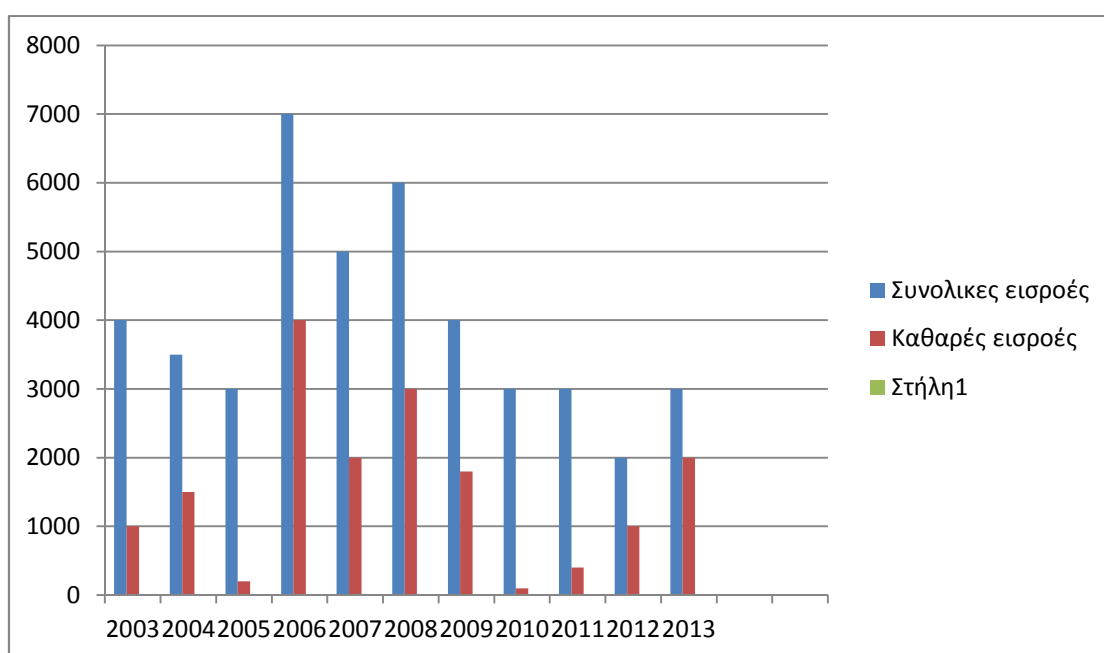
Η εγκληματικότητα είναι ένα άλλο κομμάτι της κοινωνικής ζωής, το οποίο επηρεάζεται εξαιτίας της οικονομικής ύφεσης. Οι άνθρωποι για να ζήσουν σπεύδουν να προβούν σε εγκληματικές πράξεις για να καταφέρουν να εξασφαλίσουν τα προς το ζην. Τέτοιες πράξεις μπορεί να είναι οι κλοπές ή ακόμη και οι ανθρωποκτονίες. Οι επιχειρήσεις τέλος, κλείνουν η μία μετά την άλλη, ενώ πολλοί είναι εκείνοι που μεταναστεύουν σε κάποια άλλη χώρα, με σκοπό να αποκτήσουν μία καλύτερη ζωή με περισσότερες αξίες, αναγνώριση από τον κοινωνικό αντίκτυπο, νόμιμη

εργασία και κρατική ασφάλεια.

5.2 Ιστορική αναδρομή ΑΞΕ στην Ελλάδα

Παρά την έντονη οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα από το έτος 2010, οι επιδόσεις της χώρας στην προσέλκυση ξένων επενδύσεων ήταν πολύ ικανοποιητικές κατά το 2013 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Οι συνολικές (ακαθάριστες) εισροές κεφαλαίων στη χώρα το έτος 2013 ανήλθαν σε 3,3 δις Ευρώ, ενώ οι καθαρές εισροές έφθασαν τα 1,9 δις Ευρώ.

Διάγραμμα 5.1 Συνολικές εισροές και καθαρές εισροές

2013: Προσωρινά στοιχεία

2012: Αναθεωρημένα στοιχεία

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2014

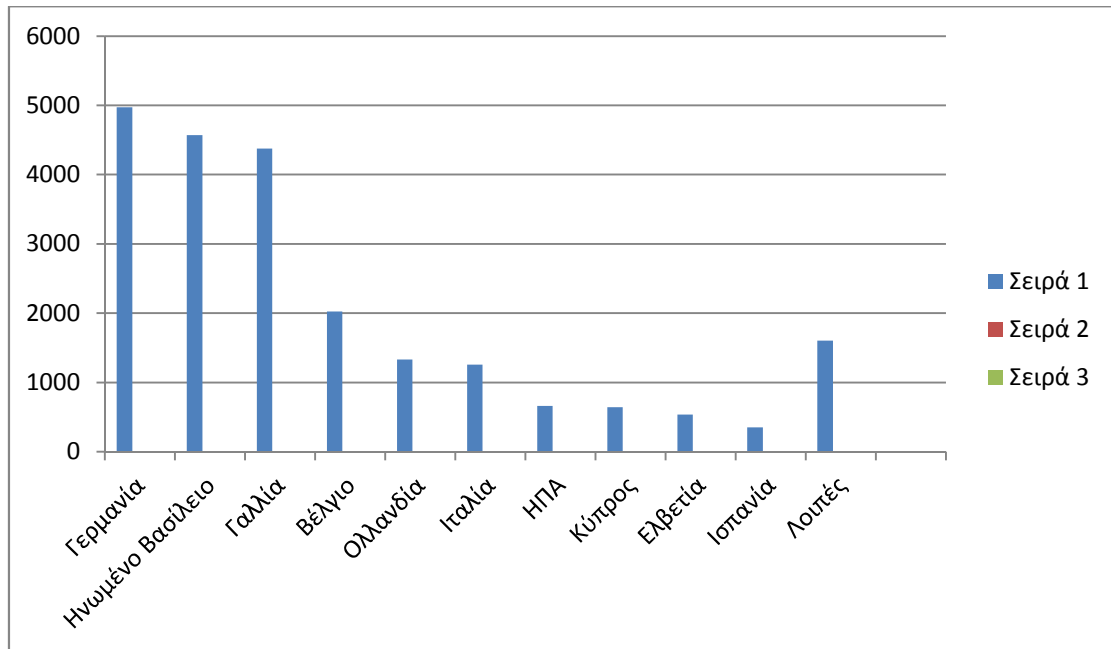
Βασικά χαρακτηριστικά:

- Οι συνολικές (ακαθάριστες) εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων, που στην ουσία αντικατοπτρίζουν την πραγματική επίδοση της χώρας στην προσέλκυση επενδύσεων, σημείωσαν το 2013 αύξηση κατά 63,6% σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος*.

- Οι καθαρές εισροές ξένων επενδυτικών κεφαλαίων σημείωσαν το ίδιο έτος επίσης σημαντική αύξηση της τάξης του 43% σε σύγκριση με το 2012*, επιδεικνύοντας έτσι σταθεροποιητικές τάσεις παρά την έντονη οικονομική κρίση.
- Η διαφορά μεταξύ συνολικών και καθαρών εισροών ΞΑΕ στην Ελλάδα κατά το 2013 αφορούσε κυρίως σε αποπληρωμές δανείων προς τις μητρικές, αλλά και στην αύξηση μετοχικού κεφαλαίου των εδώ θυγατρικών.
- Η ταχεία προώθηση μεταρρυθμίσεων και η μείωση των τιμών παραγωγικών συντελεστών, που είχε σαν συνέπεια η οικονομική κρίση στη χώρα, δημιουργούν αξιόλογες επενδυτικές ευκαιρίες. Η προβλεπόμενη αξιοποίηση δημόσιας περιουσίας εξάλλου καθώς και του φυσικού πλούτου (πετρέλαιο, φυσικό αέριο) αναμένεται να ενισχύσουν το επενδυτικό πλαίσιο της χώρας.
- Τα συγκριτικά πλεονεκτήματα της χώρας (γεωπολιτικά, κλιματολογικά, ιστορικά κλπ.) που ευνοούν τις επενδύσεις σε πολλούς κλάδους δεν εθίγησαν από την οικονομική κρίση.

Οι μεγάλες αυτές αυξήσεις οφείλονται βέβαια εν μέρει στο ότι οι ζημιές που εμφάνισαν οι ξένες εταιρίες που δραστηριοποιούνται στην Ελλάδα κατά το 2012 συμπεριλήφθησαν στον υπολογισμό των επανιδρυθέντων κερδών. Στις χώρες με την ισχυρότερη επενδυτική παρουσία στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια συγκαταλέγονται 'κλασσικές' χώρες εξαγωγής κεφαλαίου, όπως η Γερμανία, η Γαλλία, το Ηνωμένο Βασίλειο, το Βέλγιο και Λουξεμβούργο, η Ολλανδία, και η Ιταλία, ενώ αξιόλογη παρουσία έχουν η Κύπρος και οι ΗΠΑ

Διάγραμμα 5.2 Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά χώρα προέλευσης κεφαλαίων κατά την περίοδο 2003-2013 (σε εκατομμύρια Ευρώ)

5.3 Η Κίνηση των Κεφαλαίων της Ευρώπης

Βασικά χαρακτηριστικά:

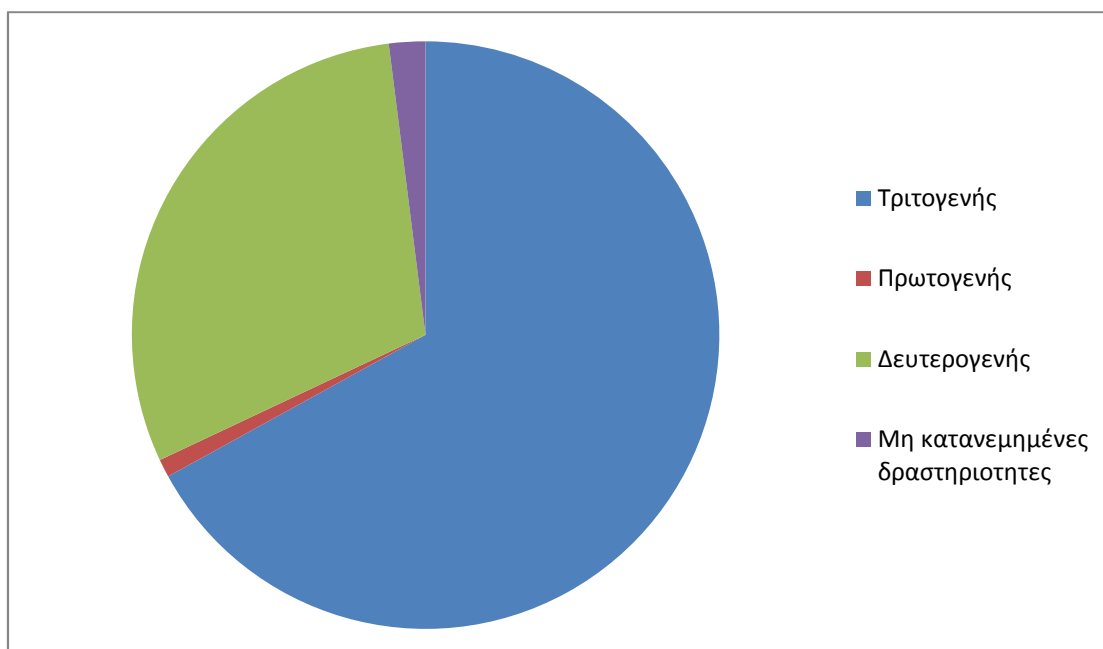
- Η επενδυτική δραστηριότητα στη χώρα προέρχεται κατά κύριο λόγο από εταιρείες σημαντικών αγορών, όπως της ΕΕ.
- Παρατηρείται μεταβολή στις κύριες χώρες που επενδύουν στην Ελλάδα κατά τις δύο περιόδους που εξετάζονται. Έτσι, ενώ η Γερμανία παραμένει η πρώτη χώρα προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων στην Ελλάδα τόσο κατά την περίοδο 2003-2007 όσο και κατά την περίοδο 2008-2013, κατά την πρώτη περίοδο τη δεύτερη θέση καταλαμβάνει το Ηνωμένο Βασίλειο και την τρίτη η Γαλλία, με μικρή διαφορά από τη Γερμανία, ενώ κατά τη δεύτερη περίοδο η Γαλλία καταλαμβάνει τη δεύτερη θέση και ακολουθούν η Κύπρος και το Ηνωμένο Βασίλειο, αλλά με σημαντική πλέον διαφορά από τη Γερμανία. Μικρές διαφορές παρατηρούνται και στις υπόλοιπες χώρες προέλευσης επενδυτικών κεφαλαίων, με την Ελβετία να βελτιώνει αισθητά τη θέση της κατά τη δεύτερη περίοδο που εξετάζεται, σε βάρος των υπόλοιπων χωρών της ΕΕ, όπως το Βέλγιο- Λουξεμβούργο και η Ιταλία.
- Αν και αξιόλογη, η παρουσία των ΗΠΑ παραμένει σχετικά χαμηλή, γεγονός που εν μέρει οφείλεται και σε επενδυτική δραστηριότητα επιχειρήσεων συμφερόντων ΗΠΑ, που όμως υλοποιούνται στην Ελλάδα «έμμεσα» μέσω θυγατρικών τους σε άλλο κράτος, συνήθως της Ευρώπης. Αναμφίβολα, το σχετικά χαμηλό μέγεθος των επενδύσεων από τις ΗΠΑ στην Ελλάδα, υποδηλώνει την ύπαρξη σημαντικού επενδυτικού δυναμικού που μπορεί να ενεργοποιηθεί.

• Εμφανίζονται ευοίωνες προοπτικές στο άμεσο μέλλον για προσέλκυση ΞΑΕ από τη Ρωσία και την Ανατολική Ευρώπη, τη Μέση Ανατολή, τις Αραβικές Χώρες και την Ασία, ιδιαίτερα δε την Κίνα, που ενδιαφέρονται κυρίως για τους τομείς της ενέργειας, των τηλεπικοινωνιών, του τουρισμού, των μεταφορών και της εφοδιαστικής αλυσίδας.

Κλαδική κατανομή ξένων επενδύσεων

Οι εισροές ΞΑΕ κατά τομέα οικονομικής δραστηριότητας στην Ελλάδα επικεντρώνονται τα τελευταία έτη (τόσο κατά την περίοδο 2003-2007 όσο και κατά την περίοδο 2008-2013) κατά κύριο λόγο στον τριτογενή τομέα και ακολουθεί με σημαντική διαφορά ο δευτερογενής τομέας. Αντίστοιχη διάρθρωση ΞΑΕ εμφανίζει η πλειονότητα των ανεπτυγμένων χωρών.

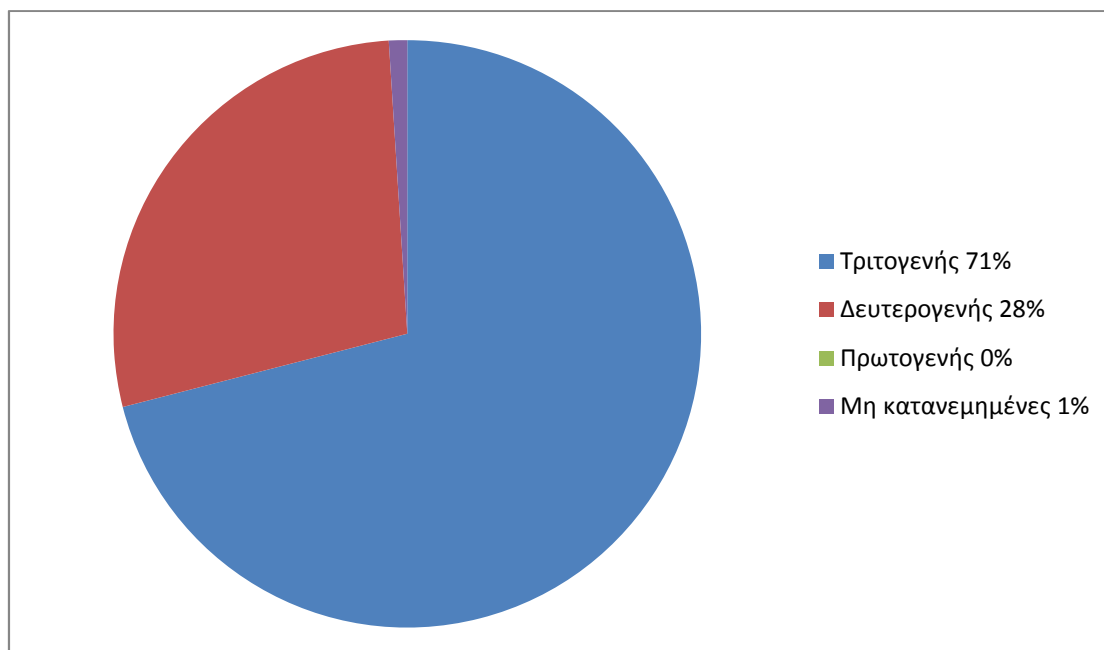
Διάγραμμα 5.3 Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο 2003-2013 Περίοδος 2003-2007

Συνολική αξία: 22.328,2 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2014

Διάγραμμα 5.4 Συνολικές εισροές ΞΑΕ ανά τομέα οικονομικής δραστηριότητας κατά την περίοδο Περίοδος 2008-2013

Συνολική αξία: 20.666 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2014

Βασικά χαρακτηριστικά:

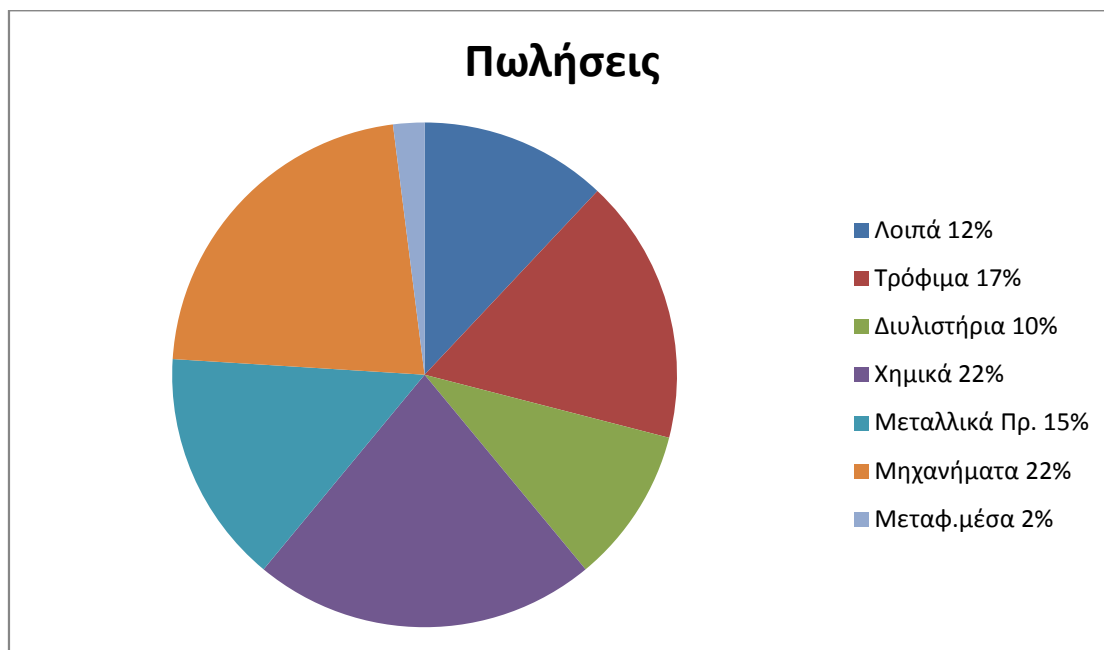
- Συγκέντρωση των ΞΑΕ στις υπηρεσίες. Η τάση αυτή υπαγορεύθηκε κυρίως από την ανάπτυξη του χρηματοπιστωτικού συστήματος της χώρας, την ανάπτυξη των τηλεπικοινωνιών, καθώς επίσης την τόνωση του εμπορίου.
- Το ποσοστό του δευτερογενούς τομέα είναι σχετικά χαμηλό σε σύγκριση με τις δυνατότητες της χώρας, γεγονός που υποδεικνύει σημαντικά επενδυτικά περιθώρια.
- Σημαντικό ρόλο στην επενδυτική δραστηριότητα αναμένεται να διαδραματίσει η έρευνα υδρογονανθράκων στην ελληνική επικράτεια.

Ειδικότερα:

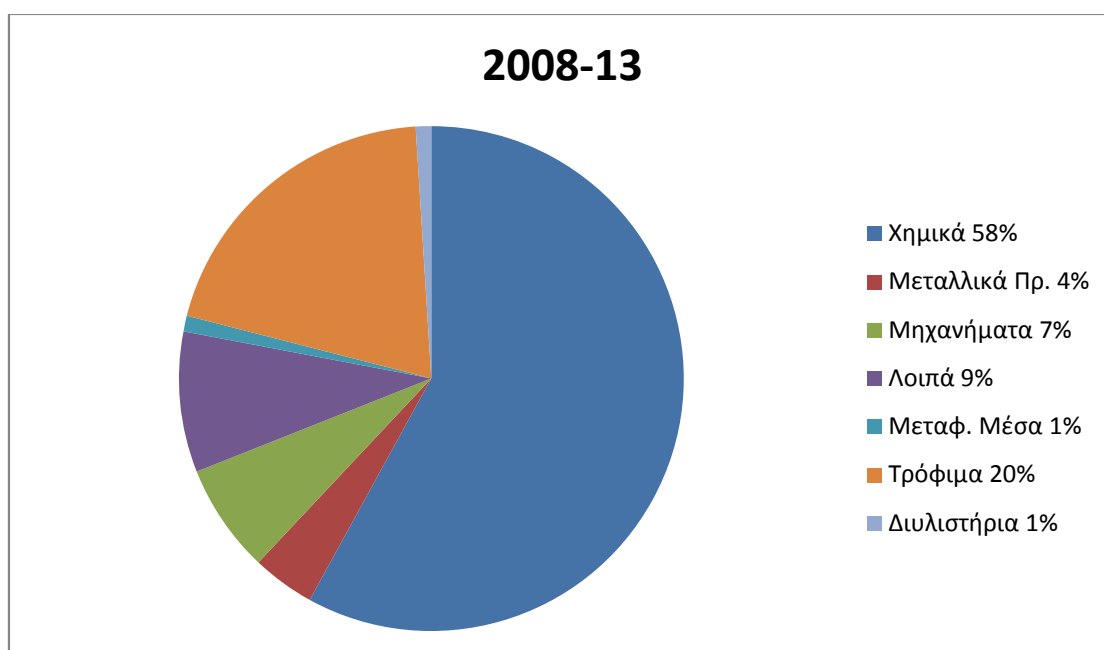
A. Μεταποίηση

Στους κλάδους της μεταποίησης με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά τις περιόδους 2003- 2007 και 2008-2013 συγκαταλέγονται τα χημικά, τα τρόφιμα & ποτά, τα μηχανήματα και τα μεταλλικά προϊόντα.

Διάγραμμα 5.5 Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στην μεταποίηση κατά την περίοδο Περίοδος 2003-2007

Διάγραμμα 5.6 Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στην μεταποίηση κατά την περίοδο Περίοδος 2008-2013

Συνολική Αξία: 4.344 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2014

Βασικά χαρακτηριστικά:

Σε σχέση με την περίοδο 2003-2007, παρατηρείται πολύ μεγαλύτερη συγκέντρωση των επενδύσεων κατά την περίοδο 2008-2013 στον κλάδο των χημικών, που συγκεντρώνει το 58% του συνόλου των επενδύσεων στον μεταποιητικό τομέα, σε σχέση με το 22% την περίοδο 2003-2007. Καθώς ο κλάδος των διυλιστηρίων μελετάται ξεχωριστά (1% την περίοδο 2008-2013 και 10% την περίοδο 2003-2007), η αύξηση αυτή οφείλεται κατά κύριο λόγο και στην ανάπτυξη του φαρμακευτικού τομέα κατά την τελευταία περίοδο στην Ελλάδα.

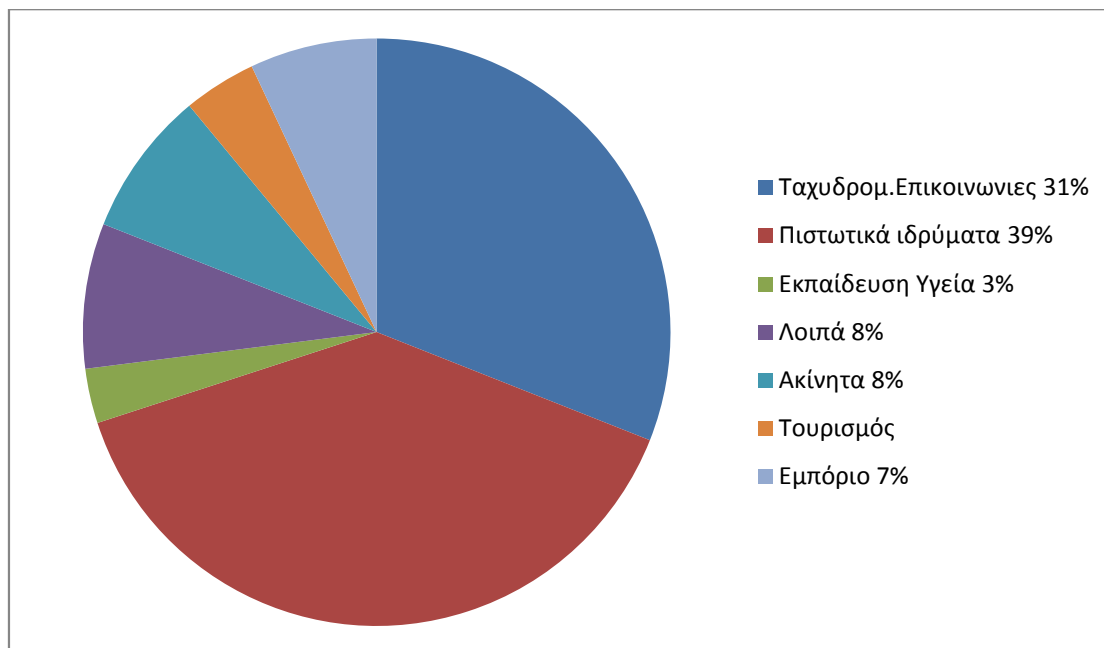
Η συγκέντρωση επιχειρηματικής δραστηριότητας στους παραπάνω τομείς ευνοεί τόσο την εγκατάσταση νέων επιχειρήσεων (επενδύσεις Greenfield) στην Ελλάδα, όσο και την επενδυτική συνεργασία ξένων με ελληνικές επιχειρήσεις για την παραγωγή τελικών προϊόντων που θα καλύπτουν τις ανάγκες της εσωτερικής και της διεθνούς αγοράς.

Ο κλάδος που εμφάνισε σημαντική αύξηση το 2013 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος είναι αυτός των τροφίμων.

B. Υπηρεσίες

Στους κλάδους των υπηρεσιών με σημαντικό επενδυτικό ενδιαφέρον κατά την περίοδο 2003-2013 συγκαταλέγονται οι τηλεπικοινωνίες, τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, το εμπόριο και ο τουρισμός.

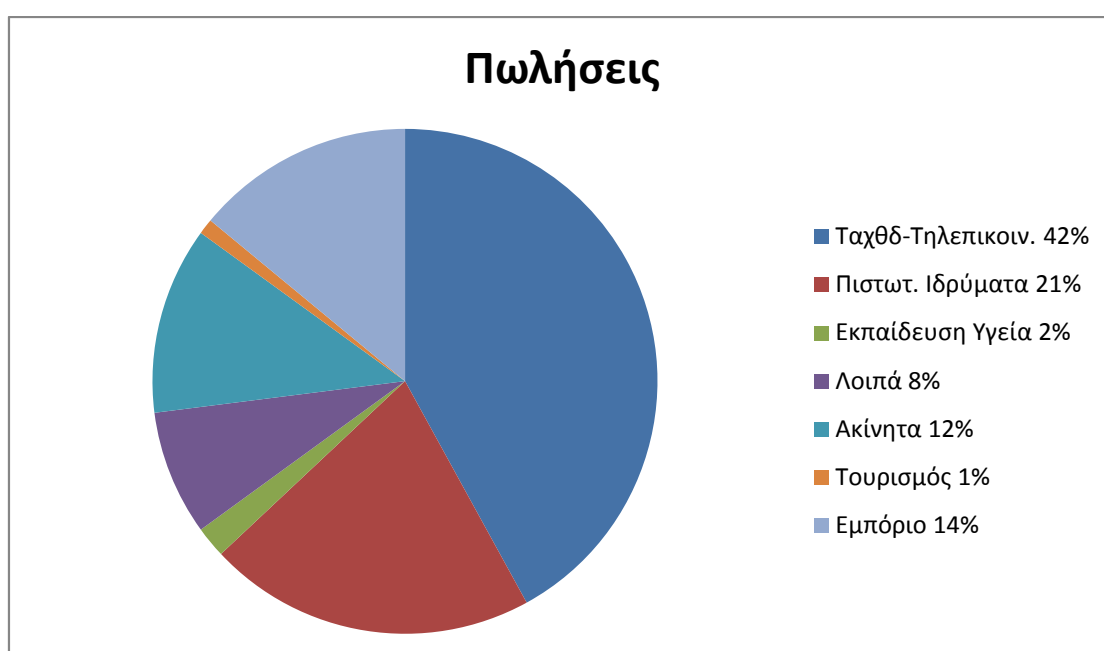
Διάγραμμα 5.7 Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στον τομέα των υπηρεσιών κατά την Περίοδο 2003-2007

Συνολική αξία: 14.989,2 εκατομμύρια Ευρώ

Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος 2014

Διάγραμμα 5.8 Διάρθρωση των συνολικών εισροών ΞΑΕ στον τομέα των υπηρεσιών κατά την Περίοδο 2008-2013

Περίοδος 2008-2013

Βασικά χαρακτηριστικά:

- Οι κλάδοι των τηλεπικοινωνιών και των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων συγκεντρώνουν την μεγάλη πλειοψηφία των επενδυτικών κεφαλαίων που κατευθύνθηκαν στις υπηρεσίες, τόσο κατά την περίοδο 2003-2007 όσο και κατά την περίοδο 2008-2013. Την δεύτερη περίοδο ωστόσο, λόγω της εξαγοράς του ΟΤΕ από την Deutsche Telekom οι τηλεπικοινωνίες συγκεντρώνουν τη συντριπτική πλειοψηφία των επενδυτικών κεφαλαίων στον τριτογενή τομέα.
- Το ποσοστό των ξένων επενδύσεων που επικεντρώθηκε στην λιγότερο παραγωγική κατηγορία «ακίνητα» αυξήθηκε από το 8% την περίοδο 2003-2007 σε 12% την περίοδο 2008-2013, παρόλα αυτά η πλειονότητα των ξένων κεφαλαίων εξακολουθεί να κατευθύνεται σε παραγωγικές δραστηριότητες υψηλής προστιθέμενης αξίας.
- Υπάρχουν σημαντικά περιθώρια περαιτέρω ανάπτυξης της ξένης επενδυτικής δραστηριότητας στον τομέα του τουρισμού.
- Οι κλάδοι που εμφάνισαν σημαντική αύξηση το 2013 σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος είναι οι τηλεπικοινωνίες, το εμπόριο και τα ακίνητα.

5.4 Χρησιμότητα ξένων επενδύσεων στην Ελλάδα

Η Ελλάδα, σαφώς και έχει ανάγκη να γίνουν άμεσα επενδύσεις, και κυρίως στην περίοδο οικονομικής ύφεσης που χαρακτηρίζει τη χώρα σήμερα. Οι ξένες επενδύσεις προς την χώρα, θα βοηθήσει, ώστε να μη μετεξελιχθεί η ευρωπαϊκή κρίση χρέους σε τραπεζική κρίση, όπου η τελευταία θα δημιουργήσει ακόμη υψηλότερα επίπεδα ανεργίας.⁸¹

Ωστόσο, για όσο η ύφεση συνεχίζεται, οι δημοσιονομικοί στόχοι θα παραμένουν ανέφικτοι, ανατροφοδοτώντας το έλλειμμα και το χρέος. Ανέφικτη, βεβαίως, θα παραμείνει και η πρόσβαση στις διεθνείς αγορές, οι οποίες αμφισβητούν ολοένα και εντονότερα τις προοπτικές ανάκαμψης της ελληνικής οικονομίας.

Ο μόνος τρόπος για να σπάσει αυτός ο φαύλος κύκλος είναι η δημιουργία πρόσθετων ρυθμών ανάπτυξης, με αιχμή και κινητήριο δύναμη τον ιδιωτικό τομέα. Η Ελλάδα χρειάζεται άμεσα νέες εγχώριες και ξένες επενδύσεις. Χρειάζεται νέες

⁸¹ www.ethnos.gr Άρθρο <<Ντοβόντι : Η Ελλάδα χρειάζεται άμεσα επενδύσεις>>, 20.03.12

επιχειρηματικές πρωτοβουλίες, οι οποίες θα τονώσουν την απασχόληση, θα αναθερμάνουν την αγορά, θα κινητοποιήσουν τον ανταγωνισμό και θα συνεισφέρουν στα έσοδα του κράτους.⁸²

Είναι πλέον σαφές ότι, το λανθασμένο μοντέλο ανάπτυξης του παρελθόντος πρέπει να αντικατασταθεί από μία δραστικά διαφορετική δομή ανάπτυξης και νέους στόχους. Η ανάπτυξη δεν μπορεί να στηριχθεί αποκλειστικά στην κατανάλωση. Δεν υπάρχουν πια φτηνά δανειακά κεφάλαια για να τη χρηματοδοτήσουν. Για να πετύχει τους νέους της στόχους, η χώρα οφείλει να υλοποιήσει ριζικές αλλαγές στην αναπτυξιακή της «μηχανή», όπως:

ο Το εθνικό οικονομικό μοντέλο πρέπει να γίνει πολύ πιο εξωστρεφές, με έμφαση στις αγορές του εξωτερικού, για να εξάγει αγαθά και υπηρεσίες και να εισάγει επενδυτικά κεφάλαια. Διεθνώς εμπορεύσιμοι τομείς, όπως ο τουρισμός και η βιομηχανία πρέπει να απορροφήσουν το μεγαλύτερο μέρος των διαθέσιμων αγορών, ώστε να αποκτήσουν οικονομίεςκλίμακας, τεχνογνωσία και ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο.

Η χρηματοδότηση της οικονομίας πρέπει να περάσει από το δημόσιο χρέος στα ιδιωτικά και μετοχικά κεφάλαια. Αυτό απαιτεί ένα πολύ υψηλότερο επίπεδο εγχώριων και ξένων επενδύσεων. Η Ελλάδα πρέπει να δημιουργήσει ένα περιβάλλον που να είναι φιλικό προς την επιχειρηματικότητα και να προσελκύσει εγχώριες και ξένες επενδύσεις, ώστε να δημιουργεί νέες θέσεις εργασίας και ρυθμούς ανάπτυξης που θα επιτρέψουν στη χώρα να μειώσει τα επίπεδα χρέους.

ο Η παραγωγικότητα και η αποδοτικότητα, τόσο του δημοσίου όσο και του ιδιωτικού τομέα πρέπει να βελτιωθούν. Αυτό μπορεί να επιτευχθεί με την κατάργηση περιττών δημόσιων οργανισμών που δεν προσφέρουν στο κοινωνικό σύνολο και την ουσιαστική βελτίωση της αποδοτικότητας του δημοσίου τομέα. Ο ιδιωτικός τομέας πρέπει να ενεργοποιηθεί για την αξιοποίηση επιχειρηματικών και επενδυτικών ευκαιριών που θα ενισχύσουν την εξωστρέφεια και την ανταγωνιστικότητα της χώρας, να στραφεί στην δημιουργία μεγαλύτερων μονάδων και σε δραστηριότητες παραγωγής και εμπορίου που αξιοποιούν καλύτερα τα επενδυτικά κεφάλαια, την τεχνολογία και το εργατικό δυναμικό. Η περαιτέρω μεταρρύθμιση της εργασίας θα συνεισφέρει επίσης, στη βελτίωση της παραγωγικότητας.

Τελικά, η Ελλάδα πρέπει να αυξήσει δραστικά τόσο τις εγχώριες όσο και τις

⁸² www.kepp.imeridew.gr Άρθρο <<Η κρίση ως ευκαιρία : Επενδύσεις στην Ελλάδα σήμερα

ξένες επενδύσεις κεφαλαίων, ώστε να μπορέσει να επαναφέρει μακροχρόνια την οικονομία της σε βιώσιμη ανάπτυξη. Το πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων μπορεί να συνεισφέρει προς αυτή την κατεύθυνση, καθώς οι ξένοι επενδυτές που θα ενδιαφερθούν, θα εισέλθουν σε στρατηγικές συμμαχίες με ελληνικές επιχειρήσεις και θα δημιουργήσουν μία βάση για συνεχιζόμενη επενδυτική δράση. Συνολικά, αυτές οι δράσεις μπορούν να πυροδοτήσουν την ανάπτυξη σε όλους τους κλάδους. Λεπτομερής ανάλυση σημαντικών και αναδυόμενων κλάδων της οικονομίας καταδεικνύει ότι, μπορεί να αυξηθεί το επίπεδο της Ακαθάριστης Ετήσιας Προστιθέμενης Αξίας κατά €49 δισ. σταδιακά μέχρι το 2021, μέσω δράσεων και μεταρρυθμίσεων που μπορούν να υλοποιηθούν σε αυτούς τομείς και μόνο. Η μεγαλύτερη αύξηση μπορεί να προέλθει από τον τουρισμό, που έχει τη δυνατότητα να αυξήσει την ΑΠΑ κατά €18 δισ. σε ορίζοντα δεκαετίας. Ακολουθεί η ενέργεια με €9 δισ. και η μεταποίηση τροφίμων με €6 δισ. Το λιανικό εμπόριο μπορεί να προσθέσει €4 δισ., η αγροτική παραγωγή €5 δισ. και οι αναδυόμενοι τομείς, όπως η ιχθυοκαλλιέργεια, ο ιατρικός τουρισμός και τα γενόσημα φάρμακα €7 δισ. σε ετήσια βάση.⁸³

5.5 Κλάδοι απορρόφησης ξένων επενδύσεων

1. Τουρισμός

Σχετικά με τις ξένες επενδύσεις στην Ελλάδα, ένας κλάδος που χρειάζεται σίγουρα την στήριξη ξένων κεφαλαίων, είναι αυτός του τουρισμού. Με την ανάπτυξη ξένων αεροπορικών εταιριών χαμηλού κόστους στην Ελλάδα, επιτυγχάνεται η ανάπτυξη προγραμμάτων συνεργασίας με εταιρίες του εξωτερικού, τα οποία θα ενισχύσουν την κίνηση της χώρας, θα επιμηκύνουν την τουριστική περίοδο και θα τονώσουν σημαντικά τον τουρισμό.⁸⁴

Η σύνδεση της Ελλάδας με τις νέες αναδυόμενες και υπεράκτιες αγορές είναι περιορισμένη, ενώ τα σημεία εισόδου των τουριστών (π.χ. Αθήνα) είναι ακριβά για τους αερομεταφορείς. Για την αντιμετώπιση των προβλημάτων αυτών και την ανάπτυξη της τουριστικής αγοράς, προτείνονται τα ακόλουθα:

⁸³ www.sev.org.gr Μελέτη <<Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά- Προσδιορίζοντας το νέο μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας>>, Σεπτέμβριος 2012

⁸⁴ www.kythera.gr Άρθρο <<Ανάπτυξη ξένων αεροπορικών εταιριών χαμηλού κόστους στην Ελλάδα

- Επαναπροσδιορισμός της εμπορικής πολιτικής
- δημιουργία ποιοτικών υποδομών με ταυτόχρονη επιτάχυνση των ξένων επενδύσεων
- διευκόλυνση πρόσβασης και μεταφορών
- Ριζική αναβάθμιση των επαγγελματικών δυνατοτήτων και της τεχνογνωσίας

2. Ενέργεια

Ο τομέας της ενέργειας επηρεάζει σημαντικά την ανταγωνιστικότητα των εγχώριων μεταποιητικών μονάδων. Ο ελληνικός τομέας ενέργειας χαρακτηρίζεται από χαμηλή αποδοτικότητα στη χρήση καυσίμων, χαμηλή παραγωγικότητα εργασίας και κεφαλαίων και υψηλό κόστος του μίγματος παραγωγής. Όλες αυτές οι ανεπάρκειες εξισορροποούνται εν μέρει από την ελεγχόμενη τιμή του ηλεκτρικού ρεύματος και την αποδοτική χρήση ενέργειας στο βιομηχανικό τομέα, που συγκρατεί το μέσο κόστος ενέργειας σε επίπεδα χαμηλότερα από τα ευρωπαϊκά κράτη. Η αντιμετώπιση όλων αυτών των προβλημάτων μπορεί να μειώσει σημαντικά το ενεργειακό κόστος στην Ελλάδα.

Επιπλέον, ο τομέας χαρακτηρίζεται από περιορισμένη εξωστρέφεια, καθώς είναι σχετικά μικρή η ελληνική παρουσία στις αγορές του εξωτερικού και περιορισμένη η δραστηριοποίηση ελληνικών επιχειρήσεων σε όλο το μήκος της παραγωγικής αλυσίδας. ωστόσο, και σε αυτόν τον τομέα, ίσως μπορέσουν να βοηθήσουν οι ξένες επενδύσεις για την ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας, μέσω επιχορηγήσεων, παρέχοντας στη χώρα κατάλληλες υποδομές και αρτιότερη τεχνογνωσία.⁸⁵

Συμπεράσματα

Η δυνατότητα της περιοχής των Βαλκανίων να προσελκύει περισσότερες επενδύσεις όπως προαναφέραμε σημείωσε καθυστερημένη εκκίνηση. Μετά την συγκρατημένη άνοδο τους κατά την διάρκεια της προηγούμενης δεκαετίας, οι εισροές ΑΞΕ στην Βαλκανική φαίνεται πως ανέκαμψαν σημαντικά κατά το πρόσφατο παρελθόν, και η

⁸⁵ www.sev.org.gr Μελέτη <<Η Ελλάδα 10 χρόνια μπροστά- Προσδιορίζοντας το νέο μοντέλο ανάπτυξης της Ελλάδας>>, Σεπτέμβριος 2012

περιοχή μεταβάλλεται σε σημαντικό προορισμό ξένων κεφαλαίων. Το σχετικά σταθερό πολιτικό και οικονομικό περιβάλλον που έχει επιτευχθεί στις περισσότερες χώρες, σε συνδυασμό με την διαδικασία των μεταρρυθμίσεων τράβηξαν το ενδιαφέρον των ξένων επενδυτών. Ο σημαντικότερος επενδυτής στην περιοχή με διαφορά είναι τα κράτη μέλη της ΕΕ, από την στιγμή που τα μεγαλύτερα ποσοστά συμμετοχής αναλογούν σε χώρες όπως η Αυστρία, η Ιταλία, η Ελλάδα και η Γερμανία. Η βιομηχανία είναι ο κατεξοχήν τομέας που απορροφά το υψηλότερο ποσοστό ΑΞΕ γεγονός που δείχνει πόσο σημαντικό είναι το χαμηλό εργατικό κόστος ως κύριο συγκριτικό πλεονέκτημα έναντι άλλων αναδυόμενων οικονομιών. Εκτός από το χαμηλό κόστος εργασίας, η γεωγραφική εγγύτητα και η διαδικασία των ιδιωτικοποιήσεων συνετέλεσαν στην αύξηση του επιπέδου των ΑΞΕ. Το μεγαλύτερο μέρος αυτών γίνεται για αναζήτηση πόρων, συγκεκριμένα φθηνού εργατικού δυναμικού και για αναζήτηση αγορών της φιλοξενούσας βαλκανικής χώρας αλλά και αγορών για εξαγωγές προς την Ελλάδα ή και αλλού. Είναι προφανές ότι κάποιες από τις ελληνικές ΑΞΕ πραγματοποιούνται για λόγους «διαφυγής» από το ελληνικό νομοθετικό πλαίσιο, όπως και άλλες για λόγους υποστήριξης υπαρχουσών ελληνικών επιχειρήσεων. Ελάχιστες όμως είναι και οι ελληνικές ΑΞΕ που γίνονται για μεγαλύτερη αποτελεσματικότητα και για στρατηγικά πλεονεκτήματα, μιας και αυτές απαιτούν μακροχρόνια παρουσία πολυεθνικών επιχειρήσεων. Κεφάλαια από τις ΗΠΑ ως την Ταϊβάν εισρέουν στις χώρες της Βαλκανικής, όπου βρίσκεται σε εξέλιξη το μεγαλύτερο πρόγραμμα ιδιωτικοποιήσεων σε όλο τον κόσμο. Μετά την ειρήνευση στην περιοχή αναθερμάνθηκε το ενδιαφέρον των διεθνών επιχειρηματικών κεφαλαίων για επενδύσεις σε κλάδους της οικονομίας που έχουν στρατηγική σημασία (ενέργεια, επικοινωνίες, βιομηχανία, τράπεζες) στη διαδικασία της ανάπτυξης της ΝΑ Ευρώπης. Είναι πλέον ξεκάθαρο ότι από τις χώρες της Βαλκανικής περνά και ο δρόμος για την ταχύτερη ανάπτυξη της ελληνικής οικονομίας τα επόμενα χρόνια. Αντίθετα βλέποντας τους μισθούς στη χώρα μας να μειώνονται λόγω της μεγάλης ανεργίας (μεγάλη προσφορά-μικρή ζήτηση) και το κόστος εργασίας να μειώνεται όπως και το ασφαλιστικό κόστος των εργαζομένων ενώ αυτά αναφέρονται σε υψηλής ειδίκευσης εργατικό δυναμικό, τις ιδιωτικοποιήσεις να αυξάνονται μέρα με τη μέρα, τα μεγάλα δημόσια έργα που πραγματοποιούνται με συμφωνίες «με το κλειδί στο χέρι» (Build Operator Transfer) από ξένες εταιρίες εκμετάλλευσης για καλύτερευση των δικτύων διανομής, τη βελτιστοποίηση των τηλεπικοινωνιών και την άγνωστη μέχρι τώρα σε εμάς χρήση

των πλουτοπαραγωγικών πηγών μας μήπως θα έπρεπε να αλλάξουμε θεώρηση για τη λέξη «ανάπτυξη» ; το κύμα που άρχισε να κατακλύζει την Ευρώπη το 1948 μέσω της δημιουργίας του Οργανισμού Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης αρχικά με τα κράτη της Ευρώπης και μετέπειτα με μη ευρωπαϊκά κράτη και την εφαρμογή του σχεδίου Μάρσαλ με πρόφαση την εξάλειψη του κομμουνισμού συνεχίζει ακόμα πλέον με άλλη μορφή όμως να βρίσκει εύφορο έδαφος σε νέα κράτη-πηγές πλούτου. Η επέκταση για τα Βαλκάνια έχει μόλις αρχίσει.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Πουρναράκης Ε.(2002) <<Οι πολυεθνικές επιχειρήσεις>>,στο Πουρναράκης Ε. (Εκδ.) Διεθνής Οικονομική : Μια εισαγωγική προσέγγιση,Αθήνα.
2. Τσαρδανίδης Χ.(2000)<<Η οικονομική διπλωματία της Ελλάδας στα Βαλκάνια>> στο συλλογικό τόμο <<Τα Βαλκάνια χθές-σήμερα>>,Αθήνα : Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας
3. Μπαρμπανάσης Σ.(2004) Νέα Διεθνής Οικονομία, εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα
4. Σταμούλη Α.Ε.(2003),Η δυναμική των βαλκανικών αγορών και η μετάβαση των χωρών της Ανατολικής Ευρώπης στην οικονομία της αγοράς ,Αθήνα
5. Δημήτρης Κυρκίλης (2010),Άμεσες Ξένες Επενδύσεις ,Κριτική ,Αθήνα
6. Βασίλης Μ. Παπαδάκης (2002), Στρατηγική των Επιχειρήσεων Ελληνική και Διεθνής Εμπειρία ,Μπένου Ε. ,Αθήνα
7. Γιαννίτσας Α (1983), Η ελληνική βιομηχανία.Ανάπτυξη και κρίση, Gutenberg, Αθήνα
8. Μπενάς ,Π (1978), Η εισβολή του ξένου κεφαλαίου στην Ελλάδα, Εκδόσεις Παπαζήση , Αθήνα
9. Παπανδρέου Β.(1981), Πολυεθνικές επιχειρήσεις και ανεπτυγσόμενες χώρες : Η περίπτωση της Ελλάδας ,Gutenberg, Αθήνα
10. Παπάζογλου Χ.(2001), «Περιφεριακή οικονομική ενοποίηση και εισροή ξένων άμεσων επενδύσεων : Η ευρωπαϊκή εμπειρία»,Οικονομικό Δελτίο, τευχ.17, Τράπεζα της Ελλάδος

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Chatzidimitriou Y., ‘Reasons and Internalization Strategies and the Greek companies (in Greek)’, Market without borders,3,Greece,1997

2. Selim, G., McNamee, D. (1999b) “Risk Management and Internal Auditing relationship: Developing and Validating a model”, International Journal of Auditing
3. Treadway (1987) “Report of the National Commission on Fraudulent Financial Reporting”, U.S
4. McNamee, D. (1998) “Business Risk Assessment”, Altamonte Springs, Institute of Internal Auditors
5. MacKinnon, D.J.A. Cumbers(2007),An Introduction to Economic Geography globalization, uneven development and place, Pearson, Prentice Hall

ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΙ ΟΔΗΓΟΙ ΚΑΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

1. Επιχειρηματικός οδηγός Αβανίας, 2002, ΔΙ.ΠΕ.Κ
2. Επιχειρηματικός οδηγός Βουγαρίας, 1999, ΔΙ.ΠΕ.Κ
3. Επιχειρηματικός οδηγός ΟΔΓ, 2002,ΔΙ.ΠΕ.Κ
4. Επιχειρηματικός οδηγός Π.Γ.Δ.Μ, 1999,ΔΙ.ΚΕ.Κ
5. Επιχειρηματικός οδηγός Ρουμανίας,2000, ΔΙ.ΠΕ.Κ
6. Ετήσια έκθεση για ΠΓΔΜ 2002 ,ΔΙ.ΠΕ.Κ
7. Η οικονομία της ΠΓΔΜ,Ετήσια Έκθεση 2003, ελληνική δημοκρατία,Γραφείο Συνδέσμου στα Σκόπια,Γραφείο Οικονομικών και Εμπορικών υποθέσεων.
8. World Investment Report 2004,UNCTAD

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΔΙΕΥΘΥΝΣΕΙΣ

1. www.state.gov
2. www.economywatch.com
3. www.oecd.org
4. www.unece.org
5. www.capital.gr
6. www.enet.gr
7. www.tovhma.gr

8. www.katimerini.gr
9. www.ethnos.gr
10. www.xrimanews.gr
11. www.hrima.gr
12. www.worldbank.org
13. www.tanea.gr
14. www.wikipedia.com
15. <http://alangutterman.typepad.com>
16. <http://compaso.eu>
17. <http://www.valuebasedmanagement.net>
18. <http://unctad.org>